

**Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Національний університет цивільного захисту України (м. Харків)
Національна академія внутрішніх справ (м. Київ)
Львівський державний університет внутрішніх справ
Одеський державний університет внутрішніх справ
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Черкаська медична академія**

***Організаційно-управлінське та
економіко-правове забезпечення
діяльності Єдиної державної системи
цивільного захисту (ЄДСЦЗ)***

***МАТЕРІАЛИ
VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції***

16 березня 2023 року

м. Черкаси

УДК 365.13:658
О-64

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 7 від 2 березня 2023 р.)*

*Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому
доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією
в Черкаському інституті пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
(протокол № 1 від 6 березня 2023 р.)*

О-64 Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): Матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 16 берез. 2023 р. – Черкаси: видавець Вовчок О. Ю., 2023. – 370 с.

ISBN 978-617-7508-28-0

У публікаціях досліджуються: нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів ЄДСЦЗ; організаційно-управлінські аспекти забезпечення діяльності ЄДСЦЗ; соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ; проблеми соціальної реабілітації та медичного забезпечення в сучасних умовах; організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави; проблеми професійної мовної комунікації; організаційні та інженерно-технічні заходи ЦЗ.

УДК 365.13:658

ISBN 978-617-7508-28-0

© Авторські тексти, 2023

Шановні учасники конференції!

Щиро вітаю Вас із нагоди відкриття VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)».

Проведення конференції є важливою складовою становлення та розвитку ЄДСЦЗ України та взаємодії її суб'єктів.

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану. Надійне та своєчасне організаційно-управлінське, нормативно-правове, фінансове, матеріально-технічне та медичне забезпечення заходів цивільного захисту є однією з основних умов якісного проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у мирний час та в особливий період.

Тематичні напрями роботи секцій конференції сформовані з урахуванням теоретичних і практичних питань сфери цивільного захисту. Це стан та проблеми нормативно-правового регулювання ЄДСЦЗ, організаційно-управлінське та соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ, проблеми соціальної реабілітації та медичного забезпечення в сучасних умовах, організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави, проблеми професійної мовної комунікації, а також інженерно-технічні заходи ЦЗ.

Сподіваюся, що цікаві та інформативні доповіді сприятимуть жвавій науковій дискусії та допоможуть систематизувати нові знання, розробити інноваційні пропозиції, які сприятимуть вирішенню складних та важливих завдань у сфері ЦЗ.

Бажаю учасникам конференції плідної співпраці, активного обміну науковими доробками та досвідом.

ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!

*Начальник Черкаського інституту
пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України
кандидат технічних наук,
професор, заслужений працівник
цивільного захисту України*

Віктор ГВОЗДЬ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГВОЗДЬ Віктор – начальник Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник цивільного захисту України;

ДОМБРОВСЬКА Світлана – проректор Національного університету цивільного захисту України – начальник Навчально-науково-виробничого центру, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України;

ПЕРЕВІЗНИК Вячеслав – заступник начальника Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат наук з державного управління, доцент;

МИРОШНИК Олег – заступник начальника інституту з навчальної та наукової роботи, доктор технічних наук, професор;

ЗАСУНЬКО Сергій – начальник факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат юридичних наук, доцент;

КРИШТАЛЬ Тетяна – завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту, доктор економічних наук, професор;

НЕНЬКО Юлія – завідувач кафедри професійної мовної комунікації, доктор педагогічних наук, професор;

ПАСИНЧУК Кирило – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту, кандидат педагогічних наук.

Секція 1. Нормативно-правове регулювання ЄДСЦЗ: стан та проблеми

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Повномасштабне вторгнення російської федерації та запровадження воєнного стану в Україні поставило багато викликів перед системою соціального захисту нашої держави. Шкода, що завдана війною, бойовими діями, тимчасовою окупацією є одним із чинників, який негативно впливає на життя людини, сім'ї, зокрема сім'ї з дітьми, тому сьогодні більшість наших громадян потребують допомоги соціальних працівників.

Соціальні послуги – це дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають [3]. Основними напрямками державної політики у сфері надання соціальних послуг є: 1) визначення правових засад профілактики потрапляння осіб/сімей у складні життєві обставини, подолання або мінімізації негативних наслідків таких обставин; 2) управління системою надання соціальних послуг; 3) створення умов для формування та розвитку ринку соціальних послуг; 4) розроблення та виконання державних та місцевих цільових програм; 5) визначення переліку соціальних послуг; 6) організація надання соціальних послуг; 7) здійснення науково-методичного, інформаційного, кадрового забезпечення системи надання соціальних послуг; 8) забезпечення дотримання державних стандартів соціальних послуг; 9) залучення громадських об'єднань, благодійних та релігійних організацій до участі в реалізації Закону України «Про соціальні послуги» [3].

Наразі надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги», яким встановлено, що надання соціальних послуг здійснюється шляхом ведення випадку, що включає низку етапів (аналіз заяви, оцінювання потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення, розроблення індивідуального плану, укладення договору, виконання договору, здійснення моніторингу) і потребує до 10 робочих днів. Рішення про надання соціальних послуг приймають структурні підрозділи з питань соціального захисту населення виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, а також обласних державних адміністрацій щодо надання стаціонарного догляду. Крім того, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад може бути прийнято рішення про призначення та виплату компенсації фізичним особам, які доглядають за своїми рідними. Надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів [3].

Як бачимо, це доволі тривалий алгоритм дій, на який, в умовах воєнного стану, немає часу. Тому, організовуючи роботу з надання

соціальних послуг в умовах воєнного стану, Мінсоцполітики рекомендувало місцевим органам влади працювати за механізмом надання соціальних послуг екстрено (кризово), особливо це стосується громадян, які перебувають на територіях ведення бойових дій та внутрішньо переміщених осіб. Така організація роботи дає змогу забезпечити оперативне, протягом однієї доби, прийняття рішення про надання соціальних послуг. Окрім того, рекомендовано місцевим органам влади делегувати, за потреби, прийняття рішення про надання соціальних послуг безпосередньо надавачам, що також скорочує строки з надання допомоги [5].

Звісно, що у подальшому надавачі соціальних послуг інформуватимуть про надані соціальні послуги. Для цього міністерством розроблено відповідну форму акта, де буде описано ситуацію, в якій опинилась людина, основні проблемні питання, у розв'язанні яких вона потребує допомоги, соціальні послуги, яких вона потребує і які їй було надано, та строк надання цих послуг [5].

18 квітня 2022 року наказом № 135 «Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)» Мінсоцполітики затвердило форму акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово). За механізмом екстрено (кризово) можуть надаватись різні соціальні послуги – догляд вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога тощо [6].

Також Урядом було спрощено процедуру прийняття рішення надання соціальної послуги стаціонарного догляду, що надається інтернатними закладами соціального захисту населення, стаціонарними відділеннями територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) або центрів надання соціальних послуг. Наразі рішення приймається за однією заявою громадянина і вже після влаштування до закладу, працівники допомагають, якщо потрібно, відновити документи, що посвідчують особу, та вирішити інші проблемні питання людини. Але тут головне, що людина має притулок, у неї задоволені первинні базові потреби (їжа, вода, одяг), забезпечено та здійснюється догляд, надається психологічна підтримка [5].

Водночас, Президентом України 26 квітня 2022 року було підписано, прийнятий Верховною Радою України 14 квітня 2022 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [7], реалізація якого забезпечує оперативне надання соціальних послуг особам/сім'ям, які постраждали в умовах введення на території України надзвичайного або воєнного стану з метою їх збереження життя та здоров'я.

Закон [7] вносить зміни до Законів України «Про соціальні послуги» [3] та «Про правовий режим воєнного стану» [2], зокрема: визначається середньомісячний сукупний дохід громадян з урахуванням попереднього кварталу, що передує місяцю, який передує місяцю звернення, а не шести останніх місяців, як це було передбачено. Це дасть можливість запровадити електронний обмін даними, зокрема з Державною податковою службою, щодо доходів громадян; розширюються повноваження обласних, Київської міської державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад шляхом надання їм можливості визначати особливості прийняття рішення про надання соціальних послуг у разі введення на

території України надзвичайного або воєнного стану; визначається, що ведення випадку не застосовується для прийняття рішення про надання соціальних послуг у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану, а соціальні послуги надаються екстрено (кризово). (це дозволяє приймати рішення про надання соціальних послуг протягом доби на підставі заяви або повідомлення про потребу у послугах та скласти акт про надання цих послуг); надається право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) безпосередньо надавачам соціальних послуг, що забезпечить негайне надання допомоги людям; встановлюється, що особам, яким завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією всі соціальні послуги надаються безоплатно; встановлюється, що соціальні послуги, надані під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях надавачами соціальних послуг державної / комунальної форми власності (надання притулку, догляд, підтримане проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо), особам із числа внутрішньо переміщених осіб за новим місцем їх проживання/перебування, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, фінансуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; розширюються повноваження військових адміністрацій в частині управління надавачами соціальних послуг, організації надання ними соціальних послуг.

Постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 560 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» (далі – Постанова № 560) [8] врегульоване питання надання соціальних послуг особам, які опинились у складних життєвих обставинах, екстрено (кризово) в умовах воєнного стану. Зазначеною постановою у тому числі передбачено, що громадяни, які опинились у складних життєвих обставинах, під час воєнного стану зможуть отримати життєво необхідні соціальні послуги, в тому числі притулку або стаціонарного догляду, лише за заявою, а відповідні рішення уповноважені органи або надавачі послуг прийматимуть протягом 1 доби.

Відповідно до Постанови № 560 під час воєнного або надзвичайного стану екстрено (кризово) можуть надаватися наступні соціальні послуги: інформування, консультування, консультативний кризовий телефон, надання притулку, нічний притулок, короткотермінове проживання, екстрене (кризове) втручання, представництво інтересів, підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб, соціальний супровід сімей або осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, догляд вдома, догляд стаціонарний, денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю, паліативний догляд, соціально-психологічна реабілітація, натуральна допомога, переклад жестовою мовою, транспортні послуги [8].

При відсутності необхідних документів для їх отримання достатньо лише одного документа: заяви від людини (для дієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена); заяви від законного представника (для недієздатних осіб, яким призначено опікунів); повідомлення уповноваженої особи органу опіки та піклування (для недієздатних осіб, які не мають законного представника). Заяву про надання соціальних послуг

можна подати до: уповноваженого органу соцзахисту за місцем звернення, незалежно від задекларованого/зареєстрованого місця проживання (перебування) особи, що потребує соціальної послуги, безпосередньо до надавача соціальних послуг [8].

Рішення про надання послуг екстрено (кризово) приймається уповноваженим органом або надавачем соціальних послуг невідкладно та протягом однієї доби забезпечується їх надання. При цьому надавач соціальних послуг вживає заходів із відновлення паспорта або іншого документу, що підтверджує особу людини. Після завершення воєнного стану особа, яка подала заяву, протягом місяця надає уповноваженому органу документи, необхідні для прийняття рішення про надання соціальних послуг, які не було подано раніше.

Для того, щоб під час війни розширити можливості для людей отримувати соціальні послуги, спрощено критерії діяльності надавачів соціальних послуг на час воєнного або надзвичайного стану. Зокрема, вони зможуть залучати до надання послуг працівників і волонтерів, які не мають документів, що підтверджують їхній фаховий рівень. Також не буде братися до уваги наявність або відсутність фінансової заборгованості. Натомість надавачі окремих соціальних послуг, які мають відповідати спеціальним критеріям, повинні підготувати та облаштувати укриття для отримувачів послуг та персоналу.

До кола суб'єктів, які можуть виявляти осіб у складних життєвих обставинах, Постановою № 560 включено волонтерів, адже здійснюючи волонтерську діяльність, роздаючи гуманітарну допомогу, волонтери можуть виявляти осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, які залишились вдома і потребують сторонньої допомоги [8].

Приєднуємось до наукової позиції К. В. Дубича, який вважає, що перспективними напрямками удосконалення функціонування системи надання соціальних послуг в Україні можуть бути децентралізація та демонополізація соціальних послуг, залучення до їх надання недержавних організацій та приватного сектору, визначення державою умов функціонування ринку соціальних послуг, а також оперативність та адекватність реагування на внутрішні та зовнішні виклики в умовах воєнного стану [9].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
3. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1706-18#Text>
5. Електронний ресурс URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>
6. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)» від 18.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-22#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 14.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-%D0%BF#Text>

9. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг в Україні / К. В. Дубич // Державне управління. № 3. 2015. Режим доступу: <http://www.nauka.com.ua>.

**ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ГРОМАДЯНАМ
УКРАЇНИ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ
ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ,
ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ
АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ**

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

На сьогодні в Україні немає законодавства, яке б врегульовувало відшкодування вартості майна, що постраждало через воєнні дії. При цьому, діють окремі норми, які передбачають можливість виплачувати компенсації постраждалим особам.

Перші кроки щодо розробки механізму компенсацій за зруйноване житло для українців зроблено, зокрема, 01.04.2022 р. Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [15].

Основні новели проекту Закону:

1) запровадити надання компенсації за окремі категорії пошкоджених та знищених об'єктів нерухомого майна:

а) громадянам України, які є:

власниками пошкоджених та/або знищених об'єктів нерухомого майна;

особами, які здійснили інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт та які не прийнято в експлуатацію;

членами житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення кооперативу, але не оформили право власності на нього;

спадкоємцями вищезазначених осіб;

б) об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків, управителями багатоквартирних будинків, житлово-будівельними (житловими) кооперативами, які здійснюють утримання відповідних будинків, щодо відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку;

2) визначити способи надання компенсації, передбачивши, що компенсація надається у вигляді:

а) грошової компенсації шляхом перерахування грошових коштів на поточний рахунок отримувача компенсації;

б) об'єкта нерухомого майна шляхом фінансування його будівництва;
в) фінансування виконання будівельних робіт з відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку;

3) врегулювати механізм подання та розгляду заяви про надання компенсації;

4) визначити джерела фінансування компенсації;

5) визначити основні положення щодо обліку осіб, які мають право на отримання компенсації та її надання;

б) створити Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації як єдину державну інформаційно-комунікаційну систему, яка призначена для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про майно, яке пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, власників такого майна, компенсацію за пошкодження та знищення такого майна та іншу інформацію (документи), визначену проектом Закону [15].

Проектом Закону пропонується внесення змін до: Закону України «Про судовий збір» в частині звільнення заявників від сплати судового збору за подання до суду заяв та інших документів у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, поданих у зв'язку із втратою документів, необхідних для отримання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації; Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в частині надання права на безоплатну вторинну правову допомогу громадянам України у справах щодо втрати документів, необхідних для отримання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації; Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в частині звільнення від сплати адміністративного збору громадян України під час проведення державної реєстрації припинення права власності у зв'язку із знищенням об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації та державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна, надані у вигляді компенсації [15].

Отже, однією з нагальних потреб сьогодення є забезпечення компенсації громадянам України за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації оскільки наразі кілька мільйонів українців мешкають у пошкодженому чи зруйнованому житлі. Актуальною потребою також є збір інформації для майбутніх позовів держави Україна до російської федерації у зв'язку з військовою агресією російської федерації.

Чіткий правовий механізм надання компенсацій, на нашу думку, може мати сприятливі соціально-економічні наслідки, оскільки забезпечить: отримання громадянами України компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, а також об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків,

управителів багатоквартирних будинків, житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які здійснюють утримання відповідних будинків, - на відновлення спільного майна багатоквартирного будинку; створення передумов для збільшення обсягів будівництва житла (як з нового будівництва, так і щодо виконання ремонтно-будівельних робіт), що сприятиме поживленню ринку будівництва та суміжних ринків, пов'язаних з виробництвом та обігом будівельних матеріалів, наданням різноманітних послуг, необхідних для провадження містобудівної діяльності тощо; створення передумов для збільшення кількості робочих місць, як у будівельній, так і у супутніх галузях економіки; відновлення житлової інфраструктури на територіях територіальних громад тощо.

Вбачається, що з метою уникнення певних стратегічних ризиків як для глобальної відбудови країни, так і для громадян нашої держави, було б доцільніше у механізмі надання компенсацій, замість житлових сертифікатів, запровадити спеціальний рахунок для будівництва, купівлі або ремонту житла, що дозволило б громадянам самостійно визначати варіант задоволення своїх житлових потреб. Приєднуємося до позицій науковців та практиків, які вважають, що національну систему компенсацій за зруйноване житло варто все ж будувати, керуючись класичними концепціями – кошти або відбудоване житло за зруйноване, які спираються на світовий досвід та є найбільш ефективними [16-17].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
4. Закон України «Про публічні електронні реєстри» від 18.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1907-20#Text>
5. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2155-19#Text>
6. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/851-15#Text>
7. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05.07.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3038-17#Text>
9. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1805-14#Text>
10. Закон України «Про охорону дитинства» URL:
11. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» URL:
12. Закон України «Про оборону України» від 26.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2402-14#Text>
13. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1706-18#Text>
14. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Проект Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення

окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 24.03.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73967.

16. URL: <https://nashigroshi.org/2023/02/08/7198-derzhava-rozduie-budivelnyu-rynok-zarady-nazhyvy-developeriv/>

17. URL: <https://ti-ukraine.org/news/kompensatsiya-za-poshkodzhene-ta-zrujnovane-majno-analiz-zakonoprojektu-7198/>

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРОКУРАТУРИ НА 2021-2023 РОКИ

Артем БОЙЦУН

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженою указом Президента України від 11 червня 2021 року, передбачається, зокрема, реформування прокуратури як елементу правосуддя. Стратегії зазначається, що однією з проблем у сфері правосуддя є незавершеність реформи органів прокуратури, неналежне законодавче врегулювання механізмів реалізації прокурорами їх конституційних повноважень, а також низький рівень суспільної довіри до органів прокуратури [3].

Зазначається, що пріоритетами органів прокуратури є забезпечення високого рівня якості та ефективності виконання її конституційних функцій:

- ефективна координація діяльності у межах протидії злочинності та функціонування системи кримінальної юстиції загалом;
- розвиток професійних компетентностей працівників прокуратури;
- підвищення рівня відкритості та довіри громадськості до прокуратури;
- етика, доброчесність прокурорів та дисциплінарна відповідальність;
- забезпечення незалежності прокурорів і прокурорське самоврядування, соціальне забезпечення прокурорів.

Серед інструментів їх реалізації в Офісі генпрокурора називають нові прогресивні стандарти, використання інновацій та сучасних технологій [1].

Основним програмним документом, на основі якого приймаються антикорупційні програми органів публічної адміністрації, є Антикорупційна стратегія, яка розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції за результатами громадських обговорень. Нині на сайті агентства представлено проєкт Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки. Метою Антикорупційної стратегії названо досягнення суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Попередня антикорупційна стратегія зосереджувалась на пріоритетах, пов'язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів), та розбудові системи антикорупційних органів, що мали забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів. Водночас завдяки реалізації інших програмних документів Урядом звужувалися можливості для корупції в окремих секторах через

проведення галузевих реформ. иких інфраструктурних об'єктів, судочинство [1]. Результати аналізу стану корупції в Україні, ефективності антикорупційної політики попередніх періодів, міжнародних стандартів та найкращих світових практик у сфері запобігання та протидії корупції дали змогу сформулювати такі основні засади антикорупційної політики на 2020-2024 роки: – оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація якого передусім передбачає усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків; усунення випадків реалізації одним і тим же органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики; – цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності; – створення на противагу наявним корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб [2].

Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної програми, яку розробляє Національне агентство з питань запобігання корупції з урахуванням особливостей, установлених Законом України «Про запобігання корупції», та затверджує Кабінет Міністрів України на термін дії Антикорупційної стратегії. На підставі державної антикорупційної програми органи публічної адміністрації розробляють та затверджують власні антикорупційні програми. Так, антикорупційна програма Генеральної прокуратури України на 2019–2020 роки затверджена Наказом Генеральної прокуратури України від 1 березня 2019 року № 38. В ній, зокрема, зазначено, що аналізом повноважень прокурора під час здійснення функцій, передбачених Конституцією України, визнано, що їх більшість є владними та одночасно дискреційними, що створює можливості виникнення корупційних ризиків. Водночас існує низка заходів щодо їх недопущення. У пп. 3.1.5 Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки визначено таку проблему у сфері запобігання корупції в діяльності прокуратури: внутрішні управлінські процеси в органах прокуратури не завжди є прозорими та ефективними. Очікуваними стратегічними результатами є запровадження електронної системи управління персоналом, прозорості та дієвої системи оцінки якості роботи прокурорів, з огляду на результати якої приймаються кадрові та управлінські рішення, а також рішення про преміювання; внесення змін до Закону України «Про прокуратуру», які визначають вичерпний перелік підстав для звільнення та припинення повноважень прокурорів, в тому числі Генерального прокурора, що унеможлиблює їх невмотивоване застосування; удосконалення діяльності дисциплінарного органу, що забезпечує своєчасний та об'єктивний розгляд дисциплінарних скарг щодо прокурорів.

Основні напрями запобігання корупції в діяльності обласних прокуратур повинні узгоджуватися з положеннями Стратегії розвитку прокуратури на 2021–2023 роки, затвердженої Наказом Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 року № 489. Зокрема, пп. 2.1.2 зазначеної Стратегії передбачає удосконалення методів і заходів забезпечення високого рівня якості реалізації конституційних функцій прокуратури. Серед іншого передбачено таке: – використання новітніх технологій задля оптимізації системи документообігу, поступової мінімізації паперового документообігу (інтеграція інформаційних електронних систем, впроваджених у роботу

органів прокуратури, в єдину систему; розроблення та впровадження системи електронного управління кримінальним провадженням; автоматизація обміну даними з іншими системами та базами даних; поетапна інтеграція системи електронного управління кримінальним провадженням у роботу всіх органів досудового розслідування та суду в усіх регіонах України); – впровадження системи автоматизованого розподілу кримінальних проваджень серед прокурорів з урахуванням установлених чітких об'єктивних критеріїв (включно з критерієм спеціалізації) разом з гарантіями захисту від можливого зловживання; – розроблення та впровадження єдиних стандартів роботи прокурора, зокрема стандартів досудового розслідування, а також впровадження вивчення затверджених стандартів у навчальні програми первинної, спеціальної підготовки, підвищення кваліфікації прокурорів в інші навчальні програми; зосередження уваги на розвитку лідерських компетентностей прокурорів; – удосконалення структури та внутрішнього адміністрування прокуратури, раціональний розподіл кадрів і ресурсів відповідно до конституційних функцій прокуратури; оптимізація чисельності та збалансування співвідношення прокурорів і державних службовців, удосконалення розподілу кримінальних проваджень і робочих процесів; інституційне та операційне вдосконалення діяльності з урахуванням спеціалізацій у межах виконання основних функцій прокуратури; акумулювання людського капіталу та інституційних ресурсів відповідно до пріоритетів, визначених кримінально-правовою політикою [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верховна Рада, офіс генпрокурора, Ірина Венедіктова. 2020. URL:https://lb.ua/pravo/2020/10/16/468270_venediktova_zatverdila_strategiyu.html (Дата звернення: 03.02.2023)
2. Р. В. Мазурик. Реалізація антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки в діяльності органів прокуратури. № 4 (29), 2020. С. 27-30. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/4/8.pdf> (Дата звернення 03.02.2023)
3. Джерело «Юридична практика». Стратегія розвитку правосуддя 2021–2023: прокуратура. 2021. URL: <https://pravo.ua/stratehiia-rozvytku-pravosuddia-2021-2023-prokuratura/> (Дата звернення 03.02.2023)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Артем БОЙЦУН

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Як зазначається в юридичній літературі, поняття «судова влада» слід розуміти як функціонально, а з часом й інституційно відособлену сферу публічної влади; сукупність владних повноважень судів та інших уповноважених суб'єктів, легітимізованих волею народу або іншого конкретно-історичного суб'єкта легітимації, зміст яких становить здійснення з метою підтримання правопорядку, забезпечення соціальної злагоди та інтересів панівних верств суспільства в спеціальних

процесуальних формах правосуддя, а також тлумачення норм права та контроль за державними органами і посадовими особами. Судова влада в Україні має багатовікову історію становлення та розвитку. Хоча у наукових колах вважають, що вона була започаткована за часів Київської Русі, насправді її коріння сягає набагато далі вглиб тисячоліть. Звичаєве право було поширене й у Київській Русі, як складова загального права, до якого також належали міжнародні договори Русі, канонічне (церковне) законодавство, князівське законодавство, збірка законів «Руська Правда» та низка інших законів, яким регулювались правовідносини у галузях публічного та приватного права, а також вирішувалися відповідні судові спори. Чинність звичаєвого права українського народу в добу Київської Русі виявлялась і в такій судовій інстанції як «церковний суд», якому підлягали насамперед так звані церковні люди – духовенство із членами своєї сім'ї, церковні слуги, фізично хворі та ін. Компетенції церковного суду підлягала також категорія цивільних справ, як, наприклад, справи шлюбу тощо. Як зазначає Є. Ромінський, – «по-перше, сама громада брала активну участь у веденні суду, як через інститут послухів, так і забезпечуючи захист своїх членів; по-друге, саме з особливим статусом громади як свого роду гаранта державного правопорядку слід пов'язувати інститут примирення. Договірний порядок припинення конфліктів набув поширення ще у додержавний час і залишався одним із найважливіших засобів підтримки ладу в давньоруському суспільстві впродовж усієї княжої доби». Надалі засади і інститути судової влади Київської Русі, як демократичної середньовічної держави, мали значний вплив на формування судової системи Великого Князівства Литовського, за часів перебування у його складі значної частини українських земель [1].

Початковий етап формування вітчизняної традиції судочинства охоплює період Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Литовського князівства, Речі Посполитої та Запорозької Січі. Так, уперше в давньоруській історії слово «суд» згадується у Статуті князя Володимира Святославича «Про десятини і людей церковних». На думку П. Толочко, С. Юшкова, О. Чистякова та ін., у Київській Русі періоду раннього феодалізму (882 – поч. XII ст.) суд не був відокремлений від князівської адміністрації і не мав статусу особливого державного органу. У ролі найвищого судді виступав князь, що особисто брав участь у судочинстві. Про князів дослідники права говорять багато, хоча їх оцінки є досить суперечливими. Це зумовлено тим, що кожний окремий князь як особистість «хворів» суперечностями доби, в яку жив і діяв, а тому ніс у собі «...її велич і висоту, вади і обмеженість». Судити особисто було правом князя, виявом його волі, а не обов'язком. Тому нерідко він делегував своє право тіунам, які діяли від його імені. Судочинством у волостях і погостах займалися представники місцевих князівських адміністрацій – волостелі й посадники, які були суддями за дорученням та за сумісництвом, а не професіоналами. Головним обов'язком для більшості з них був захист інтересів князя. У міській раді суддями виступали бурмістри й радці («райці»), а в лаві – лавник із вїттами. Норми Магдебурзького права детально регулювали те, хто може бути обраним до складу ради, а також термін повноважень членів міського самоврядування, для яких установлювався віковий ценз – від 25 до 90 років. Обов'язковою умовою для кандидатів до ради було володіння нерухомим майном у місті – «осілість» [1]. Носії судових функцій Литовського князівства, як правило, були заможними міщанами, а от якими моральними якостями вони володіли,

було справою другорядною. З 1569 р. в українських землях було запроваджено польську судову систему, яка ґрунтувалася на залежності суду від адміністрації та становому принципі побудови судової системи. Тепер у кожному повіті Речі Посполитої існувало три судові установи: земські, городські й підкоморські. Судили в них посадові особи місцевої адміністрації – воеводи, старости, а також земські судді й підсудки. Їх обирали із «віри годних» законно народжених, освічених шляхтичів-християн, які повинні були «знати права», мати середній достаток, бути справедливими, правдивими, принциповими, не корисливими. Втім ці вимоги здебільшого залишалися побажаннями. Як правило, судову владу отримували заможні міщани, а рівень морального розвитку часто не враховувався

«Руська Правда» передбачає процедуру відведення підозри у вбивстві общиною, на території якої стався злочин («лежала голова»). Община могла або видати вбивцю, або заплатити «дику виру». Община не несла відповідальності, якщо особа убитого була не відома, «на костехъ и по мертвеци, оже имени не ведають и не знают его». У цей же період почалося зародження й іншого інституту процесуального права – інституту слідчих дій, які застосовувалися як у стадії досудового слідства, так і в стадії судового розгляду справи (допит свідків, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, огляд, пред'явлення для впізнання, освідування). Обвинувальний вирок ухвалювався в тих випадках, коли в ході судового розгляду відповідач (обвинувачений) хоч і використав усі наявні в його розпорядженні докази, але все ж таки не зміг довести свою невинуватість. Виправдувальний вирок ухвалювався в тих випадках, коли, на думку суду, доказів, представлених відповідачем, що підтверджують його невинуватість, було більше, ніж доказів, представлених стороною звинувачення. Доказами до виправдання, як вказував М. І. Ланге, були: 1) звід, яким підтверджувалося посилення відповідача; 2) покази послухів – видоків; 3) відведення слідів злочину; 4) покази послухів доброї слави; 5) неотримання опіку при випробовуванні залізом; 6) підтвердження відповідачем своєї невинуватості присягою. На підставі непрямих даних можна констатувати також, що ухвала суду виносилася в усній формі.

Необхідно відзначити, що винесений тією або іншою судовою установою вирок був остаточним і оскарженню не підлягав. У даний період ще не існувало ні інституту оскарження вироку, ні інституту опротестовування судового рішення. В «Руській Правді» немає постанов про повторний розгляд справи за скаргою незадоволеної сторони, але іноді за рішенням князя воно проводилося наново [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Б. Р. Стецюк. Функціонування судового процесу в Київській Русі. Ст. 405-410. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2420/vnulpurn2015824671.pdf> (Дата звернення 26.11.2022)
2. Ю. Меліхова. Суд і суддя в історичній реальності (від Київської Русі до сьогодення). Вісник № 1 [64]. Ст. 217-224. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7481/1/Melixova_217.pdf (Дата звернення 26.11.2022)
3. Рудюк В. С. Судова влада в Україні (X–XVIII ст.): філософсько-історичний аналіз. Філософські та методологічні проблеми права 2018 № 1-2 (15-16). Ст. 146-153.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄДСЦЗ ЙОГО СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Артем БОЙЦУН

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, канд. екон. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11 затверджено Положення про ЄДСЦЗ (далі – Положення). У ньому зазначено, що ЄДСЦЗ складається з функціональних і територіальних підсистем, які постійно діють [10]. У Положенні визначено, що функціональні підсистеми ЄДСЦЗ (далі – функціональні підсистеми) створюються центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від НС, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил ЦЗ до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС. Територіальні підсистеми ЄДСЦЗ (далі – територіальні підсистеми) створюються з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС у відповідному регіоні [2].

Значна увага до проблем забезпечення безпеки життєдіяльності приділяється сьогодні як науковцями, так і керівництвом держави. Це обумовлене концентрацією різноманітних ресурсів у межах окремо взятої території, які виступають головним потенціалом країни в контексті інтеграційних прагнень нашої держави. Разом із тим, вирішення останнього завдання видається можливим за умови кардинального оновлення механізмів державного управління, зокрема регіонального, які залишаються економічно неефективними, а також подекуди соціально, технологічно й екологічно небезпечними, що призводить до виникнення небезпеки найважливішим сферам життєдіяльності [4].

Державне управління сферою безпеки життєдіяльності здійснюється шляхом установлення та налагодження прямого і зворотного зв'язків між елементами його системи, підґрунтя якого становить нормативно-правова база. Значна кількість актів, що до неї входять, визначають як загальні принципи, так і специфіку забезпечення життєдіяльності на окремо взятій території в умовах НС. Це Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» і Закон України «Про місцеві державні адміністрації». Крім указаних нормативно-правових актів, слід виокремити й такі:

- Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»;
- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- Закон України «Про планування і забудову територій»;
- Закон України «Про Генеральну схему планування території України»

тощо [1].

Як приклад, можна навести статтю аспірантки С. Усик. Питання забезпечення безпеки інформаційної системи попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також системи збору, обробки, обміну та видачі інформації у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, законодавчо не відображені в нормативно-правових актах, стверджує авторка. «Основними недоліками правового забезпечення безпеки функціонування інформаційних і

телекомунікаційних систем та мереж зв'язку, українських інформаційних ресурсів відносяться: диспропорції в розвитку загальної складової державного законодавства, наявність протиріч між ними, також відсутність законодавчої бази для узгодження законотворчої діяльності України та її суб'єктів; недостатнє нормативно-правове державне регулювання відносин в області розвитку технічного захисту інформації під час забезпечення інформаційної безпеки; недостатня ефективність правових механізмів встановлення відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення інформаційної безпеки» [4].

Важливою проблемою державності країни є реалізація її головної функції – створення сприятливих умов для безпечної життєдіяльності її громадян. Попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій (далі – НС) техногенного, природного, соціального, а наразі й військового характеру з метою збереження життя та здоров'я. Виконання комплексу завдань, зокрема, удосконаливши єдину державну систему цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ) для її ефективного функціонування шляхом приведення у відповідність зі стандартами Європейського Союзу, що дає змогу гарантовано забезпечити адекватне і гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України. Наразі в Україні існує проблема щодо відповідності результатів функціонування ЄДСЦЗ у її нинішньому вигляді викликам і загрозам українському суспільству, що частіше пов'язано із недоліками правового механізму державного управління в цивільному захисті (далі – ЦЗ). Оцінювання результатів виконання цієї функції органами державної влади не можливо виконати без детального аналізу теперішнього стану ЄДСЦЗ і правового забезпечення зазначеної сфери [2].

У зв'язку із черговим актом збройної агресії з боку Російської Федерації, що відбувся 24 лютого 2022 р., наявною загрозою широкомасштабного вторгнення в Україну збройних сил Російської Федерації, на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», з метою приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань за призначенням в умовах воєнного стану:

1. Ввести в дію план цивільного захисту України на особливий період, встановивши при цьому ступінь готовності «повна готовність».

2. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, які утворюють функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту та спеціалізовані служби цивільного захисту, місцевим органам виконавчої влади: ввести в дію власні плани цивільного захисту на особливий період; ввести в дію власні плани цивільного захисту на особливий період; інформацію про стан здійснення передбачених планами цивільного захисту на особливий період заходів щодо переведення функціональних та територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту у ступінь готовності «повна готовність» подавати до Державної служби з надзвичайних ситуацій у строки, визначені Державною службою з надзвичайних ситуацій [5].

Науковці в галузі науки державного управління приділяють увагу дослідженню проблемних питань державного управління у сфері ЦЗ загалом і ЄДСЦЗ зокрема. Так, О. Лещенко дослідив стан ЄДСЦЗ як складника системи забезпечення національної безпеки, проаналізував досвід України щодо забезпечення ЦЗ в умовах конфлікту гібридного типу, визначив шляхи перетворення зазначеної системи у сучасному безпековому середовищі,

пріоритети подальшого удосконалення законодавчої, нормативно-правової бази та організаційного забезпечення ЦЗ у системі національної безпеки. Проблемним питанням сучасного стану ЄДСЦЗ, на думку науковців, є структура органів управління, їхні повноваження, функції та завдання. Автори запропонували внести зміни та доповнення у Кодекс цивільного захисту України (далі – Кодекс) щодо створення системи управління в цивільному захисті та порядку призначення керівника робіт із ліквідації наслідків НС й утворення штабу. Однак проблемні питання щодо функціонування правового механізму в ЄДСЦЗ, на наш погляд, потребують більш ретельного наукового дослідження [3].

Таким чином можна констатувати, що ризики виникнення надзвичайних ситуацій залишаються достатньо високими, а як показує практика, при реагуванні на них існують прогалини в організації управління реагуванням та ліквідацією наслідків НС. Наразі, недосконалою залишається організація взаємодії між різними рівнями органів управління, органів влади і місцевого самоврядування, сили яких задіюються до реагування [4].

Отже, зроблю висновок, що проблемним питанням державного управління в цілому, та державного управління у сфері цивільного захисту – зокрема, присвячено низку наукових праць однак, незважаючи на вказане, вважаємо, що проблема побудови системи управління ЄДСЦЗ, а також удосконалення послідовності та змісту роботи органів.

Як засвідчила практика реагування на НС, проблеми щодо організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту виникають вже на етапі розробки основного документа із зазначеного питання – плану взаємодії. Таким чином, нормативно-правове регулювання питання організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту потребує уточнення та доопрацювання особливо в методах, формах і процедурах організації взаємодії в горизонтальній і вертикальній площині.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В. В. Глуха. Нормативно-правове забезпечення державного управління сферою безпеки життєдіяльності. Державне управління: удосконалення та розвиток № 2, 2016. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=946> (Дата звернення 23.01.2023)

2. С. П. Потеряйко. Проблеми функціонування правового механізму в єдиній державній системі цивільного захисту. Право та державне управління №1 2021. С. 251-253. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/39.pdf (Дата звернення 23.01.2023)

3. Нечитайло Б. В. Деякі аспекти правового забезпечення діяльності суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. С. 40-41. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/3028/1/40.pdf> (Дата звернення 23.01.2023)

4. Демчук Володимир. Стан нормативно-правового регулювання міжвідомчої взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування. Науковий вісник : Державне управління №1 (7) 2021. С. 111-112. URL: <file:///D:/Downloads/145-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-400-1-10-20210307.pdf> (Дата звернення 23.01.2023)

5. Д. Шмигаль. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyennogo-stanu-179-240222> (Дата звернення: 23.01.2023)

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Дар'я БОНДАРЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Виникнення судової влади сягає в далеке минуле, а процес її розвитку триває вже багато століть і пройшов декілька етапів. Цей розвиток не був поступовий, судова влада розвивалася у межах історичних умов становлення конкретних держав.

I етап (липень 1990 – червень 1992 років). З моменту урочистого створення самостійної української держави 24 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради УРСР юридично існування Української РСР було припинене. Однак, радянські закони, якими визначались особливості функціонування судової системи, були успадковані Україною, що спричинило: 1) залежність судової влади від виконавчих органів [1, ст. 19]; 2) наділення судів правом законодавчої ініціативи [2, п. 7, ст. 12]; 3) відсутність спеціалізації судів; 4) відсутність принципу інстанційності розгляду судових справ; 5) відсутність органу конституційної юрисдикції; 6) відсутність кваліфікаційних вимог до суддів, окрім вікових [1, ст. 55]; 7) проголошення принципу рівності перед законом і судом виключно стосовно громадян країни.

II етап (липень 1992 – червень 1996 років). Концепція судово-правової реформи в Україні як програмний документ відіграла важливу роль, хоч реальні заходи щодо судової реформи суттєво відрізнялися від передбачуваних. Так, до прийняття у червні 1996 року Конституції України був прийнятий ряд нормативних актів [4, 5, 6, 7], відповідно до яких: 1) регламентувалась робота спеціалізованих арбітражних судів; 2) передбачено створення органу конституційної юрисдикції; 3) визначено статус суддів; 4) створено систему і визначені повноваження кваліфікаційних комісій суддів; 5) запроваджене суддівське самоврядування; 6) врегульовано порядок оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності адміністративних органів; 7) визначений порядок відшкодування шкоди, заподіяної судом.

III етап (липень 1996 – червень 2001 років). З прийняттям у червні 1996 року Основного Закону держави було окреслено нову систему судоустрою, закріплено гарантії права на судовий захист, визначено основні засади здійснення судочинства. Юрисдикцію судів поширено на всі правовідносини, що виникають у державі. Принципами побудови системи судів загальної юрисдикції визнано територіальність і спеціалізацію. Визначено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. У системі судів загальної юрисдикції повинні діяти також апеляційні та місцеві суди. Встановлено, що судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду та суддів, які призначаються вперше строком на п'ять років. У визначених законом випадках, окрім професійних суддів, правосуддя повинно здійснюватися також народними засідателями і присяжними. Утворено Вищу раду юстиції – колегіальний незалежний орган, відповідальний за формування високопрофесійного суддівського корпусу. У вересні 1997 року для України набрала чинності Конвенція про захист прав людини і

основоположних свобод. Це означало, що держава взяла на себе зобов'язання гарантувати право на справедливий судовий розгляд та інші права людини, передбачені Конвенцією. Не дивлячись на певні позитивні зрушення в напрямку створення нової судової системи в Україні, ще залишалось багато невирішених питань, зокрема: 1) створення вищих спеціалізованих судів загальної юрисдикції та реформування Верховного Суду України [8]; 2) законодавча деталізація принципів побудови системи судів загальної юрисдикції; 3) забезпечення інстанційності розгляду справ судами; 4) створення постійно діючого органу, відповідального за кваліфікаційний рівень суддів та дотримання ними дисциплінарних вимог; 5) забезпечення діяльності суду присяжних; 6) скасування військових судів; 7) демократизація кримінального та цивільного законодавства.

VI етап (липень 2010 – поточний момент). Розпочався важливий етап становлення судової системи в Україні з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який суттєво змінив ситуацію у сфері здійснення правосуддя. Зокрема, відповідно до зазначеного закону [11]: 1) завершено створення вертикалі системи судів загальної юрисдикції на чолі з вищими спеціалізованими судами; 2) утворено Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ; 3) ліквідовано військові суди; 4) з метою забезпечення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні впроваджено інститут слідчого судді; 5) функції з добору кандидатів на посади суддів та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності зосереджені у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України; 6) впроваджено процедуру добору кандидатів на посади суддів на засадах конкурсності та, теоретично, прозорості; 7) запроваджено механізм притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; 8) скорочено терміни розгляду справ в апеляційній та касаційній інстанціях; 9) впроваджена автоматизована система документообігу та розподілу справ.

Отже, судова влада, будувала самостійну і незалежну гілку державної влади, володіла цілим рядом ознак, що розкривало її суть, дозволяючи відмежувати її від інших гілок державної влади. В Україні

судова влада знаходиться в процесі становлення, однак вона вже має достатню самостійність і незалежність в механізмі держави, зайняла міцні позиції серед інших гілок влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР за станом на 02 березня 2014 р. / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015. (дата звернення 03.02.2023)
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: чинне законодавство станом на 05.08.2018 р. (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 146 с. – (Закони України (дата звернення: 04.02.2023).
3. Про судоустрій Української РСР: Закон УРСР від 24.02.1994 № 4017-XII [Електронний ресурс]: за станом на 05 червня 1981 р. (втратив чинність 07.02.2002) / Верховна Рада Української РСР. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.(дата звернення 03.02.2023)
4. Електронний ресурс URL: https://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=967 (дата звернення 04.02.2023).

ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валерія БРУС

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Права людини, зокрема й особисті немайнові, є невіддільними від особи. Об'єктами зазначеної категорії прав є життя, здоров'я, свобода, інформація та інші блага. Особисті немайнові права, механізм їхньої реалізації та захисту закріплені в тих чи інших нормативно-правових актах фактично всіх цивілізованих країн світу, зокрема країн, що входять до складу Європейського Союзу. 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на членство до Європейського Союзу, що свідчить про прагнення нашої держави прямувати разом з Європейською спільнотою до розвитку демократії, невіддільною складовою якої є подальший розвиток механізму реалізації та захисту особистих немайнових прав. Однак через збройну агресію російської федерації проти України з 24 лютого 2022 р. на території нашої держави введено воєнний стан. Правовий режим воєнного стану є особливим, в період дії якого вводяться певні обмеження, що стосуються й прав людини. Цивільний кодекс України закріплює особисті немайнові та майнові права. Своєю чергою особисті немайнові права поділяються на такі, що забезпечують природне існування та соціальне буття фізичної особи [1].

Особисте немайнове право - це міра можливої поведінки суб'єкта права стосовно невіддільних від її особистості благ, які мають абсолютний характер та які не мають економічного змісту, завдяки яким особа самостійно визначає лінію своєї поведінки у особистому житті. Слід зазначити, що особисті немайнові права особи характеризуються низкою ознак:

- особисті немайнові права є складовою змісту цивільної правоздатності фізичної особи;

- особисті немайнові права мають особливості виникнення та припинення (виникають з моменту народження припиняються зі смертю особи);

- вони невідчужуваними від фізичної особи;

- такі права не мають економічного змісту;

- особисті немайнові права тісно пов'язані з особистістю фізичної особи [2].

На думку Р. О. Стефанчука, важливим для розуміння динаміки суб'єктивного цивільного права є процес його здійснення. Здійснення суб'єктивного цивільного права - завершальний етап правового регулювання, і, як правильно відмічається в науковій літературі, саме таким чином абстрактна можливість (правоздатність) перетворюється спочатку в конкретну можливість (суб'єктивне право), а потім і в реальну дійсність (здійснення права) [3].

У Законі України «Про правовий режим воєнного стану» зазначено, що права та свободи громадян і юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються Конституцією України та іншими законами. Обмеження прав та свобод за умови воєнного стану є вичерпними і розширеному тлумаченню не підлягають. Такі обмеження діють лише під час дії воєнного стану, тому вводити інші обмеження забороняється. Поряд з цим зазначено, що не можуть бути обмежені права і свободи людини та громадянина, які містяться у частині другій ст.64 Конституції України. Наприклад, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Крім того, громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство, а також не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази тощо [4].

Україна в сучасних умовах буквально виборює своє право на існування в цивілізованому світі, зокрема в Європейській спільноті. Російська федерація грубо порушує абсолютно всі «правила ведення війни», особливо щодо цивільного населення та ті, що закріплені у Конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року [5].

Особисті немайнові права фізичних осіб, точніше, окремі з них, про які йдеться у роботі, під час дії воєнного стану можуть бути правомірно обмежені, внаслідок дії тих чи інших нормативно-правових актів, прийнятих повноважними органами державної влади України.

Таке обмеження спрямоване на захист суверенітету, територіальної цілісності та збереження життя і здоров'я людей, а тому обмеження, які застосовуються, є виправданими, однак не можуть бути спрямовані на застосування жорстокого поведіння чи приниження честі та гідності людини. Водночас особисті немайнові права фізичної особи, які забезпечують її природне існування, а саме – право на життя, здоров'я, медичну допомогу, не можуть бути обмежені навіть під час дії зазначеного особливого режиму в країні.

Проте є також неправомірне обмеження та порушення особистих немайнових прав фізичних осіб з боку держави-агресора, зокрема і прав, що забезпечують природне існування людини. Зазначені порушення відбуваються здебільшого на тимчасово окупованих територіях, а органи

державної влади України фізично не мають можливостей забезпечити дотримання прав своїх громадян на таких територіях.

Варто зазначити, що навіть міжнародні організації, наприклад Червоний Хрест, з незалежних від них причин, не можуть забезпечити належний рівень реалізації особистих немайнових прав та їх захист на територіях, що знаходяться в окупації. Такі порушення з боку російської федерації потребують необхідності притягнення винних не лише до цивільно-правової, а й – здебільшого – до кримінальної відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Риженко Н. Немайнові права в період воєнного стану: євроінтеграційний контекст [Електронний ресурс] / Наталія Риженко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/Hi-Tech/Desktop/PDF.pdf>.

2. Свердліченко В. П. Здійснення особистих немайнових прав в умова воєнного або надзвичайного стану [Електронний ресурс] / В. П. Свердліченко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н Каразіна. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/5806/5343>.

3. Стефанчук Р. О. Цивільна правоздатність та дієздатність як необхідні передумови здійснення особистих немайнових прав / Р.О. Стефанчук [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1133.pdf>

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 06.04.2000 р. No 1647-III. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>

5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: від 12 серпня 1949 року № 995_154. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

РІВНІСТЬ ВСІХ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ ЯК ПРИНЦИП ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Богдана БУТЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом заснований на конституційних засадах, закріплених у ст. ст. 22 і 24 Конституції України, згідно яких усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути ніяких обмежень за ознаками раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, майнового стану, місця проживання, або за іншими ознаками [1].

Насамперед, рівність перед законом впливає із загальної рівності. Цей принцип закріплений як у міжнародних конвенціях, так і в національному законодавстві. Говорячи про цей принцип, необхідно його розуміти так, що до суб'єктів через їхні особливості не повинні застосовуватися обмеження чи винятки. Тобто, саме він тісно пов'язаний також із заборонаю дискримінації. Це означає, що в однакових ситуаціях до однойменних суб'єктів має однаково застосовуватись та чи інша норма права і що кожен із цих суб'єктів має рівні права й обов'язки під час розгляду його справи в суді [2].

В рамках судового процесу принцип рівності деталізується у нормативних приписах, а його зміст зосереджується на специфіці процесуальних відносин [1].

Зокрема, цей принцип знаходить свій вияв у практиці ЄСПЛ, а саме в процедурному (процесуальному) сенсі, адже принцип рівності перед судом є основою сучасної концепції та справедливого правосуддя. Так, наприклад, у справі «Надточій проти України» (Nadtochiy v. Ukraine) рішення від 15 травня 2008 р. було таким: «Суд нагадує, що принцип рівності сторін – один зі складників концепції справедливого судового розгляду, який передбачає, що кожна сторона повинна мати можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище порівняно з опонентом» [2].

П. О. Баранчик наголошує, що дотримання цього принципу є обов'язковим під час розгляду будь-якої адміністративної справи в суді, тому, учасники адміністративних правовідносин наділяються рівними можливостями обстоювати правомірність своєї позиції [1].

Натомість деякі вчені вважають та стверджують за необхідне акцентувати увагу на співвідношенні двох складників цієї засади – принципу рівності перед законом і принципу рівності перед судом, підкреслюючи принциповість вказаного питання [1].

Отже, бачимо, що принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, запропонована єдиним органом конституційної юрисдикції, є досить обґрунтованою та повною з точки зору відображення сутності цієї правової засади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ж. М. Мельник-Томенко. Принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом: теоретико - правовий аналіз. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2019/4/8.pdf>.

2. Цебенко С. Б. Рівність громадян перед законом та судом у практиці Європейського суду з прав людини. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/9.pdf.

ЯКІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Артем ВАДИМОВ

НК – Максим ПЕНДЮРА, канд. юрид. наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

Сучасні умови воєнного стану в яких опинилися Україна внаслідок широкомасштабного російського вторгнення розпочатого країною-агресором 24 лютого 2022 року вимагають від держави та суспільства певних швидких трансформацій та реакцій на виклики і загрози що неможливе без якісного законодавства яке регулює правовідносини під час збройного конфлікту і суміжні питання, одним з яких є цивільний захист та Єдина державна система цивільного заходу (ЄДСЦЗ).

Якщо дати узагальнене визначення на підставі аналізу різних джерел то якість законодавства це певний комплекс соціальних та юридичних характеристик букви та духу конкретного законодавчого акту (що впливає на якість законодавства в цілому), які проявляються у його формі та змісті і

виражається у здатності ефективно регулювати правовідносини між суб'єктами, відповідати умовам сьогодення та задовольняти пріоритетні потреби суспільства.

В першу чергу треба дати визначення понять спираючись на законодавчі норми.

Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [1].

Єдина державна система цивільного захисту - сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту [2]

Клименко Наталія у статті особливості забезпечення цивільного захисту в умовах воєнного стану зазначає що активні бойові дії на території країни спричинили умови для виникнення масштабних надзвичайних ситуацій з комплексними наслідками на сьогодні та віддалену перспективу. За таких умов перед функціональними та територіальними підсистемами єдиної державної системи цивільного захисту виникає необхідність у виконанні низки завдань, серед яких, зокрема: проведення роз'яснювальної роботи серед населення з метою дотримання ним заходів безпеки під час повітряної тривоги; виявлення вибухонебезпечних предметів і контроль за дотриманням вимог заходів безпеки; обстеження укриттів цивільного захисту в загальноосвітніх закладах і закладах вищої та професійно-технічної освіти; ліквідація наслідків впливу засобів ураження під час бойових дій у населених пунктах, на територіях та водних об'єктах, зокрема гуманітарне розмінування територій, звільнених від окупації (населених пунктів, лісосмуг, об'єктів транспортної інфраструктури, сільськогосподарських угідь, водойм тощо); вжиття заходів для відновлення роботи об'єктів критичної інфраструктури сфери забезпечення життєдіяльності населення (вода, електро, газу, тепlopостачання), які зазнали руйнувань та пошкоджень внаслідок обстрілів військами країни-агресора. [3, с. 226]

Дуже цікавий практичний захід місцевого органу центральної влади пов'язаний з тематикою статті якій можна навести як приклад відбувся 17 червня 2022 року на виконання розпорядження облдержадміністрації від 02.02.2022 № 33 «Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту Івано-Франківської області на 2022 рік».

Виконуючи вказане розпорядження управління з питань цивільного захисту облдержадміністрації за участю працівників навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Івано-Франківської області провело навчально-методичні збори з керівниками підрозділів з питань цивільного захисту місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації заходів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період.

Основні тези та висновки жвавого обговорення цього заходу з демонстрацією тематичного матеріалу у вигляді електронних презентацій було акцентовано на військові дії та обставини воєнного стану, а саме: необхідність навчання населення у сфері цивільного захисту; утворення органами місцевого самоврядування консультаційних пунктів з цивільного захисту; забезпеченості укриття для населення у захисних спорудах цивільного захисту; розроблення порядку дій під час терористичної загрози, у режимах надзвичайного та воєнного стану; необхідність реконструкції (модернізації) місцевих систем оповіщення, проведення евакуаційних заходів; порядок засідань місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій; інші питання взаємодії та діяльності територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту в умовах особливого періоду та воєнного стану. [4]

Говорячи про покращення якості законодавства в сфері цивільного захисту слід наголосити, що існує проект Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо порушень законодавства у сфері цивільного захисту, вчинених в умовах воєнного стану № 7546 від 11.07.2022 року (наразі знаходиться на розгляді у парламенті).

В пояснювальній записці до якого зазначається, що часто ціллю ворога стають об'єкти цивільної інфраструктури, тому після повідомлення про повітряну тривогу необхідною є швидка евакуація як запорука збереження людських життів. У керівників та роботодавців, має бути відпрацьований чіткий та зрозумілий алгоритм дій на випадок повітряної тривоги. При цьому вказується що наразі встановлена тільки адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері цивільного захисту яка є недостатньою в умовах війни де ворог часто застосовує далекобійні системи ракетного озброєння проти цивільних об'єктів, і в таких умовах невиконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту призводить до загибелі громадян. Тому пропонується ввести кримінальну відповідальність (доповнивши статтею 270-2 чинний КК України) - за порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту, вчинених службовою особою підприємства, установи, організації або громадянином суб'єктом підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю людей, повторно, або якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. [5]

У висновку до статті можна сказати, що якість законодавства ЄДСЦЗ в умовах воєнного стану включає в себе та проявляється в розмежуванні повноважень діяльності компетентних органів та відповідальних осіб за відповідними профілями або напрямками, координації, взаємодії та комунікації між органами виконавчої влади, місцевого самоврядування на місцях та з населенням громади з питань цивільного захисту під час воєнного стану, криміналізації для спеціальних суб'єктів порушення вимог законодавства при настанні відповідних наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] Офіційний вебпортал Верховної ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

2. Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту [Електронний ресурс] Офіційний вебпортал Верховної ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>

3. Клименко Наталія [Електронний ресурс] /Клименко Наталія // *Науковий вісник* : Державне управління. 2022 № 2 (12). С. 218-234 - Режим доступу: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/issue/view/14/36>

4. Обговорили питання діяльності системи цивільного захисту в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] Офіційний вебсайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації. - Режим доступу: <https://www.if.gov.ua/news/obgovorili-pitannya-diyalnosti-sistemi-civilnog-zahistu-v-umovah-voennogo-stanu>

5. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо порушень законодавства у сфері цивільного захисту, вчинених в умовах воєнного стану (7546 від 11.07.2022), пояснювальна записка [Електронний ресурс] Офіційний вебпортал Верховної ради України (розділ законопроекти). - Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39988>

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Анна ВАЛАХ

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З 24 лютого 2022 року, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в Україні введено режим воєнного стану.

У період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не можуть бути припинені повноваження судів [1].

В умовах воєнного стану робота судів не припинена, конституційне право на судовий захист не обмежено. Ніяких скорочених чи прискорених процедур здійснення правосуддя немає. Всі суди, де це можливо, якщо вони не мають значних технічних пошкоджень чи не зруйновані повністю внаслідок бомбардувань та обстрілів, працюватимуть.

З введенням на території України воєнного стану 24 лютого 2022 року, враховуючи неможливість здійснення правосуддя на окремих територіях держави, в оперативному порядку відбувались зміни територіальної підсудності судових справ.

Так, станом на 22 липня 2022 року Верховний Суд опублікував перелік судів у різних областях України, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану.

Крім того, Верховний Суд також періодично публікує інформацію про відновлення територіальної підсудності справ судів на територіях, де вже не ведуться активні бойові дії.

Важливо зазначити, що суди, які розташовані на безпечних на цей час територіях, продовжують працювати у штатному режимі.

Окремо нагадаємо, що навіть в умовах воєнного стану створення надзвичайних та особливих судів або ж скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства заборонено законом.

Введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків у судових справах. Однак ще на початку повномасштабного вторгнення Верховний Суд у своїх повідомленнях на

сайті Судової влади України зауважував, що запровадження воєнного стану на території України є поважною причиною для поновлення процесуальних строків [3].

При цьому аналіз судової практики засвідчує, що саме лише посилення на факт впровадження на території України воєнного стану не є безумовною підставою для поновлення процесуального строку у справі.

Так, Верховний Суд наголошує, що питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку. Сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не може бути підставою для поновлення процесуального строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом установленого законом строку [5].

Таким чином, суди поновлюють пропущені процесуальні строки, якщо учасник справи доведе у заяві про поновлення такого строку наявність обставин, які виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили своєчасне виконання процесуальної дії.

Отже, під час визначення поважності причин пропуску процесуального строку, суди будуть враховувати місцезнаходження суду, поточний хід бойових дій, наявність у конкретної особи фактичної можливості звернутися до суду із дотриманням процесуального строку.

Ще на початку дії правового режиму воєнного стану Рада суддів України у своїх рекомендаціях судам зазначала про необхідність по можливості відкладати розгляд справ, за винятком невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою) та знімати їх з розгляду, зважаючи на те, що велика кількість учасників судового процесу не мають змогу прибути до суду через небезпеку для життя або не можуть подати заяву про відкладення розгляду справи чи про розгляд справи у режимі відеоконференції у зв'язку із роботою на об'єктах критичної інфраструктури, вступом до лав Збройних сил України, територіальної оборони тощо [2].

Однак, наразі суди, які розташовані на безпечних на цей час територіях, продовжують розгляд у судових засіданнях.

Враховуючи те, що в умовах воєнної агресії проти України особиста участь у судовому засіданні може бути небезпечною для учасників справи, активно практикується участь у судовому засіданні поза межами приміщення суду у режимі відеоконференції.

Судова практика свідчить, що суди здебільшого задовольняють клопотання учасників справи про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, якщо наявна відповідна технічна можливість [4].

Так, наприклад, Велика Палата Верховного Суду, розглядаючи касаційну скаргу, зазначила, що з огляду на умови та обстановку, за яких має здійснюватися правосуддя і на необхідність дотримання принципів рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласності та відкритості судового процесу; змагальності сторін та розумних строків розгляду справи, звернення до суду з клопотанням про розгляд справи в режимі відеоконференції дозволить дослідити й оцінити доводи касаційної

скарги без порушення означених засад судочинства та водночас гарантувати та не наражати відвідувачів судового засідання на загрози їхньому життю, здоров'ю та безпеці, що можуть виникнути в умовах воєнної агресії проти України [6].

Отже, воєнний стан в Україні вніс свої корективи у процес розгляду судових справ. Однак, навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежено. Тому заходи, які наразі впроваджуються у судовій системі, мають на меті забезпечити можливість розгляду судових справ і не наражати на небезпеку життя та здоров'я учасників судового процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану, Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 29.09.2022, підстава - 2561-IX - [Електронний ресурс] - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Цивільний процес під час воєнного стану - [Електронний ресурс] - http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/pravovaya_rabota/informaciya/15122022.pdf
3. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану - [Електронний ресурс] - https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu
4. Судочинство під час війни: як воєнний стан вплинув на розгляд судових справ? - [Електронний ресурс] - <https://golaw.ua/ua/insights/publication/sudochinstvo-pid-chas-vijni-yak-voyennij-stan-vplivuv-na-rozglyad-sudovih-sprav/>
5. Ухвала Касаційного Цивільного Суду у складі Верховного Суду від 21 липня 2022 року у справі № 127/2897/13-ц - [Електронний ресурс] - <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=106017678&red=10000358826a25cee905eddc6cb7cd7726b7&d=5>
6. Ухвала від 07 червня 2022 року у справі № 910/10006/19 - [Електронний ресурс] - <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104769579&red=1000039e5739928d96995be1866cf314dad711&d=5>

ВЗАЄМОДІЯ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ СТРУКТУРНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анна ВАЛАХ

НК – Діана КОТЛЯР

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Дослідження взаємодії юридичної служби з іншими структурними підрозділами дає можливість висвітлити роль юридичної служби у структурі сучасних підприємств.

Як зазначається в Загальному положенні про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1040, юридична служба утворюється як самостійний структурний підрозділ.

Одним із основних завдань юридичної служби є організація правової роботи, спрямованої на неухильне дотримання та запобігання невиконанню

вимог законодавства, інших нормативних актів органом виконавчої влади, підприємством, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків [1].

Діяльність, пов'язана із забезпеченням дотримання законності, додержанням правових норм є складовою роботи будь-якого структурного підрозділу підприємства, установи, організації, проте організація правової роботи – це основане завдання саме юридичної служби, в чому відображається її місце та роль на підприємстві.

Зв'язок між структурними підрозділами як правило, ґрунтується на здійсненні:

- спільних дій (проект загального локального акту, колективний договір, правила внутрішнього розпорядку можуть розроблюватися спільно декількома підрозділами, робочою групою, створеною з працівників цих підрозділів, юридичної, кадрової служби, відділу з охорони праці, бухгалтерії тощо);

- узгоджених дій (в цьому випадку під узгодженням розуміється і одночасне досягнення кінцевого результату, і поетапне виконання дій декількома підрозділами, спочатку один структурний підрозділ здійснює дію, потім інший – наприклад, розгляд договору, який надійшов від контрагента до суб'єкта господарювання);

- односторонніх дій (всі структурні підрозділи суб'єкта господарювання надають в фінансовий відділ звіти про використання коштів, виділених на утримання підрозділів) [2; с. 4].

Проте, існують й певні проблемні моменти взаємодії. Так, одним із функціональних обов'язків юридичної служби (найчастіше окремо взятого юрисконсульта) є ведення журналу обліку виконання господарських договорів, але юрисконсульт може не володіти на достатньому рівні знаннями економічного, фінансового, бухгалтерського характеру, тому в науковій літературі пропонується розподілити такий обов'язок між різними структурними підрозділами, щоб кожний відповідав за сферу свого відання.

У науковій літературі виділяють такі основні елементи взаємодії юридичної служби з іншими основними структурними підрозділами суб'єкта господарювання [3; с. 94-97]:

- з відділом матеріально – технічного постачання (юридична служба може отримувати локальні акти для візування і правової експертизи; відомості про порушення договірних зобов'язань; документи для пред'явлення претензій і позовів; надавати результати правової експертизи; протоколи узгодження розбіжностей; погоджувати претензії і позови);

- з відділом збуту (юридична служба має право одержувати накази, розпорядження, інструкції; узгоджені умови по реалізації продукції; відомості про порушення договірних зобов'язань; заявки на пошук необхідних нормативно – правових актів і на роз'яснення чинного законодавства; надавати результати правової експертизи; проекти договорів; пропозиції по зміні типових господарських договорів);

- з відділом кадрів (отримувати проекти трудових договорів, контрактів, заявки на пошук необхідних нормативно – правових актів, наказів щодо переведення, про звільнення, про притягнення працівників до дисциплінарної чи матеріальної відповідальності; надавати інформацію про зміни в трудовому законодавстві, роз'яснень щодо чинного законодавства й порядку його застосування);

- з фінансовим відділом (одержувати проекти фінансових договорів; матеріали для пред'явлення претензій, позовів у суди; заявки на роз'яснення чинного законодавства, надає рішення щодо пред'явлених претензій і позовів; результати розгляду претензій, судових справ; роз'яснює законодавство і порядок його застосування; надає узгоджені матеріали про стан заборгованості, пропозиції по примусовому стягненню боргів; надає аналіз змін і доповнень фінансового, податкового, цивільного та інших галузей законодавства).

І це основні, вузлові питання взаємодії, бо необхідно враховувати, що юридична служба забезпечує дотримання законності, здійснення правової роботи, пропаганди законодавства серед усіх підрозділів, чим сприяє утвердженню права в усіх сферах господарювання. Також розробка положень про структурні підрозділи, про взаємодію структурних підрозділів з певних питань діяльності суб'єктів господарювання дасть змогу покращити організацію правової роботи, забезпечить правильне застосування нормативних актів, запобігання порушень, що сприятиме функціонуванню діяльності будь-якого підприємства незалежно від форм власності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1040 // Урядовий кур'єр. – 2008. - № 238.

2. Куліш А., Горевий В. Взаємодія юридичної служби суб'єкта господарювання з іншими структурними підрозділами / Куліш А., Горевий В. // Підприємство, господарство і право. – 2010. - № 10. – С. 3-6;

3. Горевий В. І. Організація юридичної служби на підприємстві : навчальний посібник / В. І. Горевий. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Суми : Університетська книга, 2012. – 367 с.

ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ ЯК ФОРМА ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Дарія ВАЩЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На сьогодні в Україні існує досить розгалужена система влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, що передбачає як влаштування дітей до сім'ї, так і до державних навчально-виховних закладів. Метою цього є їх виховання, захист особистих та майнових прав. Чинне законодавство України передбачає такі форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: усиновлення (удочеріння), опіка (піклування) та патронат над дітьми. Інститут патронату не новий для сімейного законодавства, його виникнення збігається у часі з першими спробами кодифікації норм сімейного права і належить до тих інститутів, які то включалися до законодавства, то, навпаки, виключалися з нього.

Патронатна форма виховання дітей регулюється гл. 20 СК України.

Патронат – альтернативна форма влаштування дитини, яка є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, в сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) з метою сімейного виховання. Якщо проаналізувати мету, підстави застосування закріплених у СК України форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, їх сутність, то можна дійти висновку, що кожна з них, хоча і спрямована на поліпшення долі дітей, але має свої особливості.

Патронат над дітьми відрізняється від опіки та піклування:

- патронатний вихователь отримує, на відміну від опікуна (піклувальника), плату за виконання своїх зобов'язань;
- між дитиною і патронатним вихователем складаються тісніші зв'язки, ніж між дитиною і піклувальником чи опікуном;
- опікун – законний представник дитини у всіх правовідносинах, а патронатний вихователь – лише у сфері процесуальних відносин.

Патронат поділяється на: короткостроковий (до 6 місяців), довгостроковий (до 2 років чи на термін, що визначається інтересами конкретної дитини). Він може бути застосований не лише у випадках, коли дитина з певних причин залишилася без піклування батьків (якщо останні загинули, перебувають у лікарні тощо), а й опинилася в соціально небезпечному оточенні. Зокрема, найпоширенішими ситуаціями, коли виникає потреба в патронатній сім'ї, є внутрішньо сімейні конфлікти, тимчасова асоціальна поведінка батьків тощо [1].

На сьогодні, для влаштування дитини у сім'ю патронатного вихователя не є обов'язковим попереднє надання їй правового статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування як це передбачено для інших форм влаштування відповідної категорії дітей, таких як усиновлення, встановлення опіки і піклування, прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу.

Таким чином, патронат над дитиною може використовуватися як проміжний етап для її подальшого влаштування у прийомну сім'ю, будинок сімейного типу, а також як механізм швидкого реагування на порушення прав дитини і, водночас, надання спеціальної послуги дитині і її батькам, іншим законним представникам у період кризових ситуацій, наприклад тяжкої хвороби батьків, жорсткого поводження з дитиною, неможливість виховання дитини та здійснення догляду за нею у разі настання непередбачуваних обставин, існування інших несприятливих умов для виховання дитини [2].

Про доцільність внесення відповідних змін у законодавство неодноразово висловлювалися науковці у галузі сімейного права. Так, на їх думку влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя має відбуватися не тільки тоді, коли вона залишилася без батьківського піклування, але й тоді, коли вона проживає у сім'ї своїх батьків, але з тих чи інших причин опинилася в несприятливих умовах [3, с. 86–88]. Таке бачення розширить поняття патронату, дозволяючи застосувати його до будь-яких відносин, пов'язаних з наданням соціальної допомоги дитині [4, с. 435].

На мій погляд, вилучення законодавцем із СК України обмежень щодо можливості бути патронатним вихователем є невиправданим, навіть, зважаючи на короткостроковість такої форми влаштування дитини, оскільки це протирічить загальним засадам регулювання відносин, пов'язаних з забезпеченням прав та інтересів дітей, які потребують особливого захисту і догляду. Враховуючи зазначене, патронат над дитиною є формою

оперативного реагування на порушення прав дитини, має спрощену процедуру її влаштування у сім'ю патронатного вихователя, оскільки не передбачає попереднього надання дитині правового статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

Отже, патронат над дитиною є формою оперативного реагування на порушення прав дитини, має спрощену процедуру її влаштування у сім'ю патронатного вихователя, оскільки не передбачає попереднього надання дитині правового статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Головною функцією патронату над дитиною є швидке вирішення питання забезпечення дитини, правовий статус якої є невизначеним, доглядом та вихованням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Патронат над дітьми [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/81484/pravo/patronat_ditmi.
2. Боровська І. А. ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ ЯК ФОРМА ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ : дис. канд. юр. наук / Боровська І. А. – Харків, 2017. – 3 с.
3. Кияниця З. П. Сімейний патронат: перші кроки впровадження в Україні. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2011. № 1/2. С. 86–88.
4. Сімейне право України: підручник/Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера та ін.; за заг. ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 520 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дарія ВАЩЕНКО

НК – Діана КОТЛЯР

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Безперешкодний доступ до масової інформації є суттєвим важелем контролю громадянського суспільства за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, політичних партій та інших суб'єктів публічного права. При цьому правовідносини, що складаються у сфері масової інформації, потребують зваженого та комплексного правового регулювання, яке має принципове значення для проведення в Україні важливих реформ, становлення інформаційного суспільства, забезпечення сервісного функціонування державних інститутів, за допомогою яких реалізуються конституційні права громадян, зокрема право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію [1, с. 67].

Сфера масової інформації, її дослідження є на сьогодні важливим фактором розвитку системи інформаційних відносин в Україні, що характеризується активним впровадженням новітніх технологій, на базі котрих виникають і нові засоби масових комунікацій (мережеві видання, конвергентні ЗМІ, мобільне телебачення тощо) [2, с. 145].

Сфера масової інформації, правовідносини, що виникають із приводу її виготовлення та розповсюдження, регулюються переважно нормами адміністративного права із застосуванням сучасних адміністративних засобів, властивих демократичній державі [2, с. 146].

Адміністративно-правове регулювання у сфері масової інформації в Україні можна визначати як діяльність органів державної влади, яка спрямована на впорядкування, охорону та розвиток суспільних відносин, що виникають у сфері масової інформації, за допомогою адміністративно-правових засобів [3].

Таким чином адміністративно-правовому регулюванню підлягає діяльність у сфері публічного розповсюдження масової інформації, незалежно від форми, яку вона приймає (газета, журнал, кіно, телепрограма і т.д.). Аналізуючи законодавство України, можна дійти висновку, що засоби масової інформації діють у вигляді друкованих засобів масової інформації (преси), теле- і радіомовної організації, інформаційного агентства, електронного засобу масової інформації та Інтернету [4].

Суб'єктами адміністративно-правового регулювання діяльності засобів масової інформації виступають різноманітні органи державної влади, з яких можна відокремити як загальні так і спеціальні.

Загальні - здійснюють регулювання всіх сфер діяльності держави і є загальнодержавними. Спеціальні суб'єкти здійснюють адміністративно-правове регулювання саме діяльності засобів масової інформації, тому їх повноваження обмежуються цією сферою [4].

Так, до загальних суб'єктів адміністративно-правового регулювання діяльності ЗМІ відносять:

- Верховну Раду України - визначає державну політику щодо ЗМІ, законодавчі основи її реалізації, гарантії соціального і правового захисту працівників цієї сфери;

- Президента України, який є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [5]. Зокрема Президент України видає укази, які носять регулятивний характер у сфері забезпечення діяльності ЗМІ;

- Кабінет Міністрів України - забезпечує проведення державної політики в інформаційній сфері, спрямовує і координує діяльність міністерств та інших органів виконавчої влади у цій сфері;

До спеціальних:

- Міністерство інформаційної політики України - є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах інформаційного суверенітету України, державного іномовлення та інформаційної безпеки [6].

- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, яка є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень [7].

- Державний комітет України з телебачення та радіомовлення - є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері [8].

- Управління у справах преси та інформації обласних державних адміністрацій.

Таким чином, в Україні функціонує цілісна система адміністративно-правового регулювання діяльності ЗМІ, яка має свій об'єкт, суб'єктів та розгалужену нормативну базу. Але постійна

інформаційна війна між державами, поява новітніх технологій, все більший вплив Інтернету на свідомість людей, потребує постійного контролю та удосконалення цієї системи з боку держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грицай І. О. Адміністративно правові основи регулювання у сфері масової інформації в Україні / Грицай І. О. – міністерство внутрішніх справ України Дніпро, 2018., С. 67
2. Примаков К. Ю. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні / К. Ю. Примаков // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - С. 145-150.
3. Шустрова К. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні [електронний ресурс] / К. В. Шустрова // Сучасні проблеми адміністративного права та процесу. Харків. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_06_2017/pdf/59.pdf.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/para4603#n4603>.
5. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2-2015-%D0%BF>.
6. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України від 23.09.1997 № 538/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80>.
7. Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 341. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF>.

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Христина ВЕНЦИК

НК – Оксана МОРОЗ, канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Закон України «Про Національну поліцію» визначає завдання поліції, які є наданням поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; 3) протидії правопорушень; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Норма статті відбиває реформування цих правоохоронних органів з системи державного примусу на сервісну службу з наданням послуг. Поліція має застосовувати мінімум сили, бути моральними, не терпіти «карального ухилу» та неправомірних дій, боротися за справедливість, прагнути запобігати вчиненню правопорушень, а не просто на них реагувати, а також сягати якомога вищого ступеня відповідальності за діяльність кожного й усіх разом, цілої організації» [2, с.95].

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та

застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, які не визначені законами України.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом.

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження [1].

Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення в межах своєї компетенції застосовує поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, перелік яких визначений Законом. Зокрема до превентивних поліцейських заходів ст. 31 Закону відносить: 1) перевірку документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхневу перевірку і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимогу залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірку дотримання вимог дозвільної системи органів поліції; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірку дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування.

Таким чином з викладеного вище випливає, що поліцейське піклування є одним з різновидів превентивних поліцейських заходів. Підстави і порядок застосування поліцейського піклування досить детально визначені в ст. 41 Закону. Водночас більш поглиблене знайомство зі змістом цієї норми не дозволяє нам отримати однозначного уявлення про правову природу та сутність даного поліцейського заходу. У зв'язку з цим, виникає необхідність звернення до юридичної літератури.

Підстави, умови та порядок застосування поліцейського заходу регулюються ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію». Наказом МВС

України № 724 від 12 жовтня 2020 року було затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування, яка не конкретизує, а дублює відповідні положення ст. 41 Закону «Про Національну поліцію» [3].

Важливим аспектом у діяльності поліцейського є визначення кола суб'єктів, щодо яких здійснюється піклування. Відповідно до ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію» одним із суб'єктів, до якого застосовується поліцейське піклування, є неповнолітня особа віком до 16 років, яка залишилася без догляду [4, с. 205].

Аналіз практики свідчить, що поліцейське реагування починається із фактичного (фізичного) «затримання» особи (крім випадку, коли особа сама звертається до поліцейського про допомогу) з метою її подальшої «передачі» відповідним суб'єктам (батькам, опікунам, відповідним закладам або спеціальним лікувальним установам).

На думку Є. С. Зеленського, застосовувати даний поліцейський захід повинна компетентна особа, яка має стаж та досвід роботи у спілкуванні з неповнолітніми та працює у ювенальних підрозділах поліції. Кожна дитина, до якої застосовується поліцейське піклування, має право отримати медичну допомогу, оспорювати дії працівника поліції та давати пояснення [5, с. 118]. Зазначена позиція викликає певні зауваження, оскільки аналіз правозастосовної діяльності свідчить про те, що саме поліцейські підрозділи патрульної поліції під час виконання своїх службових обов'язків першими виявляють осіб, які потребують піклування та застосовують до них цей поліцейський захід.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну поліцію України: Закону України від 02.07.2015 р. № 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n323/>.
2. Безпалова О. І. Особливості застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб. Проблеми сучасної поліцейстики. Харків, 2022. С. 76-80.
3. Наказ МВС України від 12 жовтня 2020 р. № 724 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text> (Дата звернення 29.01.2023 року).
4. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / Т.П. Мінка та ін.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Харків: Право, 2016. 178 с.
5. Зеленський Є. С. Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб: зміст та порядок застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. С. 116-119

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ СТРАХОВОГО ФОНДУ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тетяна ВЛАСОВСЬКА

НК – Олександр БОЛБАС, канд. наук з держ. упр.

Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут (НДІ мікрографії), м. Харків

Усім присутнім відомо, що цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [1]. Відносини, пов'язані з реалізацією зазначених вище заходів, регулює Кодекс цивільного захисту України [1].

Згідно зі ст. 8 [1] забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ).

До основних завдань ЄДСЦЗ зокрема належить проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення. Серед додаткових завдань ЄДСЦЗ є ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження, а також вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення.

Під час проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організації життєзабезпечення постраждалого населення виникає потреба в проектно-конструкторській або виконавчій документації на об'єкти чи споруди. На випадок втрати таких документів, а також у разі відсутності доступу до них створюють страховий фонд документації.

Державна система страхового фонду документації – організаційно-правова структура, яка здійснює державну політику та координацію робіт зі створення, формування, ведення та використання страхового фонду документації України (далі – СФД) і є сукупністю суб'єктів системи страхового фонду документації, страхового фонду документації України, технічних засобів, обслуговуючого їх персоналу, нормативно-правових актів, організаційно-технічних заходів.

Правові, економічні та організаційні засади функціонування державної системи страхового фонду документації (далі – СФД) визначає Закон України «Про страховий фонд документації України» [2].

Однією із засад функціонування державної системи СФД є обов'язковість включення документації, необхідної, зокрема, для проведення будівельних (відбудовчих), аварійно-рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт під час ліквідування надзвичайних ситуацій та в особливий період, а також у сфері збереження інформації про культурні цінності, до СФД.

Як приклад використання СФД можна розглянути ліквідацію наслідків техногенної надзвичайної ситуації в Алчевську.

22 січня 2006 року системи опалення в місті Алчевськ Луганської області України практично повністю заморозилися. Внаслідок помилки комунальних служб, незважаючи на морози та припинення опалення, воду з труб не злили, через що замерзаюча вода їх розірвала. В результаті опалювальне обладнання в більшості алчевських будинків було заморожено і порепалося. Близько 60 тисяч мешканців міста опалювали своє житло тільки індивідуальними електричними обігрівачами. Через кілька днів каналізаційні системи також заморозилися, через відсутність теплої водопровідної води.

В місті було оголошено надзвичайну ситуацію державного рівня. Український уряд прийняв масові заходи щодо захисту алчевців від надзвичайної ситуації. Інженерні команди з інших регіонів країни, поступово відновили опалювальні прилади у кожній квартирі потерпілих. Однак, станом на 11 лютого, десятки будинків ще не опалювалися. Сотні дітей разом зі своїми вчителями були евакуйовані на курорти і готелі в теплі регіони України. За словами тодішнього губернатора Луганської області Геннадія Москаля, це було найгіршою антропогенною катастрофою в історії незалежної України [3].

Слід зауважити, що під час ліквідації наслідків зазначеної техногенної надзвичайної ситуації було застосовано копії документів СФД через втрату оригіналів проектно-конструкторської та виконавчої документації на об'єкти критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення. Використання СФД дозволило скоротити час, потрібний для усунення наслідків техногенної надзвичайної ситуації.

Для нормативно-правового забезпечення функціонування державної системи СФД розроблено низку національних стандартів, у яких встановлено вимоги щодо створення СФД для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також порядку забезпечення користувачів документами СФД [4] – [8].

Крім зазначеного наказом Міністерства юстиції України затверджено форму та опис «Заявки на забезпечення копіями документів страхового фонду документації України» та форму «Завдання на виготовлення копій документів страхового фонду документації України» [9].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
2. Аварія на об'єктах ЖКГ в Алчевську взимку 2006
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%85_%D0%96%D0%9A%D0%93_%D0%B2_%D0%90%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%83_%D0%B2%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D1%83_2006.
3. Закон України Про страховий фонд документації України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2332-14#Text>.
4. ДСТУ 33.115:2010 Страховий фонд документації. Документація для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Загальні вимоги.
5. ДСТУ 33.118:2017 Страховий фонд документації. Достатній склад проектної та виконавчої документації на будівлі та інженерні споруди. Правила визначення.
6. ДСТУ 33.207:2009 Страховий фонд документації. Аварійно-рятувальні роботи. Порядок створення, формування, ведення та використання.

7. ДСТУ 33.209:2015 Страховий фонд документації. Об'єкти систем життєзабезпечення і транспортних зв'язків. Порядок створення, формування, ведення та використання.

8. ДСТУ 33.401:2015 Страховий фонд документації. Порядок забезпечення користувачів документами страхового фонду.

9. Наказ Міністерства юстиції України від 26.12.2022 № 5818/5 «Про затвердження форми та опису Заявки на забезпечення копіями документів СФД та форми Завдання на виготовлення копій документів СФД», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.12.2022 за № 1683/39019 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1683-22#Text>.

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Неля ВОВК, канд. пед. наук, доцент

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

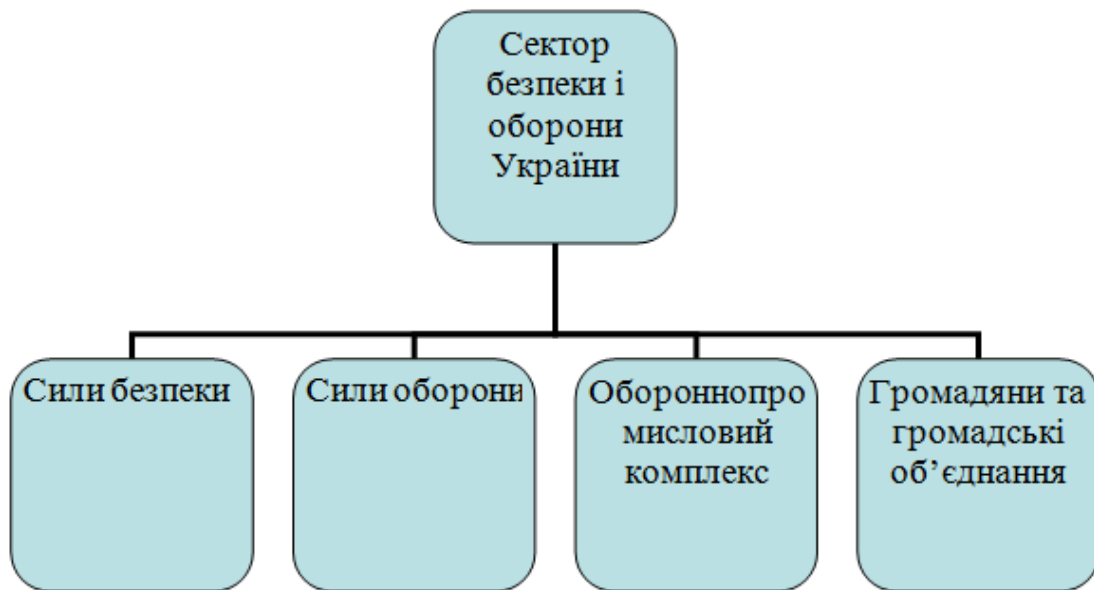
Відповідно до ст. 12 «Склад сектору безпеки і оборони» Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, до зазначеного сектору входять наступні ключові складові (рис. 1). Функції усіх складових даного сектору визначаються діючим законодавством України.

До складу сектору безпеки і оборони входять:

- Міністерство оборони України;
- Збройні Сили України;
- Державна спеціальна служба транспорту;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національна гвардія України;
- Національна поліція України;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна міграційна служба України;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- Служба безпеки України;
- Управління державної охорони України;
- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;

України;

- Апарат Ради національної безпеки і оборони України;
- розвідувальні органи України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [1].

*Рис. 1. – Склад сектору безпеки і оборони України
Джерело: складено на підставі [1]*

Ключовим нормативним актом держави стосовно регулювання національної безпеки є Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Так, даний Закон встановлює та розподіляє повноваження органів державної влади й місцевого самоврядування щодо підтримки необхідного стану національної безпеки і оборони, а також формує базис для об'єднання політики та процедурних дій органів державної влади й місцевого самоврядування у контексті:

- регулювання національної безпеки й оборони;
- функціонування сил у сфері забезпечення безпеки й оборони;
- визначення особливостей формування й функціонування командної системи;
- проведення контролю та забезпечення координації операцій, що реалізуються силами безпеки й оборони;
- впровадження загального підходу до процедурного планування щодо забезпечення національної безпеки й оборони, що, в свою чергу, сприяє забезпеченню контролю цивільного характеру, що побудований на демократичних принципах, над формуванням і діяльністю органів, які відносяться до сектору безпеки й оборони.

Перш за все державна політика у сферах національної безпеки й оборони повинна бути спрямована на забезпечення захисту:

- безпечних умов життя, гідності, громадянських прав і свобод, що закріплені у конституції;
- сприятливих умов для стабільного суспільного розвитку та збереження демократичних цінностей;
- суверенітету, недоторканності, територіальної цілісності та конституційного ладу держави;
- оточуючого середовища від випадків настання та розвитку надзвичайних ситуацій [1].

Напрями державної політики у сферах національної безпеки й оборони відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII зазначені на рис. 2 [1].

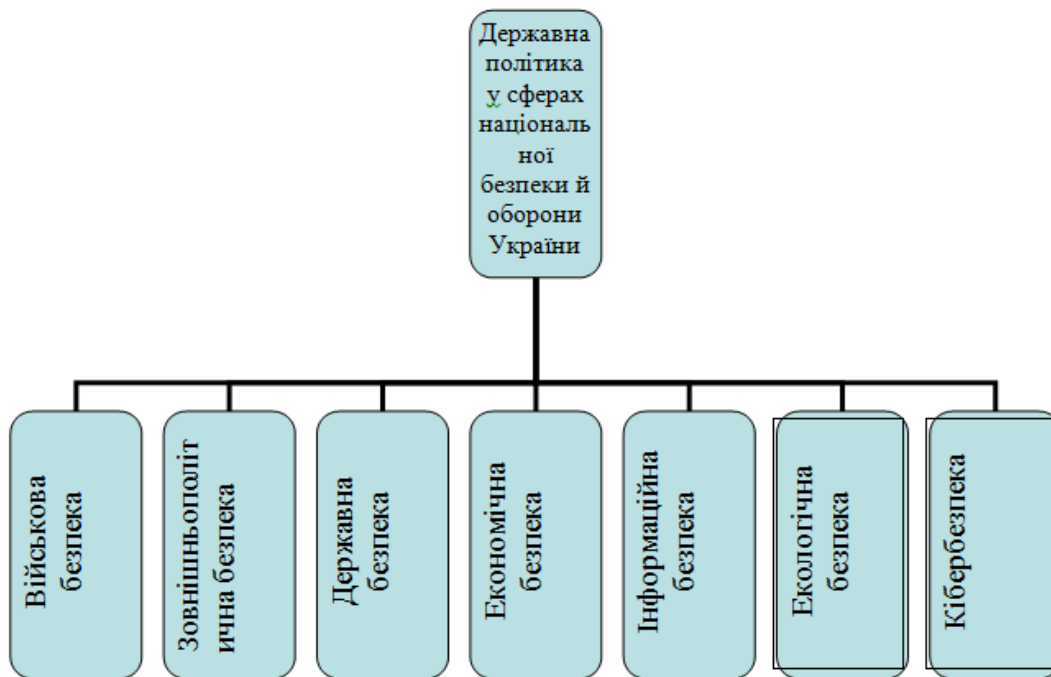

Рис. 2. – Напрями державної політики у сферах національної безпеки й оборони України відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» Джерело: складено на підставі [1]

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, а також в інших документах, які регламентують питання національної безпеки й оборони, підлягають схваленню Радою національної безпеки і оборони України та затверджуються через укази Президента України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2469-19>
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>
4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» від 15 березня 2016 року № 96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сергій ГАЄВСЬКИЙ, Ірина КОЧУБЕЙ

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Військові адміністрації (ВА) та військово-цивільні адміністрації (ВЦА) та спільним мають те, що – це тимчасові державні органи, які формуються указом Президента України та діють на визначеній главою держави території України, як тимчасовий вимушений захід з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації.

Військова агресія Російської Федерації та здійснення нею окупаційних військових дій на території України є новими реаліями геополітичного процесу сучасності. Російська збройна агресія проти України розпочалася в 2014 році і триває дотепер:

– у лютому-березні 2014 – російське збройне вторгнення в Автономну Республіку Крим, що є складовою територіальної цілісності суверенної України, з подальшою окупацією півострова;

– з квітня 2014 року – терористично-окупаційні дії на території Східної України (в Донецькій, Луганській областях);

– з 24 лютого 2022 року – повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, введення воєнного стану в Україні, початок нового етапу визвольної війни України від російських загарбників.

Системний аналіз чинного законодавства, у тому числі і положень Законів України: «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VII [1], «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII [2], що закріплює особливості правового статусу та повноважень військових адміністрацій як тимчасових державних органів здійснення публічно-владних управлінських функцій.

Військові адміністрації можуть утворювати на двох рівнях. Перший рівень – це військові адміністрації населених пунктів. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1] передбачає наступне – військові адміністрації населених пунктів утворюються в одному чи декількох населених пунктах (селах, селищах, містах), в яких сільські, селищні, міські ради та/ або їхні виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією [3] та законами України повноваження, у тому числі внаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їхнього фактичного невиконання, або припинення їхніх повноважень згідно із законом. Зазначається, що очолює таку адміністрацію начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за пропозицією Генерального штабу Збройних Сил України або відповідної обласної державної адміністрації. Структуру і штатний розпис військових адміністрацій населених пунктів затверджує Головнокомандувач Збройних Сил України за поданням начальника відповідної військової адміністрації.

24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 68/2022 на всій території України утворено 25 обласних військових адміністрацій. Обласні,

Київська міська державні адміністрації набули статусу відповідних військових адміністрацій, а голови цих державних адміністрацій – посади начальників військових адміністрацій. Водночас, на базі існуючих районних державних адміністрацій утворено й відповідні районні військові адміністрації (РВА), а їхні голови стали начальниками РВА.

Військові адміністрації населених пунктів формуються з військовослужбовців військових формувань, утворених відповідно до законів України, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, служби цивільного захисту, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на військовій службі, службі в правоохоронних органах, органах та підрозділах цивільного захисту без виключення зі списків особового складу, а також працівників, які уклали з Генеральним штабом Збройних Сил України трудовий договір.

Повноваження військових адміністрацій здійснюються ними в порядку, визначеному законами України для здійснення повноважень відповідних місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України № 389-VII. Військові адміністрації населених пунктів здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України.

Спрямування, координацію та контроль за діяльністю районних військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України, обласні військові адміністрації (у разі їх утворення), а з інших питань – Кабінет Міністрів України, обласні державні адміністрації у межах своїх повноважень.

Безпосереднє керівництво військовими адміністраціями здійснюють їхні начальники [1].

Щодо фінансування діяльності військових адміністрацій, то функції з виконання повноважень органів місцевого самоврядування здійснюється за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, виконання інших функцій – за рахунок коштів Державного бюджету України.

Створення військових адміністрацій можливе лише після запровадження військового стану. Рішення про утворення військових адміністрацій приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування. Військові адміністрації населених пунктів, а також районні, обласні військові адміністрації, утворені у зв'язку з нескликанням сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» строки, здійснюють свої повноваження до дня першого засідання першої сесії відповідної ради, обраної після скасування воєнного стану. У разі створення районних, обласних військових адміністрацій для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку такі адміністрації здійснюють свої повноваження до скасування воєнного стану.

Закон містить перелік завдань військових адміністрацій, а саме – для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення, разом із військовим командуванням, запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і

порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації [1].

З викладеного вище ми розуміємо, що військові адміністрації – це тимчасові державні органи, що виконують функції, які належать до компетенції військового управління (такі як запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану), а також, функції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, тобто мають дуалістичний характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 01 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n13> (дата звернення: 15.10.2022).

2. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII : станом 01 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#n127> (дата звернення: 15.10.2022).

3. Конституція України, відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

ПРО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Катерина ГАФІНОВА

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Правоохоронна система країни є складним явищем, об'єкти якої – національна безпека й оборона, судоустрій і судочинство. Тому керівництво держави спрямовує зусилля на реформування саме цих об'єктів правоохоронної системи [2].

Наприкінці 2014 року за участі Харківської правозахисної групи та Центру досліджень правоохоронної діяльності були розроблені два важливі документи, що передбачають реформування МВС України: 1) концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) стратегія розвитку органів внутрішніх справ України [1].

Згодом, після ухвалення цих проєктів, одною з основних напрямів концепції є забезпечення ефективного функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. Для досягнення цієї мети передбачені такі заходи:

- демілітаризація МВС;
- скорочення значної кількості органів, підрозділів і служб зі спорідненими завданнями та функціями;
- забезпечення ефективної координації діяльності та злагодженої взаємодії Національної поліції, Національної гвардії, прикордонної, міграційної служб, а також служби з надзвичайних ситуацій під політичним керівництвом МВС;

– законодавче визначення оновленої загальної структури МВС, структури і чисельності завдань та повноважень органів внутрішніх справ та інших умов їх діяльності, пріоритетами якої є виконання соціально-сервісних функцій;

– запровадження європейської моделі підготовки та підвищення кваліфікації кадрів органів внутрішніх справ, застосування єдиних уніфікованих стандартів правозастосовної підготовки, спрямованої на підвищення ефективності взаємодії між органами внутрішніх справ різних держав учасниць Європейського Союзу;

– розроблення дієвих засобів та механізмів контролю за діяльністю органів внутрішніх справ та окремого правоохоронця;

– підвищення довіри населення до діяльності органів внутрішніх справ, а також авторитету працівника органу внутрішніх справ;

– налагодження тісної співпраці з населенням та місцевими громадами [1].

Демілітаризація передбачає, що всі підрозділи МВС є цивільними службами, персонал не має спеціальних звань, аналогічних військовим, не використовує військову атрибутику чи символіку. Що стосується скорочення значної кількості органів, підрозділів і служб зі спорідненими завданнями та функціями, то в цьому напрямку також є позитивні результати.

Отже, існують проблеми, на вирішення яких направлена ця реформа і завдяки цій реформі, ми зможемо їх усунути.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Н. В. Лесько. Проблеми реформування органів внутрішніх справ. URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/may/2546/vnulpurn201581343.pdf>

2. Я. В. Лазур. Засади діяльності міністерства внутрішніх справ України в контексті реформування правоохоронної системи. URL:<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/4916/1/%d0%9b%d0%b0%d0%b7%d1%83%d1%80%20%d0%af.%20%d0%92..pdf>

ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНИЙ ОРГАН В ПИТАННЯХ СУДДІВСЬКОЇ КАР'ЄРИ

Руслана ГОРБАТЮК

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Варто зазначити, що прийнявши 2 червня 2016 року Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», Верховна Рада України поклала початок нового етапу судової реформи та суміжних правових інститутів. Змінами до Конституції України передбачено створення нового органу – Вищої ради правосуддя, який на постійній основі повинен забезпечувати незалежність судової влади та її функціонування на засадах відповідальності та підзвітності перед суспільством. Для реалізації такого суспільного запиту та на виконання зазначених змін до Конституції України, 21 грудня 2016 року прийнято Закон України «Про Вищу раду правосуддя», яким і визначено статус, повноваження, засади організації та

порядок діяльності Вищої ради правосуддя. У розділі I «Загальна частина» встановлюються повноваження, порядок обрання (призначення) членів Вищої ради правосуддя, їх статус (права та обов'язки) та структура самого органу. У розділі II «Особлива частина» Закону йдеться про процедурні питання здійснення повноважень Вищою радою правосуддя. Прикінцеві та перехідні положення, у свою чергу, врегульовують питання внесення змін та доповнень до законодавства, пов'язаного з набранням чинності цього Закону [1].

Рішення про реорганізацію було прийнято Вищою радою юстиції відповідно до Конституції України та Закону України «Про Вищу раду правосуддя» 12 січня 2017 року. З цього часу, фактично і розпочинає діяльність Вища Рада правосуддя. Досліджуючи особливості правового статусу Вищої Ради правосуддя, в першу чергу, необхідно порівняти визначення даного органу з Вищою Радою юстиції. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [2].

У свою чергу, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Вищу раду юстиції»(втратив чинність) Вища рада юстиції є колегіальним, постійно діючим, незалежним органом, відповідальним за формування незалежного високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також за прийняття рішень стосовно порушень суддями і прокурорами вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції про їх дисциплінарну відповідальність. Отже, порівнюючи вищезазначені визначення, можемо дійти висновку, що вищезазначені органи є майже однаковими за своєю природою, але з деякими відмінностями. Ключовою відмінністю між цими органами є те, що Вища рада правосуддя є органом суддівського врядування, а Вища рада юстиції таким не була [3].

Вища рада правосуддя (ВРП): головний орган в питаннях суддівської кар'єри: ухвалює рішення про призначення, звільнення, переведення суддів; відповідає за формування доброчесного, високопрофесійного, незалежного корпусу суддів [4].

Стаття 131 Конституції України передбачає, що в Україні діє Вища рада правосуддя, яка: 1) вносить подання про призначення судді на посаду; 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; 3) розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади; 5) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; 6) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 7) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів; 8) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого; 9) здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України.

ВРП контролює додержання закону та етики в діяльності прокурорів: ухвалює рішення стосовно порушення прокурором вимог

щодо несумісності; здійснює розгляд скарг на рішення у дисциплінарних справах стосовно прокурора.

Роль у притягненні судді до кримінальної відповідальності: 1. надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом; 2. ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя [5].

Досліджуючи правову природу Вищої ради правосуддя слід зазначити, що Вища рада правосуддя є органом, належним до системи стримувань і противаг, виконує контрольні функції з метою унеможливлення втручання виконавчих та законодавчих органів у суддівську діяльність. Фактично Рада є своєрідним буфером між законодавчою і виконавчою владою, з одного боку, і судовою – з другого. [6, с.45].

Аналіз чинного законодавства, що регулює статус Вищої ради правосуддя, дозволяє зробити висновок, що ключовими напрямками діяльності Вищої ради правосуддя є: формування суддівського корпусу шляхом ухвалення рішення щодо внесення Президентові України подання про призначення судді на посаду за результатами розгляду рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; - вирішення питання суддівської кар'єри, в тому числі, затвердження кількості суддів у судах; врегулювання питання про порушення суддями та прокурорами вимог щодо несумісництва; розгляд справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів та прокурорів; звільнення судді; розгляд питання про надання згоди на затримання судді, утримання під вартою та арешт; тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; переведення судді тощо [7].

Отже, таким чином, узагальнюючи викладене вище, можемо зробити висновок, що закріплений у Конституції України та чинному законодавстві правовий статус Вищої ради правосуддя обґрунтовується представництвом у ній інтересів усіх органів державної влади, у тому числі виконавчих-державного управління у сфері формування суддівського корпусу, участі в адмініструванні судів, дисциплінарної відповідальності суддів і прокурорів, що належить до публічних завдань держави. Саме тому, такі завдання як забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів і визначають, що Вища рада правосуддя займає особливе місце в системі органів державної влади [8, с. 27]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Реформування Закону України «Про Вищу раду правосуддя» URL: adm.vn.court.gov.ua/sud9108/presentr/news/327993/
2. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-19 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
3. Про Вищу раду юстиції: акон від 15.01.1998 № 22/98-ВР (втратив чинність) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/22/98-вр>
4. ВРП: <https://hcj.gov.ua/page/misiya>
5. Робота ВРП: <https://hcj.gov.ua/page/misiya>
6. Мандичев Д.В. Місце Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя в організації роботи господарських судів. Право і безпека. 2017. № 2 (65). С. 43-47
7. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-19 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
8. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31135/1/25.PDF>

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Вікторія ДАЦЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Розгляд проблематики спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві, запровадженого в Україні з 2017 року, є актуальним для науки, оскільки його запровадження має мету забезпечення ефективного, справедливого, неупередженого і своєчасного захисту прав і свобод особи в суді.

Простота, доступність, не обов'язкова участь представника, економія часу та коштів сторін – головні риси спрощеного позовного провадження.

Згідно з статтею 19 ЦПК України, спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Суд розглядає справи у порядку спрощеного позовного провадження протягом розумного строку, але не більше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі.

Важливим елементом такого позовного провадження є його форма – письмова або судове засідання. При розгляді справи в порядку спрощеного позовного провадження суд досліджує матеріали, які були викладені в заяві по суті справи, а у випадку судового засідання ще й заслуховує усні пояснення та показання сторін. Судові дебати не проводяться.

Щодо строків. Якщо справа розглядається в судовому засіданні, то перший розгляд справи повинен відбутися не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі. Але за клопотанням сторони, суд може надати додатковий час для подання відповіді на відзив або заперечення, якщо вони не були подані до початку першого судового засідання з поважних причин. Якщо справа розглядається у порядку спрощеного судового провадження без повідомлення сторін, то строки визначаються за загальним правилом, передбаченим у ст. 275 ЦПК, за відсутності клопотання будь-якої з сторін про інше.

У порядку спрощеного позовного провадження можуть розглядатися такі справи: малозначні, ті, які виникають з трудових відносин та справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд (відповідно до ст. 274 ЦПК України). Також у порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, яка входить до юрисдикції суду, крім тих, що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя; справ щодо спадкування; щодо приватизації державного житлового фонду; щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування; справ, в яких

ціна позову перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; інші вимоги, об'єднані з вимогами у вищезазначених спорах.

Тому слід сказати, що суд апеляційної інстанції під час оскарження рішень, які були ухвалені в результаті такого судового розгляду справи, може скасувати рішення суду першої інстанції, якщо справа підлягає розгляду за правилами загального позовного провадження.

Отже, запровадження в 2017 році спрощеного позовного провадження в цивільному процесі України є безумовно позитивним і необхідним кроком, який відповідає світовим тенденціям. Але все ж вона ще недосконала і потребує більш детального вивчення для належного правосуддя та забезпечення прав громадян, які звертаються до суду за захистом своїх прав та інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зуб О. Ю. Спрощені провадження як модель цивільного судочинства. Проблеми законності. 2015. Вип. 131.

2. Ізарова І. О. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства: новела українського законодавства / І. О. Ізарова // Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно правових актів: тези доповідей та повідомлень учасників III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2-3 листопада 2017 року) / заг. ред. І.Д. Шутака. Харків: Право, 2017.

3. Коваленко А. В. Цивільний процес (загальна частина) : навч. посібник. – 2-е вид., доп. і перероб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., доц. А.В. Коваленко. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017.

4. Короєд С. О. Процесуальні підстави застосування спрощеного позовного провадження за проектом нової редакції ЦПК України. Судова апеляція. 2017. № 2(47).

5. Ткачук О. Спрощене провадження - новела цивільного процесу: правова природа, ознаки, процедура. Право України. 2017. № 8.

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ МВС УКРАЇНИ ТА ДСНС УКРАЇНИ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Дар'я ДЕНИСЮК

НК – Ольга МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, с. н. с.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З метою розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, Верховною Радою України 21 квітня 2022 року було прийнято Закон України [1]. Даним законодавчим актом в основному зміни вносяться безпосередньо до Кодексу цивільного захисту України [2] та в більшій мірі стосуються саме розподілу повноважень між Міністерством внутрішніх справ України і Державною службою України з надзвичайних ситуацій у сфері цивільного захисту.

Так, саме з цією метою стаття 17 «Кодексу цивільного захисту України» [2], що раніше поєднувала у собі повноваження центрального

органу виконавчої влади, який і забезпечує формування, і реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, викладена в новій редакції та охоплює виключно повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, тобто МВС України. Крім цього, [2] доповнено статтею 17¹, в якій визначено повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, тобто ДСНС України.

До повноважень МВС України у сфері цивільного захисту «Кодекс цивільного захисту України» відносить 15 визначених позицій, що основною мірою стосуються подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та на особливий період; формування державної політики з питань створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку, а також з питань впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, забезпечення відповідного нормативно-правового регулювання, виконання функцій з нормування в будівництві щодо заходів цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки під час проектування та будівництва; формування державної політики з питань радіаційного і хімічного захисту; здійснює нормативно-правове регулювання щодо порядку організації та здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки, дозвільно-реєстраційної діяльності, оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, порядку та умов застосування запобіжних заходів тощо. Також до характерних повноважень МВС України віднесено визначення показників, за якими здійснюється районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій.

В липні 2022 року частину першу статті 17 [2] доповнено пунктом 13¹, відповідно до якого МВС України подає на розгляд Кабінету Міністрів України проект переліку об'єктів, проектна документація на будівництво яких повинна включати розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту [3].

За МВС України закріплюється і затвердження порядку організації виконання піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях), крім територій, наданих для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових закладів освіти, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також порядок взаємодії під час виконання таких робіт.

Що стосується ДСНС України, то за цією службою як центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, «Кодексом цивільного захисту України» закріплено 61 позицію з повноваженнями.

Слід зазначити, що згідно з пунктом 1 статті 17¹ [2] до системи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, входять сили цивільного захисту, заклади освіти та наукові установи, заклади охорони здоров'я (медичні підрозділи), що належать до сфери його управління.

Крім загальних повноважень з формування планів у сфері цивільного захисту, здійснення оповіщення та інформування центральних і місцевих

органів виконавчої влади про загрозу виникнення та виникнення надзвичайних ситуацій, проведення підготовки органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок, а також закріплених за ДСНС України раніше повноважень, можна виокремити надання ДСНС України повноважень не лише по здійсненню державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки щодо виявлення та запобігання порушенню вимог законодавства органами та суб'єктами господарювання, аварійно-рятувальними службами, іншими юридичними особами, а й здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог пожежної та техногенної безпеки під час проведення робіт з будівництва будівель та споруд, крім об'єктів будівництва класу СС1, площа яких не перевищує 300 квадратних метрів (крім об'єктів, вбудованих у будівлі), а також крім індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, індивідуальних гаражів.

Також відповідно до статті 17¹ [2] ДСНС України бере участь у розробленні положень, інструкцій та інших нормативних документів з питань пожежної та техногенної безпеки, що розробляються суб'єктами господарювання, бере участь у формуванні державного оборонного замовлення, виконує піротехнічні роботи, пов'язані із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боеприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях), крім територій, наданих для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових закладів освіти, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

Окрім цього, в липні 2022 року до повноважень ДСНС України Законом України [3] додано такі функції: подання до відповідного уповноваженого органу містобудування та архітектури висновків до розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту проектів містобудівної документації, а також з питань дотримання вимог пожежної та техногенної безпеки для подальшого розгляду архітектурно-містобудівною радою; участь у професійній атестації виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, які здійснюють діяльність з питань інженерно-технічних заходів цивільного захисту, а також з питань пожежної та техногенної безпеки; подання до МВС України пропозицій щодо переліку об'єктів, проектна документація на будівництво яких повинна включати розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що прийняті Закони України [1, 3] сприятимуть ефективній реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливий період, підвищенню рівня відповідальності центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів влади, керівників підприємств, установ, організацій та громадян за порушення вимог законодавства у сфері цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту: Закон України від 21.04.2022 № 2228-IX.

2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій: Закон України від 29.07.2022 № 2486-IX.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Аліна ДОНЕЦЬ

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З плином часу і розвитком новітніх технологій діджиталізація стала невід'ємною частиною не тільки буденного, а й професійного життя. Цифровізація охопила різні сфери життєдіяльності держави й адвокатура не стала винятком. Почали застосовуватися сучасні електронні технічні засоби, чат-боти, веб-боти, пристрої ІТ, спеціалізоване програмне забезпечення, штучний інтелект тощо. Такі процеси позитивно почали впливати на організацію адвокатської діяльності, тому що покращились рівень, якість та швидкість роботи адвокатів.

На сьогоднішній день існує така думка, що якщо адвоката немає в Інтернеті – його не існує взагалі. Тож, Національна асоціація адвокатів України (НААУ) змушена активізуватися у сфері цифровізації власної діяльності. Створено онлайн сервіси, які успішно працюють та допомагають функціонувати НААУ та її членам. Наймасштабнішим та найвідомішим ІТ-продуктом став Єдиний реєстр адвокатів України (ЄРАУ). Ведення ЄРАУ забезпечує Рада адвокатів України. Реєстр є єдиною офіційною базою інформації про всіх українських адвокатів (нині – це понад 50 тисяч осіб) та розміщений на офіційному сайті Національної асоціації адвокатів. Реєстром користуються судді, правоохоронні органи, а звичайні громадяни можуть знайти в цій базі професійного адвоката з чинним правом на заняття адвокатською практикою. Переглядаючи профіль адвоката на ньому можна знайти не тільки базову інформацію про нього, а й додаткові дані про професійні досягнення, готовність адвоката надавати правову допомогу, посилання на профіль у Фейсбуку і актуальні контакти самого адвоката, прізвища його помічників. Якщо адвокат порушував правила адвокатської етики, у його профілі обов'язково вказуються вжиті щодо нього заходи дисциплінарної відповідальності – попередження, зупинення адвокатської діяльності на певний період або остаточне виключення з професії.

Також для адвокатів були створені сервіси, за допомогою яких адвокати як професійні користувачі реєстру отримали можливість створювати онлайн-кабінет на сайті єдиної професійної організації - НААУ. Кожен адвокат, зареєструвавшись, може оплачувати щорічні внески, доповнювати певну інформацію про себе в ЄРАУ, автоматизувати облік балів підвищення кваліфікації, переглядати інформацію стосовно інших адвокатів, мають доступ до адвокатського ордеру.

Ще одним успішним проектом стала єдина платформа, яка забезпечує доступ до професії та підвищення кваліфікації. Така система передбачає онлайн-реєстрацію адвокатів на всі заходи, фіксацію фактичної присутності

на семінарах, зворотний зв'язок у вигляді онлайн-тестування на знання матеріалу семінару та автоматичне нарахування отриманих балів через кабінет адвоката в системі. Цю платформу розробили без допомоги держави і без державного фінансування. Вона стала однією з найбільш комплексних реформ адвокатури, реалізованої на базі чинного закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Такий проект хочуть реалізувати для процедури стажування. Платформа об'єднає стажистів, керівників стажування, ради адвокатів регіонів, які за законом відповідальні за організацію стажувань. В онлайн перейдуть звіти про стажування, що заблокує можливості списування звітів і подання їх заднім числом.

Підсумовуючи, можна сказати що рівень діджиталізації інституту адвокатури в Україні випереджає іноземних колег. НААУ є активним учасником цифрової трансформації в Україні. Але навіть із такими позитивними результатами НААУ не планує зупинитись на досягнутому і має намір забезпечити роботу адвокатів найсучаснішими електронними ресурсами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна асоціація адвокатів України: офіційний веб-сайт. <https://unba.org.ua/>
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Діджиталізація адвокатури: як впровадження інновацій зробило українських адвокатів однією з найпрогресивніших спільнот у Європі. <https://unba.org.ua/publications/4604-didzhitalizaciya-advokaturi-yak-vprovadzheniya-innovacij-zrobilo-ukrains-kih-advokativ-odnieyu-z-najprogresivnishih-spil-not-u-evropi.html>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄДСЦЗ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

ДЯЧЕНКО В. А.

НК – Олеся МІНЕНКО, канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У зв'язку з минулорічними подіями, наша держава працює як один єдиний механізм, єдина система. Організація функціонування єдиної державної системи цивільного захисту є надзвичайно важливим питанням, адже від злагодженої роботи залежить майбутнє нашої держави та життя мільйонів людей, які щодня знаходяться у небезпеці.

З Положення про єдину державну систему цивільного захисту, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 ми розглянемо термін ЄДСЦЗ для повного його розуміння: єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту. Основною метою функціонування ЄДСЦЗ є забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та у

особливий період [5]. Основними завданнями єдиної державної системи цивільного захисту є: забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації; навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації; опрацювання інформації про надзвичайні ситуації, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, а також їх прогнозування; створення, раціональне збереження та використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання та реагування на надзвичайні ситуації; оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, та у разі їх виникнення організувати захист; проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних подій; та здійснення інших не менш важливих заходів визначених законом.

З введенням воєнного стану єдина державна служба цивільного захисту має ряд додаткових завдань, а саме: введення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій; ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження; вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення, а також визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок та проведення розмінування територій [4].

Нині, важливою проблемою державності країни є реалізація її головної функції – створення сприятливих умов для безпечної життєдіяльності її громадян. Попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального, а наразі й військового характеру з метою збереження життя та здоров'я людей, забезпечення сталого розвитку країни є одним зі складників національної безпеки держави [1].

Варто звернути увагу на те, що на практиці є низка проблем, що свідчать про неспроможність забезпечення належного функціонування ЄДСЦЗ у сегменті виконання визначених для неї завдань, де варто виокремити такі: обмеженість фінансування модернізаційних проектів і підтримки працездатного стану централізованої системи управління; фізичний знос технічних засобів та моральне старіння технологій обробки і передавання про це даних; нерівномірне охоплення окремих територій України, зокрема в сільських та гірських місцевостях, а також недостатнє нормативне врегулювання стрункої стратегії розвитку єдиної державної системи цивільного захисту [2].

У зв'язку із черговим актом збройної агресії з боку Російської Федерації, що відбувся 24 лютого 2022 р., наявною загрозою широкомасштабного вторгнення в Україну збройних сил Російської Федерації, на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», з метою приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань за призначенням в умовах воєнного стану було введено в дію план цивільного захисту України на особливий період, встановивши при цьому ступінь готовності «Повна готовність»; обласним державним адміністраціям, які визначені у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1000, було наказано забезпечити проведення евакуації населення з районів збройних конфліктів, а іншим

обласним державним адміністраціям приймати рішення про евакуацію населення у разі загрози або виникнення збройних конфліктів на території, на яку поширюється їх юрисдикція [3].

Отже, у нелегкий для держави час, потрібно підтримувати стан єдиної державної системи цивільного захисту, як складника забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану, для вирішення усіх задач та викликів у ситуації, яка склалася в наш час. Система ДСНС як центральний орган державної влади, який реалізує політику у сфері цивільного захисту потребує розвитку, зокрема, шляхом удосконалення її нормативно-правового забезпечення, а також матеріальної підтримки для продуктивного виконання службових обов'язків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/39.pdf.
2. <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1086/1190>.
3. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedynoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyennogo-stanu-179-240222>.
4. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2013 р. No 5403-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. No 11. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-2014>.

ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ

Валерія ЖЕРЕБКО

НК – Вікторія ШЕВЧУК

Одеський державний університет внутрішніх справ

Перша світова війна – саме ця подія в історії людства стала зародженням терміну «цивільна безпека». Цивільна безпека або інакше кажучи цивільна оборона – система заходів щодо захисту людей та матеріальних цінностей у разі військових дій, техногенних катастроф або стихійних лих, а також підготовка таких заходів і попередні навчання. Після війни, увагу було звернено на цивільну оборону на випадок нової війни, таким чином перші плани цивільної оборони стали обговорюватися в 1920-х роках і були розроблені лише в окремих країнах в 1930-х, як відповідь на збільшувану небезпеку війни і бомбардувань, а після появи зброї масового ураження поширилися повсюдно. [1]

З проголошенням незалежності України було розпочато законодавче оформлення Цивільної оборони, як державної системи органів управління та сил для організації і здійснення заходів щодо захисту населення від впливу наслідків надзвичайних ситуацій. Закон України «Про Цивільну оборону України» від 3 лютого 1993 року є головним документом, на якому ґрунтуються всі подальші документи з питань цивільної оборони.[2]

Вказаними актами міжнародного права урядам усіх країн пропонувалося замінити термін «цивільна оборона» на термін «цивільний захист» і створити відповідні системи, які були б здатними вирішувати завдання цивільного захисту.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [3]

Розглядаючи сучасні загрози національній безпеці України у сфері цивільного захисту пропонується виокремити наступні:

- значні масштаби руйнувань внаслідок бойових дій на території України;
- велике антропогенне і техногенне перевантаження території України;
- зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного тероризму. [4]

Для забезпечення реалізації заходів щодо реформування системи національної безпеки, передбачених положеннями «Стратегії – 2020», Верховною Радою України у 2015 р. було прийнято низку законів України, якими, зокрема визначено роль та місце цивільного захисту в системі забезпечення національної безпеки України. Зокрема, 12 лютого 2015 р. були прийняті зміни до Закону України «Про основи національної безпеки України», в яких органи та підрозділи цивільного захисту були віднесені до суб'єктів забезпечення національної безпеки України, а також визначено загрози національним інтересам і національній безпеці України у сфері цивільного захисту та основні напрями державної політики з питань національної безпеки України у сфері цивільного захисту.

До основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України у сфері цивільного захисту вищезгаданим Законом віднесено: забезпечення ефективного функціонування ЄДСЦЗ, оснащення сучасними видами техніки сил цивільного захисту; вжиття організаційних, економічних, інженерно-технічних та інших заходів для зниження ризиків виникнення НС до прийнятних рівнів; підвищення рівнів екологічної, ядерної та радіаційної безпеки до норм і стандартів у відповідній сфері, у тому числі перетворення об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС на екологічно безпечну систему; забезпечення належного рівня безпеки експлуатації промислових, сільськогосподарських і військових об'єктів, споруд та інженерних мереж.[5]

Була створена стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України від 29.06.2021. Пріоритетами національних інтересів у сфері громадської безпеки та цивільного захисту в ній є:

- утвердження конституційного імперативу щодо розгляду людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки як найвищої соціальної цінності в Україні;
- розбудова України як безпечної держави, де визнається і діє принцип верховенства права, держава захищає громадян і суспільство;
- послідовна реалізація системних підходів у сфері громадської безпеки та цивільного захисту;
- інтеграція України в європейський та євроатлантичний безпековий простір. [6]

Таким чином, побудова ефективної системи безпеки можлива тільки на основі використання новітніх наукових досягнень та передових

технологій в системах державного, регіонального, місцевого та об'єктового рівнів управління цивільним захистом, всебічної підготовки управлінських кадрів і населення в цілому до дій в умовах надзвичайних ситуацій. Важливим є запровадження найкращих стандартів державного управління, зокрема з використанням європейського та світового досвіду. Слід відзначити, що незважаючи на значну кількість праць із проблематики національної безпеки саме проблема протидії реальним загрозам національній безпеці України у сфері цивільного захисту є недостатньо дослідженою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. О. П. Депутат, І. В. Коваленко, І. С. Мужик. Цивільна оборона: навч. посіб. Львів: 2000. 334 с.
2. М. В. Болотських. Державне управління та державна служба у сфері цивільного захисту : навч. посіб. Вінниця : 2013. 352 с
3. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%205403-17>
4. Артем'єв С. Р., Малько О. Д. Цивільний захист як чинник системи забезпечення національної безпеки. Київ: 2018. 42-46 с. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2018_2_7
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 12 лют. 2015 р. № 186-VIII. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/186-19/paran20#n20>
6. <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ

Катерина ЖИЛА

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Згідно з Конституцією України, права і свободи людини визнаються найвищою соціальною цінністю, і головним завданням держави є їх захист. Функція захисту прав і свобод громадян, забезпечення громадського спокою та порядку покладається на правоохоронні органи.

Унаслідок реформи Міністерства внутрішніх справ, одним з найважливіших органів виконавчої влади у даному питанні стала Національна поліція України. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» метою та головними завданнями органу є забезпечення суспільної безпеки, охорона прав і основоположних свобод людини, протидія правопорушенням і злочинам та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які того потребують [1; с. 2].

Поліцейські для здійснення своєї діяльності наділяються певними повноваженнями, зокрема застосування поліцейських заходів.

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [3]. До них, як правило,

звертаються задля забезпечення публічної безпеки, запобігання правопорушень та їх припинення.

Превентивні поліцейські заходи здійснюються як профілактика. До них відносяться: перевірка документів; опитування особи; зупинка автомобіля; поверхневий огляд; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю. [1, с. 31]. З правової точки зору такі заходи врегульовують суспільні відносини задля попередження скоєння будь-яких правопорушень і мають виховний характер, здійснюються без застосування фізичної сили.

Щодо заходів примусу, то вони більш жорстокі й застосовуються у виключних випадках, коли інші заходи не будуть результативними. До таких поліцейських заходів відносять: застосування фізичної сили; вогнепальної зброї (що визнається найсуворішим заходом примусу) та спеціальних засобів і дій. Метою таких заходів є припинення протиправної поведінки злочинців. Оскільки застосування спеціальних засобів Національною поліцією України є одним із найсерйозніших видів втручання у життєдіяльність громадян із боку правоохоронних органів. Головною вимогою до поліцейського є розуміння правомірності під час застосування спеціальної техніки. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Жодні з перелічених вище поліцейських заходів не мають шкодити життю та здоров'ю людини, навіть, якщо вона є правопорушником.

Проте, на жаль, деякі працівники правоохоронних органів дозволять собі інколи трохи більше, що може призвести до серйозних травм, або навіть до смерті людини. За вчинення таких дій поліцейський має бути відразу відстороненим від посади і нести покарання в повній мірі, адже їх задача попередити і не допустити, а не нашкодити суспільству і громадянам.

Отже, застосування поліцейських заходів має бути законним, ефективним і в жодному разі не шкідливим. Якщо ці заходи здійснюються поліцейськими правильно, як встановлено законом, то вони мають результат і забезпечують публічну безпеку, не допускають, попереджують й припиняють вчинення будь-яких неправомірних дій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 03.02.2023).
2. І. В. Костенко, К. В. Білоусова Поліцейські заходи в Україні: види та застосування. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право №2(50), 2021. С. 134-137. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2021/2/24.pdf> (дата звернення 03.02.2023).
3. В. О. Ільницький Застосування поліцейських заходів: адміністративно-процесуальний аспект. Науковий вісник публічного й приватного права №4, 2016. С. 124-127. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/4/31.pdf> (дата звернення 03.02.2023).
4. Ю. В. Мех, М. В. Уварова Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. Юридичний науковий електронний журнал №11, 2021. С. 482-485. URL: http://lsej.org.ua/11_2021/125.pdf (дата звернення 03.02.2023).

СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Юлія ЗІНЧЕНКО

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Держава постійно «заклопотана» необхідністю забезпечення безпеки своїх громадян. Воєнні та соціальні конфлікти, екологічні, техногенні катастрофи роблять це завдання ще більш складним, адже воно вимагає підключення усіх ресурсів державного механізму, суспільних і особистих сил та засобів. Проблема стає особливо актуальною у разі виникнення надзвичайних ситуацій (далі – НС), що змушує державні структури застосовувати заходи, які у звичайних умовах є протизаконними – обмежувати конституційні права громадян і організацій, накладати на них додаткові заборони та обов'язки.

Заходи, що застосовуються в умовах дії режиму надзвичайного стану, є недопустимими і антиконституційними у звичайних умовах життєдіяльності, але їх застосування необхідне у випадках виникнення НС, коли для ліквідації загрози безпеці недостатньо звичайних правових засобів. НС вимагає застосування адекватних заходів – у протилежному випадку, держава не буде здатна забезпечити виконання покладених на неї функцій, що закріплені у Конституції.

Слід зазначити, що закон надає право індивіду діяти, не зважаючи на закон, у стані необхідної оборони або крайньої необхідності, тобто вчиняти дії, які у звичайних умовах протизаконні. Так і держава в умовах виняткової загрози національній безпеці може діяти за правом «державної необхідності», тобто користуватися винятковим правовим механізмом – режимом надзвичайного стану. Однак, наявність права «державної необхідності» ще не означає, що органи державної влади мають право застосовувати будь-які заходи, необхідні для усунення загрози безпеці. Такі заходи повинні бути закріплені у Законі і можуть бути виправдані лише за умови, що заподіяна ними шкода є меншою, ніж шкода, якій ці заходи запобігли.

Конституційна регламентація введення режиму надзвичайного стану, в поєднанні з вичерпною регламентацією усіх припустимих обмежень у роботі державних органів і правовому статусі особистості, при їх настанні має перешкоджати зловживанням з боку органів виконавчої влади [1, с. 75]. На нашу думку, такий підхід дозволяє говорити про демократичні гарантії як забезпечення діяльності державних інститутів, так і основних прав та свобод громадян.

Наука адміністративного права традиційно виділяє три види надзвичайних режимів: воєнний стан, надзвичайний стан, особливий стан. Проте, в силу визначення предмета дослідження, більш детально ми розглянемо правовий режим надзвичайного стану.

Вивчення Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [2] дозволяє зробити висновок про те, що режим надзвичайного стану є системою погоджених правових норм, які визначають:

- підстави введення режиму;
- мету введення режиму надзвичайного стану;
- порядок його введення;

- суб'єкта, який уповноважений вводити режим надзвичайного стану;
- просторові та часові межі дії;
- особливий режим діяльності органів державної влади та управління, що дозволяє обмежувати права й свободи громадян та права юридичних осіб, накладати на них додаткові обов'язки.

Розглядаючи поняття режиму надзвичайного стану, слід зазначити, що під надзвичайним станом ми розуміємо не тільки наявність певних, визначених законом обставин, що порушують встановлений у суспільстві й державі звичайний порядок і вимагають застосування обмежувальних заходів з метою нормалізації обстановки, а ще й форму реагування на такі обставини з боку держави.

Принципи режиму надзвичайного стану – це основні ідеї, що відображають закономірності в суспільних відносинах, пов'язаних із процесом урегулювання НС, яка зумовила введення режиму надзвичайного стану. Загальний аналіз законодавства України щодо НС та практики його застосування в інших державах дозволяє вирізнити головні принципи режиму надзвичайного стану: верховенство права; законність, пріоритет прав людини і громадянина; дотримання прав юридичних осіб; своєчасність введення режиму надзвичайного стану; відповідність заходів, що застосовуються, характеру НС. Також слід зазначити, що режим надзвичайного стану обов'язково включає в себе сукупність процедур, пов'язаних із порядком введення режиму надзвичайного стану та його скасування, порядком застосування додаткових заходів, направлених на ліквідацію НС.

На нашу думку, режим надзвичайного стану слід розглядати як певну систему, спрямовану на ліквідацію НС. Система забезпечення режиму надзвичайного стану умовно складається з трьох складових частин (підсистем) – нормативної, організаційної та матеріальної.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Могил С. К. Сучасна держава в екстремальних ситуаціях: нормативи, органи, функції: Дис... канд. юр. наук: 12.00.01. – Одеса, 2003. – 190 с.
2. Про правовий режим надзвичайного стану (Україна), 16 березня 2000, № 1550-III. Актуально на 01.01.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>
3. Про правовий режим воєнного стану (Україна), 12 травня 2015, № 389-VIII. Актуально на 01.01.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
4. Про зону надзвичайної екологічної ситуації (Україна), 13 липня 2000, № 1908-III. Актуально на 01.01.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

БЕЗПЕЧНІСТЬ ПРЕДМЕТА ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕЖИЛОГО ПРИМІЩЕННЯ

Ольга ЗІНЬОВА

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та

подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [1, ст. 4].

Суб'єктами забезпечення цивільного захисту є центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації. Суб'єкти господарювання мають право на здійснення господарської діяльності, для реалізації якої можуть укладати договори оренди. Норми цивільного законодавства України передбачають можливість укладення договору оренди, предметом якого є нежиле приміщення [2]. За загальним правилом, орендодавець, при передачі орендарю такого приміщення, зобов'язаний дотримуватися обов'язку передачі речі у стані, придатному до використання [2]. Мова йде про те, що до приміщення пред'являються вимоги щодо його якості, а значить і щодо безпечності.

Найчастіше у таких договорах прописується також комплекс прав та обов'язків як орендодавця, так і орендаря щодо безпечної експлуатації майна, дотримання санітарних норм та норм протипожежної охорони. Так, орендодавець має право входити до орендованого приміщення для: 1) перевірки на предмет цільового використання й дотримання орендарем правил пожежної безпеки, санітарних норм; 2) перевірки, профілактики та поточного ремонту інженерних систем, обладнання та конструктивних елементів будинку, доступ до яких доцільний через орендоване приміщення, (включаючи чищення водостоків, видалення бурульок тощо; 3) ліквідації аварій та надзвичайних ситуацій, які створюють реальну загрозу життю та здоров'ю людей або майну орендаря, орендодавця, інших осіб. Орендодавець в такому випадку зобов'язаний забезпечити надійне та безпечне функціонування інженерних систем будинку та надання послуг, включаючи електропостачання, теплопостачання, водопостачання та водовідведення; вентиляцію та кондиціювання повітря; пожежну сигналізацію та системи пожежогасіння тощо. Стосовно прав орендаря, то вони, як правило, стосуються користуватися інженерними та комунікаційними системами, які знаходяться в будинку, за їх цільовим призначенням. На орендаря покладається обов'язок дотримання заборони паління в громадських місцях, норм охорони праці, правил пожежної безпеки згідно з українським законодавством та утримання орендованого приміщення у належному санітарному стані, суворому дотриманні правил користування електроенергією та обладнанням, не допускання перевантаження електромереж; не здійснювати капітальний ремонт, який передбачає перебудову або перепланування орендованого приміщення. У кожному конкретному випадку укладення договору оренди нежиле приміщення можуть бути включені і інші умови стосовно безпечного користування предметом договору та дотримання інших вимог щодо безпечної експлуатації приміщення. Тому наведені вище умови договорів повністю відповідають обов'язкам господарюючих суб'єктів у сфері цивільного захисту, які визначені у Кодексі цивільного захисту України [1, ст. 20]. Як правило, орендарі несуть відповідальність за безпеку саме перед орендодавцями. А вже останні – перед органами державного нагляду (контролю). Але іноді виникають суперечності між орендарем та орендодавцем стосовно відповідальності за протипожежну безпеку в орендованому приміщенні. З юридичної точки зору, тут не має ніяких

проблем, оскільки в договорі можна прописати розподіл прав і обов'язків щодо відповідальності за протипожежну безпеку. В багатьох випадках така ситуація влаштовує орендодавця, оскільки він частину своїх обов'язків по дотриманню правил безпеки, протипожежної та техногенної безпеки покладає на орендаря. Як показує судова практика, якщо згідно з договором оренди орендар зобов'язується суворо дотримуватися протипожежних вимог на орендованому об'єкті, отже і відповідальність за порушення цих вимог несе саме він. Цілком логічно, що якщо орендар орендує весь об'єкт або значну його площу, то варто покласти відповідальність за дотримання вимог пожежної безпеки саме на нього. Однак, у випадку оренди невеликого приміщення або частини цього приміщення обов'язки по дотриманню протипожежних вимог доцільно покласти на орендодавця, залишивши за орендарем обов'язок щодо дотримання встановленого на об'єкті протипожежного режиму.

Підсумовуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що безпечність предмету договору оренди у вигляді приміщення, дотримання правил техніки безпеки, протипожежної та техногенної безпеки, санітарних норм в ньому являються нормами, що підлягають обов'язковому дотриманню і виконанню сторонами такого договору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 34-35. Ст.458.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІДКРИТОСТІ МІСТА

*Роман КІРІН, д-р. юрид. наук, доцент
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова НАН України»*

Розвиток електронного урядування (далі – е-урядування) є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Адже саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів виконавчої влади (далі – ОВВ) та органів місцевого самоврядування (далі - ОМС). Крім того, запровадження е-урядування є базовою передумовою для розбудови в Україні ефективних цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy) [1].

Зокрема, у сфері охорони прав і свобод людини, Концепція е-урядування передбачає: 1) запровадження єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС); 2) запровадження національної системи викликів екстрених оперативних служб та інших служб життєзабезпечення за єдиним безоплатним телефонним номером 112.

Сфера цивільного захисту (далі – ЦЗ) в цілому та Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) також взяла орієнтир на

цифровізацію своєї діяльності. Так, у 2022 р. було заплановано ввести в дослідну експлуатацію перші реконструйовані та автоматизовані Центри управління, введення яких дозволить [2]: 1) автоматизувати процеси обробки повідомлень від громадян; 2) скоротити час відправки рятувальних підрозділів на НС; 3) підвищити оперативні можливості рятувальників у ліквідації пожеж та наслідків НС; 4) обладнати пожежно-рятувальну техніку GPS-трекерами, планшетами та під'єднати їх до системи Центрів управління.

Дійсно, в планах на 2022 р. у ДСНС було дуже багато ідей та проєктів у напрямі цифровізації системи, але через початок повномасштабної війни багато з них довелося скорегувати та змінити акценти. Незважаючи на складнощі та особливий режим роботи Служби, було зроблено багато корисних речей, які стали вимогою часу і відповіддю на ситуацію в країні, а саме [3]: 1) сервіс протимінної діяльності, доступний у веб версії та в додатках, який дає змогу повідомити про знахідку вибухонебезпечних предметів (далі – ВВП); 2) інформаційний чат-бот у WhatsApp, чат-бот «Інтерактивний інспектор» у Telegram створений з метою надання інформаційної підтримки суб'єктам господарювання; 3) модернізація «Порталу е-послуг ДСНС»; 4) сучасна система інформування населення Cell Broadcast, яка буде інтегрована у загальнодержавну систему оповіщення населення; 5) проєкт перебудови системи радіозв'язку з аналогового на сучасний цифровий; 6) повне впровадження системи е-документообігу в Службі до рівня районів, перебудовано архітектуру зберігання та обробки даних на серверних потужностях в ДСНС.

На 2023 р. заплановано: - провадження сучасної логістичної системи для ефективного та прозорого управління майном ДСНС; - повний перехід на е-системи фінансового та кадрового обліку; - впровадження системи енергетичного менеджменту; - створення ряду реєстрів, на виконання вимог закону щодо переходу на систему страхування пожежної безпеки тощо.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні комунікації» до Положення про єдину державну систему цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ) були внесені зміни, відповідно до яких для управління ЄДСЦЗ використовується [4]: а) е-комунікаційна мережа загального користування; б) е-комунікаційна мережа спеціального призначення; в) державна система урядового зв'язку.

Крім того, на законодавчому рівні Кодекс цивільного захисту України також було доповнено важливими приписами інформаційного характеру, як то [5]: - до основних завдань сил ЦЗ віднесено здійснення через підрозділи Оперативно-рятувальної служби ЦЗ комплексу заходів з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із ВВП, зокрема надання громадам інформації про протимінну діяльність та передачу очищеної території; - створення ОМС консультаційних пунктів та призначення осіб, відповідальних за організацію їх роботи для надання населенню за місцем проживання інформації з питань ЦЗ.

В аспекті розвитку правового регулювання інформаційних відносин у сфері ЦЗ в умовах відкритості міста також слід звернути увагу й на інші їх групи: 1) перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних [6]: 1.1) ОМС - дані про розташування захисних споруд ЦЗ комунальної власності; 1.2) МВС - оперативна інформація про НС техногенного, природного та іншого характеру на території України; 2) порядок організації оповіщення ОБВ, ОМС, підприємств, установ, організацій, органів управління і сил ЦЗ та населення про загрозу

виникнення або виникнення НС, їх подальшого інформування з метою вжиття заходів безпеки, забезпечення зв'язком ОБВ та ОМС у разі загрози виникнення або виникнення НС та ліквідації їх наслідків, а також забезпечення функціонування апаратури і технічних засобів оповіщення та технічних засобів е-комунікацій [7]; - механізм інформування населення з використанням сервісу ширококомовного передавання повідомлень операторів мобільного зв'язку шляхом доведення сигналів та повідомлень про загрозу виникнення або виникнення НС до населення на загальнодержавному, територіальному рівнях [8].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. *Офіційний вісник України* від 06.10.2017, № 78, ст. 2402.
2. Цифровізація в ДСНС: оновлені Центри управління силами та засобами цивільного захисту запрацюють у 8 регіонах країни (20.01.2022). URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/cifrovizaciya-v-dsns-onovleni-centri-upravlinnya-silami-ta-zasobami-civilnogo-zaxistu-zapracyuyut-u-8-regionax-krayini> (дата звернення: 14.02.2023).
3. Підсумки 2022 року в напрямі цифровізації ДСНС України. (02.01.2023). URL: <https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/pidsumki-2022-roku-v-napriami-cifrovizaciyi-dsns-ukrayini> (дата звернення: 14.02.2023).
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні комунікації» : постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 456. *Офіційний вісник України* від 03.05.2022, № 34, ст. 1851.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань цивільного захисту : Закон України від 17.02.2022 № 2081-ІХ. *Офіційний вісник України* від 26.04.2022, № 32, ст. 1684.
6. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 835 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 407). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2023).
7. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2023).
8. Про затвердження Порядку оперативного інформування населення з використанням сервісу ширококомовного передавання повідомлень операторів мобільного зв'язку : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.10.2022 № 696. *Офіційний вісник України* від 11.11.2022, № 87, ст. 5440.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Введення воєнного стану на всій території України потягло за собою суттєві зрушення в житті нашої держави, суспільства в цілому та житті кожного громадянина. Також це стало поштовхом для законотворчої роботи і внесення численних змін до законодавства України. Були суттєво обмежені права громадян, зокрема право на недоторканність житла, право власності, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на невтручання в особисте й сімейне життя, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань та інші права [1]

Особливою та основною галуззю приватного права є цивільне право, яке з розвитком ринкових відносин прагне поглинути решту галузей приватного права. Покращення його структурованості, націленість приватного права на економічний діалог, тобто на взаємодію ринкових відносин, спрямовані на посилення економічного ефекту. Цивільний кодекс України, крім актів цивільного законодавства, закріпив як джерело права і цивільно-правовий договір, роль якого у цивільному праві надзвичайно велика. В умовах ринкової економіки його роль, як головного правового засобу регулювання зв'язків між товаровиробниками, що вступають в майбутньому обороті як власники - значно підвищується [2]

Особливе місце в суспільному та особистому житті громадян займає власність. Практично кожна людина протягом життя стикається з тією чи іншою проблемою, пов'язаною з майном. Крім того, власність є основою забезпечення життєдіяльності економіки країни та гарантією існування та розвитку всього суспільства. Воєнний стан – не виняток, адже його запровадження порушує права людини та обмежує її свободу. А це є підставою для виникнення нових цивільних правовідносин, оскільки завдається шкода майну та неможливість виконання фізичними чи юридичними особами своїх зобов'язань.

Нормативно-правові акти Цивільного Кодексу України передбачають, що права і свободи особи є невід'ємною частиною її існування, а тому потребують належного захисту при їх порушенні. Статтею 41 Конституції України визначено, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [3].

Під час дії воєнного стану передбачена можливість:

– примусового відчуження майна з попереднім повним відшкодуванням його вартості або з наступним повним відшкодуванням його вартості;

– вилучення майна без відшкодування вартості такого майна.

Також, варто зауважити, що порядок примусового відчуження та вилучення майна в умовах військового стану регулюється:

– Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05. 2012 р. №4765-VI, який визначає механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану;

– Порядком розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998, який визначає механізм прийняття, розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

При цьому, варто відрізнити поняття відчуження та вилучення майна. Відповідно до Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»:

– примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості;

– вилучення майна – позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [4].

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що під час дії воєнного стану допускається обмеження прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, у тому числі шляхом примусового відчуження майна, що перебуває у приватній чи комунальній власності, у власність держави, необхідної відповідно до умов воєнного стану, а також через вилучення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Захист права власності в умовах воєнного стану:/ «Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Франков О. С.» - [file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%8F/Downloads/602-Article%20Text-1101-1-10-20220923.pdf]

2. Поняття договору та його місце в цивільно-правових відносинах:/ «Резніченко С.В., кандидат юридичних наук, професор, в.о. начальника кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС;» - [http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/850/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%94%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80.pdf]

3. Захист права власності у період воєнного стану:/ «Нестор Т. І., ЗВО «Університет Короля Данила» Науковий керівник: Бабецька І. Я., к.ю.н. ЗВО «Університет Короля Данила» м. Івано-Франківськ» - [https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/197.pdf]

4. Право власності в умовах воєнного стану:/ «Хребтова А. А., Таран І. О.» - [<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/33.pdf>]

5. Захист права власності у період воєнного стану:/ «Нестор Т. І., ЗВО «Університет Короля Данила» Науковий керівник: Бабецька І. Я., к.ю.н. ЗВО «Університет Короля Данила» м. Івано-Франківськ» - [<https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/197.pdf>].

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Проблеми глобального характеру, що постають перед суспільством, ставлять на порядок денний широке коло питань, зокрема підвищення ефективності діяльності багатосторонніх форм співробітництва, орієнтованих на вирішення нагальних проблем широкого кола сфер діяльності людини [1].

Міжнародні організації відіграють важливу роль у керівництві та реформуванні сфери безпеки. Вони надають інформацію та консультації; підвищують поінформованість з питань безпеки; фінансують навчання, програми та проекти з багатьох важливих питань, таких, як технічні навички, керівництво сектором безпеки, нагляд, розбудова доброчесності. Міжнародні організації також відіграють провідну роль у процесі нормотворчості, забезпеченні підзвітності та верховенства права.

Участь міжнародних організацій у реформуванні сфери безпеки почала рости у 1990-х рр., коли вони зрозуміли, що заходи розвитку, особливо під час і після конфліктів, не можуть бути успішними в умовах загроз. Керівництво сферою безпеки стали розглядати як важливий елемент організації, врядування і проектів реконструкції. Крім того, демократичний нагляд за сферою безпеки став важливою умовою партнерських відносин і членства в таких організаціях, як ЄС, НАТО і Рада Європи [2].

Міжнародна безпека є гарантом світового самозбереження і розвитку. Суб'єктами міжнародної безпеки виступають міжнародні організації, покликані забезпечити дотримання безпеки. Саме міжнародні організації займаються широким колом питань безпеки, включаючи контроль над озброєнням, врегулювання, попередження та запобігання конфліктів, забезпечення прав та свобод людини та громадянина [3].

Повномасштабна війна росії проти України суттєво змінила картину світу та зумовила тектонічні зсуви у сприйнятті безпеки, а також відповідні зміни механізмів її забезпечення, реагування на кризи різного походження та їх врегулювання. НАТО і Європейський союз значною мірою ефективно відреагували в перші місяці війни. Лідерство США ще раз довело свою важливість успішно мобілізуючи міжнародні зусилля, особливо щодо координації надання військової підтримки Україні. Реакція НАТО на війну, якій довелося балансувати між дедалі більш потужною підтримкою України і виправданим уникненням відкритого конфлікту з Росією була більш-менш виправданою. Більшість європейських країн звернулись до перевіреної захисної парасольки НАТО, підтримуваної американськими силами і засобами. Велика сімка і ЄС довели свою жвавість посилюючи санкції.

Проте коли продовження агресії і зосередження зусиль Росії над взяттям під контроль Східної і Південної України через війну на виснаження триває, єдність Заходу зазнає випробувань. Розбіжні тлумачення санкцій, які стосуються перевезення заборонених товарів до Калінінграда ілюструють цю проблему.

Ані ООН, ані ОБСЄ не спроможні запропонувати суттєвої відповіді передусім через паралізуючий ефект російського вето. Більше того, солідарність з Україною поки що не стала загальною для усіх членів ООН [4].

Організація Об'єднаних Націй розгорнула масштабну діяльність з надання допомоги тим, хто був вимушено переміщений або постраждав від війни будь-яким іншим чином. Агентства ООН максимально спрямували зусилля на допомогу постраждалим. У тому числі тим, хто опинився в облозі у Маріуполі, де ООН спільно з Міжнародним комітетом Червоного Хреста проводили місію з безпечного виїзду цивільних громадян [5].

Українці, які є соціально незахищеними та постраждали через повномасштабну війну, можуть отримувати грошову та інші види допомог від міжнародних організацій.

Місія Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні спільно з Товариством Червоного Хреста України розпочали програму фінансової підтримки постраждалого населення. Програма від ЮНІСЕФ «Спільно» передбачає, що сім'ї (незалежно від наявності реєстрації як ВПО) можуть отримати грошову підтримку. Агентство ООН у справах біженців надає тримісячну грошову допомогу в розмірі 2200 грн для осіб, які перемістилися на територію Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької та Івано-Франківської областей та зареєстровані як ВПО.

Отже, роль міжнародних організацій, в тому числі ООН, є важливою у сьогоднішній час. Більшість із міжнародних організацій є основою міжнародного миру і безпеки, забезпечують дотримання загальновизнаних норм міжнародного права не тільки державами-членами цих організацій, а й іншими суб'єктами міжнародних відносин. Важливу роль для українців виконує зараз і Управління Верховного Комісара ООН, захищаючи та надаючи допомогу нашим громадянам, які в результаті протиправного російського вторгнення змушені були шукати притулку за межами України, але ми сподіваємось на їх якнайшвидше повернення до рідних домівок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Еволюція поняття міжнародної організації: теоретико-методологічний аспект: /- [Олександр Кучик Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів]-https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2012_30_6.pdf
2. Наслідки російського вторгнення в Україну для міжнародної безпеки – НАТО і не тільки: /- [<https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2022/07/07/nasldki-rosjs-kogo-vtorgnennya-v-ukranu-dlya-myonarodno-bezpeki-nato-ne-tl-ki/index.html>]
3. Міжнародне безпекове середовище під час війни в Україні : /- [<https://razumkov.org.ua/statti/mizhнародne-bezpekove-seredovishche-pid-chas-viiny-v-ukraini-lektsiia>]
4. Організація Об'єднаних Націй в Україні: /- [<https://ukraine.un.org/uk/about/about-the-un>]
5. Виплати під час війни. яку міжнародну допомогу можуть отримати українці: / [https://tvoemisto.tv/news/vyplaty_pid_chas_viyny_yaku_mizhнародnu_dopo_mogu_mozhut_otrymaty_ukraintsi_135594.html]

ПРАВО ВІЛЬНО ВОЛОДІТИ, КОРИСТУВАТИСЯ І РОЗПОРЯДЖАТИСЯ СВОЄЮ ВЛАСНІСТЮ ТА СПОСОБИ ВІДЧУЖЕННЯ АБО ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єлена КОБИЛКА

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» і, який затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ в Україні введено воєнний стан у зв'язку з агресією російської федерації проти України [1].

Відповідно статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю. результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності і ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [2].

Під час воєнного стану може примусово відчужуватися майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку [3].

Примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості [3].

Вилучення майна – позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [3].

Правовою основою примусового відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану є Конституція України, Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», інші закони України та Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» затверджений Верховною Радою України [3].

Примусове відчуження або вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради [3].

У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження або вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування без погодження з уповноваженими органами [3].

Примусове відчуження або вилучення майна, необхідного для відвернення або ліквідації ситуацій, що стали причиною введення правового режиму надзвичайного стану, здійснюється за рішенням органу виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, військового командування, органу місцевого самоврядування, на яких відповідно до указу Президента України про введення правового режиму надзвичайного стану покладено здійснення заходів надзвичайного стану [3].

Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості [3].

Отже, у даному дослідженні розглянуто: право вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, визначення примусового відчуження та вилучення майна, правова основа примусового відчуження та вилучення майна, та способи відчуження та вилучення майна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 18 лист. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI : станом на 29 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Єлена КОБИЛКА

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Актуальним на етапі розвитку економіки є вивчення особливостей становлення соціального партнерства в Україні [1].

Термін «соціальне партнерство» з'явився вперше в промислово розвинених країнах Заходу в кінці XIX ст., в умовах зародження виробничої демократії. Потім в трудовому законодавстві країн Заходу почала все більше закріплюватися поступка роботодавців найманим працівникам, у вигляді надання останнім права на співучасть в управлінні виробництвом. У окремих країнах Заходу з'явилися спільні робочі ради на виробництві, функціонування яких було законодавчо закріплено [2].

Серед різноманітних теорій соціального партнерства окреме місце посідають ті концепції, які акцентують увагу на співпраці не стільки між окремими робітниками та підприємцями, скільки між об'єднаннями підприємців та профспілками. Розуміння соціального партнерства як відносин саме між організаціями праці та капіталу відображається,

зокрема, в тому, що сам термін «соціальне партнерство» застосовується для визначення об'єднань підприємців та профспілок: «Організації підприємців та профспілок розглядають та характеризують один одного як партнерів» [1].

Система соціального партнерства між профспілками та організаціями підприємців охоплює різноманітні групи відносин. Особливе значення надається відносинам з упорядкування умов праці та врегулювання трудових конфліктів. Як одна з форм полагодження цих проблем виступають різні види участі робітників в управлінні підприємством [3].

Правові засади відносин в організації соціального партнерства в Україні насамперед регулюються системою норм і нормативів, які випливають із Конституції України і Кодексу законів про працю України [3].

За сприяння сторін соціального партнерства Верховною Радою України було ухвалено закони «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням», котрі передбачають перехід до управління цими видами страхування на тристоронній основі: держава-роботодавці-профспілки [4].

Правовою основою регулювання системи трудових відносин є Закон України «Про колективні договори і угоди». Цей Закон визначає правові засади розробки, укладення та виконання колективних договорів і угод з метою сприяння регулюванню трудових відносин та соціально-економічних інтересів працівників і роботодавців [5].

Удосконаленню соціально-трудова відносин сприятиме створена відповідно до Постанови Кабміну від 15.11.95 р. Державна інспекція праці. Органи інспекції з праці діють при адміністрації і під час здійснення своїх повноважень є незалежними від державних органів, посадових осіб та керуються лише законами України. Організаційно-нормативним закріпленням соціального партнерства в організації є колективний договір [6].

Колективний договір вирішує ряд виробничих і соціальних завдань, а саме: деталізацію і конкретизацію чинного законодавства про працю з максимальним урахуванням специфіки організації: нові питання, поставлені часом і виробництвом ще не відрегульованими нормативними документами, стимулювання працівників шляхом установлення пільгових умов праці, забезпечуючи виконання договірних обов'язків сторін; установлення конкретної відповідальності господарських і професійних органів за покращення умов праці та безпеки робітників; залучення працівників до управління виробництвом; урегулювання суперечностей між роботодавцем і найманими працівниками [4].

Отже, правовою основою соціального партнерства в Україні є національні законодавчі та нормативні акти, які регулюють соціально-трудова відносини. До них відносяться: Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про колективні договори і угоди» та інші нормативно-правові акти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ляшенко Т. М. Соціальне партнерство як фактор політичної та соціальної стабільності в Україні: дис. Канд. Політ. Наук: 23.00.02 / Т.М. Ляшенко; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. Дослідж. – К., 1998. – 216 с.
2. Колот А. М. Соціально-трудова відносина: теорія і практика регулювання.- К.: КНЕУ, 2005.- 230 с.
3. Праця України 2006: Статистичний збірник.- К.: Державний комітет статистики України, 2007.- С.404.
4. Процаков В. Як зміцнити соціальне партнерство // Праця і зарплата.- 2003.- №48.- С. 4-5.
5. Про колективні договори і угоди : Закон України від 1 липн. 1993 р. № 3356-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12> (дата звернення 30.11.2022 р.).
6. Колективний договір – регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником. Сайт Департаменту соціального захисту населення : веб-сайт. URL: <http://www.soc-zahyst.sm.gov.ua/index.php/uk/2767-kolektivnij-dogovor-regulyuvannya-trudovikh-vidnosin-mizh-robotodavtsem-ta-pratsivnikom> (дата звернення 30.11.2022 р.).

НАПРЯМИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Лілія КОЛОМІЄЦЬ

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Реалізація нової концепції національної безпеки, закріпленої в Законі України «Про національну безпеку» (далі – Закон), удосконалення законодавства у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також процеси реформування МВС України в цілому вимагають розробки теоретичних основ ефективного функціонування правоохоронних органів, визначення їх ролі та місця в системі сектору безпеки і оборони. Тому необхідно переглянути поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів, визначити роль і місце останніх у системі органів сектору безпеки і оборони, виявити взаємозв'язки між елементами сектору безпеки і оборони останніх.

Одним із головних завдань держави є забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, фізичних і юридичних осіб від незаконного втручання, забезпечення принципу законності та охорона правового порядку, встановленого в державі. Кожне з цих завдань виконується саме за допомогою правоохоронної діяльності, яку здійснюють відповідні державні органи [1].

Напрями правоохоронної діяльності відображають внутрішню політику держави, реалізація якої відповідно до Конституції покладається на Кабінет Міністрів України.

Розглянемо напрями діяльності правоохоронних органів України на базі МВС України.

Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС), як головний (керівний) орган у системі центральних органів виконавчої влади, спрямовує свою діяльність на формування та реалізує державну політику у сфері захисту прав і свобод громадян. громадян, інтересів суспільства і

держави проти незаконного втручання і боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, охорони і захисту особливо важливих державних установ [2].

Правоохоронна діяльність органів внутрішніх справ дуже різноманітна і здійснюється одночасно на трьох рівнях - центральному, регіональному та місцевому. МВС як центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику у сфері захисту прав і свобод громадян та громадських інтересів, організовує і координує діяльність МВС щодо боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку. та забезпечити громадську безпеку [3]. Потреби суспільства та інтереси держави у сфері правоохоронної діяльності перетинаються, оскільки забезпечення правопорядку є одним із головних завдань держави та гарантом стабільності суспільства. Як і суспільство, держава зацікавлена в громадському спокою і порядку внутрішніх відносин. Важливою гарантією правопорядку і законності є правоохоронна діяльність держави, яка здійснюється через систему органів внутрішніх справ.

До основних напрямів діяльності служби безпеки належать: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів; забезпечення охорони громадського порядку; Попередження, припинення злочинності та інших кримінальних правопорушень; своєчасне виявлення, розкриття та розслідування злочинів і розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; Захист власності від злочинного втручання; стягнення штрафів.

Напрямок забезпечення спрямована на забезпечення ефективної роботи органів внутрішніх справ [4]. Вони передбачають матеріально-технічне забезпечення, грошове забезпечення, забезпечення умов праці працівників зазначених органів тощо.

Напрямок загального керівництва забезпечує ефективність управління органами МВС України щодо забезпечення громадського порядку та боротьби зі злочинністю в державі. Виходячи з цього, система Державної служби охорони України складається з таких груп структурних підрозділів [5]: галузеві служби (підрозділи), що виконують основні функції зазначених органів, а саме: поліція, слідчі підрозділи, національна гвардія; функціональні служби (підрозділи), що виконують функції забезпечення цих органів: кадрова, фінансово-економічна, господарська, медична; загальне керівництво: керівники управлінь (підрозділів), штабів, чергових частин, інформаційно-аналітичних центрів, апарату міністерства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хамула П. І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00. 01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Харків, 2016. 21 с.
2. Нагорна В. В. Щодо проблеми визначення поняття «правоохоронні органи» у правовій науці та законодавстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. No 6. С. 44-48.
3. Островський С. О. Поняття та функції правоохоронних органів держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 1. Том 2. С. 46-49.
4. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. NoNo 11-12. С. 233-240.
5. Ковальська В. В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти) : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 422 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Марія КРАСІЙ, канд. юрид. наук, доцент
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу*

Надзвичайно важливою і цінною сьогодні є робота органів, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту. Протидія загрозам, що посягають на національну безпеку України в умовах злочинної агресії росії проти України є вкрай актуальною і вимагає від органів публічної влади посиленої уваги.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливий період здійснюється Єдиною державною системою цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ) [1; 2].

ЄДСЦЗ є сукупністю органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту [2].

Керівництво єдиною державною системою цивільного захисту здійснює Кабінет Міністрів України.

Безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту здійснює ДСНС.

ЄДСЦЗ складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Функціональні підсистеми ЄДСЦЗ створюються у відповідних сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації [2].

До системи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, входять сили цивільного захисту, заклади освіти та наукові установи, заклади охорони здоров'я (медичні підрозділи) (далі – органи та підрозділи цивільного захисту), що належать до сфери його управління.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту: 1) реалізує державну політику з питань створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення обліку таких споруд; 2) реалізує державну політику з питань впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, виконує роботу з віднесення населених пунктів та об'єктів національної економіки до груп (категорій) цивільного захисту; 3) реалізує державну політику з питань радіаційного і хімічного захисту населення, координує та контролює здійснення заходів для захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин; 4) реалізує державну політику з питань організації та виконання заходів з евакуації населення, координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання із зазначених питань; 5) забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики з питань медичного та

біологічного захисту населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій; б) реалізує державну політику щодо державної таємниці, здійснює контроль за її збереженням в апараті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, територіальних органах (у разі їх утворення), спеціальних формуваннях і підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, здійснює повноваження безпосередньо і через свої територіальні органи (у разі їх утворення).

Основними завданнями ЄДСЦЗ є: 1) забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації; 2) забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій; 3) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації; 4) виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям, забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат; 5) опрацювання інформації про надзвичайні ситуації, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій; 6) прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах; 7) створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації; 8) оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи; 9) захист населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій; 10) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення; 11) пом'якшення можливих наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення; 12) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення; 13) реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій; 14) інші завдання, визначені законом.

Додатковими завданнями єдиної державної системи цивільного захисту у відбудовний період є: 1) проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій; 2) ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження; 3) вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення; 4) визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій; 5) залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги [2].

Варто зазначити, що ЄДСЦЗ повинна сприяти захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій та реагування на них. Центральний орган

виконавчої влади виконує важливу суб'єктну роль у процесах формування та реалізації державної політики у сфері протидії надзвичайним ситуаціям техногенного, природного та іншого характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2.10.12 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/print>. (дата звернення: 11.01.2023).
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF/print>. (дата звернення: 11.01.2023).

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРАТУРИ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ТА ОБ'ЄДНАННЯМИ ГРОМАДЯН

Дмитро КУЗУБ

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Положення чинного національного законодавства прямо не закріплюють принципи взаємодії прокуратури з органами публічної влади та місцевого самоврядування. Окремі засади такої діяльності можна визначити із наказів взаємодіючих органів. У якості прикладу можна навести наказ Генерального прокурора від 08 лютого 2021 року № 28 «Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності». Пунктом 7 розділу 1 даного нормативного акту визначено, що правоохоронні та інші держані органи задля протидії злочинності здійснюють координацію між собою, базуючись на принципах: «верховенства права, законності, незалежності та рівності суб'єктів координаційної діяльності, обов'язковості виконання узгоджених заходів та контролю за їх реалізацією, системності та повноти координаційних форм та публічності, гласності і відкритості координаційних заходів»

Принципи взаємодії прокуратури з органами публічної влади та місцевого самоврядування являють собою складне системне явище. Умовно їх можна поділити на дві основні групи: загальні та спеціальні. До першої групи відноситься низка конституційних принципів публічного управління, зокрема, верховенства права, законність, незалежності та рівності, гласності і відкритості. Натомість до другої групи варто відносити принципи науковості, планування та безперервності, оперативності, а також обов'язковості виконання узгоджених заходів й контролю за їх реалізацією. Ще одним загальним принципом взаємодії прокуратури з органами публічної влади та місцевого самоврядування є принцип незалежності та рівності. У контексті досліджуваної проблематики даний принцип насамперед означає те, що в процесі здійснення взаємодії її учасники мають пам'ятати про незалежність кожного із них та недопустимість втручання, тиску, іншого впливу й необхідність у своїй діяльності керуватись тільки Конституцією та законами України.

Таким чином, взаємодія прокуратури з органами публічної влади та місцевого самоврядування забезпечується системою загальних та спеціальних принципів. Ці принципи є взаємозалежними, доповнюють один одного, а також визначають напрям та характер взаємодії досліджуваних суб'єктів. Досліджувані принципи сформулювались за результатами пізнання природи та механізму взаємодії прокуратури з органами публічної влади та місцевого самоврядування та відображають зміст і взаємозв'язки такої діяльності як системи. За своєю суттю вони є похідними від загальних принципів організації та діяльності органів публічної та муніципальної влади. Окрім вказаного, до ознак даних принципів також можна віднести відповідність загальним принципам публічного управління, системність та відносну нормативну визначеність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Великодний Д. В. Принципи взаємодії прокуратури з органами публічної влади та місцевого самоврядування С 30-34. file:///C:/Users/asus/Downloads/242%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-452-1-10-20220915.pdf (Дата звернення: 05.02.2023).
2. Голосніченко Д. І. Прокурорський нагляд: питання історії та сучасного зарубіжного досвіду https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2889/1/15_golosnichenko_di_directorate_public_prosecutions.pdf (Дата звернення: 05.02.2023).

ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ОСІБ

Анастасія МИКОЛЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Закон України «Про міжнародне приватне право» визначає поняття «іноземний елемент» як ознаку, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

- а) хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;
- б) об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;
- в) юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [1].

Підсудність цивільних справ з іноземним елементом – це компетенція національних судів щодо розгляду та вирішення цивільних справ та вчинення окремих процесуальних дій за участю іноземного елемента [2].

Підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися.

Суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках:

- 1) якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з

іноземним елементом судам України, крім випадків виключної підсудності;

2) якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи - відповідача;

3) у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України;

4) якщо у справі про сплату аліментів або про встановлення батьківства позивач має місце проживання в Україні;

5) якщо у справі про відшкодування шкоди позивач – фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа – відповідач – місцезнаходження в Україні;

6) якщо у справі про спадщину спадкодавець у момент смерті був громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання;

7) дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України;

8) якщо у справі про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим особа мала останнє відоме місце проживання на території України;

9) якщо справа окремого провадження стосується особистого статусу або дієздатності громадянина України;

10) якщо справа проти громадянина України, який за кордоном діє як дипломатичний агент або з інших підстав має імунітет від місцевої юрисдикції, відповідно до міжнародного договору не може бути порушена за кордоном;

11) якщо у справі про банкрутство боржник має місце основних інтересів або основної підприємницької діяльності на території України;

12) в інших випадках, визначених законом України та міжнародним договором України [1].

Підсудність справ за участю іноземного елемента є виключною у таких випадках:

1) якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території України; якщо у справі;

2) яка стосується правовідносин між дітьми та батьками, обидві сторони мають місце проживання в Україні;

3) якщо у справі про спадщину спадкодавець - громадянин України і мав в ній місце проживання;

4) якщо спір пов'язаний з оформленням права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видачі свідоцтва (патенту) в Україні;

5) якщо спір пов'язаний з реєстрацією або ліквідацією на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців;

6) якщо спір стосується дійсності записів у державному реєстрі, кадастрі України;

7) якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України;

8) якщо справа стосується випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні;

9) справи, що стосуються усиновлення, яке було здійснено або здійснюється на території України;

10) в інших випадках, визначених законами України [1].

Підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом визначається Цивільним процесуальним кодексом України, законом або

міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [3].

Відповідно до статті 9 Конституції України, частиною національного законодавства України є чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4]. Якщо міжнародним договором України передбачено інші правила, ніж встановлені Законом України «Про міжнародне приватне право», застосовуються правила цього міжнародного договору.

Розглядаючи справи за участю іноземного елемента, судам слід з'ясувати наявність чинного між державами договору та за його наявності - порядку регулювання спірних правовідносин, що виникли.

За змістом частини другої статті 3 Цивільного процесуального кодексу правила про підсудність, передбачені в міжнародних договорах, мають пріоритет перед нормами внутрішнього права [3].

Отже, при вирішенні питання про підсудність справ судам України мають враховуватися не тільки норми внутрішньодержавного права, але й норми, які містяться в конвенціях і двосторонніх договорах України та інших держав про правову допомогу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» № 2709-IV від 23 червня 2005 року // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 32, ст.422
2. Цивільне процесуальне право України : підручник / Правова Єдність, 2019 р.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ НА МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ ТА НЕДОТОРКАНИСТЬ ЖИТЛА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія МИТНИК

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [1].

У зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указом Президента України від 7 листопада 2022 року № 757/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 21 листопада 2022 року строком на 90 діб [2].

Відповідне рішення передусім обмежує права громадян, що є вимушеною необхідністю. Непохибною є думка, що «ведення в державі правового режиму воєнного стану й оголошення стану війни є важливими воєнно-політичними і правовими актами вищого політичного керівництва держави, проти якої існує безпосередня загроза або здійснено збройну агресію, і мають важливе значення для забезпечення національної безпеки та оборони й життєдіяльності держави» [3, с. 15].

Фігель О. Ю. вважає, що обмеження прав і свобод людини та громадянина – це певні заборони, які покликані змінити поведінку особи через обмеження суб'єктивного права [4].

Мета дослідження – визначити обмеження прав на місце проживання та недоторканність житла.

Стаття 310 Цивільного кодексу України закріплює «право на місце проживання». Згідно з нею:

1. Фізична особа має право на місце проживання.

2. Фізична особа має право на вільний вибір місця проживання та його зміну, крім випадків, встановлених законом [5].

Право на місце проживання, що закріплене у Кодексі, впливає з положень ст. 33 Конституції України, ст. 13 Загальної декларації прав людини, ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції про захист прав і основних свобод людини, ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Окрім обмежень права на місце проживання, які закріплені у частинах 3, 4, 5 статті 29 Цивільного кодексу України [5], а саме:

- за віком;
- за станом здоров'я.

місце проживання може бути обмежено також і в залежності від інших обставин, що прямо передбачені в законі. Так, відповідно до ст. 13 ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» вільний вибір місця проживання обмежується в адміністративно-територіальних одиницях, які знаходяться:

- у прикордонній смузі;
- на територіях військових об'єктів;
- у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом;
- на території, де у разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруєнь людей введені особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності;
- на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан;
- на тимчасово окупованих територіях [6].

Стаття 311 Цивільного кодексу України закріплює «право на недоторканність житла»:

1. Житло фізичної особи є недоторканим.

2. Проникнення до житла чи до іншого володіння фізичної особи, проведення в ньому огляду чи обшуку може відбутися лише за вмотивованим рішенням суду.

3. У невідкладних випадках, пов'язаних із рятуванням життя людей та майна або з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, законом може бути встановлено інший порядок проникнення до житла чи до іншого володіння фізичної особи, проведення в них огляду та обшуку.

4. Фізична особа не може бути виселена або іншим чином примусово позбавлена житла, крім випадків, встановлених законом [5].

Дане право бере свої початки у положеннях ст. 30 Конституції України, ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав та основних свобод людини, ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Відповідно до пункт 17 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ [7].

Варто зазначити, що 5 серпня 2020 року, Кабінет Міністрів України під час засідання підтримав розроблений Міністерством оборони України проект Закону «Про внесення зміни до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо військово-квартирної повинності для фізичних і юридичних осіб».

Проектом закону пропонується виключити пункт 17 частини першої статті 8 із цього Закону, таким чином скасувавши військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ. В подальшому розміщення військовослужбовців пропонується здійснювати відповідно до діючого законодавства [8].

Це рішення Уряду дозволить привести у відповідність із положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини Закон України «Про правовий режим воєнного стану» в частині забезпечення захисту непорушних та конституційно гарантованих прав та свобод фізичних і юридичних осіб, зокрема, приватного життя особи, внаслідок допустимого спільного проживання у своєму житлі з військовослужбовцями та іншими особами в разі введення в Україні, або в окремих її місцевостях, правового режиму воєнного стану, а також вільного користування в цей період належними їм на праві власності фондами (нерухомим майном) [8].

Крім того, звертаємо увагу, що відповідно до п. 16 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого Постановою КМУ від 8 липня 2020 року № 573 патрулям на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, надано право входити (проникати) на територію та у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать

особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб [9].

Пам'ятаймо, що воєнний стан – це можливість законно обмежити права і свободи людини та громадянина та тимчасово відступити від положень міжнародного та національного законодавства, які стосуються цих питань. Такі обмеження застосовуються лише у разі необхідності та спрямовані на забезпечення національної безпеки держави.

Отже, під час дослідження було проведено аналіз чинного законодавства та визначено обмеження, які стосуються прав на місце проживання та недоторканність житла.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лист. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 07 лист. 2022 р. № 757/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757/2022#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

3. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. Наука і оборона. 2019. № 2. С. 9–16.

4. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Юридичні науки* : науковий вісник Львівської комерційної академії № 2. Львів : Юридична, 2015. С. 222–230.

5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

6. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 груд. 2003 р. № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#n184> (дата звернення: 12.02.2023).

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

8. Уряд схвалив проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо військово-квартирної повинності для фізичних і юридичних осіб». *Міністерство оборони України* : веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=59097> (дата звернення: 12.02.2023).

9. Порядок здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 8 лип. 2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#n8> (дата звернення: 12.02.2023).

ПРО ВНЕСЕННЯ ДЕЯКИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія МИТНИК

НК – Діана КОТЛЯР

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Із початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України було видано Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1]. Згодом почали вноситися зміни до законодавчих актів, зокрема до Кримінального Кодексу України.

Мета дослідження – визначити деякі зміни, що були внесені до Кримінального Кодексу України в умовах воєнного стану.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Відповідно до пункту 11 частини 1 статті 67 Кримінального кодексу України вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій – обставина, яка обтяжує покарання [3].

07 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану».

Статті 111 та 113 Кримінального кодексу України було доповнено положеннями, які визначають покарання за вчинення державної зради та диверсії в умовах воєнного стану: позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна.

Окрім цього, забороняється будь-яка амністія до осіб, які скоїли державну зраду та диверсію [4].

Посилення кримінальної відповідальності та справедливе покарання осіб, які скоюють державну зраду або диверсію на території України в умовах воєнного стану – мета ухвалення Закону.

15 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-1. Злочини, пов'язані із колабораційною діяльністю караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

07 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу щодо посилення відповідальності за мародерство». Змінами до Кримінального кодексу України доповнено склади злочинів, передбачені в статтях 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 191 (заволодіння майном) Кримінального кодексу України, кваліфікуючою ознакою – вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану. Також було підвищено мінімальну межу покарання у виді позбавлення волі за ст. 432 (викрадення на полі бою речей, які є при убитих або поранених) Кримінального кодексу України з трьох до п'яти років [5].

Мародерство – злочинне діяння, яке не повинно існувати у соціально розвиненій, демократичній, правовій державі. Прийняття Закону, головним чином, сприяє здійсненню превенції такого діяння.

Отже, зміни, що були внесені до Кримінального Кодексу України Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану», Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу щодо посилення відповідальності за мародерство» посилили кримінальну відповідальність за такі тяжкі злочини як диверсія, державна зрада, колабораційна діяльність та мародерство в умовах воєнного стану. Також, затвердження цих законів сприяє запобіганню скоєнню цих злочинів в умовах воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 05.02.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

3. Кримінальний кодекс України : станом на 19 серп. 2022 р. Київ : Андронум, 2022. 173 с.

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2113-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-IX#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2117-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-IX#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄДСЦЗ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Ростислав МІРОШНІЧЕНКО

НК – Марія ДМИТРЕНКО, д-р філос. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В сучасних реаліях війни на території України надзвичайні ситуації виникають практично кожену хвилину. Тому, в такий важкий час, державі необхідно створити всі умови для потужного функціонування та удосконалення всієї системи державного управління сферою безпеки життєдіяльності, зокрема, нормативно-правове регулювання в сфері ЦЗ [1]. Нормативно-правова регламентація цивільного захисту населення потрібна для підтримки легітимності режиму наслідків надзвичайних ситуацій та дотримання Конституції і міжнародних зобов'язань в області прав людини, створення необхідних умов життєдіяльності населення.

Так як Єдина державна система ЦЗ створена для реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення безпеки та захисту населення і територій, матеріальних і культурних цінностей і, на нашу думку, особливу увагу слід звернути саме на те, який наразі стан нормативно-правового регулювання у сфері ЦЗ [2]. Регулювання Єдиної державної системи цивільного захисту здійснюється шляхом створення та встановлення прямих і зворотних зв'язків між її системними елементами, основою яких є нормативно-правова база [2]. Основою для формування системи законодавчого регулювання в галузі цивільного захисту виступають базові закони України, а саме «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації» та Конституція України. Також ми виокремлюємо два найважливіших на нашу думку – це Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» та Кодекс цивільного захисту [3]. Тобто все вище назване ми відносимо до нормативно-правової основи Єдинної державної системи цивільного захисту.

В свою чергу цивільний захист повинен забезпечуватися місцевими та центральними органами влади, спеціальними організаціями та установами, які об'єднані в Єдину державну систему цивільного захисту. Першорядні завдання, що виконують ЄДСЦЗ у режимі надзвичайного стану- це завдання, які відповідають Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану». Тобто ЄДСЦЗ в надзвичайний період має функціонувати відповідно до вимог, що прописані в Кодексу України та включаючи особливості, що відзначено в Законі України «Про мобілізацію та підготовку», «Про правовий режим воєнного стану» та іншими правовими актами України в області цивільного захисту [3]. Рятувальні, аварійні та інші невідкладні роботи також проводяться відповідно до правил, інструкцій, статутів та іншими нормативно-правовими документами та актами, які затверджені уповноваженими центральними органами виконавчої влади [5].

Щодо питання проблематики регулювання ДЄСЦЗ у нормативно-правовому спектрі активно проаналізував науковець Романенко Є. Дослідивши дане питання Романенко визначив, що ключові проблеми державного управління структурами ЄДСЦЗ мають безліч прогалин на всіх рівнях і довів необхідність реформування, тобто введення модернізованих комплексних заходів на заміну старих [4].

Науковець Белікова К.Г. в свою чергу пропонує внести зміни та доповнення у Кодекс цивільного захисту України щодо створення системи управління в цивільному захисті. Проте, проблемні питання щодо функціонування правового механізму в ЄДСЦЗ, на наш погляд, потребують більш ретельного наукового аналізу та дослідження [6].

Отже, загалом нормативно-правове регулювання Єдиної державної системи цивільного захисту ґрунтується законами, актами та кодексом, проте дана сфера має низку недоліків, які держава повинна реформувати: використати досвід розвинених країн в сфері функціонування ЦЗ та ухвалити нові нормативно-правові акти, внести зміни до чинних Законів України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Євсюков О. П. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій / О. П. Євсюков // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 1. – С. 263–267.
2. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру / за заг. ред. В. В. Дурдинця. – К. : Чорнобильінтерінформ, 2001. – Вип. 3. – 532 с.
3. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 89. – Ст. 3589.
4. Романенко Є.В. Концептуальні засади реформування державної служби України з надзвичайних ситуацій та її місце в системі органів внутрішніх справ. Аспекти публічного управління. Науковий журнал. № 3(29), березень 2016 року. С. 38–46.
5. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11.
6. Белікова К.Г. Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. Конф (24 жовтня 2019 року, м. Київ). Київ : КНТЕУ, 2019. С. 10–12.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Інна НАЙДА, канд. наук з держ. упр., доцент
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Захисні споруди цивільного захисту – інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів [1].

До захисних споруд цивільного захисту належать: сховище, протирадіаційне укриття, швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту, споруда подвійного призначення та найпростіше укриття.

Суб'єкти господарювання мають відповідні права і обов'язки щодо використання захисних споруд у сфері цивільного захисту.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту до обов'язків суб'єктів господарювання можна віднести:

- забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання;

- забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;

- організація та здійснення під час виникнення надзвичайних ситуацій евакуаційних заходів щодо працівників та майна суб'єкта господарювання;

- проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснення заходів щодо неперевикнення прийнятних рівнів таких ризиків;

- здійснення навчання працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки;

- проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту;

- здійснення за власні кошти заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

- здійснення обліку захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні);

- дотримання протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режиму;

- створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

- розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

- розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної безпеки, здійснення постійного контролю за їх виконанням;

- забезпечення дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту, тощо [1].

Під час використання захисних споруд для потреб суб'єктів господарювання їм забороняється:

- реконструкція, у тому числі перепланування приміщень, без розроблення проектної документації на реконструкцію або перепланування;

- улаштування додаткових отворів (прорізів) у несучих та огорожувальних конструкціях, які знижують рівень захисних властивостей споруди;

- демонтаж існуючого інженерно-технічного та спеціального обладнання;

- порушення герметизації та гідроізоляції споруди;

- застосування горючих синтетичних матеріалів під час оздоблення приміщень;

- встановлення та експлуатація приладів і обладнання, не передбачених проектною документацією;

- перекриття фарбуванням написів на інженерно-технічному та спеціальному обладнанні про найменування заводу-виробника, технічні характеристики та його призначення [2].

Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання здійснюється його відповідними підрозділами з питань цивільного захисту, які створюються керівниками зазначених суб'єктів господарювання. Громадянин як суб'єкт підприємництва виконують заходи цивільного захисту особисто.

Порядок діяльності підрозділів з питань цивільного захисту або призначених осіб визначається відповідними положеннями про них або посадовими інструкціями

Основними завданнями підрозділу суб'єктів господарювання з питань цивільного захисту є:

- організація виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання, спрямованих на захист працівників, майна і територій від надзвичайних ситуацій, зменшення ризику їх виникнення та забезпечення сталого функціонування суб'єкта господарювання в умовах надзвичайної ситуації і в особливий період;

- забезпечення виконання завдань, створених суб'єктом господарювання, органами управління і силами цивільного захисту та підтримання їх готовності до дій за призначенням;

- забезпечення виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки [3].

Недотримання обов'язків суб'єкта господарювання у сфері використання споруд цивільного захисту несуть за собою юридичну відповідальність. Так за порушення встановлених чинним законодавством України суб'єкти господарювання можуть бути притягнені до адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України. - Урядовий кур'єр // від 29.11.2012 - № 220. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17?find=1&text>

2. «Про порядок використання у мирний час захисних споруд цивільного захисту для господарських, культурних і побутових потреб» Постанова Кабінету Міністрів України № 138 від 10 березня 2017 р. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#Text>

3. «Про затвердження Типового положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання» наказ Міністерства внутрішніх справ України № 325 від 20.04.2017. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0626-17/#Text>

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ СТАНУ З ПОЖЕЖАМИ В УКРАЇНІ У 2022 РОЦІ

Алла ОДИНЕЦЬ

НК – Руслан КЛИМАСЬ, канд. техн. наук

Інститут державного управління

та наукових досліджень з цивільного захисту

Майже постійно на нашій планеті з різних причин виникають пожежі, що іноді мають незворотні наслідки, наносячи чималу шкоду суспільству та природному середовищу. Проте, мало хто знає про реальні розміри пожежної небезпеки сьогодення: як часто виникають пожежі, які їх соціальні, економічні й екологічні наслідки, скільки щорічно гине людей, знищується житла та будівель різного функціонального призначення? Для того, щоб давати досить точні відповіді на ці питання, необхідно постійно вести облік пожеж та їх наслідків, тобто збирати певні статистичні дані.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій відповідно до ст. 131 Кодексу цивільного захисту України [1], Порядку обліку пожеж та їх наслідків [2] і покладених на неї функцій з метою проведення аналізу причин та умов виникнення пожеж, оцінки стану пожежної безпеки населених пунктів та об'єктів, прогнозування ситуації та розроблення запобіжних

заходів для забезпечення безпеки людей, збереження матеріальних цінностей і створення умов для гасіння пожеж, забезпечує ведення єдиного обліку пожеж, здійснюючи цим постійний моніторинг стану з пожежами.

В контексті управління соціальними процесами формування об'єктивної системи моніторингу, що дає змогу своєчасно та всебічно оцінювати стан із пожежами в Україні та приймати ефективні рішення щодо його покращення, – є необхідним компонентом управлінської діяльності [3].

Минулого року в рамках подальшого приведення національної нормативної бази щодо статистичних спостережень за станом із пожежами в Україні до міжнародних вимог, у частині встановлення уніфікованого підходу до збирання статистичних даних про пожежі на загальнодержавному рівні, використовуючи результати аналізу національних статистик пожеж країн світу [4], було розроблено проєкт національного стандарту *ДСТУ Пожежна безпека. Збирання статистичних даних. Національна практика*.

Метою даної роботи є оприлюднення результатів проведеного моніторингу стану з пожежами та їх наслідками в Україні у 2022 році порівняно з 2021 роком.

За результатами порівняльного аналізу встановлено збільшення кількості пожеж на 1,5 %, кількості людей, травмованих на пожежах, – на 16,9 %, із них дітей – на 36,7 %, кількості дітей, загиблих унаслідок пожеж, – на 2,9 %; матеріальних втрат – у 7,4 рази; разом із тим, кількість людей, загиблих унаслідок пожеж, зменшилася на 11,5 %.

За загального збільшення кількості пожеж в Україні (+1,5 %) їх зменшення за підсумками 2022 року зареєстровано у Херсонській (-55,5 %), Луганській (-53,1 %), Запорізькій (-29,5 %), Полтавській (-21,2 %), Донецькій (-18,8 %), Дніпропетровській і Миколаївській (по -15,8 %), Рівненській (-6,0 %), Харківській (-3,8 %) та Житомирській (-2,3 %) областях і місті Києві (-38,6 %).

Упродовж 2022 року підрозділами територіальних органів ДСНС зареєстровано 80 654 пожежі. Збільшення кількості пожеж зареєстровано майже по всіх видах об'єктів, за винятком транспортних засобів (-22,7 %) і відкритих територій (-10,1 %), що головним чином є наслідком бойових дій із російськими збройними формуваннями (пожежі, пов'язані з вибухами та обстрілами склали понад 15 %).

Унаслідок пожеж загинуло 1 639 людей, у тому числі 36 дітей; 1 617 людей отримали травми, у тому числі 123 дитини. Збільшення кількості загиблих унаслідок пожеж людей зареєстровано у 8 областях України, найбільше – у Чернівецькій (+36,8 %) та Чернігівській (+18,2 %) областях. Збільшення кількості людей, травмованих на пожежах, зареєстровано у 10 регіонах України, найбільше – у Харківській (зростання у 2,1 раза) та Закарпатській (+95,2 %) областях.

Матеріальні втрати від пожеж склали 99 млрд 449 млн 733 тис. грн, у тому числі прямі збитки становлять 36 млрд 294 млн 324 тис. грн (зростання в 11,4 рази), побічні – 63 млрд 155 млн 409 тис. грн (зростання у 6,2 рази).

Щодня, в середньому, виникала 221 пожежа, внаслідок яких гинуло 5 людей і 4 людини отримували травми, вогнем знищувалось або пошкоджувалось 98 будівель чи споруд і 18 од. техніки; матеріальні втрати від пожеж складали 272 млн 465 тис. гривень.

Упродовж 2022 року підрозділами територіальних органів ДСНС під час гасіння пожеж було врятовано 1 892 людини (+9,1 %), у т. ч. 184 дитини (-8,5 %); крім того, на пожежах врятовано 19 818 будівель і споруд (-10,2 %),

1 565 од. техніки (-24,3 %); загалом збережено матеріальних цінностей на суму близько 8,5 млрд грн (+27,9 %).

У містах і селищах міського типу та поза межами міських населених пунктів зареєстровано 42 276 пожеж, що становить 53,0 % від загальної кількості пожеж; порівняно з 2021 роком їх кількість зменшилася на 3,9 %; загинуло 847 людей (-6,0 %), що становить 51,7 % від загальної кількості загиблих; травмовано 1 123 людини (+25,6 %), що становить 69,4 % від загальної кількості травмованих.

У сільській місцевості та поза межами сільських населених пунктів зареєстровано 37 899 пожеж, що становить 47,0 % від загальної кількості пожеж; порівняно з 2021 роком їх кількість збільшилася на 8,4 %; загинуло 792 людини (-16,8 %), що становить 48,3 % від загальної кількості загиблих; травмовано 494 людини (+1,0 %), що становить 30,6 % від загальної кількості травмованих.

У будівлях і спорудах житлового сектору виникло 33 446 пожеж (+18,0 %), внаслідок яких загинуло 1 492 людини (-13,7 %).

На об'єктах, на яких здійснюється державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, виникло 3 790 пожеж (+68,7 %). На підприємствах, в організаціях, закладах: приватної власності виникло 2 324 пожежі (+56,9 %); колективної власності – 528 пожеж (+79,0 %); загальнодержавної власності – 400 пожеж (зростання у 2,9 рази); комунальної (муніципальної) власності – 358 пожеж (+36,1 %). Унаслідок цих пожеж загинуло 49 людей (+14,0 %) та 249 людей отримали травми (зростання у 3,3 рази). За загального зростання кількості пожеж на об'єктах, на яких здійснюється державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, їх зниження зареєстровано в 11 регіонах України, найбільше – у Тернопільській (-36,2 %), Черкаській (-35,6 %) і Полтавській (-25,0 %) областях.

Основними причинами виникнення пожеж були:

- необережне поводження з вогнем – 45 793 випадки (-13,3 %);
- порушення правил пожежної безпеки при влаштуванні та експлуатації електроустановок (аварійні режими роботи) – 10 447 випадків (-10,8 %);
- порушення правил пожежної безпеки при влаштуванні та експлуатації печей, теплогенеруючих агрегатів та установок – 4 681 випадок (-23,9 %);
- порушення технологій виробництва та правил експлуатації транспортних засобів – 2 114 випадків (-25,5 %);
- вибухи – 2 075 випадків (зростання у 40,7 рази);
- підпали – 1 427 випадків (-46,3 %);
- невстановлені причини – 848 випадків (зростання у 4,2 рази);
- пустощі дітей з вогнем – 323 випадки (-24,0 %);
- несправність виробничого обладнання, порушення технологічного процесу виробництва – 123 випадки (-25,0 %).

До «класичних» причин виникнення пожеж 2022 року додалася суттєва загроза виникнення пожеж унаслідок обстрілів російськими військами. Зокрема, найбільша кількість пожеж (близько 90 %), зареєстрованих підрозділами територіальних органів ДСНС, із «інших причин», пов'язана саме з веденням бойових дій російськими військами на території України (потрапляння боєприпасів та їх уламків, вибухи внаслідок потрапляння боєприпасів, ракетні обстріли, обстріли стрілецькою зброєю).

Тож, проаналізувавши стан із пожежами та їх наслідками в Україні за 2022 рік, автори цієї роботи дійшли висновку, що об'єктивно оцінити вплив збільшення кількості населення у центральних і західних областях країни за рахунок внутрішньо переміщених осіб, евакуйованих підприємств на зростання кількості пожеж, можна лише за умови здійснення додаткового вивчення питання в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць шляхом опрацювання даних щодо соціального стану осіб, дії яких спричиняли пожежі.

Аналітичні матеріали щодо стану з пожежами в Україні у 2022 році оприлюднені на сайті Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту за посиланням: <https://idundcz.dsns.gov.ua/statistika-pozhezh/analitichni-materiali.html>.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 34-35, ст. 458.
2. Про затвердження Порядку обліку пожеж та їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2003 р. № 2030. *Офіційний вісник України*, 2003, № 52, ст. 2802.
3. Климась Р.В. Статистичні аспекти формування моніторингу стану з пожежами в контексті управління соціальними процесами. *Problems of Emergency Situations*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2020. С. 217-219.
4. ISO/TR 17755:2014 Fire safety – Overview of national fire statistics practices. Document Published on 2014-04-15, Geneva: ISO, First edition, 2014. 148 p.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ Й ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Олександр ОЛІЙНИК

Головне управління ДСНС України у Донецькій області

Руслан КЛИМАСЬ

СЕРЕДА Д. В.

Інститут державного управління

та наукових досліджень з цивільного захисту

У період воєнного стану [1], питання гасіння пожеж, що виникають на території держави набуло критично важливого значення, оскільки воно напряму пов'язано зі збереженням цивільної інфраструктури держави, військових і невійськових об'єктів, а також споруд житлового сектору. Не менш важливим питанням також є здійснення фіксації наслідків таких пожеж і оформлення документів, пов'язаних з ними.

Реалізація питань фіксації наслідків збройної агресії через оформлення матеріалів по пожежам ускладнюється наявною ситуацією, коли станом на сьогодні близько 20 % території держави є окупованою, внаслідок чого населення південних та східних областей, а також частина промислових потужностей переміщуються на захід країни, у районах активних бойових дій з'явилися «лінія розмежування» та «сіра зона», встановлено особливий порядок доступу до окремих районів та територій держави. Фактична ситуація, яка має місце «на землі», не знайшла відображення у документах,

що регламентують діяльність співробітників територіальних підрозділів ДСНС, до компетенції яких належать питання документального супроводу обліку та дослідження пожеж, внаслідок чого в практичній діяльності виникає низка суттєвих питань.

1. Питання кваліфікації та обліку наслідків події, пов'язаної з обстрілом.

В системі ДСНС зазвичай прийнято розрізняти наслідки від пожежі як результат впливу її небезпечних факторів та наслідки від інших подій (стихійних лих, техногенних аварій тощо). Виходить, що у випадку вибуху, руйнації будівлі та виникнення пожежі відповідно до [2] слід розрізнити наслідки від враження вибухонебезпечним предметом (порушення конструктивної цілісності будівлі та пов'язаного з цим ураження людей, що в ній знаходились) та наслідки пожежі (опіки та травмування, викликані безпосередньо впливом чинників вогню). Питання ускладнюється тим, що сам процес вибуху є процесом дефлаграційного горіння газоповітряної суміші, який містить в собі дію підвищеної температури, світлове випромінювання та інші притаманні пожежі чинники. З огляду на короткий проміжок часу між вибухом та початком пожежі, враховуючи, що часто горіння відбувається всередині завалів, враховуючи, що акт про пожежу посадовій особі необхідно скласти «тут і зараз», виникає питання правильної кваліфікації такої події та відповіді на питання: чи слід таку подію розглядати в цілому і фіксувати її наслідки як такі, чи слід традиційно вишукувати в цій події наслідки, пов'язані з пожежею, причиною якої став вибух? Тим більше, що відповідь на це питання пов'язана з фіксацією наслідків обстрілу в частині загиблих і травмованих відповідно до Порядку [2].

2. Питання дослідження пожеж, досудове розслідування яких здійснюється слідчими СБУ.

До територіальних підрозділів надходить велика кількість письмових заяв, звернень власників майна про виникнення пожеж внаслідок активних бойових дій в ході окупації території. Такі звернення містять ознаки кримінальних правопорушень, передбачені статтями 194, 438 Кримінального кодексу України. Єдиний документ, який обумовлює порядок здійснення спеціалістами ДСНС перевірок інформації за фактами пожеж визначений [3] і стосується роботи СОГ Нацполіції. При цьому, за великою кількістю пожеж, які виникли внаслідок активних бойових дій, досудове розслідування здійснюється не підрозділами Національної поліції, а Службою безпеки України. Механізм взаємодії між ДСНС та Службою безпеки України, аналогічний [3] - відсутній. У такому разі має діяти механізм здійснення перевірок, обумовлений змістом ст. 71 [4]. Але в більшості випадків слідчі СБУ співробітників ДСНС до проведення слідчих дій не залучають, акт про пожежу не вимагають. Враховуючи вимоги ст. 19 Конституції України, виникає питання способів та порядку здійснення заходів з фіксації факту та наслідків таких пожеж та розгляду звернень громадян в цілому.

3. Проблематика здійснення огляду місця пожежі в районах активних бойових дій та перевірки об'єктивності даних, що містяться в письмових зверненнях громадян.

У зв'язку з евакуацією населення з територій, що перебувають в зоні бойових дій, в рамках виконання вимог [3], з огляду на неможливість проведення огляду приватного житла без дозволу власника майна [4],

слідчим Нацполіції при виїзді на місце події у переважній більшості випадків проводиться зовнішній огляд об'єкта (з-за паркану), що унеможлиблює здійснення спеціалістом ДСНС дій, спрямованих на встановлення причини пожежі та фіксації наслідків пожежі.

Більшість письмових звернень громадян з проханням видачі акту про пожежу у їх житлі внаслідок обстрілу містить інформацію про знищене майно як наслідок події загалом (без розмежування наслідків обстрілу та пожежі). У випадках неможливості детального проведення огляду місця події, через відсутність під час розгляду звернення власника, наявності великого проміжку часу між фактом події та надходженням звернення, перед спеціалістом ДСНС виникає питання внесення об'єктивних та достовірних даних до акту про пожежу та до програми статистичного обліку пожеж. Крім того, непоодинокі випадки, коли такі заяви містять явно завищені суми спричинених збитків, але нормативними документами ДСНС не передбачена можливість для таких посадових осіб надання критичної оцінки подібних даних, що також породжує питання внесення об'єктивних та достовірних даних до документації.

Вимоги абзацу 13 пункту 3 розділу V [3] визначають, що співробітник ДСНС в разі не направлення органом поліції на місце події СОГ у зв'язку з відсутністю в події ознак кримінального правопорушення, зобов'язаний здійснювати заходи щодо збирання інформації з метою повного та якісного обліку пожежі. У даному випадку дії співробітника ДСНС на місці пожежі, спрямовані на встановлення її причини передбачають фактичне проведення огляду місця виникнення пожежі. Проте правові підстави для проведення спеціалістом таких дій в законодавстві не визначені.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. *Голос України*, 2022 № 37.
2. Про затвердження Порядку обліку пожеж та їх наслідків : постанова Кабінету Міністрів України від 26 груд. 2003 р. № 2030. Офіційний вісник України, 2003, № 52, ст. 2802.
3. Наказ МВС України від 24 липня 2017 р. № 621 «Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами» (зареєстрований у Мін'юсті 14.08.2017 за № 998/30866) (Офіційний вісник України, 2017 р., № 72, ст. 2216).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013 р., № 9-13, ст. 88)

НОТАРІАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Діана ПРОКОПЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Стаття 1 Конституції України закріплює, що Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою [1]. Одним із пріоритетів сучасної правової держави є створення стабільної системи захисту та охорони прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Дієвість такої системи полягає у здійсненні правового регулювання суспільних відносин, у функціонуванні багатьох правових інститутів та правових форм, до яких належить і нотаріат.

Нотаріальне провадження – це сукупність процесуальних дій, які у передбаченому законом порядку вчиняються нотаріусом та іншими суб'єктами нотаріального процесу, спрямовані на посвідчення безспірних прав і фактів та вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності (достовірності) [2].

Нотаріальне провадження є елементом нотаріального процесу, що характеризує предметні його ознаки.

Предметом нотаріальної діяльності є справи, що впливають з цивільних (у широкому розумінні) правовідносин, в яких відсутній спір про право і про факт.

Порядок вчинення нотаріальних дій регламентують загальні і спеціальні правила, дотримання яких є загальнообов'язковим, тому що цим забезпечується правильне і швидке вирішення нотаріальної справи, видання законного й обґрунтованого нотаріального акта.

Нотаріальна діяльність вчинюється від імені держави, являє собою гарантію права осіб на кваліфіковану правову допомогу. Вчинення нотаріальних дій від імені держави підкреслює офіційний статус нотаріальної діяльності. Так, нотаріус має особисту печатку із зображенням Державного герба України [2]. Отже, нотаріус здійснює публічно-правові функції від імені держави, що відображає його правовий статус як особи, яка перебуває на службі держави і суспільства. Нотаріус зобов'язаний працювати з будь-якою особою, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії [4].

Сутність нотаріальної діяльності полягає в тому, що вона надає офіційного значення суб'єктивним цивільним правам і фактам у результаті вчинення конкретно визначених нотаріальних дій.

Нотаріальна діяльність є оплачуваною, але не може розглядатися як підприємницька діяльність, адже не має на меті отримання прибутку.

Ще однією рисою нотаріальної діяльності є її правовий характер, що виявляється у двох аспектах. По-перше, нотаріальні дії вчиняються на підставі закону й у встановленому законом порядку. По-друге, нотаріальні дії тягнуть за собою правові наслідки [3].

Нотаріальні провадження можуть поділятися на певні види, тобто їх класифікація може здійснюватися за різними ознаками, що допомагають кращому розумінню та запам'ятовуванню досить широкого їх переліку (ст. 34 Закону) [5].

Авторами виділяються такі критерії, які можуть стати загальною підставою для класифікації нотаріальних проваджень за видами, а саме:

- залежно від виконуваних нотаріатом функцій;
- правовий зміст і мета нотаріального провадження;
- порядок вчинення нотаріального провадження;
- строки зберігання нотаріальних документів;
- кількісний склад учасників нотаріального процесу.

Нотаріат покликаний охороняти законні права й інтереси громадян і організацій шляхом вчинення нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності. Рішенню цієї загальної задачі слугують конкретні завдання, що переслідують вчинення будь-якої нотаріальної дії. Тому зміст нотаріальної дії означає не що інше, як окремих предмет діяльності нотаріуса, з урахуванням того, що загальним предметом є безспірні справи [3].

Нотаріальні провадження мають розцінюватися як обов'язкові для фіксування певних юридичних обставин, а також вони мають бути на стільки чітко і послідовно вчинені, щоб усунути будь-які сумніви в достовірності відповідних обставин.

Хоча значна частина нотаріальних проваджень вчиняється не тільки в силу вимог законодавства, а й за власною волею заінтересованих осіб, тобто на добровільній основі або в силу певних обставин, зокрема, у разі смерті одинокі особи вжиття заходів щодо охорони спадкового майна може зніціюватися широким колом осіб [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-вр>.

2. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Поняття «нотаріальний процес», «нотаріальна процедура», «нотаріальне провадження», «нотаріальна дія» та їх співвідношення. В кн. Теорія нотаріального процесу. Науково-практичний посібник / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, Центр учбової літератури, 2012. С. 18–28.

3. Андрущенко Т. С. Процесуальні аспекти відкриття нотаріального провадження щодо посвідчення аліментного договору // Підприємництво, господарство і право. 2015. № 3. С. 16–19.

4. Кармаза О. О. Міжнародний нотаріальний процес: теоретичний і практичний аспекти // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2015. № 2(1). С. 21–28.

5. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 34.

ЗМІНИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Яна САНДИГА

НК – Неля ВОВК, канд. пед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24

лютого 2022 року № 2102-IX, з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб по всій території України запроваджено воєнний стан, який було продовжено, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, рядом законодавчих актів до 20 травня 2023 року [1]. На період дії воєнного стану вводяться деякі обмеження конституційних прав і свобод людини.

Державна політика у сфері правового регулювання охорони праці жінок спрямована на створення належних умов для повноцінного відтворення трудового потенціалу, здійснення повної продуктивної зайнятості жінок, поліпшення умов праці жінок, зниження ризику втрати здоров'я і життя. Охорона праці є системою правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. Забезпечення дотримання законодавства про працю в Україні, зокрема, стосовно праці жінок, є метою діяльності Держнаглядпраці. Важливим пріоритетом даного напрямку є політика у сфері дотримання гендерної рівності та виконання завдань, спрямованих на її покращення. З метою запобігання дискримінації у доступі до роботи Кодексом Законів про працю України передбачено гарантії щодо рівності трудових прав громадян України (ст. 2); забезпечення права громадян на працю (ст. 5); заборони необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, обмеження прав чи встановлення переваг при укладанні, зміні та припиненні трудового договору залежно від статі (ст. 22) [2].

Дієвим інструментом впровадження гендерної рівності в підрозділах ДСНС України є фактичне забезпечення гендерної рівноправності, з урахуванням особливостей жіночого організму, трудовим законодавством передбачено спеціальні правила охорони праці жінок, пільги і додаткові гарантії їх трудових прав. Питання охорони праці жінок були предметом досліджень А. А. Абрамової, К. В. Боженко, А. І. Єфремова, О. М. Обушенко, Г. М. Севастьянова, В. І. Штифанова. Правові аспекти гендеру досліджували І. П. Андрусак, Ю. А. Гончаров, К. Б. Левченко, М. П. Попов, О. М. Руднева, О. Уварова та ін.

На сьогодні в Україні розроблено систему комплексного розв'язання проблем охорони праці жінок на підставі національних програм і державних напрямів з соціально/економічних питань. «Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства», (Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 1992 року N 431). Одним із основних заходів поліпшення умов праці жінок є вивільнення їх з виробництв із важкими і шкідливими умовами праці. Система превентивних заходів передбачає технічну модернізацію робочих місць і скорочення тривалості дії негативних виробничих чинників.

Під час дії воєнного стану набув чинності Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX, який визначає особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Водночас у Законі № 2136-IX закріплено умову про те, що на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України та у період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю у частині відносин, врегульованих цим Законом № 2136-IX.

Правила трудових відносин під час війни змінив Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. Так, зокрема, метою оперативного залучення нових працівників до виконання роботи роботодавці можуть укладати з новими працівниками строкові трудові договори на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника. У період дії воєнного стану умова про випробування при прийнятті на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників [3].

На період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди. Норми про двомісячний строк попередження працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються.

Роботодавець має право розірвати трудовий договір з працівником у зв'язку з ліквідацією підприємства, викликану знищенням у результаті бойових дій усіх виробничих, організаційних потужностей або майна підприємства. Про таке звільнення працівник попереджається не пізніше ніж за 10 днів із виплатою вихідної допомоги в розмірі не менше середнього місячного заробітку. На період воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику в наданні будь-якого виду відпусток, крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки по догляду за дитиною, якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах, віднесених до критичної інфраструктури.

На початку російської агресії на території України велика кількість жінок разом із дітьми виїхала за кордон. Чи зберігається за ними упродовж перебування за кордоном робоче місце, чи захищені державою їх право на працю в умовах, що склалися? Згідно ст.12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 1 липня 2022 року N 2352-IX), у період дії воєнного стану роботодавець за заявою працівника, який виїхав за межі території України або набув статусу внутрішньо переміщеної особи, в обов'язковому порядку надає йому відпустку без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у заяві, але не більше 90 календарних днів, без зарахування часу перебування у відпустці до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 9 Закону України «Про відпустки» (статтю 12 доповнено частиною четвертою згідно із Законом України від 01.07.2022 р. N 2352-IX) [3].

Згідно ч. 1 ст. 26 Закону України «Про відпустки», протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого частиною першою статті 26 Закону України «Про відпустки». Упродовж періоду воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати відпустку без збереження заробітної плати без урахування обмеження щодо максимальної тривалості такої відпустки. У період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за

поточний робочий рік. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні невикористаних днів щорічної відпустки. Норми частини сьомої статті 79, частини п'ятої статті 80 Кодексу законів про працю України та частини п'ятої статті 11, частини другої статті 12 Закону України «Про відпустки» у період дії воєнного стану не застосовуються.

У частині першій статті 12 у редакції Закону України від 01.07.2022 р. № 2352-ІХ сказано, що у разі звільнення працівника у період дії воєнного стану йому виплачується грошова компенсація відповідно до статті 24 Закону України «Про відпустки» [4].

У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

Також на сьогоднішній день внесено ряд змін стосовно організації праці та охорони праці жінок під час воєнного стану. Зокрема, на період воєнного стану знімаються обмеження, які встановлює стаття 55 Кодексу законів про працю (КЗпП), згідно з якою заборонено залучати до роботи в нічний час вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років (ст. 176 КЗпП). Залучати до роботи у нічний час можна тільки після того, як отримали згоду працівників таких категорій: вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року; осіб з інвалідністю, яким за медичними рекомендаціями протипоказана така робота. Частиною першою та другою статті 54 КЗпП встановлено, що при роботі в нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину. Це правило не поширюється на працівників, для яких уже передбачено скорочення робочого часу (п. 2 ч. 1 і ч. 3 ст. 51 КЗпП).

Згідно встановлених законодавством вимог, залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей економіки України, де це викликано особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід. Перелік цих галузей та видів робіт із зазначенням максимальних термінів застосування праці жінок у нічний час затверджується КМУ (ст. 175 КЗпП). У період воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю у частині відносин, які врегулював Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-ІХ (далі – Закон № 2136).

Відповідно до частини першої статті 9 Закону № 2136 на період дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. Водночас ця норма Закону № 2136 забороняє застосування праці на важких роботах вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року. З урахуванням наведеного під час дії воєнного стану до набрання чинності Закону № 2136-ІХ (з 24.02.2022 до 23.03.2022 – включно) до трудових відносин застосовувалися норми законодавства про працю (норми Кодексу законів про працю України та інших актів законодавства України, прийнятих відповідно до нього), а з 24 березня 2022 року під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про

правовий режим воєнного стану», нормативно-правове регулювання організації та охорони праці здійснюється відповідно до норм, введених Законом № 2136-IX.

На основі проведеного аналізу вказаних змін у нормативно-правовому регулюванні охорони праці жінок в умовах воєнного стану вважаємо актуальним постійний перегляд вказаних змін, виходячи із того, що державне регулювання охорони праці жінок спрямоване на створення належних умов для повноцінного відтворення їхнього трудового потенціалу, забезпечення повної продуктивної зайнятості жінок, поліпшення умов праці жінок та зниження ризиків для їхнього здоров'я і життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №58/2023 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/582023-45757>
2. Кодекс законів про працю України [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text]
3. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 1 липня 2022 року N 2352-IX)/ - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
4. Закон України «Про відпустки» №504/96-ВР від 15.11.1996 (зі змінами 2022 рік) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 р. N 256 «Про затвердження перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0051-94#Text>
6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження граничних норм підймання та переміщення важких речей жінками» від 10.12.1993 року № 241. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0194-93#Text>
7. Наказ МОЗ №1254 від 13.10.2017 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-17#Text>
8. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»: Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 38, ст. 324 із наступними змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
9. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 року № 2866-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
10. Закон України «Про охорону праці»: (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 49, ст.668) із наступними змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
11. Про затвердження Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>

РЕКВІЗИЦІЯ МАЙНА, ЩО ПЕРЕБУВАЄ У ПРИВАТНІЙ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

На сьогоднішній день проблематика питання реквізиції майна в умовах воєнного стану є досить актуальною. Зважаючи на спеціальний режим, що встановлюється на території нашої держави, важливим є визначення механізму примусового відчуження або вилучення майна у фізичних та юридичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Відповідно до норм чинного законодавства, воєнний стан – це «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, органам місцевого самоврядування повноважень, потрібних для відведення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

На території, де введений воєнний стан, з метою дотримання дії положень Конституції та законів України, можуть бути утворені тимчасові державні органи – військові адміністрації. Саме військові адміністрації наділені особливими повноваженнями у сфері управління майном. Найпоширенішим серед способів управління майном виступають примусове відчуження та вилучення майна усіх форм власності [2].

В статті 41 Конституції України визначено, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [3].

Для забезпечення негайних оборонних потреб може бути реквізоване:

- нерухоме майно (квартири, будинки, земельні ділянки, тощо);
- авто та інші транспортні засоби;
- індивідуально визначене майно.

Також, варто зауважити, що порядок примусового відчуження та вилучення майна в умовах військового стану регулюється:

– Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05. 2012 р. №4765-VI, який визначає механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

– Порядком розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998, який визначає механізм прийняття, розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [4].

Відповідно до статті 4 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» – : Примусове відчуження або вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради [5].

Майно, що підлягає примусовому відчуженню, оцінюється в порядку, установленому законодавством про оцінювання майна, майнових прав та професійну оцінювальну діяльність. Саме Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оцінку діяльності в Україні» передбачає такий порядок, який включає проведення рецензування об'єктів оцінки вартості і саме головне, що вона є обов'язковою не тільки для державного майна але і для об'єктів власності територіальних громад. Рецензування здійснюється оцінювачами, які працюють в органах державного регулювання оціночної діяльності та інших державних органах [2].

Важливим є те, що про примусове відчуження або вилучення майна складається акт. Бланк акта про примусове відчуження або вилучення майна виготовляється за єдиним зразком, затвердженим Кабінетом Міністрів України. У разі відсутності особи, у якої відчужується або вилучається майно, або її законного представника під час складання акта про примусове відчуження або вилучення майна такий акт складається без її участі [4].

У частині 2 статті 353 Цивільного кодексу України встановлено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості, а у разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ, яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна [6].

Отже, можна зробити висновок, що на час дії воєнного стану допускається обмеження прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, в тому числі шляхом примусового відчуження майна, що перебуває у приватній власності для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану, а також шляхом вилучення. Такі дії є законними в умовах надзвичайних ситуацій, які передбачені чинним державним законодавством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).
2. Шкільняк М. М., Чикало І. В. Особливості управління майном в умовах воєнного стану. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.6>
3. Конституція України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 10.08.2022).

4. Хребтова А. А., Таран І. О. Право власності в умовах воєнного стану. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/33.pdf>

5. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»: прийнятий 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>. (дата звернення: 02.08.2022).

6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Співвідношення національного та міжнародного права в умовах глобалізації є досить актуальною темою. Ці дві самостійні правові системи не існують окремо одна від одної. Це пояснюється тим, що національне право певної країни потребує систематичного узгодження з нормами міжнародного права.

Процеси глобалізації в правовій сфері визначаються щораз більшим впливом міжнародного правового регулювання на внутрішні суспільні відносини певної країни незалежно від типу національної правової системи чи їхньої сім'ї. Спрямування та ступінь взаємовпливу цих систем права визначається й обґрунтовується сутністю певної концепції взаємозв'язку міжнародного права та національної правової системи певної держави [3].

В сучасних умовах визнання примату норм міжнародного права набуває особливого значення, адже право відіграє все більшу роль та набуває нових ознак глобальності. Разом із тим, пріоритет міжнародного права над національним прийнято розглядати як одну з особливостей впливу глобалізації на національне право [2]. Це пояснюється бажанням країн зберегти державний суверенітет у законотворчості, членство в міжнародних і міждержавних об'єднаннях, забезпечити дотримання ефективного стану демократизму та правової культури суспільства й політичного режиму. Наприклад, рішення органів Європейського Співтовариства є загальнообов'язковими та мають вищу юридичну силу над нормами національного законодавства держав-членів, тобто простежується тенденція щодо закріплення верховенства європейського права над внутрішньодержавним [3].

Особливістю багатьох новітніх конституцій сучасних держав є те, що в них визначене співвідношення за змістом і формою національного права з міжнародним правом. Так, у ч. 2 ст. 6 Конституції Грузії зазначено, що законодавство відповідає загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права. Подібне положення міститься і у ч. 1 ст. 8 Конституції Португальської Республіки, де норми і принципи загального міжнародного права є складовою частиною португальського права. Таким чином, основною складовою національного права є принципи і норми міжнародного права [1].

Основними способами впливу норм міжнародного права на норми національного права є відсилання, рецепція та трансформація. Відсилання являє собою приклад колізійної норми, що складається з обсягу та прив'язки і безпосередньо не містить правил поведінки. Рецепція – це, перш за все, сприйняття, визнання і схвалення національною правовою системою норм і принципів наднаціонального права, спрямовані на універсалізацію національного права. Прикладом рецепції є закріплення на національному рівні нормативно-правових приписів щодо прав та свобод людини та громадянина, що містяться в основних міжнародно-правових актах. Трансформація - це об'єктивне явище, що виражається в різних способах здійснення міжнародних зобов'язань держави через видання нею національно-правових актів [2].

Таким чином, сьогодні широко визнаються можливість і реальна участь міжнародно-правових норм у національному правозастосуванні, у регулюванні певних національних правовідносин. В умовах міжнародної співпраці та співіснування національне право увібрало в себе основи засад міжнародного права. На сьогодні норми міжнародного права отримали верховенство над національним правом і роль держав у формуванні міжнародного права стала менш визначеною. Державне право багатьох країн все частіше спирається на міжнародне право.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозьоров Є. В. Національне та міжнародне право: порівняльно-правовий вимір. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>
2. Іванченко О. М. Співвідношення норм міжнародного та національного права. URL: <http://dspace.onua.edu.ua>
3. Міма І. В., Іванюк Н. В. Порівняльно-правовий аналіз взаємозв'язку національного та міжнародного права в умовах інтеграційних процесів. URL: <http://library.megu.edu.ua/>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАТРИМАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Правова система воєнного стану передбачає особливий спосіб забезпечення належної поведінки підозрюваних у вчиненні злочину. Для оптимального застосування заходів примусу до підозрюваних необхідно привести процесуальні норми у відповідність до реальної обстановки проведення бойових дій. Кримінально-процесуальне затримання є одним із найсуворіших за ступенем обмеження прав і свобод у системі заходів примусу, але при цьому дієвий і ефективний на початкових стадіях кримінального провадження.

Основним нормативно-правовим актом правового регулювання кримінального процесу в Україні є Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий у 2013 році. Особливої важливості набуває Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу

України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року – 2201-IX [4]. В цьому Законі визначені особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану в розділі IX «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» (ст. 615 визначає деталі особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану).

Право затримувати особу під час воєнного та мирного часу має уповноважена службова особа, тобто особа, якій законом надано право затримувати особу, зокрема, співробітникам Служби безпеки України; військовослужбовцям, а також працівникам Державної прикордонної служби України; військовослужбовцям Національної гвардії України; поліцейським; працівникам НАБУ; уповноваженим посадовим особам ДБР та іншим [2].

Відповідно до ст. 29 Конституції України ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах і в порядку, встановлених законом. Випадками затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, в умовах воєнного стану, є ті, що закріплені у ч. 1 ст. 208 КПК України, а саме:

- якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

- якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України [3].

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому мотиви затримання, провести його обшук та скласти протокол про затримання, копія якого передається прокурору [4].

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану не може перевищувати двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами статті 209 цього Кодексу [6, с. 233].

Чинні положення розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), зокрема, приписи ст. 615 КПК України в частині правового регулювання процесуального затримання встановлюють те, що строк письмового повідомлення про підозру затриманій особі, визначений ч. 2 ст. 278 КПК України, з урахуванням обставин, передбачених цією статтею, продовжується до сімдесяти двох годин з моменту її затримання. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру упродовж сімдесяти двох годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню [1].

В умовах воєнного стану при невідкладному виконанні прокурором повноважень слідчого судді щодо перевірки законності затримання, подальший судовий контроль за цим заходом процесуального примусу має реалізовуватися автоматично при з'явленні першої можливості. Подальший

обов'язковий, максимально ретельний, судовий контроль за обставинами затримання підозрюваного є вкрай необхідним для ефективного забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану [1].

Отже, запроваджені зміни, безумовно, вплинуть на кримінально-процесуальний процес в умовах воєнного стану, особливо на досудове розслідування. Під час застосування статей, зазначених у ст. 615 КПК України необхідно уважно підходити до їх реалізації, оскільки порушення основного Закону України може стати підставою для скасування вироків та відшкодування завданої шкоди українськими судами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лоскутов Т. О. Правове регулювання кримінального процесуального затримання в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. № 70 (2022) С. 417-423 URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259355/256000>.

2. Рогальська В. В., Фоміна Т. Г. Затримання особи в умовах воєнного стану: підстави та уповноваженні службові особи на здійснення. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267859>.

3. Ухвала слідчого судді Дарницького районного суду м. Києва від 30.05.2022 у справі № 753/4987/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104696733> (дата звернення: 14.09.2022).

4. Бандурка О. М. Правове регулювання кримінального процесуального кодексу в Україні в умовах воєнного стану. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14832>.

5. Фоміна Т. Г., Рогальська В. В., Затримання особи в умовах воєнного стану: підстави та уповноваженні службові особи на здійснення. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/69.pdf>.

6. Литвиненко О. Г. Затримання особи в умовах воєнного стану. URL: https://dnuvs.in.ua/wpcontent/uploads/2022/08/materialy_konferencziyi_donduvs_01_07_2022.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАХУВАННЯ У СФЕРАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Дмитро ТАЧИНСЬКИЙ

НК – Ольга МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, с. н. с.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Державний нагляд (контроль) з питань цивільного захисту здійснюється за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної та техногенної безпеки, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, за діяльністю аварійно-рятувальних служб відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [1], Кодексу цивільного захисту України [2] та інших законодавчих актів.

Наприкінці 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності» [3], що передбачає можливість звільнення суб'єктів господарювання із середнім та/або

незначним ступенями ризику від планових перевірок у сферах цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки, на досить тривалий термін.

Дані зміни до законодавчих актів України були внесені з метою:

- упорядкування процедури проведення перевірок суб'єктів господарювання у сферах цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

- удосконалення механізму координації між відповідними органами нагляду, господарюючими суб'єктами та установами, що забезпечують надання фінансових послуг;

- удосконалення процедури правового, організаційного та фінансового реагування на наслідки подій, що відбулись в результаті техногенних аварій та пожеж, зокрема щодо взаємодії із постраждалими;

- гармонізацію законодавства України із законодавством Європейського Союзу.

Відповідно до п.2 статті 66 [2] у разі наявності у суб'єкта господарювання із середнім та/або незначним ступенями ризику (крім підприємств, установ, організацій державної та комунальної форм власності, а також суб'єктів господарювання, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного чи санітарно-епідеміологічного характеру) чинного договору страхування відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі пожеж та аварій на території та/або об'єктах нерухомості, планова перевірка такого суб'єкта не здійснюється протягом дії такого договору, але не більше:

- шести років поспіль – щодо суб'єктів господарювання із середнім ступенем ризику;

- десяти років поспіль – щодо суб'єктів господарювання з незначним ступенем ризику.

Договір страхування відповідальності повинен передбачати страхування від таких ризиків: пожежа, вибух (у тому числі вибух побутового газу); виробнича аварія; витік води з системи пожежогасіння; руйнування будинків, споруд і конструкцій; ураження електричним струмом. Договір страхування відповідальності може передбачати також страхування від інших ризиків.

Метою страхування у сферах цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки є:

- 1) страховий захист майнових інтересів суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб та громадян від шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків таких подій;

- 2) повне або часткове відшкодування шкоди, яка може бути заподіяна з вини суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, життю, здоров'ю, майну третіх осіб та навколишньому природному середовищу внаслідок небезпечної події на території, об'єктах нерухомості та/або об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного чи санітарно-епідеміологічного характеру.

Договір страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб (крім суб'єктів господарювання,

інших юридичних осіб, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки) за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі пожеж та аварій на території та/або об'єктах нерухомості, укладається з урахуванням результатів аудиту пожежної та техногенної безпеки в порядку, встановленому законодавством.

Проте, на сьогодні порядок укладення договору страхування відповідальності в законодавстві України досі не визначений, тому існує необхідність в удосконаленні нормативно-правової бази саме в цьому напрямі. Оскільки досконала система страхового захисту є підґрунтям створення дієвої системи захисту інтересів громадян, суб'єктів господарювання, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.

2. Кодекс цивільного захисту України: від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n1558>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності: Закон України від 06.10.2022 р. № 2655-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2655-20#Text>.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Артем ТИТАРЕНКО

НК – Віталій КОСТЕНКО, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Конституція України визначає, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Згідно із статтею 4 Кодексу цивільного захисту України [2], зі змінами із урахуванням повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, цивільний захист (ЦЗ) – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період та спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій (НС) та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Державне управління – це діяльність держави (органів державної влади), яка спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функції держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами.

Сучасний етап розвитку України характеризується особливою увагою до питань національної безпеки. Державна політика у сферах національної

безпеки та оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості; території, навколишнього природного середовища – від НС.

Організація ЦЗ в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною держави. Саме тому організація ЦЗ як складової національної безпеки держави, взаємодія суб'єктів забезпечення національної безпеки держави, як ніколи, потребують подальшого детального вивчення та постійного вдосконалення.

Ефективне реагування на сучасні виклики та загрози, зокрема пов'язані з військовою агресією проти нашої країни, потребує побудови принципово нової системи забезпечення національної безпеки, що гарантує скоординовану, законодавчо регламентовану діяльність її суб'єктів, спрямовану на захист національних цінностей та інтересів. Успішне реформування і вдосконалення цієї системи можливе лише на основі чіткої правової регламентації її складу, структури та функцій. Також система має бути дієво інтегрованою у систему міжнародної та регіональної безпеки, як їх невід'ємна складова.

З проголошенням незалежності України на підставі Женевських конвенцій 1949 року щодо захисту жертв війни, військовополонених і населення на територіях бойових дій, Закону України «Про Цивільну оборону України» та Положення про Цивільну оборону України була створена система цивільної оборони України (ЦО), яка стала важливою складовою системи національної безпеки. Протягом 1992 - 1996 років державна система реагування на НС розвивалась в рамках ЦО, яка функціонувала на основі Концепції ЦО України, схваленої постановою Верховної Ради України від 28 жовтня 1992 року № 2746 - XII. Система ЦО концептуально створювалась як складова частина загальної оборони України й державної системи запобігання НС та дій у разі їх виникнення. Основу її складали війська ЦО, що на початку 1992 року були виведені зі складу Збройних Сил України і передані з усім особовим складом, озброєнням і матеріально-технічною базою у підпорядкування Штабу ЦО. Війська ЦО України ввійшли і до складу Воєнної організації держави. В подальшому участь у оборонних оглядах бере Оперативно-рятувальна служба ЦЗ, у зв'язку із завершенням у 2005 році перетворення військ ЦО України в Оперативно-рятувальну службу ЦЗ.

Вже на виконання прийнятого 2 жовтня 2012 р. Кодексу ЦЗ України створена єдина державна система ЦЗ у складі функціональних, територіальних підсистем та їх ланок з метою реалізації державної політики у сфері ЦЗ як у мирний час та і в особливий період [2]. В прийнятих 12 лютого 2015 року на виконання Кодексу ЦЗ України змінах до Закону України «Про основи національної безпеки України» органи та підрозділи ЦЗ віднесені до суб'єктів забезпечення національної безпеки України. Вперше визначено загрози національним інтересам і національній безпеці України у сфері ЦЗ, основні напрями державної політики з питань національної безпеки України у сфері ЦЗ [3].

Серед загроз національній безпеці у сфері ЦЗ визначено: невідповідність сучасним викликам стану єдиної державної системи ЦЗ, сил ЦЗ, їх технічного оснащення; значне антропогенне і техногенне перевантаження території України, зростання ризиків виникнення НС

техногенного та природного характеру; погіршення технічного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на річці Дніпро; не підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України; небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму.

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України у сфері ЦЗ в Законі України «Про основи національної безпеки України» визначено: забезпечення ефективного функціонування єдиної державної системи ЦЗ, оснащення сучасними видами техніки сил ЦЗ; вжиття організаційних, економічних, інженерно-технічних та інших заходів для зниження ризиків виникнення НС до прийнятних рівнів; підвищення рівнів екологічної, ядерної та радіаційної безпеки до норм і стандартів у відповідній сфері, в тому числі перетворення об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС на екологічно безпечну систему.

Важлива роль в забезпеченні національної безпеки відводиться боротьбі з тероризмом – діяльності щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» ДСНС України, як суб'єкт боротьби з тероризмом, підпорядковані їй органи та підрозділи ЦЗ здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення НС, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту. Слід відзначити місце і роль ДСНС в умовах збройного конфлікту на сході України та військової агресії. Єдина державна система ЦЗ в умовах воєнного стану в Україні реалізує завдання, визначені Кодексом цивільного захисту України, Законом України «Про основи національної безпеки України» та Законом України «Про боротьбу з тероризмом». Однак військові дії в Україні вимагають від керівництва держави, органів та підрозділів ЦЗ на місцях вжиття невідкладних та нестандартних дій у питаннях забезпечення ЦЗ.

Верховна Рада України 21 червня 2018 року прийняла Закон України «Про національну безпеку України» [4], відповідно до якого ДСНС України є складовою сектору безпеки і оборони. На виконання статті 29 цього Закону МВС України розробляється Стратегія громадської безпеки та ЦЗ України, яка вноситься на розгляд Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України за результатами розгляду вносить її до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення та подальшого затвердження Указом Президента України. Стратегія громадської безпеки та ЦЗ України - документ довгострокового планування, що розробляється на основі Стратегії національної безпеки України.

Досліджуючи законодавство з питань національної безпеки України, слід відзначити, що як у Законі України «Про основи національної безпеки України» так і в Законі України «Про національну безпеку України» вперше в історії українського державотворення визначено місце та роль органів та підрозділів ЦЗ як суб'єктів національної безпеки України (Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій як складової сектору безпеки і оборони України).

Сучасний стан техногенної та екологічної безпеки вимагає подальшого реформування Єдиної державної системи цивільного захисту,

ДСНС України, вдосконалення державного управління в сфері ЦЗ і механізму взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки України; запровадження системи управління техногенною та пожежною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу та європейських стандартів тощо. Зазначеному безумовно сприятиме детальний аналіз становлення та розвитку державного управління в сфері ЦЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141).
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 186 - VIII. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/186-19/paran20#n20>.
4. Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241)

ПРО СТРАТЕГІЮ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Аліна ЧОРНОБАЙ

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства визначає основні засади та напрями подальшого сталого функціонування та розвитку системи правосуддя з урахуванням кращих міжнародних стандартів та практик. Стратегія визначає пріоритети удосконалення положень законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства та інших інститутів правосуддя, а також впровадження невідкладних заходів для забезпечення позитивних зрушень у функціонуванні відповідних правових інститутів. Результатом реалізації Стратегії має стати ефективне конституційне судочинство, яке забезпечить справедливий розгляд справ Конституційним Судом України, ухвалення ним обґрунтованих рішень і висновків. Судді Конституційного Суду України мають бути доброчесними правниками із визнаним рівнем професійної компетентності та мати високі моральні якості, залишаючись вільними від будь-якого політичного впливу та підзвітними лише суспільству. Моніторинг ефективності реалізації положень Стратегії має визначатися на підставі об'єктивних, актуальних та вимірювальних показників.

Зазначається, що Стратегія також передбачає вдосконалення методики визначення ставок судового збору для окремих категорій справ задля полегшення доступу до правосуддя. Однією з цілей Стратегії є зміцнення незалежності судової влади та її підзвітності суспільству. Зазначається, що формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя відбуватиметься за результатами відкритого конкурсу, проведеного за участю міжнародних експертів.

Метою Стратегії щодо удосконалення системи правосуддя є визначення основних напрямів та пріоритетів подальшого удосконалення законодавства України про судоустрій, статус суддів та судочинство у взаємозв'язку та взаємодії із іншими інститутами правосуддя для практичного утвердження принципу верховенства права, ефективного і справедливого судочинства, зміцнення функціональних основ організації судової влади відповідно до стандартів захисту прав людини та цінностей, визначених Конституцією України та міжнародно-правовими зобов'язаннями України.

Завданнями Стратегії щодо удосконалення системи правосуддя є: окреслення кола проблем щодо законодавства про судоустрій, статус суддів, судочинство та інститути правосуддя; визначення напрямів удосконалення положень Конституції та законів України, першочергових заходів з модернізації судоустрою, статусу суддів, судочинства та інститутів правосуддя; забезпечення координованості та збалансованості процесу удосконалення з урахуванням подальшої гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу; підвищення ефективності організації судової влади та інститутів правосуддя, зміцнення довіри до них суспільства.

Основною метою Стратегії щодо розвитку конституційного судочинства є визначення пріоритетів щодо удосконалення конституційно-правового регулювання, насамперед з питань порядку добору суддів Конституційного Суду України, забезпечення їх добросовісності, професійної компетентності та політичної неупередженості, прозорих підстав та дієвих механізмів притягнення суддів до відповідальності, гарантування прийняття Конституційним Судом України обґрунтованих рішень і висновків, що ґрунтуються на засадах верховенства права, пріоритету прав і свобод людини, на цінностях і принципах, визначених Конституцією України.

Завданнями щодо розвитку конституційного судочинства є: визначення основних проблем інституційного функціонування Конституційного Суду України; визначення проблемних питань конституційно-правової регламентації статусу суддів Конституційного Суду України, організаційних засад їх діяльності та взаємодії з інститутами суспільства; визначення напрямів удосконалення нормативної основи діяльності Конституційного Суду України та першочергових заходів з розвитку конституційного судочинства; підвищення ефективності та обґрунтованості прийняття рішень і висновків Конституційним Судом України, зміцнення довіри суспільства до його діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#>
2. https://jurliga.ligazakon.net/news/204227_strategiya-rozvitku-sistemi-pravosuddya-ta-konstitutsynogo-sudochinstva-shcho-peredbacheno
3. <https://barristers.org.ua/news/strategiya-rozvytku-systemy-pravosuddya-ta-konstytutsijnogo-sudochynstva-shho-peredbacheno>

ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ І ДОСТУПНОГО МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ «БЕЗПЕКА» ДЛЯ ВІДПОВІДНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНОЇ, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Інна ШЕВЧЕНКО

НК – Олександр БОЛБАС, канд. наук з держ. упр.

Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут (НДІ мікрографії), м. Харків

Важливою метою цивілізації на сучасному етапі світового економічного розвитку є забезпечення безпеки окремих осіб, націй та всього міжнародного співтовариства. Україна перебуває під тиском воєнного стану. Тому нова стратегія національної безпеки приділяє особливу увагу основним стратегічним ризикам та загрозам безпеці, таким як збереження життя людини і громадян. Задля цього проводиться комплексний аналіз теоретичних основ реалізації міжнародних стандартів щодо забезпечення життя людини у сфері національної безпеки. Насьогодні головне питання, яке потребує вирішення – захист життя людини у сфері національної безпеки. Сучасна війна, озброєння, та його накопичення, тенденція до створення ядерного потенціалу не дають жодній країні світу почуватися в безпеці. Основною метою політики національної безпеки є забезпечення життя, прав, свобод та інтересів суспільства. Міжнародні документи з захисту життя та прав людини визначають основні стандарти гарантування національної безпеки та встановлюють концептуальні основи для подальшого розвитку спеціальних міжнародних стандартів у сфері «Безпека» [1].

Пріоритетним напрямом розвитку державної системи страхового фонду документації (далі – СФД) є використання світового досвіду з надання своєчасних послуг у забезпеченні необхідними документами СФД у разі аварійно-рятувальних та відбудовчих робіт у наслідок надзвичайних ситуацій, техногенних аварій та нових видів загроз населенню і територіям, для збереження наукової, культурної та історичної спадщини держави [2].

Технічний комітет стандартизації України «ТК 40» представляє інтереси України в Міжнародній організації із стандартизації у чотирьох міжнародних комітетах, зокрема ISO/TC 292 «Безпека», здійснює дослідження міжнародних стандартів, вивчає їх основні положення та вимоги, систематизує, узагальнює отриману інформацію, рекомендує її для використання в діяльності установ цивільного захисту.

Згідно з Угодою про співпрацю та взаємодію між ІДУ НД ЦЗ та НДІ мікрографії опрацьовані та проаналізовано міжнародні стандарти у сфері «Безпека» надаються на розгляд фахівцям Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту. Матеріали цих досліджень рекомендуються до використання під час виконання робіт за напрямом «Цивільний захист».

Проведення досліджень матеріалів міжнародних стандартів за останні два роки, надають можливість ознайомитись з рекомендаціями, настановами, правилами та ризиками впровадження комплексу організаційних, технічних і спеціальних заходів для захисту населення в надзвичайних ситуаціях, а саме:

– настанови щодо створення, реалізації та підтримки плану безпеки, необхідні для покращення захисту організації від надзвичайних ситуацій. План безпеки описує, як організація встановлює ефективне планування безпеки та надає принципи і практику управління ризиками;

– настанови для розробки та розвитку можливостей організації з управління кризовими ситуаціями;

– вимоги до системи управління безпекою, включаючи аспекти, пов'язані з ланцюгом поставок;

– настанови щодо розробки стратегій відновлення після серйозних надзвичайних ситуацій;

– рекомендації та основа для підвищення стійкості у міських районах для захисту громад, людей та підприємств від надзвичайних ситуацій.

– рекомендації, як нарощувати потенціал для більш ефективного управління змінами та деструктивними подіями для мінімізації впливу на найбільш знедолені та вразливі групи людей;

– принципи стійкості міст під час надзвичайних ситуацій, підготовка, оцінка, планування, впровадження та постійне покращення заходів щодо підвищення стійкості міст;

– структура управління роботами щодо ліквідації надзвичайних ситуацій;

– рекомендації для організацій щодо розробки спільних та конкретних стратегій запобігання зниження рівня стійкості та міцності нових або існуючих приміщень, в окремих або багатопверхових будинках.

Дослідження матеріалів міжнародних стандартів і доступного міжнародного та національного досвіду у сфері «Безпека» для відповідності організаційно-управлінських аспектів діяльності цивільного захисту вимогам міжнародної, європейської та національної систем технічного регулювання сприятиме захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна під час воєнного стану в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у сфері національної безпеки / Д. А. Чижов // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голова ред. ради), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (виконавч. ред.), Т. М. Краснопольська (виконавч. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Вип. 69. – С. 124-131. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1312>

2. Про страховий фонд документації України: закон України від 22 березня 2001 р. № 2332-III [із змін.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2332-14>.

Секція 2. Організаційно-управлінське забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

ПЛАНУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Олег БАС, канд. техн. наук

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Планування – вид управлінської діяльності, що спрямований на визначення перспективного стану об'єкта управління і сприяє формуванню орієнтирів його діяльності у майбутньому. Планування – стрижнева частина всіх систем управління, процес, за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до зміни зовнішніх і внутрішніх умов. Тому державне управління й планування перебувають в органічному взаємозв'язку.

Планування відносять до загальних функцій управління, яка передує всім іншим, визначаючи їх природу. Планування залежить від ефективного аналізу зовнішнього середовища, об'єктивної оцінки власних ресурсів, вимагає спільних зусиль і участі всіх складових організації. Особливо важливою є ця функція для органів виконавчої влади, коли під впливом зовнішніх чинників перед ними ставляться невизначені до кінця завдання, а подекуди – нездійсненні цілі. Відповідно планування в державному управлінні здійснюється не тільки щодо зовнішньої діяльності адміністративних органів, а й щодо їх внутрішнього функціонування й організаційної структури.

М. Мінченко визначає планування як управлінський процес, сутність якого міститься у його функціях. Аналіз змісту основних функцій управління дозволяє дійти висновку про те, що двоїста функція управління – підготовка й ухвалення управлінського рішення – означає, насамперед, практичну роботу з постановки цілей, завдань, які має на меті суб'єкт управління, і розроблення заходів, що забезпечують їх досягнення. За своїм змістом така діяльність і є не що інше, як планування [1, с. 19-20]. Важливою особливістю відносин в управлінні є їх планомірний характер: люди свідомо визначають цілі своїх дій і розміряють свої дії з ресурсами. Необхідність планування є наслідком управлінських дій з розподілу ресурсів; координації діяльності між окремими складовими системи, із зовнішнім середовищем; створенням ефективної внутрішньої структури; контролю за діяльністю; розвитку у майбутньому. Планування забезпечує своєчасність рішень, встановлює чітку мету і ясний спосіб її реалізації, дає можливість контролювати ситуацію.

З огляду на це, планування внутрішньо властиве суспільству в цілому та його підсистемам і являє собою діяльність по виробленню і ухваленню управлінського рішення – воно визначає перспективу розвитку і майбутній стан системи як об'єкта, так і суб'єкта управління, разом узяті. Під плануванням слід розуміти процес прийняття управлінського рішення, який базується на опрацюванні вихідної інформації і передбачає вибір та наукову постановку мети, вибір засобів і шляхів її досягнення за допомогою

порівняльної оцінки альтернативних варіантів і вибору найбільш прийняттого з них в очікуваних умовах розвитку [2, с. 90].

Оминаючи поняття «процес» та «діяльність», планування можна визначити як специфічну форму суспільної практики людей, що є однією з функцій управління – пріоритетною, яка складається з підготовки різних варіантів управлінських рішень у вигляді прогнозів, проектів, програм і планів, обґрунтуванні їх оптимальності, забезпеченні можливості виконання і перевірки їх виконання [1, с. 20].

Процес управління – управлінська діяльність об'єднаних у певну структуру суб'єктів управління, спрямована на досягнення певних цілей через реалізацію функцій управління, застосування відповідних принципів і методів управління [3].

Наведені визначення дозволяють стверджувати, що діяльність та процес близькі за змістом поняття, які визначають певну послідовність дій, об'єднаних у просторі та часі з метою впливу на суспільні явища. Проведений аналіз підходів до визначення сутності, дозволяє стверджувати, що розгляд планування як управлінської діяльності акцентує увагу на визначенні суб'єктно об'єктних компонент, а як процесу – на безпосередній його організації. Тому більш коректно у широкому сенсі розуміти під плануванням саме цілеспрямовану управлінську діяльність з обґрунтування цілей, пріоритетів, визначення шляхів і засобів їх досягнення. Процесними складовими планування виступають:

- процес визначення сукупності цілей;
- процес поєднання (координації) цілей і засобів їх досягнення;
- процес розвитку або єдності існуючої системи з її майбутнім розвитком.

На практиці планування реалізується шляхом розробки планів, його відмінною рисою є конкретність показників, їх визначеність за часом і кількісно. План як пропозиція дії виник разом з організованою працею, її поділом і кооперацією. Він служить програмою конкретної роботи в певний часовий період [4].

Необхідно зазначити, що планування закінчується перед початком дій з реалізації плану. В той же час планування – це початковий етап управління, проте воно є не єдиним актом, а процесом, що триває до завершення планованого комплексу операцій.

Складність планування пов'язана із множинністю чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, значною мірою їх невизначеності, з необхідністю вибору оптимального методичного апарату, з формуванням цільових планових показників, які мають бути конкретними і вимірними. Основним результатом статті є визначення планування як управлінської діяльності з обґрунтування цілей, пріоритетів, визначення шляхів і засобів їх досягнення, визначення його процесних складових, що дозволить у подальших дослідженнях перейти к конкретним проявам планування на рівні різних суб'єктів управління і різних часових горизонтів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мінченко М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів / Мінченко М. В., Чижов Л. П., Фролков А. В. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 442 с.

2. Новейший философский словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/fil_dict.

3. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та

організаційні засади / За заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – 352 с.

4. Стельмахук А. М. Державне регулювання економіки / А. М. Стельмахук. – Тернопіль: ТАНГ, 2000. – 315 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДОРОСЛОГО ПРАЦЮЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ ДО ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БИКОВ О. С., канд. наук з держ. упр.

ШИНКАРЕНКО А. В.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Черкаської області

Життя і здоров'я людини, її безпека є найвищими соціальними цінностями за забезпечення яких відповідає держава (стаття 3 Конституції України). З метою забезпечення реалізації державної політики, спрямованої на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій в Україні функціонує єдина державна система цивільного захисту. Ефективне управління процесами цивільного захисту нерозривно пов'язане з вирішенням проблеми компетентності та професіоналізму керівних, управлінських кадрів та фахівців, які виконують завдання в рамках ЄДС ЦЗ. З метою ефективно організації підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях осіб керівного складу та фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання області, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, у перший рік призначення на посаду і періодично один раз на три або п'ять років проводиться навчання з питань цивільного захисту у Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Черкаської області. Тому головним завданням Центру є функціональне навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.

Центр здійснює свою діяльність на підставі статті 91 Кодексу цивільного захисту України, інших нормативно-правових актів, проводить освітню діяльність відповідно до ліцензії у сфері післядипломної освіти з підвищення кваліфікації у галузі знань Цивільна безпека.

Основною метою функціонального навчання є набуття та систематичне оновлення слухачами спеціальних знань, умінь і навичок з питань цивільного захисту вдосконалення раніше набутих ними компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань.

Відповідно до чинних навчальних програм передбачено, що основною формою проведення функціонального навчання є, аудиторна (денна), на навчальній матеріально-технічній базі Центру. Але після широкомасштабного вторгнення російських збройних сил на територію нашої держави, у зв'язку з загрозами ракетних обстрілів, більш доцільними стали заняття з виїздом педагогічних працівників у територіальні громади області, або онлайн заняття (дистанційна форма). Раніше такий досвід працівниками Центру було отримано під час карантинних обмежень спричинених пандемією COVID-19. У практиці центру також є приклади застосування декількох форм занять з функціонального навчання. Як,

наприклад, початок занять проводиться аудиторно, а продовження – онлайн (дистанційно), або виїзні і потім онлайн. Крім того застосовується і така форма навчання, як видача індивідуальних завдань слухачам, які раніше проходили навчання за своєю категорією і мають досвід роботи з виконання завдань з цивільного захисту.

Оцінювання результатів функціонального навчання проводиться шляхом вступного та підсумкового контролю знань. Вступний контроль здійснюється під час проведення аудиторних занять і має на меті перевірку початкового рівня підготовленості слухачів до виконання конкретного завдання, роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання слухачів шляхом складання слухачами спеціальних тестів або захисту ними індивідуальних робіт. Навчальні досягнення слухачів оцінюються за показниками сформованості компетентності слухачів до виконання функціональних обов'язків у сфері цивільного захисту в межах своїх повноважень (посад).

Крім підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях керівного складу і фахівців, які виконують обов'язки з цивільного захисту у Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Черкаської області, в умовах воєнного стану таку підготовку мають пройти і всі інші працівники підприємств, установ та організацій.

Навчання працівників об'єкта за Програмою розпочинається одночасно з уведенням в дію Плану цивільного захисту на особливий період суб'єкта господарювання.

Метою організації навчального процесу за Програмою є підготовка у стислі терміни працівників підприємств, установ та організацій до практичних дій в умовах надзвичайних ситуацій особливого періоду на базі раніше набутих ними знань і навичок при навчанні у системі цивільного захисту. В процесі вивчення Програми працівники:

- навчаються способам захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період;
- ознайомлюються із завданнями та особливостями організації заходів цивільного захисту на підприємстві, в установі, організації в умовах особливого періоду;
- удосконалюють практичні вміння щодо користування засобами індивідуального і колективного захисту, первинними засобами пожежогасіння і сприяння проведенню рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації надзвичайної ситуації;
- оволодівають навичками надання домедичної допомоги потерпілим.

Зазначені програми розробляються безпосередньо в установах і реалізуються працівниками, які пройшли спеціальне навчання осіб, які залучаються до проведення навчання, інструктажів і перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної і техногенної безпеки в НМЦ ЦЗ та БЖД Черкаської області. Типова програма Центром розроблена і надіслана до райдержадміністрацій та рекомендується для її впровадження під час навчання згаданих осіб. Але зважаючи на вкрай незначну кількість заявок від суб'єктів господарювання стосовно проведення такого спеціального навчання можна зробити висновок, що у більшості установ воно не проводиться. Пропонуємо під час проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів, заходів з популяризації цивільного захисту та безпеки життєдіяльності громадян, які проводяться структурними

підрозділами ДСНС, рекомендувати впровадження зазначеної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях в умовах воєнного стану в усіх суб'єктах господарювання, які продовжують свою діяльність в умовах воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР) 1996, № 30, ст.141).
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458).
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389 - VIII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2015, № 28, ст.250).
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (Офіційний вісник України, 2013 р., № 50, С. 49, ст. 1788).
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 819 «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту» (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 230 від 28.03.2018) (Офіційний вісник України, 2013 р., № 89, С. 34, ст. 3269).
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 «Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту» (Офіційний вісник України, 2014 р., № 8, С. 341, ст. 245).
7. Наказ МВС України від 16.10.2018 № 835 «Про затвердження Типового положення про територіальні курси цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності» (Сайт ДСНС).
8. Наказ МВС України «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання» від 21 жовтня 2014р. № 1112 в редакції наказу №302 від 23.04.2019.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЦЗ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Система цивільного захисту відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки більшості розвинених країн, а також у рамках міжнародних структур безпеки. На сьогодні у більшості країн світу створено та функціонують національні системи цивільного захисту, у яких чітко сформовано відповідну структуру органів, сил та засобів.

Цивільний захист є невід'ємною частиною кожного громадянина більшості країн, який відрізняється лише реалізацією програм та заходів, які залежать від рівня загрози та потреб кожної держави.

У європейських країнах сформувалися досить потужні та ефективні системи цивільного захисту, які відіграють все більшу роль у забезпеченні національної безпеки і стають центром уваги в рамках міжнародних структур європейської безпеки. Слід зауважити, що принципіальна побудова цивільного захисту в Україні не відповідала сформованим та апробованим

часом підходам до організації діяльності цивільного захисту та цивільної оборони у більш економічно розвинутих країнах. Різниця чітко проглядається при вивченні підходів, які реалізовувались у країнах Євросоюзу, де головним принципом побудови системи цивільного захисту є пріоритетність завдань захисту населення та територій на основі міжнародного гуманітарного права.

Система цивільного захисту відіграє все більшого значення в забезпеченні національної безпеки європейських країн і стає предметом зростаючої уваги у рамках міжнародних структур європейської безпеки.

У більшості європейських країн не існує окремих відомств, відповідальних за цивільних захист. Ці функції забезпечується через взаємодію різних спеціалізованих структур, зосереджених, зазвичай, у міністерствах внутрішніх справ [1, с. 180].

В Німеччині система цивільного захисту ґрунтується на історично розвинутій організаційній інфраструктурі подвійного призначення. Загальне керівництво здійснює Федеральне міністерство внутрішніх справ. Для забезпечення координації дій органів виконавчої влади, комунального самоврядування, установ та організацій з питань захисту населення і територій в умовах виникнення надзвичайних ситуацій у системі забезпечення національної безпеки в структурі федерального міністерства внутрішніх справ створено централізований орган – Федеральне відомство захисту населення та допомоги при катастрофах.

Основною складовою частиною сил цивільного захисту є служба захисту від катастроф. Захист населення вирішується шляхом створення системи суспільних і приватних захисних споруд, з урахуванням використання бомбосховищ періоду другої світової війни, шахтних виробок, печер, а також введенням планів евакуації. Держава велику увагу приділяє створенню на підприємствах із числом працюючих від 30 і більше осіб добровільних формувань – аварійно-рятувальних, протипожежних, медичних, оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю.

Дуже схожою на німецьку є система попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій природного, техногенного і військового характеру у Франції. Цивільну оборону у цій країні розглядають як найважливішу складову частину національної безпеки поряд з «військовою» й «економічною» безпекою, вона виконує завдання щодо попередження, прогнозування, планування, оповіщення населення. Загальне керівництво системою безпеки населення в мирний і воєнний час здійснює Міністр внутрішніх справ через Департамент цивільного захисту. Для виконання завдання створені спеціальні органи управління цивільного захисту. На регіональному та місцевому рівнях управління цивільним захистом здійснює керівник відповідної адміністрації, який може приймати всі повноваження та засоби, наявні на території під його юрисдикцією. Отже, організація усіх гілок влади поєднує відповідальність держави з автономією місцевих адміністрацій під час виконання завдань цивільного захисту.

Аварійно-рятувальні формування Франції, як і в Німеччині та Польщі, комплектуються на базі частин і підрозділів протипожежної служби, до складу якої входять – 220 тис. добровольців (80 %), 12 тис. професіоналів (15 %), 7 тис. військових пожежних (Саперна Бригада паризьких пожежних (BSPP) і Батальйон моряків – пожежних Марселя (BMPM) [2].

В Польщі функції цивільного захисту населення від надзвичайних ситуацій виконують Головна комендатура пожежної охорони, Служби

водного та гірського порятунку, Цивільна оборона та їх підрозділи на регіональному та місцевому рівнях, які підпорядковуються місцевим органам влади. Загальну координацію роботи цивільного захисту здійснює центральний орган виконавчої влади – Міністерство внутрішніх справ та адміністрації, до складу якого входять Бюро з питань ліквідації наслідків стихійних лих та Департамент кризового управління та оборонних справ, які виконують здебільшого управлінські функції. На місцевому рівні існують відділи кризового управління, які підпорядковуються воєводі і відповідають за ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій на рівні воєводства. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється зусиллями спеціальних кризових команд, сформованих на місцевому, регіональному або урядовому рівнях. Склад цих команд визначається місцевими органами влади.

Також, залежно від обсягів завданої шкоди, до усунення наслідків надзвичайних ситуацій можуть бути залучені Пожежна охорона, поліція, армія, медичні служби, прикордонна охорона, Морська служба пошуку і порятунку, інші державні служби, інспекції, структури тощо. Значне місце у системі цивільного захисту належить добровільним пожежним командам, об'єднаних у Спілку Добровільних пожежних бригад республіки Польща.

В Італії виконання завдань щодо вирішення питань, пов'язаних із надзвичайними ситуаціями, покладено на Департамент із питань цивільного захисту, який безпосередньо підпорядкований Голові Ради Міністрів Італії. Структурований в організаційному відношенні з 8-ми управлінь і 43 служб, Департамент є основою створеної Національної служби з питань цивільного захисту країни. В його складі знаходяться: державні адміністрації центрального, регіонального та периферійного рівнів разом із іншими національними і територіальними структурами як громадського, так і приватного сектору.

Характерною особливістю цивільного захисту в Італійській Республіці є те, що, на відміну від багатьох європейських країн, де завдання такого типу покладено на один або два державних органи, до виконання даної функції в Італії залучено весь організаційний механізм держави. Принципову роль відіграють Національний корпус пожежників, окремі підрозділи Збройних сил, Державний корпус лісового господарства, Фінансова гвардія та Червоний хрест.

Цивільна оборона Швеції також є складовою загальної системи оборони країни. Загальне керівництво Цивільної оборони здійснює Міністр оборони через управління Цивільної оборони. В країні створена значна кількість захисних споруд, які розташовані переважно в найбільших містах. Засобами індивідуального захисту планується забезпечити кожного мешканця країни. За своїм призначенням і функціями, що виконуються, Цивільна оборона Швеції поділяється на місцеву і регіональну. Основу складають сили і засоби місцевої Цивільної оборони. Вирішення надзвичайних ситуацій, що виникають в мирний час здійснює рятувальна служба, сили, якої задіяні під час ліквідації пожеж, повені та аварій у хімічній промисловості та всіх видах транспорту.

В Угорщині центральним органом виконавчої влади, відповідальним за планування, запобігання та реагування на надзвичайні та кризові ситуації, є Головна Дирекція з надзвичайних ситуацій Міністерства органів місцевого самоврядування та територіального розвитку. Головна ціль Дирекції – ефективне запобігання, результативне втручання і успішне виконання робіт

для забезпечення щоденної безпеки громадян. До основних завдань Дирекції відноситься захист громадян та їх благ при виникненні надзвичайних ситуацій, зокрема, пожежі, аварії, катастрофи та інші небезпечні ситуації, що загрожують населенню. При виконанні цих завдань Дирекція може залучати широкі кола громадськості для ліквідації надзвичайних ситуацій.

Варто відмітити, що у системах цивільного захисту країн Європейського Союзу велику роль у профілактичній та рятувальній роботі відіграють місцеві органи влади. Приміром, в галузі запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій велику увагу приділяється плануванню дій і підтримці в постійній готовності місцевих рятувальних служб та формувань.

Муниципалітети через керівництво служб цивільного захисту проводять роботу з прогнозування можливих аварій, катастроф та стихійних лих, підготовки населення до дій у надзвичайних умовах, обліку місцевих ресурсів, що можуть бути використані для вирішення виниклих завдань. Також вони організують постійний контроль за обстановкою, з тим щоб своєчасно виявити загрози та оперативно вжити заходів із запобігання їхньому розвитку. При цьому за умов виникнення великих за масштабами надзвичайних ситуацій місцеві органи влади наділяються надзвичайними повноваженнями [3, с. 295].

У роботі з надання допомоги постраждалому населенню беруть участь також добровільні та різні благодійні організації, наявні практично в усіх містах. Принципи залучення на службу в рятувальних формуваннях різні: у Великобританії – добровільний, у Туреччині і Португалії – за призовом, у Німеччині, Франції, Бельгії, Норвегії та Нідерландах – добровільний у поєднанні з обов'язковим залученням певних категорій громадян.

Важливим елементом цивільного захисту багатьох країн є наявність спеціальних рятувальних організацій і формувань, націлених на дії передусім за кордоном. Наприклад, у Німеччині в міжнародних рятувальних операціях бере активну участь служба технічної допомоги. Рятувальні загони для роботи за кордоном є також у Франції, Швейцарії, Швеції та інших державах.

Також зауважимо, що в системі здійснюваних у розвинених країнах світу заходів щодо захисту від надзвичайних ситуацій значне місце відводиться підготовці фахівців рятувальних служб [4]. Практично в усіх країнах ЄС є спеціальні навчальні заклади.

Отже, можна зробити висновок, що система цивільного захисту відіграє велику роль у забезпеченні національної безпеки європейських країн і стає предметом зростаючої уваги у рамках міжнародних структур європейської безпеки. Системи цивільного захисту країн ЄС відрізняються між собою, проте мають спільні основоположні цілі і принципи – попередження, боротьба з наслідками і відновлення після надзвичайних ситуацій, незалежно від причин їх виникнення з метою захисту невід'ємних прав і свобод громадян, їх власності, демократичного устрою держави і ринкових засад економіки.

В країнах-членах ЄС склалися досить потужні і ефективні системи цивільного захисту та їх фінансового й ресурсного забезпечення, які спроможні забезпечити захист населення і територій своїх держав від надзвичайних ситуацій різного характеру. Досвід функціонування та побудови системи управління якими, може бути корисним для нашої

держави і сприятиме підвищенню результативності та дієвості служб цивільного захисту в умовах як мирного, так і військового часу. Особливу актуальність це набуває у зв'язку з вибором її стратегічного курсу на європейську інтеграцію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубенко А. Г. Напрями удосконалення правового та методологічного забезпечення фінансових відносин у сфері цивільного захисту у контексті євроінтеграційних процесів / А. Г. Чубенко // Митна справа. – 2010. – № 4 (70). – Ч. 2. – С. 175–181.

2. Васійчук В. О., Гончарук В. Є., Качан С. І., Мохняк С. М. Основи цивільного захисту: навч. посібник / В. О. Васійчук, В. Є. Гончарук, С. І. Качан, С. М. Мохняк. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 417 с.

3. Григоренко Н. В. Зарубіжний досвід побудови систем надання державних послуг у сфері цивільного захисту / Н. В. Григоренко // Теорія та практика державного управління. - 2015. - Вип. 2. - С. 290-297.

4. Радиш Я. Ф. Вимоги до управлінських кадрів для керівництва заходами з подолання наслідків надзвичайних ситуацій / Я. Ф. Радиш, А. В. Терентьєва // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. пр. Донец. держ. ун-ту. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – Т. X, вип. 132. – С. 149–157.

ОРГАНІЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПУНКТІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Дар'я БОРИСЕНКО

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Безпека людини і навколишнього середовища, їх захищеність від впливу шкідливих техногенних, природних, екологічних і соціальних факторів є невід'ємною умовою сталого розвитку суспільства. Навчити населення правильно діяти у НС є одним із пріоритетних завдань, що стоїть сьогодні перед державою. Але, у першу чергу, необхідно змінити у свідомості громадян стереотип мислення, щоб кожен усвідомлював, що від рівня його обізнаності з питань цивільного захисту може залежати його життя і здоров'я.

Згідно статті 8 Кодексу цивільного захисту України одним з основних завдань єдиної державної системи цивільного захисту є навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС [1].

У статті 42 [1] визначено, що непрацююче населення самостійно вивчає пам'ятки та інший інформаційно-довідковий матеріал з питань цивільного захисту, правила пожежної безпеки у побуті та громадських місцях і має право отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, через засоби масової інформації іншу наочну продукцію, відомості про НС, у зоні яких або у зоні можливого ураження від яких може опинитися місце проживання непрацюючих громадян, а також про способи захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних такими НС. Для надання населенню за місцем проживання інформації з питань цивільного захисту органами місцевого самоврядування

створюються консультаційні пункти та призначаються особи, відповідальні за організацію їх роботи.

Метою діяльності консультаційних пунктів є ведення просвітницько-інформаційної роботи та пропаганди знань з питань захисту та дій населення, не зайнятого у сфері виробництва та обслуговування, за місцем його проживання в умовах надзвичайних ситуацій в мирний час та в особливий період.

Консультаційні пункти створюються і діють в межах адміністративних територій, що ними обслуговуються, а саме: у містах - при житлово-експлуатаційних організаціях (ЖЕО) незалежно від форм власності та підпорядкування, житлово-будівельних кооперативах, об'єднаннях співвласників багатоквартирних житлових будинків тощо; у сільських районах - при органах місцевого самоврядування (сільських, селищних радах, об'єднаних територіальних громадах). При визначенні кількості пунктів та місць їх розташування слід виходити з того, що кожен консультаційний пункт повинен обслуговувати мікрорайон, у якому мешкає не більше 1500-2000 громадян, не зайнятих у сфері виробництва та обслуговування [2].

Непрацююче населення закріплюється для навчання за відповідними консультаційними пунктами за територіальним принципом.

Група консультаційних пунктів на адміністративній території району та об'єднаної територіальної громади створює мережу консультаційних пунктів адміністративної території.

Порядок створення консультаційних пунктів для навчання непрацюючого населення визначається відповідним розпорядчим документом обласних та Київської міської державних адміністрацій, яким затверджується та вводиться в дію Типове положення про консультаційні пункти з питань цивільного захисту при органах місцевого самоврядування. На підставі розпорядження міських голів, голів райдержадміністрацій, районної у містах адміністрацій, об'єднаних територіальних громад консультаційні пункти створюються наказами керівників відповідних ланок, у яких вказуються: організації, на базі яких створюються консультаційні пункти та території, які вони обслуговують; особи, відповідальні за їх створення, обладнання (посадова особа органу влади, організації, при якій створюється пункт) та організацію роботи консультаційного пункту; кількість консультантів - фахівців різних напрямів (цивільного захисту, безпеки життєдіяльності, медицини, пожежної безпеки, охорони праці тощо), які залучаються до роботи консультаційного пункту на громадських засадах; порядок роботи консультаційного пункту та графік проведення консультацій; порядок взаємодії консультаційного пункту з керівництвом об'єктів потенційної небезпеки щодо забезпечення надходження від них інформації про стан безпеки; порядок забезпечення консультаційного пункту необхідним майном, навчальними та навчально-наочними посібниками, технічними засобами навчання тощо; строки обладнання консультаційного пункту та інші організаційні питання; облік та звітність про проведену консультаційним пунктом роботу за рік; особа, відповідальна за виконання наказу.

Організаційна структура консультаційних пунктів може бути різною залежно від фінансових можливостей, кількості непрацюючого населення, яке він обслуговує, території, в межах якої діє орган місцевого самоврядування населення.

В умовах сьогодення важливо, щоб громадяни мали можливість отримати консультації щодо заходів захисту населення від небезпек воєнного характеру та з ліквідації НС, спричинених застосуванням зброї, а також, отримати інформацію про знаходження найближчого укриття для населення, збірних пунктів евакуації при здійсненні евакуації населення тощо.

Підсумовуючи вищезазначене, констатуємо, що створення консультаційних пунктів з питань цивільного захисту сприяють підвищенню рівня знань непрацюючого населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС шляхом отримання конкретної інформації про ймовірні НС у районі його проживання, місця укриття та маршрути проходу до них, порядок евакуації, тощо. Консультаційний пункт є багатофункціональним навчальним осередком, який надає актуальну та повну інформацію про існуючі для певної території загрози та небезпеки, відомості про способи та шляхи захисту населення; створює умови для оволодіння громадянами навичками користування найбільш поширеними засобами захисту і надання домедичної допомоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

2. Методичні рекомендації щодо порядку створення, обладнання та забезпечення функціонування консультаційних пунктів з питань цивільного захисту при житлово-експлуатаційних організаціях та сільських (селищних) радах: наказ МНС України від 06.07.2011 № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0587735-11#Text>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА МІСЦЕВОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ – ОДНЕ ІЗ ГОЛОВНИХ ЗАВДАНЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Олександр ВАСИЛЕНКО

НК – Віталій КОСТЕНКО, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Внаслідок збройної агресії Росії проти України та нанесення ракетно-бомбових ударів по населених пунктах відбувається значне пошкодження та руйнування об'єктів критичної інфраструктури, житлового фонду, життєзабезпечення населення, загибель та травмування великої кількості людей.

Під час бойових дій виникають масштабні вибухи та пожежі, які несуть значну загрозу життю та здоров'ю населення, особливо при застосуванні спеціальних запальних боєприпасів із напалмом та іншими горючими речовинами. Тому, необхідно одразу після нанесення удару виявити, локалізувати та погасити пожежі до того, як ті поширились на значну площу і завдали шкоди майну, людям і довкіллю. Отже, органи управління місцевого рівня мають забезпечити надійний захист населення, територій та довкілля від надзвичайних ситуацій (далі – НС) воєнного характеру та ліквідацію їх наслідків.

В умовах бойових дій пожежно-рятувальні підрозділи та особовий склад ДСНС виконують першочергові завдання щодо ліквідації наслідків НС техногенного характеру, гасінні великих пожеж, евакуації й рятуванні людей, надання допомоги постраждалим.

Поряд з тим, у весняно-літній пожежонебезпечний період зростає кількість пожеж у природних екосистемах (лісові пожежі, лісопаркові зони, сухостій, торфовища, сільськогосподарські угіддя, тощо). За статистикою понад 40 % усіх пожеж відбуваються саме у сільській місцевості, внаслідок яких гинуть люди, завдаються значні матеріальні збитки. Зважаючи на це, сьогодні дуже гостро стоїть питання організації та забезпечення цивільного захисту (ЦЗ), гасіння пожеж на території об'єднаних територіальних громад та надання допомоги підрозділам ДСНС у ліквідації наслідків НС.

У зв'язку з цим, в умовах виконання завдань за призначенням підрозділами ДСНС в особливий період, пожежно-рятувальні підрозділи місцевої пожежної охорони (МПО) мають забезпечувати надійний захист населення і територій від пожеж та НС.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] та ст. 19 Кодексу цивільного захисту України (Кодекс ЦЗ) [2] визначено повноваження органів місцевого самоврядування у сфері організації заходів ЦЗ, захисту населення від природних та техногенних загроз, реагування на НС і ліквідації їх наслідків, забезпечення пожежної безпеки, функціонування підрозділів МПО і добровільної пожежної охорони (ДПО).

З метою підвищення рівня пожежної безпеки на території територіальних громад, а також своєчасного реагування на пожежі та надання допомоги у ліквідації наслідків різних НС у разі їх виникнення органами місцевого самоврядування утворюється МПО. Основними завданнями МПО є: запобігання виникненню пожеж та нещасних випадків під час пожеж; забезпечення пожежної безпеки; гасіння пожеж, рятування населення, надання допомоги у ліквідації наслідків НС.

До основних повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня віднесено забезпечення гасіння пожеж, що передбачає подальший розвиток і підвищення боєздатності вже існуючих та створення нових пожежно-рятувальних підрозділів МПО, затверджених Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 року № 333-р [3].

Реформування місцевого самоврядування та децентралізація влади передбачають подальшу передачу більших повноважень та ресурсів на рівень територіальних громад, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування в Україні на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у переважній більшості територіальних громад не забезпечує надійного захисту громадян від пожеж та різного роду НС, зокрема в умовах особливого періоду. Удосконалення потребує також система організації та забезпечення ЦЗ на відповідній території.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] до виключної компетенції сільських, селищних та міських рад віднесено питання створення відповідно до норм законодавства

комунальної аварійно-рятувальної служби. Зазначену функцію може виконувати місцева пожежна команда (МПК) у разі набуття нею у встановленому порядку статусу аварійно-рятувальної служби, що надасть змогу не лише виконувати більший спектр робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків НС та гасіння пожеж, але й здійснювати постійне та обов'язкове обслуговування на договірній основі суб'єктів господарювання.

Відповідно до статті 62 Кодексу цивільного захисту України [2] у селах, селищах, де немає пожежно-рятувальних підрозділів, сільські та селищні ради за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері ЦЗ, утворюють підрозділи для забезпечення МПО.

Особливої уваги потребує розвиток та популяризація добровільного пожежного руху на території громад, який у розвинених країнах є основою пожежної безпеки. Для підвищення можливостей місцевих пожежних команд безпосередньо на пожежі та/або зменшення кількості їх штатних працівників рекомендується на території населених пунктів організувати набір та навчання добровільних пожежних.

Добровільні пожежні – це особи із числа тих, які постійно проживають на відповідній території та виявили бажання, незалежно від своєї зайнятості, безоплатно здійснювати гасіння пожеж, надавати допомогу під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій, проводити роботу щодо їх профілактики тощо.

Добровільні пожежні можуть бути залучені до діяльності у декілька способів: приєднання на місці пригоди до робіт, що проводяться МПК або іншими пожежно-рятувальним підрозділами (частинами), як допоміжна сила; здійснення цілодобового чергування на базі МПК; стимулювання до створення протипожежного громадського об'єднання – автономне утворення, яке самостійно займається як повсякденною діяльністю, так і матеріально-технічним забезпеченням (однак місцеве самоврядування може їм надавати необхідну допомогу).

Добровільні пожежно-рятувальні підрозділи – утворення, які складаються з осіб, які виявили бажання брати участь у гасінні пожеж на безплатній основі. Вони можуть створюватися шляхом самоорганізації населення в громадське об'єднання. Основними завданнями добровільного пожежного є профілактика пожеж, проведення роз'яснювальної роботи з населенням і реагування на пожежу, що виникла на території його населеного пункту, або території сусідніх населених пунктів, які входять до складу об'єднаних територіальних громад.

Спільними діями добровільні пожежні та МПК зможуть забезпечити ефективне попередження пожеж, своєчасне надання домедичної допомоги, швидке реагування на пожежі у віддалених населених пунктах. У разі сприятливого розвитку добровільного пожежного руху добровільних пожежних можливо залучати не лише до виконання завдань з попередження та гасіння пожеж, але й на інші виклики, з якими може зіткнутись громада (за умови проходження добровольцями відповідної підготовки).

Отже, на даний час ефективного та швидкого розв'язання на рівні територіальних громад потребують такі проблеми: розвиток місцевої пожежної охорони залежно від ризиків і небезпек, притаманних для відповідної території, систематизація результатів виконання заходів ЦЗ на рівні ланок територіальних підсистем ЦЗ в умовах воєнного стану;

організації та забезпечення пожежної безпеки на території ОТГ; створення МПК та центрів безпеки громад, активізації запровадження руху добровільних пожежних.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170).
2. Кодекс цивільного захисту України. Закон України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 року № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ВІТ В. В., КЛЮКА С. В.

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Організація цивільного захисту в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною держави. Органи та підрозділи цивільного захисту віднесені до суб'єктів забезпечення національної безпеки України [1].

З проголошенням незалежності України було розпочато законодавче оформлення Цивільної оборони, як державної системи органів управління та сил для організації і здійснення заходів щодо захисту населення від впливу наслідків надзвичайних ситуацій.

Закон України «Про Цивільну оборону України» від 3 лютого 1993 року є головним документом, на якому ґрунтуються всі подальші документи з питань цивільної оборони.

На підставі Женевських конвенцій 1949 р. щодо захисту жертв війни, військовополонених і населення на територіях бойових дій, Закону України «Про Цивільну оборону України» та Положення про Цивільну оборону України була створена система цивільної оборони України, яка стала важливою складовою системи національної безпеки.

Протягом 1992–1996 рр. державна система реагування на надзвичайні ситуації розвивалася в рамках Цивільної оборони України, яка функціонувала на основі Концепції цивільної оборони України, схваленої Постановою Верховної Ради України від 28 жовтня 1992 р. № 2746 – XII [2, с. 244].

Система цивільної оборони концептуально створювалася як складова загальної оборони України й державної системи запобігання надзвичайним ситуаціям та дій у разі їх виникнення. Її основу становили війська Цивільної оборони, що на початку 1992 р. були виведені зі складу Збройних Сил України і передані з усім особовим складом, озброєнням і матеріально-технічною базою в підпорядкування Штабу цивільної

оборони України. Війська Цивільної оборони України ввійшли і до складу Воєнної організації держави [3, с. 5].

Війська Цивільної оборони України як складова Воєнної організації держави брали участь у вперше здійсненому Оборонному огляді в 2003–2004 рр. Оборонний огляд – процедура оцінки стану та готовності Збройних Сил [4, с. 213]. України й інших військових формувань до виконання завдань у сфері оборони, за результатами якої створюється Стратегічний оборонний бюлетень і здійснюються заходи, спрямовані на зміцнення обороноздатності держави. У подальшому участь в оборонних оглядах бере Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту у зв'язку із завершенням у 2005 р. перетворення військ Цивільної оборони України в Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту на виконання указів Президента України від 25 липня 2002 р. № 664/2002 «Про Державну програму перетворення військ Цивільної оборони України» та від 19 грудня 2003 р. № 1467/2003 «Про Державну програму перетворення військ Цивільної оборони України, органів та підрозділів державної пожежної охорони в Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту».

Однак неодноразово зверталася увагу на те, що система цивільної оборони як державна система управління у сфері захисту населення і території була спрямована передусім на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій воєнного характеру, зокрема пов'язаних із застосуванням зброї масового ураження, і не враховувала на достатньому рівні умови свого функціонування в мирний час.

Тому, необхідність створення системи цивільного захисту, яка б вирішувала комплекс завдань з протидії надзвичайних ситуацій як у мирний час, так і в особливий період, базувались на тому, що питання захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій ставали все більш значимими у світі. Нові виклики та загрози як техногенного, так і природного характеру пояснювалися високим рівнем фізичної та моральної зношеності основних виробничих фондів; обмеженим фінансуванням заходів безпеки; недосконалістю застосовуваних технологічних процесів у переважній більшості галузей промисловості; значними обсягами накопичених відходів виробництва та життєдіяльності, шкідливим впливом на навколишнє середовище [5, с.23].

Шляхи реалізації цієї проблеми були визначені в Концепції захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, схваленій Указом Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99. 24 червня 2004 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про правові засади цивільного захисту», який став базовою доктриною для формування правових, економічних і організаційних засад реалізації державної політики у сфері цивільного захисту. Саме в цьому Законі вперше з'явилося визначення терміна «цивільний захист», який широко вживався в суспільстві, але чіткого закріплення в законодавстві України не мав.

Термін «цивільний захист» був обґрунтований Універсальною декларацією з цивільного захисту та Резолюцією ООН №2034. Вказаними актами міжнародного права урядам усіх країн пропонувалося замінити термін «цивільна оборона» на термін «цивільний захист» і створити відповідні системи, які були б здатними вирішувати завдання цивільного захисту. Резолюція ООН №2034 закликала «уряди створити служби цивільного захисту» для здійснення надзвичайних операцій і надання допомоги населенню. В більшості країн світу такі служби створені.

2 жовтня 2012 р. був прийнятий Кодекс цивільного захисту України на виконання якого була створена єдина державна система цивільного захисту у складі функціональних, територіальних підсистем та їх ланок з метою реалізації державної політики у сфері цивільного захисту. Кодекс регулює в Україні відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту. Також даний Кодекс визначає надзвичайні ситуації як обстановку на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності [6].

Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту в межах своїх повноважень здійснюють Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України.

Протягом 2015-2022 рр. у низку законів України, що регламентують питання забезпечення національної безпеки країни, було внесено значні зміни. Крім подій, що мали місце з 2014 р. в Україні, не останню роль у такому перегляді чинного законодавства відіграє Угода про асоціацію між Україною та ЄС, що була ратифікована Верховною Радою України Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [7] і яка, серед іншого, передбачає посилення співробітництва та діалогу з питань міжнародної безпеки й антикризового управління, зокрема з метою реагування на глобальні та регіональні виклики й загрози [8].

Все вище перелічене, свідчить про вагомий роль цивільного захисту населення у забезпеченні національної безпеки країни в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2469-19>.
2. Державне управління та державна служба у сфері цивільного захисту : навч. посіб. / за заг. ред. М. В. Болотських. – Вінниця : ТОВ Вид-во-друку. «Діло», 2013. – 352 с.
3. Національна рятувальна служба: 1996–2016. – Київ : ТОВ «Фраксім», 2016. – 152 с.
4. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – Київ : НІСД, 2010. – 288 с.
5. Подскальна О. А., «Розвиток наукової думки щодо організації цивільного захисту як складової національної безпеки держави» / О. Подскальна // Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія «Державне управління»), 2017 – № 4 – С. 20-27.
6. Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI «Кодекс цивільного захисту України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
7. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : Закон України від 16

верес. 2014 р. № 1678-VII. – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2>

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державамичленами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Віктор ВІТОВЕЦЬКИЙ

Національний університет цивільного захисту України

Євроінтеграційні процеси, які зараз проходять в Україні, та зміни у законодавчій базі з питань розвитку освіти вимагають від спеціалістів усіх сфер діяльності високої кваліфікації та професіоналізму. Даний напрямок передбачає необхідність розвитку системи підготовки фахівців для Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України), він повинен здійснюватися на основі якісно нових підходів до підготовки з приведенням національного законодавства у цій сфері у відповідність з найкращими сучасними світовими стандартами.

Модернізація й розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, подальшого навчання і розвитку особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства

Постає необхідність створення та впровадження такої системи підготовки фахівців у сфері цивільного захисту, яка б сприяла підвищенню кваліфікації керівних кадрів зазначеної галузі. Реформування системи вищої освіти у сфері цивільного захисту передбачає глибоку професійну компетентність і соціальну відповідальність керівних кадрів служби цивільного захисту при вирішенні покладених на них завдань та функцій. Це підкреслює необхідність створення в Україні дієвої системи професійної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту та механізмів її публічного управління. Така система має бути створена, ґрунтуючись на власному досвіді управлінської діяльності і вищої освіти у сфері цивільного захисту минулих років та досвіді інших країн.

Для розуміння основ формування і функціонування механізмів публічного управління професійною підготовкою фахівців сфери цивільного захисту в Україні слід визначити їхній зміст та складові компоненти.

Найважливішою умовою удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту є підвищення статусу університетської науки, особливість якої – залучення переважної більшості студентів до науково-дослідної діяльності. Становлення студентських наукових пошуків повинно виступати одним з пріоритетів розвитку наукової роботи університету.

Таким чином реалізація стратегічного курсу України на інтеграцію у Європейське співтовариство, побудову процвітаючої України неможлива без

структурних перетворень в економіці, збільшення частки високотехнологічних виробництв, розвитку сучасних інформаційних технологій, освіти та науки. Також необхідне реформування освітньої сфери має носити плановий еволюційний характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Підготовка офіцерських кадрів у сфері цивільного захисту населення / Інформаційно-аналітичний бюлетень. 2012. № 5. С. 58.

2. Харламова Ю. Є. Якість професійної освіти, як головний критерій підготовки кадрового потенціалу ДСНС України. Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальна-рятувальні та спеціальні роботи : матер. наук.-практ. конф. 25 жовтня 2013 р. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2013. С. 288–293.

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Неля ВОВК, канд. пед. наук, доцент

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Планування заходів з питань цивільного захисту здійснюється для максимально повного та організованого виконання завдань ЦЗ у разі загрози або виникненні надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період. Суть планування заходів цивільного захисту, в першу чергу, полягає в аналізі стану цивільного захисту; здійсненні оцінки обстановки, що може скластися при виникненні аварій, катастроф і стихійних лих та застосуванні противником сучасних засобів ураження; розробленні заходів, спрямованих на захист працівників об'єктів господарювання та підвищення стійкості функціонування цих об'єктів у мирний час та в особливий період; установленні послідовності, строків, способів здійснення намічених заходів і виконавців та визначення необхідних ресурсів для їх проведення.

Головною метою планування є: забезпечення успішного проведення рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; створення умов для організованого і своєчасного проведення заходів щодо захисту працівників об'єкта, їх сімей і населення, яке мешкає в зоні можливого ураження; запобігання або максимальне зниження людських та матеріальних втрат; забезпечення життєдіяльності галузі, підпорядкованих їй об'єктів і населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій мирного часу та в особливий період.

Порядок розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту передбачено Постановою КМУ № 626 від 9 серпня 2017 р. [1].

Даний Порядок передбачає:

- розроблення планів реагування на надзвичайні ситуації;
- розроблення планів локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- розроблення планів цивільного захисту на особливий період;
- розроблення планів основних заходів цивільного захисту на рік;
- розроблення плану проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час.

Плани реагування на надзвичайні ситуації:

– розробляються з метою упорядкування та координації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій;

– визначають організацію управління реагуванням на надзвичайні ситуації, порядок дій і взаємодії, а також організацію основних видів забезпечення органів управління та сил цивільного захисту, що залучатимуться до реагування у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, переведення органів управління та сил цивільного захисту у режим підвищеної готовності, режим надзвичайної ситуації.

План реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання розробляється відповідним суб'єктом господарювання з чисельністю працюючого персоналу більше 50 осіб та затверджується керівником такого суб'єкта господарювання.

У суб'єктів господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше посадова особа з питань цивільного захисту розробляє інструкцію щодо дії персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, яка затверджується керівником такого суб'єкта господарювання. Інструкція повинна містити відомості про можливі (прогнозовані) надзвичайні ситуації, які можуть виникнути на об'єкті суб'єкта господарювання, сигнали оповіщення про небезпеку, дії персоналу після отримання таких сигналів, маршрути евакуації персоналу в безпечні місця, його укриття у захисних спорудах цивільного захисту, заходи із збереження матеріальних цінностей.

До опрацювання планів реагування на надзвичайні ситуації можуть залучатися всеукраїнські громадські організації інвалідів та їх спілки.

Розроблення планів цивільного захисту на особливий період.

Плани цивільного захисту на особливий період розробляються з метою визначення обсягів, порядку організації, способів і строків здійснення заходів щодо переведення єдиної державної системи цивільного захисту, її підсистем, ланок, суб'єктів господарювання у визначені ступені готовності, а також виконання завдань, покладених на органи управління та сили цивільного захисту в умовах особливого періоду.

План цивільного захисту суб'єкта господарювання на особливий період розробляється та затверджується суб'єктом господарювання, який продовжує роботу у воєнний час та/або який віднесено до категорії цивільного захисту.

Розроблення планів основних заходів цивільного захисту на рік.

Плани основних заходів цивільного захисту на рік розробляються щороку на наступний рік і мають за мету організацію та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення готовності органів управління, сил та засобів цивільного захисту єдиної державної системи цивільного захисту, її функціональних і територіальних підсистем до виконання завдань за призначенням, підготовку керівного складу і фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, навчання населення діям у разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також здійснення контролю за станом впровадження заходів цивільного захисту на державному, регіональному та місцевому рівні.

Розроблення плану проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час.

План проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час:

– розробляється на випадок аварії на атомних електростанціях з викидом радіоактивних речовин за межі санітарно-захисної зони таких об'єктів, катастрофічного затоплення місцевості внаслідок руйнування гідротехнічних споруд Дніпровського та Дністровського каскадів, великомасштабних руйнувань унаслідок землетрусу, а також аварії на магістральних аміако-, нафто- та газопроводах;

– включає організаційні і практичні заходи щодо порядку розгортання органів управління та сил єдиної державної системи цивільного захисту у разі проведення такої мобілізації, строки їх виконання, необхідні для цього людські, фінансові, матеріальні та інші ресурси, а також виконавців.

В органах виконавчої влади (суб'єктах господарювання) заходи щодо проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час відображаються в їх мобілізаційних планах окремим додатком.

Планування та методичне забезпечення планування заходів цивільного захисту організовує ДСНС.

Суб'єктами, що організовують та здійснюють планування на відповідному рівні і забезпечують виконання розроблених планів є органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання, відповідно до своїх повноважень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 30.08.2013 р. № 5403-VI / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.

2. Постанова Кабінету Міністрів України № 223 від 14 березня 2018 р. «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-p/print>

3. Постанова Кабінету Міністрів України № 733 від 27 вересня 2017 р. «Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-p>

4. Постанова Кабінету Міністрів України № 626 від 9 серпня 2017 р. «Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2017-p>

5. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади / За заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – 352 с.

6. Методичні рекомендації щодо розроблення планів з питань цивільного захисту. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://undicz.dsns.gov.ua/files/%D0%86%D0%BD%D1%88%D1%96%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/Methodichni_rekomendacii_rozroblennya_planiv.pdf

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Олександр ГРИЦЕВСЬКИЙ

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З 24 лютого 2022 року на єдину державну систему цивільного захисту (ЄДСЦЗ) покладено відповідальне завдання щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які відбуваються не лише у повсякденних умовах, в умовах режиму надзвичайної ситуації, а й під час дії правового режиму воєнного стану. За рік масштабних бойових дій виконання основних завдань ЄДСЦЗ, зокрема, з виявлення та знищення вибухових предметів, рятування людей з-під завалів унаслідок потрапляння ракет або їхніх уламків, ліквідація аварій на об'єктах життєзабезпечення та критичної інфраструктури, проведення обов'язкової евакуації цивільного населення у більш безпечні регіони, виконання завдання з фортифікаційного облаштування оборонних рубежів і доставки гуманітарних вантажів та інші завдання за призначенням, здійснюється в складних умовах діяльності.

В особливий період ЄДСЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також іншими нормативно-правовими актами.

Особливий період – період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [1].

Згідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях ЄДСЦЗ переводиться у режим функціонування в умовах особливого періоду в повному обсязі або у межах відповідних регіонів [2].

Підготовка ЄДСЦЗ до виконання завдань цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється завчасно у мирний час. Так, заходи цивільного захисту в особливий період здійснюються відповідно до плану цивільного захисту на особливий період, який розробляється в масштабі України, галузі, Автономної Республіки Крим, області, м. Києва та Севастополя, району, території відповідної територіальної громади, району в місті, а також суб'єкта господарювання, який продовжує роботу у воєнний час та який віднесено до категорії цивільного захисту.

Переведення ЄДСЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Виконання завдань цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

Важливим завданням ЄДСЦЗ в особливий період є своєчасне оповіщення та інформування населення про небезпеку. З моменту введення воєнного стану в Україні було в повному обсязі застосовано системи оповіщення та інформування населення про повітряну тривогу, зокрема, через АТ «НСТУ», державні й публічні телерадіокомпанії, комунальні, громадські та інші теле-, радіоорганізації незалежно від форми власності з використанням їх телемереж та мереж ефірного радіомовлення; через операторів електронних комунікацій із залученням електронних комунікаційних мереж загального користування (телефонний зв'язок, текстові повідомлення); через інтернет-ресурси (сайти, соціальні мережі) [3]. До того ж, з вересня 2022 року ДСНС України розпочала тестування нової системи оперативного інформування населення про НС за допомогою операторів мобільного зв'язку Київстар, Vodafone та Lifecell. Ця система передбачає надсилання текстових повідомлень зі звуковим сигналом на телефон завдяки технології Cell Broadcast. Перевагою такого інформування в особливий період є підвищення швидкості отримання сповіщень, гнучкості у виборі локацій для інформування, наявності звукового сигналу навіть за вимкненого звуку на смартфоні абонента.

Отже, організація функціонування ЄДСЦЗ в особливий період ускладнюється виконанням завдань, які непридатні для її діяльності у мирний час. Тому нагальним є вдосконалення та врегулювання норм законодавства в частині організації виконання завдань за призначенням в особливий період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.93 N 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 року № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
3. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 р. № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Андрій ДЕКАТ, Ірина КОСТЕНКО

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У зв'язку з воєнним станом на всій території країни урядом було призупинено строки надання адміністративних та державних публічних послуг. Фактично надання адміністративних послуг у Центрах надання адміністративних послуг (ЦНАП) було призупинено з першого дня повномасштабного вторгнення [1-2]. Адже більшість послуг, що надаються у ЦНАП, – це послуги, які делеговані органам місцевого самоврядування державою, і потребують виконання дій у відповідних державних реєстрах. Робота всіх цих реєстрів з 24 лютого 2022р. була призупинена. Тому й мешканці громад, і самі працівники ЦНАП потрапили у форс-мажорну ситуацію неможливості працювати не тільки з питанням безпосереднього надання адміністративних послуг, а й з наданням будь-яких роз'яснень тим, хто звертався у ЦНАП.

Органи місцевого самоврядування надаватимуть адміністративні послуги та видаватимуть дозвільні документи за можливості. Здатність місцевих органів влади підтримувати мінімальний рівень послуг серйозно обмежена, оскільки значна частина працівників виїхали або наразі не мають доступу до робочих місць. Навіть якщо непереміщене населення не страждає від бойових дій безпосередньо, воно стикається зі зменшенням обсягу послуг, перебоями або повним припиненням надання таких послуг.

Місцеві органи влади надають послуги соціального захисту на межі своїх можливостей. Порушення у наданні основних послуг, а також значні пошкодження інфраструктури та економічні втрати не тільки погіршують існуючу гуманітарну ситуацію, але й породжують нові критичні гуманітарні потреби, які необхідно негайно задовільняти.

Перебої в наданні та припинення надання основних послуг спричиняють мультисекторальні потреби. В містах, де ведуться активні бойові дії погіршується ситуація з водопостачанням, вивезенням відходів, охороною довкілля, транспортною інфраструктурою, телекомунікаціями, послугами охорони здоров'я, невідкладної допомоги, освіти, електроенергією та судовою системою. Ситуацію погіршує порушення роботи ринку та банківської системи. З продовженням військової операції та погіршення безпекової ситуації порушені на тривалий період ланцюги постачання.

Особливо гострими проблемами у перші тижні початку активної фази війни стали:

– встановлення особи при втраті усіх документів і одночасному закритті чутливих реєстрів (зокрема, демографічного) та припиненні роботи підрозділів ДМС;

– тимчасові перебої у роботі застосунку «Дія»; швидка динаміка інформації щодо використання й оновлення застосунку, про яку громадяни могли дізнаватися із запізненням;

– зупинення роботи всіх державних реєстрів, що фактично зупинило надання всіх послуг, які здійснюються за допомогою цих реєстрів (реєстрація бізнесу, нерухомості, авто і т.д.), тобто найпопулярніших адміністративних послуг;

– проблеми з наданням однієї з наймасовіших груп послуг реєстрація/декларування місця проживання, що мало вплив і на (не)можливість надання інших послуг або суттєво утруднило їх надання;

– неможливість надання ЦНАП більшості послуг, які були «прив'язані» до державних реєстрів та/або, адміністративних центрів комунікації та консультування, гуманітарними штабами та точками входу для ВПО і нових послуг.

Реєстрація актів цивільного стану. Ці послуги мають найбільший попит серед громадян, вони пов'язані з такими життєвими подіями як народження, смерть, шлюб тощо. У разі втрати громадянами окремих документів, актуальними є послуги з отримання повторних будь яких свідоцтв. Отже, доступ до цих послуг має бути забезпечено державою. Проте, з дня запровадження воєнного стану було відключено всі державні реєстри. Доступ до Державного реєстру актів цивільного стану громадян був призупинений [3]. Таким чином, на всій території країни органи місцевого самоврядування надаватимуть адміністративні послуги та видаватимуть дозвільні документи «за можливості».

Так Міністерство цифрової трансформації повідомило, що наразі комплексна адміністративна послуга «Малютко недоступна» [4]. Втім, недоступність цієї комплексної послуги не стала критичною через можливість доступу до окремих послуг, що входять до її складу, зокрема послуг з реєстрації народження, призначення державних допомог. Зареєструвати народження дитини під час воєнного стану можна в будь-якому відділі державної реєстрації актів цивільного стану, який наразі працює.

Паспортні послуги. Чимало громадян України втратили або не мають доступу до документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус. Державна міграційна служба тимчасово призупинила роботу усіх власних інформаційних систем [5]. Через це й деякі цифрові документи у застосунку «Дія» певний час могли бути недоступними. З 24 лютого 2022 р. повністю призупинено роботу всіх територіальних органів та підрозділів ДМС. Але вже з 15 березня розпочали відновлювати свою роботу ті територіальні підрозділи ДМС, які знаходяться в безпечних районах, де не ведуться активні бойові дії.

Реєстрація місця проживання. Від початку воєнного стану органи місцевого самоврядування не здійснювали реєстрацію/декларування місця проживання (за винятком окремих громад, де здійснювали зняття з реєстрації померлих осіб) [6]. Це відбувається у зв'язку із обмеженням доступу до єдиних та державних реєстрів і обмеженням обміну даними між ними. Також реалізація чинного відповідно до законодавства алгоритму декларування/реєстрації місця проживання є надзвичайно складною що в умовах військового стану є технічно й логістично неможливою. Це негативно впливає на реалізацію громадянами їх прав і законних інтересів, а також ускладнює виконання органами влади своїх повноважень. Послуги декларування/реєстрації місця проживання фізичних осіб досі зупинені, що унеможлиблює повноцінну реєстрацію і ВПО. Відповідно до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», військове командування

разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, в тому числі військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) самостійно або із залученням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування приймає рішення про запровадження заборони або обмеження на вибір місця перебування/проживання осіб, яке негайно доводять до відома населення через ЗМІ [7].

Соціальні адміністративні послуги. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в країні зупинено доступ та обмін даними між інформаційними системами, які використовувались органами соціального захисту для ухвалення рішень з призначення державних соціальних допомог, компенсацій та житлових субсидій. Це ускладнило реалізацію повноважень органів соціального захисту [8].

Реєстрація бізнесу та нерухомості. До травня 2022 р. було тимчасово заблоковано доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських об'єднань [9]. З часом обмеженій кількості державних реєстраторів, включених до Переліку, визначеного Мін'юстом, надано можливість надавати лише окремі адміністративні послуги у сфері державної реєстрації бізнесу. Надання послуг з державної реєстрації нерухомості відновлено з травня, але також діє з обмеженнями.

Реєстрація транспортних засобів. Внаслідок високих безпекових ризиків, а також закриття роботи установ Головного сервісного центру МВС і закриття відповідного реєстру, до середини березня 2022 р. були зупинені реєстраційні послуги щодо транспортних засобів [10]. Отримання, обмін, виготовлення дубліката посвідчень водія також були неможливі. Окрім того, актуальною є потреба зняття з обліку транспортних засобів, які були знищені або пошкоджені без можливості їх відновлення внаслідок обстрілів, або були викрадені загарбниками. Також зняттю з обліку підлягають транспортні засоби, що були зареєстровані за юридичними особами та/або фізичними особами, які були мобілізовані для потреб ЗСУ [11], та в подальшому були знищені або стали непридатними внаслідок їх використання у військових діях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Екстрене Звернення Україна. <https://ukraine.un.org/uk/174703-ekstrenezvernennya-ukrayina>.
2. Постанова КМУ «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб», № 165 від 28.03.2022 р. <https://www.kmu.gov.ua>.
3. Уряд призупиняє строки надання адміністративних послуг. Адміністративні послуги. <https://auc.org.ua/novyna/uryad-pryzupnyaye-stroky-nadannya-administrativnyh-poslug>. Постанова КМУ № 165 «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» від 28 лютого 2022р.
4. «Малятко». <https://guide.diia.gov.ua>.
5. Інформація Державної міграційної служби щодо найчастіших запитань стосовно паспортного документа. Уряжови портал. <https://www.kmu.gov.ua>.
6. Постанова КМУ від 07.02.2022 № 265 Деякі питання декларування і реєстрації місця проживання та ведення реєстрів територіальних громад Порядок

декларування та реєстрації місця проживання діє з 14.03.2022.
<https://www.kmu.gov.ua>.

7. Місцеве самоврядування під час воєнного стану. Асоціація міст України.
<https://auc.org.ua>.

8. Постанова КМУ від 07 березня 2022р. №214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану»
<https://www.kmu.gov.ua>.

9. Див. постанови КМУ 2022р.: «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» № 164 від 28 лютого; «Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру» № 165 від 28 лютого; «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» №187 від 3 березня; «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» № 209 від 6 березня; «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» № 480 від 19 квітня.

10. Постанова КМУ Про внесення змін до пункту 16 Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку авто- мобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів від 13 березня 2022 р. № 273.
<https://zakon.rada.gov.ua>.

11. Постанова КМУ Про затвердження Положення про військово-транспортний обов'язок від 28 грудня 2000 р. № 1921 <https://zakon.rada.gov.ua>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ, ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА УПРАВЛІНСЬКОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Сергій ЗАСУНЬКО, канд. юрид. наук, доцент

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сьогодні в світі все частіше виникають кризові ситуації. Глобалізаційні процеси провокують появу міжнародного тероризму, збройних конфліктів та інших надзвичайних обставин. У сфері зазначених загроз України не є винятком.

24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 68/2022 на всій території України утворено 25 обласних військових адміністрацій. Обласні, Київська міська державні адміністрації набули статусу відповідних військових адміністрацій, а голови цих державних адміністрацій – посади начальників військових адміністрацій. Водночас, на базі існуючих районних державних адміністрацій утворено й відповідні районні військові адміністрації (РВА), а їхні голови стали начальниками РВА.

Сучасне українське суспільство останнім часом може бути охарактеризоване як «суспільство ризиків» через збільшення надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального та військового характеру, що зумовлюють соціально-демографічні, соціокультурні, законодавчі, екологічні, валеологічні, генетичні, інформаційні, психологічні зміни на

наддержавному, державному, регіональному та місцевому рівнях. Глобальні наслідки, неточні прогнози, а особливо державно-управлінські прорахунки, допущені в інформуванні, навчанні та захисті населення, сформували в масовій свідомості недовіру до владних, наукових, медичних, соціальних, політичних, а також інших установ, що відповідальні за захист населення від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Адміністративно-правові режими є своєрідною складовою і необхідною умовою життєдіяльності суспільства, а їх забезпечення має розглядатися як невід'ємна частина управлінської функції держави. Вони ґрунтуються на загальних принципах, методах та формах державного управління у сфері адміністративно-політичної діяльності, є одним з його основних чинників. Проте адміністративно-правові режими мають й свої особливості, що залежать насамперед від характеру державних завдань та функцій щодо забезпечення суспільної безпеки, системи компетентних органів, змісту їх режимної діяльності.

Самобутній інститут адміністративно-правових режимів достатньо поширений в діяльності органів виконавчої влади. Його виникнення, існування і розвиток пов'язані з вирішенням, врегулюванням та забезпеченням практичної реалізації низки важливих комплексних проблем, що належать переважно до сфери національної та державної безпеки.

Останнім часом адміністративно-правові режими усе більш привертають увагу вчених і практиків, що викликано низкою причин.

По-перше, «режимне адміністративно-правове регулювання» перейшло на якісно інший рівень, вирвалося з лещат відомчої нормотворчості і фактично стало одним з інститутів вітчизняного законодавства.

По-друге, державне управління має потребу в особливих регулятивних властивостях правових режимів, що дають змогу ефективно організовувати діяльність органів виконавчої влади на певній території із урахуванням різних нестандартних кризових ситуацій.

По-третє, з'явилося достатньо багато нових суб'єктів, об'єктів, предметів і територій державного управління, які не можуть обійтися без запровадження режимних правил діяльності, здатних створювати умови для їх стійкої життєдіяльності.

По-четверте, розглядувані режими є адекватною управлінською формою діяльності в кризових (екстремальних) ситуаціях, дозволяючи, з одного боку, застосовувати надзвичайні заходи, а з другого – гарантувати їх відповідність конституційним вимогам щодо правового статусу особи.

По-п'яте, ці правові режими дають змогу об'єднати і диференціювати адміністративно-правові засоби залежно від характеру регульованих суспільних відносин, цілей і завдань, що стоять перед суб'єктом правозастосування, органічно з'єднуючи їх з іншими політичними, економічними, інформаційними та спеціальними заходами. Для цих режимів характерна саме цільова системність правових засобів, що застосовуються компетентними органами держави.

З огляду на зазначене кризові ситуації різної природи тією чи іншою мірою супроводжуються дестабілізацією суспільного життя, порушенням його звичного ритму. Наприклад, при технологічних аваріях, катастрофах та інших надзвичайних обставинах це зумовлено хімічним або радіаційним зараженням місцевості (атмосферного повітря, води, будівель і споруд), перебоями у водопостачанні, постачанні продуктів харчування,

електроенергії, транспортному обслуговуванні населення тощо. Ці негативні чинники породжують соціальне напруження в суспільстві, яке може бути викликане або виключно соціальними процесами (спробами насильницької зміни конституційного ладу, масовими безладами, міжнаціональними конфліктами, блокадами окремих місцевостей), або стихійними лихами, техногенними та екологічними негараздами.

Таким чином, надзвичайна обстановка, що складається внаслідок кризових ситуацій, впливає на зміну характеру суспільних відносин, вимагає зміни форм і методів державного управління в екстремальних умовах, що створилися, і, як наслідок, встановлення спеціального адміністративно-правового режиму життєдіяльності громадян, суспільства і держави.

С. О. Кузніченко стверджує, що надзвичайний адміністративно-правовий режим описується через спеціальний адміністративно-правовий режим, той, у свою чергу, – через адміністративно-правовий режим, через правовий режим взагалі, що розкривається через соціальний режим у філософському розумінні. Правове регулювання відносин, що виникають в умовах різних природних катаклізмів, техногенних аварій і катастроф, соціальних та військових конфліктів, історично здійснювалось за допомогою актів, які регламентують застосування заходів надзвичайного характеру [1].

В даний час відповідно до законодавства України спеціальними адміністративно-правовими режимами є воєнний стан, надзвичайний стан та зона надзвичайної екологічної ситуації. Всі ці адміністративно-правові режими можуть бути запроваджені під час виникнення кризової ситуації. Прийняття Закону України «Про боротьбу з тероризмом» ввело в дію новий вид особливого адміністративно-правового режиму – режим антитерористичної операції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузніченко, С. (2010). Надзвичайні адміністративно-правові режими.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
5. Про боротьбу з тероризмом (Україна), 20 березня 2003, № 638-IV. Актуально на 01.01.2023. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
6. Про правовий режим надзвичайного стану (Україна), 16 березня 2000, № 1550-III. Актуально на 01.01.2021. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>
7. Про зону надзвичайної екологічної ситуації (Україна), 13 липня 2000, № 1908-III. Актуально на 01.01.2021. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>
8. Про правовий режим воєнного стану (Україна), 12 травня 2015, № 389-VIII. Актуально на 01.01.2021. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
9. Кузніченко, С. (2014). Адміністративно-правовий режим воєнного стану. Харків: Право.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ

КАРПЕНКО М. О.

НК – Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Збільшення частоти надзвичайних ситуацій техногенного походження та масштабів їх наслідків, починаючи з другої половини ХХ століття, свідчить про тенденцію підвищення ризиків небезпечних техногенних аварій і катастроф, які часто відзначаються транскордонним характером. Незважаючи на застосування широкого спектру правових, організаційних, управлінських, технічних і науково-методологічних заходів і засобів, розмір втрат у виробничій і невиробничій сферах життєдіяльності людини невпинно зростає, що змушує визнати недосконалість існуючої стратегії забезпечення сталого розвитку сучасного суспільства. Внаслідок цього сьогодні особливого значення набуває такий критерій ефективності функціонування соціоприродних систем як їх безпека.

Аналіз функціонування державної системи забезпечення техногенної безпеки в Україні свідчить, що сучасні принципи захисту населення і територій впроваджуються в примітивній формі і надзвичайно повільними темпами[1]. Ресурси, що сьогодні витрачаються нашою державою на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру, на кілька порядків перевищують видатки, що виділяються на забезпечення техногенної безпеки. Запровадження сучасних методів управління проектними ризиками є одним із шляхів підвищення коефіцієнту корисної дії та конкурентоспроможності економіки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аржевітін С. М. «Невизначеності та безвідповідальності маємо покласти край» - Надзвичайна ситуація № 11 С.10-12.
2. Луцько В. С. Экономические рычаги обеспечения экологической безопасности Украины. Киев.
3. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В. В. Бегун, І. М. Науменко – К., 2014
4. Бушуев С. Д., Морозов В. В. Динамическое лидерство в управлении проектами. - К.: ВІПОЛ.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

24 лютого Україна постала перед жахливими викликами і загрозами. Змінилося життя всієї країни, кожного її громадянина, змінилося законодавство. Вперше в нашій державі було запроваджено військовий стан на всій її території. Зміни до законодавства були внесені чи не у всі правові

галузі: трудове, цивільне, кримінальне, кримінальне процесуальне, земельне, податкове та інші галузі права [1].

Так, 01.05.2022 набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Законом внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, визначено, що зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 Кодексу.

Законодавцем змінено назву розділу IX-1 КПК України на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Також доповнено ст. 615 КПК України. З-поміж усіх нововведень вважаю за необхідне звернути увагу на наступні: особливості внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань; повноваження керівника органу прокуратури під час застосування ст. 615 КПК України; повідомлення суду про рішення прокурора та порядок їх оскарження; особливості використання показань, отриманих під час допиту; особливості проведення слідчих дій; зупинення строків досудового розслідування [2].

Сучасна агресія російської федерації (рф) проти України актуалізувала різні актуальні кримінально-правові проблеми, які законодавець у стислі терміни намагається вирішити через прийняття відповідних нормативно-правових актів. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану» від 15.03.2022 № 2124-IX, у Розділі VIII Кримінального кодексу (КК) України була передбачена стаття 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» з чотирма частинами [3].

Також, згідно до «кримінальної відповідальності: змін до Кримінального кодексу України за час воєнного стану» були прийняті такі рішення: 1) посилено відповідальність за державну зраду та диверсію під час воєнного стану; 2) встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність; 3) встановлено кримінальну відповідальність за розпалювання регіональної ворожнечі; 4) образу честі і гідності військовослужбовця, а також погрозу військовослужбовцю визнано кримінальним правопорушенням; 5) встановлено кримінальну відповідальність за заперечення збройної агресії російської федерації проти України; 6) посилено відповідальність за мародерство та вчинення окремих злочинів проти власності в умовах воєнного стану; 7) визначено умови виключення кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї цивільними особами; 8) виключено кримінальну відповідальність діяння, вчиненого на виконання обов'язку щодо захисту вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України; 9) встановлено кримінальну відповідальність за поширення інформації про розташування зброї, техніки та військовослужбовців [4].

Таким чином, воєнний стан – це особливий правовий режим, і специфіка правового регулювання кримінального провадження в таких умовах характеризується тим, що разом із нормами які регулюють правовідносини під час кримінального процесу, до кримінального процесуального права включаються також і надзвичайні закони, які

встановлюють не тільки специфічні засоби та механізми правового регулювання, але й мають свої особливості щодо дії у просторі, часі та за колом осіб.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз законодавчих новел щодо введення на території України воєнного стану // Режим доступу: [<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38591/Shabetia%20S.pdf?sequence=1>]
2. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану // Режим доступу: [<https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html>]
3. Кримінально-правова характеристика виконання обов'язку щодо захисту вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України [Кузнецов В.В., д.ю.н., професор, Сийплові М.В., д.ю.н., доцент] // Режим доступу: [<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40909/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%85%D0%B0%D1%80-%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA-%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B2.%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85-%D1%82%D1%83%20%D0%92%D1%96%D1%82%D1%87%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B8.pdf>]
4. Кримінальна відповідальність: зміни до кримінального кодексу України за час воєнного стану // Режим доступу: [<https://golaw.ua/ua/insights/publication/kriminalna-vidpovidalnist-zmini-do-kk-ukrayini-za-chas-vijni/>].

ДО ВИТОКІВ ІДЕЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ

Марія КОВАЛЬЧУК

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

НК – Дмитро УСОВ, д-р філос. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Ідея суспільної угоди – це комплекс філософських доктрин, «які пояснюють походження суспільства, держави, моральних і правових зобов'язань як результат реальної або гіпотетичної домовленості (угоди) між людьми» [4, с. 838].

Ідея суспільної угоди на самому базовому рівні стверджує що люди відмовляються від певних прав, які вони мають у природному стані за для отримання прав, наданих цивілізацією. Як античні, так і модерні теорії суспільної угоди, містять низку традиційних питань стосовно сутності «висхідного стану», який передує (в історичному, або умовно-гіпотетичному сенсі) державно-правовому стану людства, мотивації суб'єктів договору, змісту самого договору, корелятивної йому політичної системи» [Там само].

Ідея суспільної угоди виникає у античній філософії за для пояснення відмінності між природними (божественними) законами і людськими інституціями. Ідея походження суспільства зі взаємної згоди зустрічається вже у філософів-софістів. Вже тут була закладена думка про те, що функція держави зводиться лише до необхідності захисту прав фізичних осіб.

Зокрема, софіст Лікофрон вважав, що «право – це просто «договір», гарантія для взаємної поваги прав, яка не здатна зробити громадян добрими та справедливими» [5, с. 656]. Природне право людини – це її індивідуальні права. Гарантом природного права є угода між людьми про створення держави. Отже, саме Лікофрон «першим серед античних філософів сформулював ідею суспільного договору, розглядаючи державне життя полісу як результат договору між людьми, укладеного задля взаємної вигоди, вбачаючи в законах гарантію індивідуальних прав громадян. Вживаючи сучасну термінологію, Лікофрон вперше в історії державно-правової думки висловив ідею правового закону. Інакше кажучи, закону, який втілює принципи природного права, маючи на увазі, що такий закон фактично і є суспільним договором» [3, с. 42].

Із софістами гостро полемізував Сократ стверджуючи, що «чесноти і загальні норми людської поведінки існують, оскільки закладені в самому розумі людини» [3, с. 42].

З точки зору Сократа, справедлива людина – це та, яка, серед іншого, визнає свій обов'язок перед державою, дотримуючись її законів. Держава є морально та політично найбільш фундаментальною сутністю, і як така заслуговує нашої найвищої відданості та глибокої поваги. Сократ прагне показати, що справедливість варта того, щоб мати її саму, і що справедлива людина є щасливою людиною.

Сократ вперше в історії європейської державно-правової думки сформулював концепцію договірних відносин між державою і громадянами, які засновані на моральних принципах практичної політики і права.

Напрямок щодо морально-гуманістичних філософських пошуків способів кращої організації життя полісу, накреслений Сократом продовжив його видатний учень Платон.

В одному з діалогів у «Державі» Платона осмислюється договірний характер позитивного законодавства. У найвідомішому діалозі Платона «Республіка» знову представлена ідея суспільної угоди в якості методу пошуку відповіді на питання «що таке справедливість?», представляючи суспільний договір для пояснення природи справедливості. Платон зазначає, що люди найбільше б хотіли мати можливість чинити несправедливість по відношенню до інших, не боячись помсти, і чого вони найбільше хочуть уникнути, це того, щоб інші несправедливо ставилися до них, не маючи можливості чинити несправедливість у відповідь. Отже, за його словами, справедливість є традиційним результатом законів і угод, які люди укладають, щоб уникнути цих крайнощів.

Найважливішою для розуміння античних витоків модерної суспільної угоди та сутності сучасної політичної філософії є, безумовно, праця Аристотеля «Політика». В означеному сенсі методологічно значущою постає Книга перша названої праці. Вона розпочинається з викладу мети суспільного життя людей та заснованої ними держави: «Отже, з досвіду видно, що всяка держава є певне об'єднання, а будь-яке об'єднання утворюється для певного щастя. Адже всі діють заради того, що називається достойним життям, тож вочевидь усі об'єднання прямують (у своїй діяльності) до певного щастя. До найбільшого і найвищого з-поміж усіх благ, власне прямує те об'єднання, що є найголовнішим і охоплює решту об'єднань. Саме воно називається державою або політичним об'єднанням» [1, с. 15].

Аристотель використовує поняття «природне» в особливому сенсі. Йдеться про той стан, що утворюється при завершенні розвитку того чи іншого явища. В цьому сенсі «держава належить до того, що існує за природою, і що людина (за своєю природою) є істота політична. А хто в силу своєї природи, не внаслідок певних обставин, живе поза державою, – той в розумовому відношенні надлюдина або нелюд» [1, с. 17]. Саме це визначення людини як істоти політичної набуло принципового значення як для теорії суспільної угоди, так і для політичної філософії загалом.

Наголошуючи на особливому значенні мови для людини, яка «здатна передавати як щось корисне, так і шкідливе, достоту як і те, що справедливе і несправедливе», Аристотель переходить до наступних важливих, посправжньому класичних визначень, які стосуються насамперед людини, її сутності та держави. По-перше, саме здатність людей говорити «відрізняє їх від інших живих істот: тільки людина здатна сприймати такі поняття, як добро і зло, справедливість і несправедливість тощо. Сукупність усього цього і складає основу сім'ї та держави» [1, с. 17].

По-друге, «держава порівняно з сім'єю та кожним із нас є первинною з природи (в означеному вище сенсі цього поняття), бо необхідно, аби ціле передувало частині» [Там само].

По-третє, підсумовує філософ, «держава існує з природи і, очевидно, з природи переде кожній людині; оскільки ж людина, опинившись у відмежованому стані, не є самодостатньою істотою, то вона так співвідноситься з державою, як усяка частка зі своїм цілим. Хто не здатен до об'єднання або, вважаючи себе істотою самодостатньою, не відчуває потреби ні в чому, не становить собою частини держави, – той є або тварина, або божество» [Там само]. І далі йде важливе саме для нашого розвідки висловлювання Аристотеля, яке часто залишається поза увагою дослідників: «Завдяки природі люди прагнуть до державного об'єднання. Перший, хто встановив такий порядок, учинив найбільше благо. Людина, котра досягла свого вивершення, – найдосконаліша поміж живих істот, і навпаки, людина, що живе поза законом і правом, – найгірша за усіх, бо несправедливість, що володіє зброєю, – найбільший тягар» [1, с. 18].

Тенденція політичної філософії Платона і Аристотеля прагне вийти за межі штучного погляду на суспільство, яке вони розглядають як живий організм, де всі елементи співіснують в згоді між собою. Ідеал суспільства Платона полягає в тому, що всі громадяни мають бути членами одного суспільного тіла. А, коли Аристотель проголошує: «Людина за своєю природою є політичною істотою», він не уявляє особистість окремо від держави як соціального організму, який забезпечує права та вимагає виконання обов'язків. «Адже досконала спільнота може створюватися лише між людьми, пов'язаними спільними узами. Якщо люди живуть у згоді з самими собою та у згоді з людьми, які їх оточують, то виникає спільнота злагоди, дружби поміж рівними» [2, с. 44].

Аристотель розробив розгорнуту концепцію виникнення держави та сформулював головні морально-правові принципи її функціонування – законність, дискусія і згода. Головною ознакою повноцінної держави є конституційне правління, яке засноване на добровільній угоді громадян.

Досить розгорнутого вигляду набула в античній філософії ідея суспільної угоди в творчості пізньоантичного філософа Епікура [4, с. 839]. Політичні реалії за його життя суттєво змінилися, моральне значення полісу-держави занепало, відбулося повернення до індивідуалізму і необхідності

теорії угоди. За часи Епікура, громадянська спільність – це об'єднання, що виникає з угоди «ані травмувати, ані бути пораненим» [5, с. 658], щоб уникнути болю і страждань.

На думку Епікура та його учнів (епікурейців) природа людини користолюбна. «В суспільстві не існує ніяких інших чеснот і цінностей окрім прагнення комфорту і щастя. Ніколи не існувало абсолютної справедливості, а лише угода між людьми щодо обмеження і уникнення дій, які спричинюють страждання, створюють незручності у житті» [3, с. 51]. Як наслідок угоди виникає держава і закон, завдання яких – врегулювання міжлюдських стосунків за для забезпечення спільного комфортного існування. Без угоди немає й справедливості. Суспільство виникає штучно, завдяки угоді, яку укладають між собою окремі індивіди з метою отримання взаємної вигоди, в чому й полягає сенс справедливості.

Закони приймаються заради спільної безпеки і будуть дійовими лише тоді, коли покарання через закон поставить перешкоду несправедливості. Отже, на думку Епікура, законна угода є засобом досягнення справедливості в суспільстві, яка, щоправда, переминяється в залежності від змін соціально-політичних реалій та «обумовлюється ментальністю кожного окремого народу та ментальністю суспільства за певної історичної доби» [Там само].

Конструкція соціального ладу, заснованого на угоді стала імовірною завдяки уявленню Епікура про «неподільного» атомарного індивіда-субстанцію, який володіє спонтанною здатністю «первинних відхилень». Цей лад відтворює буття античних громадян, які мають громадянську свободу в античному полісі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристотель. Політика. К.: Основи, 2000. 239 с.
2. Вебер-Шефер П. Аристотель // Класики політичної думки: від Платона до Макса Вебера. К.: Тандем, 2002. С. 35-53.
3. Мірошниченко М., Мірошниченко В. Історія вчень про державу і право. К.: Атіка, 2001. 224 с.
4. Філософія права. Велика українська енциклопедія. Т. 2. Х.: Право, 2017. 1128 с.
5. Ritchie David. Contributions to the History of the Social Contract Theory. Political Science Quarterly, Vol. 6, No. 4 (Dec., 1891), pp. 656-676.

МОРАЛЬ ТА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ніна КОВАЛЬЧУК

НК – Дмитро УСОВ, д-р філос. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Зауважимо, що вже в епоху Просвітництва почала формуватися тенденція поєднання цінностей свободи і блага, свободи і справедливості, яка, пройшовши через глибокі соціально-політичні трансформації ХІХ століття, в наш час набула нової актуальності в зв'язку з пошуками теоретичних, нормативних підстав проекту справедливого суспільства «коли

люди розумні та максимально чесні, вони готові визнати та дотримуватися концепції справедливого суспільного устрою» [2, 101].

Провідною стратегією для західного суспільства постає ідея рівності (формальної рівності шансів, можливостей). Саме така рівність, що доповнюється рівністю соціальною, дає найбільші можливості для кожного індивіда домагатися в житті того, чого людина вважає за найважливіше і необхідне для себе. А суспільна справедливість вимагає безумовної поваги до формальних прав індивіда. Для цього необхідно пов'язати справедливість з моральною ідеєю чесності, тобто ставлення до інших без обману і так, як вони заслуговують. Саме так і називається концепція провідного теоретика соціального лібералізму Джона Ролза – «справедливість як чесність» («justice as fairness»).

«Теорія справедливості» (1971) – праця знаменитого американського філософа Джона Ролза, професора Гарвардського університету, якого вважають засновником сучасної філософії справедливості.

Ролз, спираючись на кантівську версію суспільної угоди, доводить, що необхідно поважати кожного конкретного індивіда, а моральні принципи мусять бути виправданими щодо нього. Йдеться про певну домовленість вільних, розважливих, спроможних на непокору, громадян, які мають належні політичні права та обов'язки, володіють можливостями справедливого отримання рівних основних (або хоча б мінімальних) гідних можливостей для життя та розвитку, участі в суспільному житті. «Ідея полягає не просто в сприянні тим, хто опиняється в програші через нещасливий випадок чи лихо, а в наданні усім громадянам змоги залагоджувати свої власні справи й брати участь у соціальній співпраці на основі взаємоповаги за відповідно рівних умов» [2, 16].

Ролз ставить завдання – віднайти певні принципи, які б уможливили «вибрати найкраще з поміж численних можливих соціальних домовленостей, які визначають цей розподіл переваг, і щоб підписати угоду про належні дистрибутивні частки» [2, 28]. Особливість означених принципів полягає в тому, що вони є засадами соціальної справедливості, визначаючи розподіл не лише благ, але й обов'язків, за виразом Ролза: «тягарів соціальної співпраці».

Для того, щоб віднайти бажані принципи, варто, на думку Ролза, зробити декілька припущень. По-перше, припустити, що «кожен діє справедливо й робить все від нього залежне для підтримання справедливих інституцій» [2, 33]. А, по-друге, уявити, що люди саме гуртом обирають справедливі принципи: так само як кожна розважлива людина визначає наміри свого життя та діяльності, так і будь-яка раціональна спільнота мусить в гіпотетичній ситуації рівної свободи визначати для себе те, що є справедливим, а що – ні.

Таким чином, звернення Ролза до теорії суспільної угоди є не випадковим, оскільки критерієм справедливості є ті публічні засади, на яких громадяни можуть обґрунтувати їх спільні інституції. Розумні індивіди не прагнуть ні до загального блага, забуваючи про себе, ні до власних егоїстичних цілей, забуваючи про загальний інтерес. Їх метою є суспільство, в якому вони могли б співпрацювати з іншими на засадах свободи і рівності, які вони можуть добровільно прийняти. Взаємність «працює» таким чином, що кожен отримує переваги від співпраці. Таким чином, розум та соціальна взаємодія виявляються прямо пов'язаними між собою. Для Ролза нерозумність полягає у порушенні принципу взаємності. Нерозумними є насамперед люди, які неначебто хочуть спілкуватися та взаємодіяти з

іншими людьми, проте не дуже то збираються дотримуватися загальних принципів та домовленостей щодо чесних умов взаємної співпраці. Громадяни суспільства, яке відповідає принципам справедливості як чесності, є автономними, а визнані ними зобов'язання – добровільними.

Ролз сформулював два основні «базові принципи справедливості»: «1. Кожна особа повинна мати рівне право на щонайширший план рівних основних свобод, і цей план має бути сумісним із подібною схемою свобод для інших. 2. Соціальні та економічні нерівності слід залагоджувати таким чином, щоб (а) можна було розважливо сподіватись на їхню корисність для кожного й (б) вони пов'язувалися з відкритими для всіх посадами й постами» [2, 102].

Ці два основні принципи видаються справедливою основою, на якій краще обдаровані чи щасливіші люди можуть сподіватися на співпрацю з іншими людьми: «Як тільки ми вирішуємо шукати таку концепцію справедливості, котра б запобігала використанню випадковостей природного обдаровання й соціальних обставин, що стає на заваді в пошукові політичної й економічної переваги, так це й приводить нас до цих принципів. Вони виражають наслідок відкидання цих аспектів соціального світу, що видаються свавільними з моральної точки зору» [2, 42].

Справедливість як чесність не є довершеною та завершеною теорією, яку можна розширювати далі, до перетворення в засновок тлумачення не лише справедливості, але й інших чеснот. Проте, як справедливо зазначає Ролз, ця теорія не є універсальним методологічним принципом та онтологічним підходом, бо не спроможна охопити «всі моральні стосунки, оскільки вона, як видається, зачіпатиме лише наші відносини з іншими особами, не беручи до уваги того, як нам слід поводитися щодо тварин і решти природи» [2, 45].

Завдяки працям Дж. Ролза увага новітньої філософії концентрується не лише на суспільній природі дискурсу, а й на істотній зміні ролі особистості в тлумаченні проблем справедливості та відповідальності.

Адже саме відповідальність – це поняття, де перетинаються, перехрещуються мовні та реальні відносини людей. Більше того, саме відповідальність є основою свободи: «переймаючи відповідальність на себе, в усякому разі тоді, коли можлива особиста участь у тій чи іншій події життя, кожен із нас, тобто кожна людина, може усвідомлювати себе відповідальною і, в цьому розумінні, вільною» [1, 82]. У цій, можливій для людини, свободі виявляється реальність відповідальності. В сучасних умовах людина «засуджена, приречена» не так на свободу, як на те, щоб брати на себе відповідальність, без цього боротьба за рівність та справедливість може завершитися знищенням того, що сприяє їх здійсненню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рідель М. Свобода та відповідальність. Два основних поняття комунікативної етики // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. К. Либідь, 1996. С. 68-84.

2. Ролз Дж. Теорія справедливості. Пер. з англ. О. Мокровольський. К.: Основи, 2001. 822 с.

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ

Наталія КОЛОДОЧКА

НК – Сергій ТАРАСОВ, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності. Ефективність управління ДСНС в умовах дії військового стану потребує ще більшої уваги з боку керівників відповідних владних структур. Тому актуальною є наразі потреба у проведенні постійного дослідження особливостей використання кадрового потенціалу державної служби.

Проблемам кадрової політики держави присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Бакуменка В. Д., Гончарук Н. Т., Губи О. П., Дребота Н. П., Заречнева А. Н., Лелікова Г. І., Лугового В. І., Князева В. М., Нижник Н. Р., Серьогіна С. М., Турчинова А. І., Тарасова С. С. та інших.

Узагальнюючи аналіз сучасних положень та теоретичних праць можна дійти висновку, що ефективність реалізації кадрової політики в системі цивільного захисту України буде змінюватися в залежності від економічних можливостей держави, доцільності та обґрунтованості обраних механізмів реалізації тих завдань, які мають виконувати сили цивільного захисту в межах існуючого кадрового потенціалу [1, 2].

Кадрова політика в ДСНС України визначається як сукупність принципів, напрямів, форм, методів діяльності органів управління цивільним захистом, спрямована на створення цілісної системи формування, підготовки, ефективного використання особового складу, забезпечення потреб кожної особистості, розвитку у неї стійкої мотивації до служби та можливості реалізації свого потенціалу під час її проходження.

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, дії військового стану, продовження адміністративно-територіальної реформи, реформи децентралізації влади основою кадрової політики в ДСНС України повинні стати принципи, що базуються на європейських цінностях, а саме:

- законність, демократичність;
- рівність можливостей громадян щодо службової кар'єри;
- відкритість і прозорість;
- єдність щодо формування та реалізації кадрової політики за напрямами кадрового менеджменту, підготовки (перепідготовки, підвищення кваліфікації) та соціально-гуманітарного забезпечення персоналу;
- формування ефективного кадрового резерву, як оперативного резерву так і довгострокового;
- індивідуальний підхід у кадровій роботі;
- поєднання інноваційних технологій, формування інтелектуальної еліти служби цивільного захисту;

- науковість, системний підхід до розвитку кадрової політики;
- дотримання соціальних гарантій.

Кадрова політика в ДСНС України повинна спрямовуватися у векторі стратегічного розвитку державної служби задля ефективного виконання функцій держави у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності. Кадрова політика в ДСНС України повинна бути спрямована на досягнення збалансованості інтересів, з одного боку, між керівництвом і підлеглими, а з другого – між державою і службою цивільного захисту [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванов Л. Ф. Діалектика управління: Монографія / Л. Ф. Іванов. – Дніпропетровськ : Пороги, 1996. – 123 с.
2. Табахарнюк М. До оцінки стану і досвіду використання сучасних мотиваційних технологій керівниками українських підприємств та організацій / Табахарнюк М., Петренко В. // Регіон. економіка. – 2001. – № 3. – С. 100–107.
3. Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ПОРЯДКУ УТВОРЕННЯ ЛАНОК ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Лілія КОЛОМІЄЦЬ

НК – Сергій ТАРАСОВ, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В умовах змін в адміністративно-територіального поділу держави, децентралізації влади, досить актуальним є питання побудови оновленої системи захисту населення і територій об'єднаних територіальних громад від надзвичайних ситуацій (НС), яка спроможна забезпечити безпеку населення. У зв'язку із запобіганням виникнення НС, реагування на них та ліквідації їх наслідків в кожній об'єднаній територіальній громаді необхідно створити ефективну місцеву систему цивільного захисту. Забезпечення реалізації заходів цивільного захисту в межах кожної адміністративно-територіальної одиниці здійснюється територіальною підсистемою ЄДСЦЗ, до складу якої, входять ланки та їх субланки, що утворюються відповідними органами місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 4 Кодексу цивільного захисту України цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від НС та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [1].

Єдина державна система цивільного захисту - сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту [2].

У відповідності до статті 19 Кодексу цивільного захисту одним із повноважень органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту є забезпечення виконання завдань стосовно створеними ними ланками територіальних підсистем [1]. Ланки територіальних підсистем ЄДСЦЗ створюються [3]:

- Радою міністрів Автономної Республіки Крим – у районах Автономної Республіки Крим;

- районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями – у районах, районах у містах Києві та Севастополі. Субланки ланок територіальних підсистем створюються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад. Безпосереднім керівником ланки об'єднаної територіальної громади територіальної підсистеми ЄДСЦЗ є голова даної громади.

Ланка об'єднаної територіальної громади має два рівні: місцевий та об'єктовий. Організаційно-управлінські структури ланки об'єднаної територіальної громади складають із наступних управлінських елементів:

- постійно діючі органи управління цивільного захисту;
- на місцевому рівні – виконавчий комітет ради ОТГ, підрозділ з питань цивільного захисту ради ОТГ, підрозділ територіального органу ДСНС України у відповідній області;

- на об'єктовому рівні – органи управління (керівники) підприємств, установ та організацій усіх форм власності, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) відповідно до чинного законодавства.

До координаційних органів відносяться:

- на місцевому рівні – комісія з питань техногенно-екологічної безпеки надзвичайних ситуацій ОТГ; спеціальна комісія з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, яка створюється для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної надзвичайної ситуації на місцевому рівні;

- на об'єктовому рівні – комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ та організацій усіх форм власності; спеціальна комісія з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації об'єктового рівня;

- сили ЦЗ: комунальні аварійно-рятувальні служби, територіальні (місцеві) спеціалізовані служби ЦЗ, територіальні (місцеві) формування ЦЗ, місцева та добровільна пожежна охорона, добровільні формування цивільного захисту;

- засоби ЦЗ: захисні споруди ЦЗ, засоби радіаційного і хімічного захисту, місцеві матеріальні резерви.

Тому доцільно створювати в складі об'єднаної територіальної громади постійно діючий орган управління цивільного захисту, діяльність якого буде спрямована на виконання завдання щодо забезпечення стабільного функціонування ланки об'єднаної територіальної громади територіальної підсистеми ЄДСЦЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 року № 11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 року № 101. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-2015-%D0%BF#Text>.

УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОДЕСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ НС

КОЛОСЮК О. С.

НК – Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Для керівництва практичними діями щодо захисту населення, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у районі виникнення НС, розгортаються рухомі та допоміжні пункти управління мобільної оперативної групи управління цивільного захисту Одеської обласної державної адміністрації, відділів (управління) цивільного захисту міст та районів області, оперативних груп.

Система управління цивільного захисту при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється по територіально-виробничому принципу. На обласному рівні керівництво здійснюється обласною комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій облдержадміністрації та управлінням з питань цивільного захисту облдержадміністрації, як органами управління начальника цивільного захисту області, які координують дії обласних служб та управлінь, відомчих сил та засобів, що залучаються до ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків, забезпечення захисту населення у зонах ураження.

Керівництво організацією та проведенням робіт у районі надзвичайних ситуацій до прибуття (призначення) керівника робіт із ліквідації надзвичайних ситуацій покладається на комісію з питань ТЕБ та НС Одеської держадміністрації.

Для здійснення заходів з координації дій і контролю виконання рішень керівництва Одеської держадміністрації і комісії з питань ТЕБ та НС щодо запобігання та ліквідації надзвичайної ситуації, на базі управління цивільного захисту облдержадміністрації із залученням фахівців управління та представників інших структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади, а також представників підприємств, установ та організацій (незалежно від форм власності і підпорядкування), на період загрози та ліквідації надзвичайних ситуацій, створюється оперативна група реагування на надзвичайні ситуації.

Для оцінки масштабу і характеру надзвичайної ситуації, підготовки пропозицій для прийняття рішення щодо локалізації або ліквідації

надзвичайної ситуації, безпосереднього управління підпорядкованими силами та засобами у зоні надзвичайної ситуації створюються та направляються у район надзвичайної ситуації оперативні групи територіальних органів виконавчої влади.

Керівництво силами та засобами, що залучаються до ліквідації надзвичайної ситуації, здійснює уповноважений керівник з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації, розпорядження якого є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами, що беруть участь у ліквідації надзвичайної ситуації, а також громадянами і організаціями, що знаходяться у зоні ураження.

Керівництво аварійно-рятувальними роботами з ліквідації надзвичайної ситуації та її наслідків здійснює керівник аварійно-рятувальних робіт.

Керівництво гасінням пожежі здійснює старший оперативний керівник пожежної охорони – керівник гасіння пожежі.

Аварійно-рятувальні служби (формування), які прибувають в зону надзвичайної ситуації, переходять у підпорядкування уповноваженого керівника з ліквідації надзвичайної ситуації і виконують його розпорядження.

Особовий склад аварійно-рятувальної служби під час виконання аварійно-рятувальних робіт підпорядковується тільки своїм безпосереднім начальникам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Постанова КМУ від 14 березня 2018 р. № 223 Київ «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня».
3. Наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації».

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем.

У протидії з вказаними надзвичайними ситуаціями держава покладається на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, одним з яких є ДСНС.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної

справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

ДСНС у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства [1].

Загальні засади управління в сфері цивільного захисту закріплені у Кодексі цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI [2]. Зокрема, започатковано Єдину державну систему цивільного захисту та її складові, координаторами якої виступає Рада національної безпеки та оборони, яка визначає за дорученням Президента України відповідно до п. 8 частини першої статті 4 Закону України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР «Про Раду національної безпеки і оборони України» концептуальні підходи та напрями щодо «...оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях, оголошення в разі потреби окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації» [3].

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, значну увагу в діяльності ДСНС звернуто на Положення про підсистему реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт єдиної державної системи цивільного захисту, яке було затверджене наказом МВС України № 356 від 04 травня 2016 року. У змісті наказу МВС України № 356 визначено склад органів підсистемного реагування на надзвичайні ситуації, до яких входять:

- «...формування оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, які залучаються до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також спеціальні формування в режимі надзвичайного стану та в особливий період...» а також «...здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах надзвичайних ситуації;

- спеціальні комісії з ліквідації надзвичайної ситуації;

- керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та його робочого органу - штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації» [5].

Загальне керівництво силами та засобами формування оперативно-рятувальної служби цивільного захисту покладено на голову ДСНС України.

Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади, крім загального керівництва органами публічного управління в умовах надзвичайної ситуації, також відповідно до пункту 6 частини 5 статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України «...здійснює керівництво єдиною системою цивільного захисту України, мобілізаційною підготовкою національної економіки та переведенням її на режим роботи в умовах надзвичайного чи воєнного стану» [4].

У правовому регулюванні ДСНС щодо забезпечення реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці закріплена досить важлива функція, спрямована на взаємодію ДСНС з центральними та місцевими органами публічного управління та місцевого самоврядування. На підставі цього звертає до себе увагу норми наказу МВС України від 22 серпня 2016 року за №859 «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події», в якому

визначено механізм взаємодії між зазначеними органами центрального управління, підпорядкованих безпосередньо до Міністерства внутрішніх справ України [6].

Так, у 2021 році ДСНС у взаємодії з Нацполіцією та Нацгвардією виконувала завдання з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і пожеж, проведення відновлювальних робіт та гуманітарного розмінування в районі проведення операції Об'єднаних сил.

В сучасних умовах російсько-української війни, яка розпочалась з вини Росії 24 лютого 2022 року, українські рятувальники своєю непосильною працею в режимі нон-стоп щохвилино гасять займання, розбирають завали, проводячи пошукові роботи, зміцнюють конструкції, щоб запобігти подальшим руйнуванням.

Враховуючи наслідки від злочинної агресії російської мілітаризованої машини, правовий аналіз наукових розвідок свідчить про недостатній рівень організаційно-правового забезпечення ДСНС в період військового стану. В цих умовах діяльність ДСНС бажає бути набагато регламентованою та наближеною до сучасних реалій протидії зовнішнім та внутрішнім викликам, із застосуванням позитивної багатолітньої військової практики на Сході України та спиратися на міжнародний та національний досвід застосування дій силами оперативно-рятувальних служб цивільного захисту.

Однією з проблем, яка також ще залишається не у повному обсязі вирішеною – це налагодження цілеспрямованої взаємодії ДСНС з місцевими громадами.

З цієї метою в Україні слід прийняти нову модель Державної концепції цивільного захисту, реалізація якої не лише у мирний але і у військовий період, повинна бути спрямована на вдосконалення напрямів діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності у протидії загрозам національним цінностям та інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. №1052. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>
2. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
3. Закон України Про Раду національної безпеки і оборони України: прийнятий 5 березня 1998 року № 183/98 {зі змінами та доповненнями} // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст.237.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/47/2017>
5. Про затвердження Положення про підсистему реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт єдиної державної системи цивільного захисту: Наказ МВС України № 356 від 04 травня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0792-16#Text>.
6. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: наказ МВС України від 22 серпня 2016 року за № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЧЕРКАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ В РЕЖИМІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ У РАЗІ АВАРІЇ НА ХЛОРАТОРНІЙ СТАНЦІЇ ОЧИЩЕННЯ

КРАВЧУНОВСЬКИЙ Д. І.

НК – Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Вразі аварії на хлораторній станції очищення рішенням голови Черкаської обласної державної адміністрації для територіальної підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту, її органів управління і сил, вводиться режим надзвичайної ситуації. В цьому режимі:

– вживаються заходи, спрямовані на забезпечення стабільного функціонування систем життєзабезпечення;

– відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій у межах своїх повноважень здійснюють безпосереднє керівництво заходами, пов'язаними з ліквідацією надзвичайної ситуації;

– оперативні групи висувуються у зону надзвичайної ситуації;

– організуються роботи, пов'язані з локалізацією та ліквідацією надзвичайної ситуації і її наслідків, залучаються необхідні додаткові сили і засоби;

– організовується здійснення лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів щодо ліквідації медико-санітарних наслідків НС, здійснюються заходи щодо захисту населення та надання йому іншої невідкладної допомоги;

– здійснюється постійний контроль за станом навколишнього природного середовища у районі надзвичайної ситуації та за обстановкою на хлораторній станції очищення і на прилеглий до її території;

– інформуються органи щодо рівня надзвичайної ситуації, її розвитку та вжитих заходів, пов'язаних з реагуванням на цю ситуацію.

У режим надзвичайної ситуації органи управління, сили та засоби які залучаються до реагування, переводяться протягом двох годин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Постанова КМУ від 14 березня 2018 р. № 223 Київ «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня».
3. Наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

ЛАГОДЗІНСЬКИЙ М. В.

НК – Тетяна ЧУБІНА, д-р іст. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Розвиток суспільства неминує пов'язаний із працею, з професійною діяльністю індивідуума. Щоб бути готовим до трудової діяльності, кожен член суспільства повинен дбати про своє самовдосконалення, формування себе як професіонала. Для цього необхідні певні знання, практичні уміння та навички, а згодом і досвід.

Формування професійних знань нерозривно пов'язане з культурою та мораллю. Особливо тісний зв'язок існує з таким багатоплановим явищем як культура праці,

Професійна діяльність базується на професійному самоутвердженні та професійній майстерності.

Професійну майстерність можна умовно розчленувати на три етапи:

– процес усвідомлення особою свого призначення, де проходить певна адаптація, ознайомлення з функціональними обов'язками та специфікою трудової діяльності тощо. Це перші кроки під контролем наставника;

– процес формування особи як професіонала. Він характеризується повною самостійністю у трудовій діяльності, набуттям окремих навиків, виробленням свого стилю, культури в роботі та ін.;

– досягнення вершин майстерності, сформованості особи як професіонала, що, звичайно, не кожному вдається.

Важливо і те, що професійне самоутвердження не може бути відірваним від культурного та морального стану суспільства. Будучи ним обумовленим, воно лежить в його основі, утворюючи, ціннісну серцевину, оскільки застерігає від багатьох негативних явищ. Зокрема, від грубощів, конфліктів, кар'єризму, гордині, зазнайства, приниження значення своїх колег і т. п. Слід зауважити, що процес самоутвердження повинен регулюватись моральними нормами, утвердженими звичаями в колективі.

В. А. Блюмкін розглядає професійну майстерність у двох аспектах: широкому і вузькому. У широкому аспекті передбачається, що кожна людина, яка професійно займається конкретною діяльністю, володіє необхідними знаннями і вміннями, заслуговує професійного довір'я і т. п. У вузькому - майстром називають не просто спеціаліста, а доброго спеціаліста, який досягнув у своїй роботі високого уміння, мистецтва. Це висока соціально-моральна характеристика професійної діяльності даної людини .

Професійна майстерність у вузькому розумінні має свої ознаки та компоненти. Вона складається з високого рівня теоретичної підготовленості; продуктивної діяльності і таланту; високих моральних якостей спеціаліста і його вихованості, коректності, розвинутих соціальних почуттів.

Із цих основних рис майстерності особливої уваги заслуговують талант і соціальні почуття. Під талантом ми розумітимемо високий ступінь здібностей особистості працівника ДСНС до службової діяльності, яка відрізняється новизною, високою досконалістю і обдарованістю, а також значними результатами в службовій діяльності.

Талант – це вроджена якість. Зрозуміло, що талановитим працівником ДСНС може бути далеко не кожний, оскільки, на нашу думку, це більше природний фактор і залежить від інтелекту особи. Талановитих потрібно шукати шляхом конкурсного прийому на службу в ДСНС, а під час служби необхідно створити такі умови, щоб цей талант сприяв кінцевим результатам.

Не менш важливою рисою майстерності є соціальні почуття працівника ДСНС. Вони характеризуються професійним видом емоційних переживань, який має чітко виражений правовий і моральний характер і певну стійкість. У службовій діяльності можна вести мову про здатність працівника сприймати чуже горе як власне. Але без метушні, емоцій вживати конкретних заходів до вирішення проблеми. Тобто працівник ДСНС повинен бути готовим до ефективних реакцій, реагувати на порівняно слабкі відомості про правопорушення.

Професійна культура немислима без особистих моральних якостей працівника. Моральний зміст праці діяльності – основа професійної культури. Адже на службі діють багато таких норм поведінки, які прийняті у побуті. Наприклад, пристойність, товариськість, доброзичливість, уважність – це властивості, які характеризують людину-колективіста.

Проблема професійної майстерності є проблемою і професійної моралі, оскільки вона (мораль) складається, насамперед, у таких видах діяльності, об'єктом яких є людина. Робота з людьми має свої неповторні ситуації, труднощі, протиріччя, які необхідно своєчасно вирішувати і долати у ході самої діяльності.

Професійна мораль має своїм завданням допомагати особі знайти правильний вибір у виконанні службових обов'язків, найбільш оптимально реалізовувати прийняте рішення у практичній діяльності. Професійна мораль має свої специфічні особливості регулювання, які диктують встановлення правил – певної поведінки, виконання функціональних обов'язків, реалізацію своїх справ.

Структурними елементами професійної культури є діяльність (в першу чергу, продуктивна), мораль (в тому числі професійна мораль) і загальна культура (зокрема культура поведінки особи).

Тепер можна сформулювати визначення:

На нашу думку, професійна культура – це результати трудової діяльності, які обумовлені високим ступенем професійної моралі та загальноприйнятими нормами культури поведінки особи.

Аналіз структурних елементів професійної культури приводить до висновку, що її можна розділити на окремі види.

Професійну культуру слід розглядати як сукупність професійно-моральної та професійно-технологічної культури.

У даний час складно собі уявити доброго спеціаліста без його психологічної підготовки, ґрунтовних психологічних знань. Хоча підготовка фахівців в галузі психології значно зросла, проте на практиці цьому питанню приділяють дуже мало уваги. Тому третім видом професійної культури слід вважати професійно-психологічну культуру.

Таке розчленування пояснюється основними засадами професійної культури: самоутвердженням і професійною майстерністю. Оскільки самоутвердження є в основному морально-психологічною оцінкою спеціаліста, то професійно-моральна культура характеризується ступенем

володіння особи нормами моралі, особливо професійної моралі, втіленням цих норм та принципів у практичну діяльність.

Професійну психологічну культуру ми розуміємо, як уміння володіти собою, знання закономірностей мислення, особливостей пам'яті тощо. Провідну роль у цьому відіграє розвиток власної волі, оскільки досягнення мети – стати майстром своєї справи – можливе тільки через подолання труднощів, які виникають на цьому шляху. Боротьба з різного роду перешкодами розвиває і загартовує волю, наполегливість.

До професійно-технологічної культури слід віднести ступінь засвоєння спеціалістом необхідних навичок виконання службових обов'язків, уміння творчо застосовувати їх, особливо у нестандартних ситуаціях. Це дозволяє спеціалісту кваліфіковано і вільно виконувати свою роботу, що призводить до завоювання авторитету і визнання його майстерності.

Слід зауважити, що вказані види професійної культури не існують окремо одна від одної, вони взаємопов'язані. Навіть одна одну доповнюють, збагачують, розвивають. Особливо виявляється їхня єдність у складних виробничих проблемах, конфліктних ситуаціях, критичних моментах тощо.

Основним суб'єктом діяльності служби є особовий склад ДСНС.

Наявність у службовій роботі такого елемента професійної культури, як професійна мораль (складова частина загальної моралі), підтверджується тим, що об'єктом такої діяльності є людина. Характер взаємовідносин працівника ДСНС з населенням має свої нестандартні, неоднотипні, неповторні ситуації. Виникають різні розбіжності, труднощі, для вирішення яких потрібні відповідні моральні, правові та морально-правові регулятори: оцінки, норми, правила, звичаї, вимоги.

Професійна мораль – це система моральних та морально-правових норм, які регулюють дії та поведінку особи у професійній діяльності.

Предметом професійної культури працівників ДСНС є з'ясування методології, призначення і сутності діяльності, закономірностей їх діяльності, специфіки формування морально-службових відносин, вивчення принципів побудови структур, критичний аналіз сучасної системи ДСНС.

Професійна культура працівника ДСНС - це обумовлена специфікою діяльність (громадянська і професійна), сукупність властивостей і якостей (загальнолюдських класових, професійних і т. п.), які знаходять свій зовнішній прояв у службовій діяльності працівника ДСНС.

Культура службової діяльності працівників ДСНС передбачає: розвиток інтелектуальної і чуттєвоемоційної сфер їх моральної і естетичної свідомості, які складають зміни, внутрішню культуру поведінки працівників ДСНС; знання статутів, наказів, інструкцій, настанов ДСНС, в яких конкретизуються, деталізуються принципи і норми моралі стосовно до діяльності ДСНС;

перетворення цих знань у переконання, а переконання - в активну життєву позицію, що реалізується в діяльності і поведінці працівників; вироблення манер і стилю поведінки, адекватної внутрішній культурі.

До професійної культури працівників ДСНС відноситься кваліфіковане, сумлінне і ретельне виконання трудових процесів. Крім того, професійна культура немислима без удосконалення профілактичної роботи; своєчасного і повного розкриття злочинів; професійної підготовки; професійної майстерності працівників; удосконалення своїх знань.

Працівник ДСНС – це особа творча, він є носієм культури. Тому його професійна культура немислима без елементів психологічної та педагогічної

культури. Адже при виконанні службових обов'язків важливо уміти розбиратися в психологічній структурі особи, закономірностях мислення, особливостях пам'яті й інших рис людини. Для психологічної культури важливого значення набирає розвиток волі працівника ДСНС, яка підвищує його боєздатність, вселяє впевненість у своїх діях, розвиває рішучість у прийнятті рішень. Володіння педагогічною культурою забезпечує розвиток таких якостей, як спостережливість, передбачливість, ввічливість, такт та інше. Знання законів психології та педагогіки допомагає працівникові ДСНС впливати на ситуацію, перебороти внутрішні протиріччя, коригувати свою поведінку тощо.

Тому професійна культура працівника ДСНС - це результат професіоналізму, розуміння правових явищ, переконання у цінності права, які обумовлені науковою організацією праці, інтелектом особи працівника ДСНС, мораллю, психологічним та педагогічним вмінням і службовим етикетом.

Виходячи з цього, під професіоналізмом працівника ДСНС слід розуміти ступінь знання права, практику службової діяльності, навички застосування правових норм, мистецтво спілкування, що відображається у повсякденній звичці.

Професіоналізм у професійній культурі сприяє службовому росту особи. Працівник ДСНС, будучи впевненим у своїй професійній підготовленості, повинен знати з достатньою визначеністю перспективу просування на службі. Однак, для цього необхідна правова регламентація, яка на основі науково обґрунтованої системи поетапного просування по певних керівник посадах і оптимальної оцінки їх діяльності виключить висунення на відповідні пости як нездатних, так і непідготовлених працівників.

Діяльність працівника ДСНС, його професійна культура немислимі без педагогіки та психології праці. Розуміння правових явищ працівником ДСНС істотно впливає на його професійну культуру. Саме призначення працівника ДСНС полягає в тому, щоб давати правильну, об'єктивну оцінку різним правовим явищам, пов'язувати їх з закономірностями суспільного розвитку тощо.

Правові явища є однією із складових частин професійної культури працівника ДСНС. В першу чергу це стосується правосвідомості, правової норми, правовідносин.

Для професійної культури правовий статус є методологічною основою, він впливає на професійну дисципліну, поведінку працівників ДСНС, законність, службові відносини, організацію праці та ін. Це додатковий стимул для службової діяльності, сприяє професійному росту тощо.

Правовий статус працівника ДСНС, крім юридичного, на наш погляд, обумовлений також іншими факторами, зокрема, моральними, економічними та політичними. Ці фактори характеризують загальний стан суспільства.

Поряд із правовим статусом на рівень професійної культури має значний вплив і соціалізація особистості працівника ДСНС. Розрізняють три стадії соціалізації: дотрудову, трудову і післятрудову. Працівник ДСНС, перебуваючи у трудовій стадії соціалізації, нагромаджує певний досвід роботи, формується як спеціаліст. Це становлення відбувається у трьох сферах: діяльність, спілкування, самосвідомість. У кожній з цих сфер

відбувається розширення професійних знань, навичок, вироблення професійних звичок та свого стилю роботи, що характеризує культуру професійної праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: Навч. посіб. К., 1997.
2. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Навч. посіб. К., 2006.
3. Хорев І. О. Підвищення ефективності пізнавальної діяльності слухачів вищих військових закладів освіти: Навч. посіб. К., 1999.
4. Малахов В. Етика. Курс лекцій. К., 2000.

ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ЛАРИНА В. П.

НК – Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Розвиток науково-технічного прогресу в Україні сприяє створенню в державі екологічно небезпечного середовища проживання людей, підвищує ризик виникнення аварій і катастроф природного, техногенного, соціального та воєнного характеру з наслідками різних масштабів – від об'єктового рівня до загальнодержавного.

Якість людського життя нерозривно пов'язана з розв'язанням проблем безпеки її життєдіяльності, захисту територій, навколишнього природного середовища і майна від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Зниження ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального та воєнного характеру, підвищення рівня безпеки населення і захищеності територій від їх наслідків є одним із головних пріоритетів розвитку держави.

Розв'язання проблеми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій є впровадження ефективної державної політики шляхом чіткого визначення та розподілу функцій, повноважень і ресурсів між суб'єктами управління усіх рівнів для забезпечення системного підходу щодо планування і здійснення ними заходів цивільного захисту. Визначення основ і практики застосування механізмів державно-приватного партнерства, щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації в умовах реформ децентралізації влади в Україні.

У зв'язку з поетапною реалізацією реформи децентралізації влади в Україні, що супроводжується структурно-функціональними та економічними змінами в організації діяльності місцевої влади, актуальним є завдання: Впорядкування та внесення змін до нормативно-правових актів, щодо реалізації державної політики у сфері цивільного захисту населення та територій; Оптимізації та впорядкування структури єдиної державної системи цивільного захисту; Посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, щодо захисту об'єднаних територіальних громад від надзвичайних ситуацій та їх наслідків; Організація діяльності функціональних підсистем; Матеріально-технічного оснащення органів управління та сил цивільного захисту; Застосування

механізмів державно-приватного партнерства, щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації та інші.

Діюча система реагування на надзвичайні ситуації та гасіння пожеж на місцях економічно і функціонально неефективна, оскільки переважна більшість заходів фінансується за рахунок Державного бюджету. В сучасних соціально-економічних умовах це не дає можливості утримувати необхідну кількість державних пожежних та аварійно-рятувальних частин, здійснювати їх належне комплектування, матеріально-технічне забезпечення і оснащення, здійснювати оперативну управлінську діяльність. Зважаючи на цю ситуацію, перед Державною службою України з надзвичайних ситуацій стоять першочергові завдання щодо методичної допомоги громадам в організації місцевої добровільної пожежної охорони, розробки оптимальної чисельності, структури та функцій служб цивільного захисту, які повинні бути створені в кожній об'єднаній територіальній громаді з урахуванням їх техногенного та екологічного навантаження, організації навчання населення правилам поведінки при виникненні надзвичайних ситуацій. Важливим аспектом у цьому питанні є забезпечення подальшої оперативної взаємодії підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту і місцевої пожежної охорони на території створених об'єднаних територіальних громад [1].

Стратегічним напрямком розвитку цивільного захисту починаючи з 2012 року, є створення в Україні відповідно Системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 [2]. Головною метою її створення є забезпечення дотримання конституційних прав громадян на особисту безпеку, охорону здоров'я та майна, надання державної послуги європейського рівня, забезпечення єдиного номера виклику «112» для всіх екстрених ситуацій, безкоштовного з'єднання з кожної точки держави з будь-якого доступного телефону (комунікатора), високої швидкості з'єднання з оператором Системи 112, оперативного отримання кваліфікованої допомоги, можливість спілкування іноземними мовами.

Однак через досить складний організаційно-управлінський і технічний механізм реалізації цього проекту брак державних коштів повноцінне створення і функціонування Системи 112 до цього часу забезпечити так і не вдалося.

Першочерговим завданням розвитку системи цивільного захисту України є модернізація системи централізованого оповіщення населення при виникненні надзвичайних ситуацій. У даний час діюча система є морально і фізично застаріла та нездатна в повному обсязі забезпечити виконання покладених на неї завдань і вимагає технічної модернізації з урахуванням новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій і змін, що відбулися в суспільстві, зокрема за період становлення і розвитку України як незалежної держави[3].

Застосування досвіду зарубіжних країн механізмів державно-приватного партнерства щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації на нашу думку є також пріоритетним напрямом оптимізації управління процесами цивільного захисту та дає змогу підвищити готовність населення та об'єктів промисловості до надзвичайних ситуацій.

На жаль, в Україні механізму державно-приватного партнерства у сфері попередження та реагування на надзвичайні ситуації приділяється недостатня увага.

На сучасному етапі децентралізації влади та об'єднання територіальних громад в Україні необхідно прийняти необхідні законодавчі та нормативні акти, а до деяких внести зміни та доповнення, щодо пріоритетних напрямків оптимізації управління процесами цивільного захисту які визначені в даному дослідженні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайлов В. М. Участь органів місцевого самоврядування у мінімізації ризиків виникнення надзвичайних ситуацій: європейська практика. Державне управління: теорія та практика: наук. фах. вид. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2011. № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Mikhailov.pdf> (дата звернення: 01.10.2017).
2. Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Закон України від 13.03.2012 р. № 4499-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Костенко В. О. Пріоретити удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту територіальних громад в процесі децентралізації влади в Україні. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2017. Вип. 2 (52). С. 267–274
4. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 9.01.2014 р. №11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПИТАННЯХ БЕЗПЕКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ

ЛЮБИЧ В. М.

НК – Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Існуюча тенденція підвищення ризиків для існування людини змушує змінювати традиційні для Полтавської територіальної підсистеми ЄДСЦЗ методи при вирішенні проблем безпечної життєдіяльності суспільства. Світовий досвід визнає найбільш ефективним ризик-орієнтований підхід до управління техногенною безпекою, який ґрунтується на досягненні певного рівня безпеки.

Необхідність застосування ризик-орієнтованого підходу у питаннях безпеки розуміють і найбільш передові вчені й інженери-практики інших галузей знань і промислового виробництва. Існує три основні задачі по впровадженню ризик-орієнтованого підходу [2]:

- створення реальних наукових основ забезпечення техногенної безпеки, безпеки складних технічних систем, людей і навколишнього середовища;
- розробка методів оцінки небезпеки промислових об'єктів;
- розробка наукових основ концепції прийняттого ризику щодо умов функціонування національної економіки.

В основі ризик орієнтованого підходу в питаннях управління безпекою (і не тільки, а у будь-якому випадку управління) складає порівняння поточного ризику з припустимим, а методологією ризик орієнтованого підходу служить імовірнісний аналіз безпеки. Результати

імовірнісного аналізу безпеки можуть бути використані для визначення значимості різних чинників, що роблять внесок в аварію, або для висновку щодо ризиків[3].

В Україні поки-що слабо розвинуті нормативно-правові, організаційно-адміністративні, економічні та інженерно-технічні методи управління проектними ризиками, що не дозволяє сьогодні забезпечити прийнятний рівень ризику для життєдіяльності населення. Реалізація сучасної і більш досконалої моделі захисту населення і територій від загроз техногенного характеру в Полтавській області та загалом в державі і потребує, в першу чергу, формування такого напряму державної політики, як управління проектними ризиками, модернізації превентивної діяльності і відповідного реформування єдиної державної системи цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аржевітін С. М. «Невизначеності та безвідповідальності маємо покласти край» - Надзвичайна ситуація № 11 С.10-12.
3. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В. В. Бегун, І. М. Науменко – К., 2014.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

*ЛЯШЕВСЬКА О. І., канд. наук з держ. упр., доцент
Національний університет цивільного захисту України*

В сучасних умовах цивільний захист розглядається як один із визначальних чинників забезпечення національної безпеки України. Напружена обстановка в зонах воєнно-політичного конфлікту вимагає від керівників органів державного управління прийняття нестандартних управлінських рішень щодо організації заходів цивільного захисту при дефіциті часу, обмежених фінансових та матеріальних ресурсах та невизначеності ситуації. Крім того, мають місце тенденції до зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного, техногенного соціального та військового характеру. В таких умовах значно зростає роль інформаційного забезпечення тому, існує проблема щодо створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту.

Метою є провести аналіз сучасного стану цивільного захисту України та наукових підходів щодо створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту.

Цивільний захист розглядається як один із визначальних чинників забезпечення національної безпеки України. У 2020 році в Україні зареєстровано 116 надзвичайних ситуацій (далі – НС), які відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010 розподілилися на: техногенного характеру – 47; природного характеру – 64; соціального характеру – 5.

Внаслідок надзвичайних ситуацій у 2020 році загинуло 170 осіб (з них 26 дітей) та постраждало 305 осіб (з них 46 дітей). За інформацією МОЗ України станом на 01.01.2021 в Україні зареєстровано 1064479 випадків захворювання людей на коронавірус COVID-19, з них 18680 випадків – летальні. За масштабами надзвичайні ситуації, що виникли у

2020 році, розподілилися на: державного рівня – 6; регіонального рівня – 4; місцевого рівня – 50; об'єктового рівня – 56.

Тому актуальним питанням забезпечення функціонування цивільного захисту на даний час залишається технічне переоснащення формувань та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Понад 75% автомобільної та пожежно-рятувальної техніки складають зразки з термінами експлуатації від 15 до 45 років та потребують капітального ремонту або списання. Забезпеченість інженерною технікою застарілих зразків складає біля 40% від загальної потреби.

Залишається недостатньо високим рівень забезпечення захисними дихальними апаратами особового складу пожежно-рятувальних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Практично відсутні сучасні засоби хімічної та радіаційної розвідки та спеціальне аварійно-рятувальне обладнання для ліквідації аварій на хімічно небезпечних об'єктах.

Також, не відповідають сучасним технічним вимогам наявні в аварійно-рятувальних та пожежно-рятувальних підрозділах техніка та засоби реагування, що потребують оснащення сучасними засобами комунікації.

На теперішній час моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних систем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс.

Комплексні методики щодо збирання, оброблення, передавання та аналізу інформації про ймовірність та виникнення надзвичайних ситуацій в ЄДСЦЗ відсутні, а технічне забезпечення таких робіт перебуває в незадовільному стані.

Одним із проблемних питань наразі є стан системи інформування та оповіщення населення під час виникнення надзвичайних ситуацій, що потребує удосконалення. Слід зазначити, що існуючу в Україні систему інформування та оповіщення населення було впроваджено ще за радянських часів. Апаратура, що використовується в діючих системах централізованого оповіщення, вичерпала ресурс експлуатації, застаріла і знята з виробництва. Ремонтні комплекти використано повністю. Через надмірні строки експлуатації збільшується кількість технічних несправностей. Мережа оповіщення за допомогою проводового радіомовлення фактично знищена. Кількість радіоточок проводового мовлення скорочується кожен рік. До системи оповіщення не залучено операторів телерадіокомпаній, Інтернет-провайдерів, мобільних операторів.

Такий стан справ не дозволяє здійснювати ефективне оповіщення населення про надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ У ЧАСТИНІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ЕКОНОМІКИ

МАЗНИЧКО А. Б., ХОЛОД Є. Л.

НК – ІЛЬІН С. В.

Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії, м. Харків

Дотепер інформаційне забезпечення відомостями Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів (далі – Реєстр) здійснюється або у вигляді документів MS Word, або у вигляді сформованих системою керування базами даних (далі – СКБД) Informix файлів експорту. Непридатність документів MS Word для автоматизованої обробки даних та вимога щодо наявності у користувача власної СКБД Informix значно знижують загальну зацікавленість користувачів щодо використання відомостей Реєстру.

Впровадження електронних паспортів потенційно небезпечних об'єктів [1] (далі – ЕП ПНО) у вигляді XML-документа у процес ведення Реєстру створило передумови для автоматизації задачі інтегрування відомостей Реєстру до сторонніх інформаційних джерел, які забезпечують процеси підготовки управлінських рішень у сферах національної безпеки, оборони, економіки та пов'язані з функціонуванням небезпечних об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури тощо (далі – Сторонні інформаційні джерела). Станом на цей час щоквартальне надання інформації актуалізованої бази даних (далі – БД) Реєстру до ситуаційного центру апарату Ради національної безпеки і оборони України здійснюється у вигляді ЕП ПНО.

Слід відзначити, що непередбаченість в ЕП ПНО відомостей про метадані (призначення, тип даних елементів, обмеження на структуру та зміст тощо) не дозволяє у повній мірі використовувати їх зміст для автоматизованого інтегрування даних Реєстру до Сторонніх інформаційних джерел.

Для вирішення відповідних питань Консорціумом Всесвітнього павутиння (W3C) рекомендовано використання мови схем XML-документів (далі – XML-схема) як спосіб описання типу XML-документа.

Станом на цей час відсутня можливість забезпечення користувачів Реєстру XML-схемами ЕП ПНО для автоматизації задачі інтегрування відомостей Реєстру до Сторонніх інформаційних джерел.

Розроблення XML-схем ЕП ПНО з їх наступною публікацією у відкритому доступі у мережі Інтернет, зокрема на інформаційному вебресурсі з питань ведення Реєстру [2] (далі – Вебресурс), дозволить:

– створити необхідні умови для підвищення заінтересованості даними Реєстру власників (користувачів) автоматизованих систем, на яких покладено завдання із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та завдання у сферах національної безпеки, оборони та економіки;

– започаткувати передумови для відмови від паспортів потенційно небезпечних об'єктів (далі – ПНО) на паперових носіях на користь ЕП ПНО, оскільки XML-схема ЕП ПНО повністю описує структуру та вимоги щодо заповнення ЕП ПНО;

– усунути ризик монополізування ринку надання послуг із автоматизації задач ведення ЕП ПНО, зокрема у випадку запровадження платних послуг із ведення ЕП ПНО;

– забезпечити дотримання Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695, в частині створення умов для інтеграції даних з різних джерел.

За результатом проведених досліджень проблемних питань щодо інформаційного забезпечення процесів підготовки управлінських рішень у сферах національної безпеки, оборони та економіки було підготовлено пропозиції стосовно розвитку комплексу спеціалізованого програмного забезпечення (далі – ПЗ) для ведення Реєстру в умовах публікації у мережі Інтернет XML-схем ЕП ПНО, зокрема:

– модернізацію Вебресурсу в частині забезпечення клієнтів (користувачів та спеціалізованого ПЗ) доступом для завантаження XML-схеми ЕП ПНО;

– модифікацію серверної частини ПЗ для ведення ЕП ПНО та ПЗ для адміністрування захищеної БД Реєстру для автоматизації перевірки ЕП ПНО [3] на валідність на відповідних технологічних ділянках програмної інфраструктурі спеціалізованого ПЗ для ведення Реєстру, на яких передбачається імпорт відомостей ЕП ПНО.

За результатами досліджень було розроблено:

– модель інформаційного забезпечення процесів підготовки управлінських рішень, пов'язаних з функціонуванням небезпечних об'єктів;

– модель перевірки на валідність ЕП ПНО після його надходження від відповідальної особи;

– модель перевірки на валідність ЕП ПНО під час імпорту його відомостей до захищеної бази даних.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дослідження питань застосування інтернет-технологій у процесі ведення Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів та розроблення програмного забезпечення для ведення електронного паспорта : технічне завдання на ДКР, тема 2.2 / НДІ мікрографії; наук. кер. Кривулькін І. М., кер. роботи Ільїн С. В. – Х., 2015. – 11 с.

2. Створення інформаційного веб-ресурсу з питань ведення Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів : технічне завдання на ДКР, тема 2.3 / НДІ мікрографії; наук. кер. Кривулькін І. М., кер. роботи Ільїн С. В. – Х., 2017. – 16 с.

3. Розроблення комплексу програмного забезпечення для автоматизації задачі вхідного контролю якості електронних паспортів потенційно небезпечних об'єктів : технічне завдання на ДКР, тема 2.2 / НДІ мікрографії; наук. кер. Кривулькін І. М., кер. роботи Ільїн С. В. – Х., 2016. – 19 с.

УЧАСТЬ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ДОГОВІРНІЙ РОБОТІ

Анастасія МИКОЛЕНКО

НК – Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У сучасних умовах життя суспільства договір як індивідуальний акт має велике значення. Саме завдяки договору, який є достатньо гнучким правовим регулятором, сторони самостійно в межах чинного законодавства можуть впорядкувати і регламентувати свої відносини.

Юридична служба організовує роботу пов'язану з укладанням договорів, бере участь у їх підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на виконання договірних зобов'язань, забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів органу виконавчої влади, а також погоджує проекти договорів за наявності погодження керівників заінтересованих структурних підрозділів [1].

Договірна робота юридично служби будується з урахуванням принципів:

– принцип законності, який визначає здійснення договірної роботи на підставі і у відповідності до вимог чинного законодавства;

– принцип комплексності визначає, що договірна робота повинна проводитися з урахуванням всіх видів господарських договорів, які укладаються конкретною організацією;

– принцип економічної доцільності визначає, що всі господарські договори в організації повинні в першу чергу використовуватися (укладатися і виконуватися) з метою досягнення прибутків, найбільш ефективного господарювання, покращення економічних наслідків діяльності;

– науковий принцип, який визначає науковий підхід до організації договірних зв'язків, укладання і виконання договорів на підставі аналізу практики укладання і виконання господарських договорів за попередні періоди [2].

Юридична служба у цілях правового забезпечення виконання договірних зобов'язань повинна:

1) забезпечувати законність документів правового характеру з питань договірної роботи;

2) організовувати разом з іншими структурними підрозділами договірну та претензійну роботу;

3) приймати участь в укладанні господарських договорів;

4) приймати участь в забезпеченні правовими засобами контролю за виконанням договорів;

5) роз'яснювати чинне законодавство з питань укладання та виконання договорів;

6) аналізувати практику договірно-претензійної роботи [3].

Юридична служба повинна брати участь у розробці текстів примірних договорів, наявність яких значно полегшує подальшу роботу з укладення договорів, а також організувати роботу з укладання конкретних господарських договорів, брати участь у підготовці таких проектів та візувати їх.

За наявності спірних умов проекту договору юридична служба складає

мотивовану відмову від укладення договору, інформує про можливість укладення договору з іншими умовами, з протоколом розбіжностей.

У деяких випадках можуть проводитися переддоговірні переговори з контрагентом з метою зміни спірних умов проекту договору. Роль юридичної служби у такому випадку має полягати у правовій підтримці аргументації представників власної організації, експертизі проекту договору з метою встановлення невідповідності чинним нормативно-правовим актам спірних положень (умов) проекту договору, розробці проекту протоколу розбіжностей до проекту договору, який надалі підлягає затвердженню керівником організації [4].

Отже, участь юридичної служби в договірній роботі важлива і повинна носити постійний характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації від 26 листопада 2008 року № 1040.
2. Корпоративне право: підручник / Кашаніна Т.В. 2018 р.
3. Методичні рекомендації про участь юридичної служби в організації договірної роботи на підприємствах, установах, організаціях від 22 березня 1999 року.
4. Договірне право України. Загальна частина: підручник / Олександр Дзера, Юрінком Інтер, 2020 р.

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ КЕРІВНИКА ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Микола МІЩЕНКО

НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Кожного дня людина перебуває у постійній взаємодії з оточуючими та у складі різних груп – відповідно зазнає впливу формальних та неформальних лідерів. Таким чином, питання лідерства у сучасному менеджменті є дуже актуальним та своєчасним.

Вивченням лідерства займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: Хенді Ч., Макгрегор Д., Хаус Р., Левін К., Харріс М., Френч Дж., Флейшман Е., Романовський О. Г., Іванов В. М., Ємельянов Ю. М., Паригін Б. Д., Уманський Л. І., Столяр І. Г., Кравченко А. І., Городяненко В. Г. та інші. Дослідники цієї проблеми справедливо підкреслюють, що для успішного виконання своїх функцій керівник-менеджер має бути обов'язково і лідером. Тому спробуємо дослідити якими лідерськими якостями повинен володіти керівник саме в органах і підрозділах ДСНС України.

Ю. М. Забродін визначає лідера як члена організації, який наділений високим особистим статусом, справляє сильний вплив на думку і поведінку навколишніх людей, членів якогось об'єднання, організації та виконує комплекс функцій [1].

За своїм соціальним становищем керівники органів і підрозділів є формальними лідерами свого підрозділу, але неформальними – не завжди,

оскільки наявність влади лише дає можливість ними стати. Адже відомі випадки, коли керівник через свої певні якості та зовнішні чинники не є авторитетом для підлеглих. В результаті в підрозділі виникають суперечливі ситуації, конфлікти та не своєчасне виконання поставлених задач, що є не допустимим.

Достатньо змістовно обґрунтував перелік лідерських якостей М.І. Рожков. За автором, до переліку таких якостей входить: спроможність управляти собою, повною мірою використовувати свій час, енергію, вміння долати труднощі, виходити зі стресових ситуацій і т. і.; наявність чітких цілей, розуміння реальності поставлених цілей та оцінка просування до них; вміння вирішувати проблеми, виокремлювати головне та другорядне, оцінювати варіанти, прогнозувати наслідки, оцінювати і розподіляти ресурси; творчий підхід до вирішення управлінських задач, вміння генерувати ідеї, готовність до нововведень; знання особливостей організаторської та організаційної діяльності, вміння управляти людьми, мотивувати і стимулювати їх до роботи, вміння працювати з групою, наявність специфічних організаторських якостей особистості [2].

Проте спробуємо виділити групу додаткових якостей притаманних лідерам в службі надзвичайних ситуацій. Адже важливим є той фактор, що особовому складу органів і підрозділів ДСНС України доводиться працювати в різних обставинах під час захисту громадян від екстремальних ситуацій та потенційних загроз у природному, соціальному та техногенному середовищі, що супроводжуються невизначеністю та ризиком для власного життя. В таких умовах важливу роль відіграє здатність керівника-лідера вміння працювати в групі, вести за собою підлеглих, приймати вчасні управлінські рішення та надихати оточуючих власним прикладом. Адже як зазначає професора Л. Келлі, успіх організації на 20 % залежить від лідера і на 80 % від тих, хто йде за ним.

Н. Тічі навіть розробив концепцію «рушія лідерства», ідея якої полягає в тому, що в успішних організаціях лідери, розвиваючись самі, постійно навчають своїх послідовників. Так вони створюють із своїх послідовників лідерів, які міркують самостійно. У цій тісній взаємодії лідер передає систему ідей і цінностей, що зміцнює організаційну культуру і компанію в цілому. Тому готовність передавати свій досвід – ще один важливий елемент, який повинен бути присутнім в керівника-лідера.

Події, які відбуваються останнім часом у нашій країні, дають підстави стверджувати, що не можливо уявити справжнього лідера тієї чи іншої установи, організації, служби без важливої якості – патріотизму.

Патріотизм – це світоглядна, моральна та почуттєва якість, що поєднує людей в єдине організоване суспільство, спрямовує їхню діяльність на піднесення своєї Батьківщини, на благо всіх громадян. Керівник-лідер ДСНС України повинен виховувати патріотизм особового складу, бути соціально активним, неуклінно дотримуватися чинного законодавства України.

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що є перелік якостей і рис, які повинні бути притаманні лідерам органів і підрозділів ДСНС України. Однак, «універсального» набору лідерських якостей не існує. Успішність становлення керівника як лідера залежить від його здатності проявити потрібні якості (у тому числі вміння, навички) у відповідних ситуаціях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Забродин Ю. М. Психология личности и управление человеческими ресурсами / Ю. М. Забродин. - М. : Финстатинформ, 2002. - 360 с.
2. Рожков М. И. Теория и практика развития самоуправления в ученических коллективах. М., 1990. – 144 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ 112 В УКРАЇНІ

*Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук
Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Після повномасштабного вторгнення Росії на території України перед органами і підрозділами ДСНС України постають надзвичайно складні задачі, виконання яких потребує злагодженої роботи всієї системи. В умовах сьогодення цивільний захист розглядається як один із визначних чинників зміцнення національної безпеки України. Розв'язання проблеми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій є впровадження ефективної державної політики шляхом чіткого визначення та розподілу функцій, повноважень і ресурсів між суб'єктами управління усіх рівнів для забезпечення системного підходу щодо планування і здійснення ними заходів цивільного захисту.

Відповідно до закону України «Про національну безпеку України» Державна служба України з надзвичайних ситуацій входить до складу сектору безпеки і оборони України.

Стратегічним напрямком розвитку цивільного захисту починаючи з 2012 року, є створення в Україні відповідно Системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 [1]. Головною метою її створення є забезпечення дотримання конституційних прав громадян на особисту безпеку, охорону здоров'я та майна, надання державної послуги європейського рівня, забезпечення єдиного номера виклику «112» для всіх екстрених ситуацій, безкоштовного з'єднання з кожної точки держави з будь-якого доступного телефону (комунікатора), високої швидкості з'єднання з оператором Системи 112, оперативного отримання кваліфікованої допомоги, можливість спілкування іноземними мовами.

У 2022 році Верховна Рада ухвалила в цілому «Закон про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером «112». За закон проголосували 308 народних депутатів. А 27 грудня 2022 року Кабмін утворив міжвідомчу робочу групу з питань створення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112.

У пояснювальній записці Закону зазначено, що за період воєнного стану з 24 лютого 2022 року по теперішній час навантаження на служби екстреної допомоги населенню різко зросло. Так, середня кількість щоденних екстрених викликів до служб 101 та 102 з часу введення в Україні воєнного стану зросла на 45 %.

Закон передбачає створення єдиного центру прийняття та обробки екстрених викликів, що дозволить забезпечити належний рівень надання

екстреної допомоги населенню у разі загрози виникнення або виникнення екстрених ситуацій:

– організація прийняття звернень до екстрених служб за принципом «єдиного вікна», що дозволить особі використовувати для виклику єдиний телефонний номер 112;

– забезпечення Служби 112 та оперативно-диспетчерських служб (101, 102, 103, 104), цілодобовим онлайн-доступом до відповідних фактичних даних із результатами фіксації технічними засобами громадських місць та метаданих до них;

– надання екстреним службам права автоматично отримувати інформацію про місцеперебування абонента (дані геолокації) та впровадження обов'язку постачальників електронних комунікацій надавати екстреним службам таку інформацію. [2].

Створення та впровадження системи 112 також є одним із зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом

Як зазначає Олійник Д. О., впровадження системи 112 допоможе триразово скоротити час комплексного реагування на екстрені ситуації; - знизити принаймні на 15 % втрати населення внаслідок НС; - розвантажити на 70 % операторів відомчих служб за рахунок «перехоплення» хибних та довідкових викликів.

Створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення є важливим етапом у процесі модернізації системи цивільного захисту України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Закон України від 13.03.2012 р. № 4499-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3566363-rada-proponue-stvoriti-edinij-nomer-telefonu-112-dla-nadanna-ekstrenoi-dopomogi.html>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ПАСИНЧУК О. В.

Навчальний пункт Аварійно-рятувального загону спеціального призначення ГУ ДСНС України у Черкаській області

ШИНКАРЕНО А. В.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Черкаської області

У світі вже понад 30 років використовується так званий ризик-орієнтований підхід (РОП) до запобігання надзвичайним ситуаціям, а також до усунення їх наслідків. Суть зазначеного підходу полягає в обчисленні ризиків для кожного конкретного ПНО з урахуванням усіх джерел небезпек, чинників і обставин, що сприяють виникненню та розвитку небезпеки. Причому безпеку тлумачать як прийнятний рівень ризику, а сам ризик визначають у вигляді добутку імовірності небажаної події на її наслідки. Впровадження РОП передбачає оцінювання ризику (кількісне та якісне), тобто визначення ймовірності виникнення тих чи інших надзвичайних

ситуацій та спричинених ними збитків, а отже потребує створення інституту компаній, які отримуватимуть в органах державної влади ліцензії на оцінювання ризиків на певних об'єктах і працюватимуть за методиками, узгодженими із тими державними органами, від яких отримали дозвіл на здійснення своєї діяльності (на даний момент таким органом є ДСНС). Визначивши ризики на конкретних ПНО, експерти компаній-оцінювачів будуть зобов'язані повідомляти результати керівництву об'єкта, ДСНС, органам місцевої влади та страховим компаніям. Суб'єкти господарювання (ПНО) мають бути застраховані: існує прямо пропорційна залежність між рівнем страхових премій та рівнем ризиків, визначених компанією-оцінювачем. У разі якщо ризики об'єкта буде визнано неприпустимими, він матиме припинити свою діяльність. Усі сторони, залучені до процесу оцінювання ризиків та подальшого моніторингу діяльності ПНО, нестимуть, згідно із законодавством, кримінальну відповідальність.

Таким чином, переорієнтація системи управління безпекою на РОП потребує не лише розроблення наукових засад (методів, моделей, алгоритмів, розрахункових програм (кодів) тощо) та інформаційних технологій, а й політичної ініціативи (передусім внесення змін до відповідних нормативно-правових актів) та відповідальності громадян, адже ефективне функціонування системи запобігання надзвичайним ситуаціям природного й техногенного характеру та оперативне реагування на них можливе лише за умови тісної та плідної взаємодії у трикутнику «громадянин – суспільство – держава». Українські ж рятувальники, як неодноразово засвідчив досвід їх співпраці з міжнародними силами реагування під час операцій з ліквідації наслідків численних аварій, катастроф і стихійних лих, здатні виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні.

Відповідно до Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, підвищення ступеня захищеності населення і територій України від надзвичайних ситуацій, зменшення ризиків виникнення та мінімізація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру (далі - надзвичайні ситуації) належить до пріоритетних завдань єдиної державної системи цивільного захисту [1].

Управління ризиками повинне здійснюватися на таких принципах:

- прийнятності, який полягає у визначенні та досягненні у державі соціально, економічно і технічно обґрунтованих нормативних значень ризиків для населення, навколишнього природного середовища та об'єктів економіки;

- превентивності, який передбачає максимально можливе і завчасне виявлення небезпечних значень показників стану чи небезпечного процесу, які створюють загрозу виникнення надзвичайних ситуацій, та вжиття конкретних заходів, спрямованих на нейтралізацію такої загрози та/або мінімізації її наслідків;

- мінімізації, згідно з яким ризик необхідно зменшувати до рівня досягнення розумного компромісу між безпекою та розміром витрат на її забезпечення;

- повноти, відповідно до якого ризики для життєдіяльності людини чи функціонування будь-якого об'єкта є інтегральною величиною, яка повинна визначатися з урахуванням усіх загроз виникнення аварій та/або надзвичайних ситуацій, а також людського фактора;

- адресності, який полягає в тому, що ризиком повинен управляти той суб'єкт управління ризиком, на об'єкті або території якого він існує;
- вибору доцільного значення, відповідно до якого суб'єкт управління ризиком забезпечує в межах від мінімального до гранично допустимого таке значення ризику, яке він вважає доцільним виходячи з наявних у нього економічних, технічних і матеріальних ресурсів та існуючих соціальних і політичних умов; суб'єкт управління ризиком, вибираючи доцільне значення ризику, гарантує певний рівень безпеки для населення та сплату страхових виплат у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- обов'язковості інформування, який полягає в тому, що кожний суб'єкт управління ризиком зобов'язаний регулярно надавати органам державної влади та органам місцевого самоврядування існуючі значення;
- свободи інформації, відповідно до якого необхідно враховувати громадську думку під час вирішення питань щодо будівництва та експлуатації існуючих потенційно небезпечних об'єктів [1].

Організаційний механізм державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій в Україні протягом останнього десятиріччя неодноразово підлягав реорганізації. Подібні зміни перш за все спричинені трансформацією системи цивільної оборони до системи цивільного захисту.

Організаційний механізм державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій в Україні протягом останнього десятиріччя неодноразово підлягав реорганізації. Подібні зміни перш за все спричинені трансформацією системи цивільної оборони до системи цивільного захисту. На нинішньому етапі центральним органом виконавчої влади щодо державного управління профілактикою надзвичайних ситуацій є Державна служба України з надзвичайних ситуацій, діяльність якої підлягає спрямуванню і координації Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, зокрема, стосовно: захисту населення і територій від випадків виникнення надзвичайних ситуацій та профілактики їх виникнення, усунення наслідків надзвичайних ситуацій, організації рятувальних робіт, забезпечення техногенної безпеки діяльності служб аварійно-рятувального призначення та гідрометеорологічної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 37-р «Про схвалення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-2014-%D1%80#Text>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ СТРАХОВОГО ФОНДУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Андрій САВИЧ, канд. техн. наук, доцент

Олексій ТИМРОВ

*Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний
інститут мікрографії, м. Харків*

Основним предметом, що розглядається в доповіді, є цифрова спадщина сфери культури, що являє собою сукупність інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, інформаційних технологій, що забезпечують збереження і доступ до культурних цінностей, представлених у цифровій формі. Ключовою проблемою є формування цифрової спадщини, підтримання її цілісності та доступності, а також належного управління нею, що здійснюється за допомогою комплексу законодавчих, організаційних і технологічних заходів з арсеналу інформаційної безпеки, а також низки інноваційних розробок, що використовують методи штучного інтелекту. При цьому такі заходи вимагають реалізації на всьому життєвому циклі об'єкта культури: від задуму до безстрокового зберігання самого об'єкта або його цифрового образу.

Ще в середині 1990-х років стали обговорюватися різні проекти створення системи безстрокового зберігання інформації, як розподіленої системи, здатної забезпечити максимально можливі гарантії незмінності інформації, що зберігається, на даному рівні розвитку цивілізації. Були виділені три групи загроз:

- антропогенні (насамперед ідеологічні, політичні, військові),
- природні (локальні катастрофи, загрози з космосу),
- технологічні (висока динаміка зміни цифрових форматів, носіїв, програмного забезпечення).

Світова спільнота усвідомила важливість збереження цифрової спадщини і загрози, пов'язані з її втратою. Це знайшло відображення в «Хартії зі збереження цифрової спадщини», прийнятої ЮНЕСКО в 2003 р. Розвивається система рекомендацій щодо оцифрування та онлайн-доступу до культурних цінностей і збереження цифрової інформації, зокрема, в рамках діяльності Європейської комісії. (Рекомендації Європейської комісії з оцифрування та онлайн-доступу до культурних цінностей та збереження цифрової інформації).

Однією з основних правових проблем цифрової спадщини є те, що цифрові образи об'єктів, віднесених до культурного надбання, самі не є об'єктами такого надбання. Тому до них і до забезпечення їх безпеки відносяться відповідно. До того ж саме музейне, бібліотечне та архівне співтовариство, за рідкісним винятком, також поки ще недостатньо готове до обговорення поставлених проблем, особливо в галузі інформаційної безпеки.

Крім того, процеси оцифровки так чи інакше не є нерушливими. Наприклад, оцифрування старої магнітної стрічки, що вимагає аналогового відтворення, може призвести до фатальних для стрічки наслідків. Крім того, повальне захоплення «цифрою» веде до припинення або навіть до неможливості використання добре зарекомендували себе аналогових коштів. Це усвідомлюється, наприклад, науковою спільнотою, що займається репрографією, і нечисленними професійними студіями аналогового

звукового запису. У науково-практичному плані не вирішено питання і «розумної автентичності» цифрових копій аналогових оригіналів. Часто за розумну межу приймають, наприклад, здатність сприйняття людським оком. Але при цьому ніхто не знає ні того, якими через кілька десятків років будуть засоби візуалізації, ні якими будуть можливості напевно модифікованого людського зору.

Цілісність культурної спадщини в Україні поки відноситься до інтуїтивних поняття. Цифрова спадщина погано систематизована і розрізнена. Частково це пояснюється і архаїчністю систем державного обліку культурних цінностей. Поки про цілісність цифрової спадщини доводиться говорити тільки в порядку постановки завдання. Одним із способів вирішення проблеми цілісності цифрової спадщини могло б стати створення катастрофостійкого сховища з єдиною системою управління. Поки навіть окремі заклади культури національного рівня не завжди можуть забезпечити цілісність своїх цифрових зібрань. Однак труднощі створення єдиного інформаційного сховища пов'язані значною мірою з низьким рівнем довіри закладів культури до будь-якого з можливих операторів даного сховища. Разом з тим в даний час переважна кількість інформаційних ресурсів закладів культури зберігається в єдиному екземплярі в самих об'єктах культури і їх збереження, як правило, не регламентується ніякими відомчими або внутрішніми документами. Всі загрози звичайній культурній спадщині слід вважати і загрозами майбутній цифровій спадщині, оскільки ще не оцифровані об'єкти в разі втрати не можуть бути оцифровані, але навіть оцифрований об'єкт майже напевно буде потребувати повторного оцифрування на технологічному обладнанні нових поколінь. З іншого боку, оцифрування об'єкта істотно підвищує збереження і фізичну безпеку, оскільки, наприклад, для архівних документів може обмежити коло користувачів оригіналу, а для картин зменшує можливість підміни оригіналу копією в силу наявності спеціальних методик оцифрування.

Не претендуючи на належну класифікацію і повноту можливих загроз цифровій спадщині, можна виділити деякі з них для різних етапів життєвого циклу.

Загрози на стадії формування цифрової спадщини як системи пов'язані в тому числі з:

- недостатніми темпами формування цифрової спадщини;
- неправильно позначеними пріоритетами і помилково обраними об'єктами культури для створення цифрових образів;
- використанням застарілих або неадекватних методів і технологій для створення цифрових образів;
- відсутністю регламентів щодо створення цифрових образів об'єктів даного типу;
- недостатнім контролем якості створюваних цифрових образів;
- відсутністю адекватних засобів опису та самими метаописами;
- можливістю нанесення шкоди об'єкту оцифрування;
- неопрацьованістю правової бази;
- можливістю втрати прав на цифровий образ або обмеженнями на його використання.

Загрози на стадії збереження цифрової спадщини пов'язані в тому числі з:

- відсутністю адекватних умов зберігання;
- фізичними загрозами інфраструктурі зберігання;

- відсутністю суб'єкта, відповідального за збереження цифрової спадщини;
  - відсутністю адекватних регламентів зберігання;
  - порушенням цілісності цифрової спадщини;
  - фізичним старінням носіїв;
  - недостатнім досвідом і можливостями з міграції цифрової спадщини;
  - змінами в умовах фінансування забезпечення збереження;
  - відсутністю необхідних кадрів.
- Загрози порушення доступності цифрової спадщини:
- неправомірне обмеження у доступі до цифрової спадщини;
  - технічні обмеження у доступності цифрової спадщини;
  - відсутність розвинених засобів навігації та пошуку в цифровій спадщині.

Таким чином, в цьому далеко не повному і не систематизованому списку ми бачимо сукупність фізичних, організаційних і технічних загроз цифровій спадщині, з якими стикаються як окремі установи культури, так і держава в цілому.

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ В СИСТЕМІ ДСНС

Яна САНДИГА

НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Організація роботи щодо забезпечення безпеки праці в ДСНС України здійснюється згідно з Законом України «Про охорону праці». Та які б закони про охорону праці та здоров'я працівників не існували, все одно професія рятувальника залишається однією з найнебезпечніших галузей людської діяльності. У статті 43 Конституції України сказано: «Кожен має право на належні, безпечні й здорові умови праці», та професія рятувальника, на мою думку, заслуговує найбільшої уваги до організації умов праці в своїй галузі людської діяльності.

Організація охорони праці при ліквідації наслідків НС передбачає комплекс заходів, що проводяться з метою усунення або зменшення впливу факторів, що створюють загрозу життю і здоров'ю рядового та начальницького складу рятувальників і постраждалого населення, робітників і службовців в ході проведення АРІНР. Не дивлячись на те, що в ДСНС проводиться робота щодо проведення виробничого травматизму серед осіб рядового та начальницького складу сил цивільного захисту, працівників органів та підрозділів, підприємств та організацій системи Міністерства, дані виробничого травматизму свідчать, що якість впровадження в практичну діяльність вимог нормативно-правових актів з охорони праці потребує поліпшення.

За даними управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України, згідно з якими за 2020 рік в органах та підрозділах, на підприємствах, в організаціях і закладах освіти сфери управління ДСНС зареєстровано 68 випадків виробничого

травматизму (2 з яких групові), травмовано 70 осіб, 3 з них – смертельно, а саме: Управління ДСНС України у Волинській області – 2 випадки, травмовано 2 осіб; ГУ ДСНС України у Дніпропетровській області – 4 випадки, травмовано 4 осіб; ГУ ДСНС України у Донецькій області – 5 випадки, травмовано 6 осіб; Управління ДСНС України у Житомирській області – 1 випадок, травмовано 1 особу; Управління ДСНС України у Закарпатській області – 4 випадки, травмовано 4 осіб; ГУ ДСНС України у Запорізькій області – 4 випадки, травмовано 4 осіб; Управління ДСНС України в Івано-Франківській області – 2 випадки, травмовано 2 осіб; Управління ДСНС України у Кіровоградській області – 1 випадок, травмовано 1 особу; ГУ ДСНС України у Київській області – 2 випадки, травмовано 2 осіб; ГУ ДСНС України у Луганській області – 7 випадків, травмовано 7 осіб; ГУ ДСНС України у Миколаївській області – 2 випадки, травмовано 2 осіб; ГУ ДСНС України в Одеській області – 3 випадки, травмовано 3 осіб; ГУ ДСНС України у Полтавській області – 5 випадків, травмовано 5 осіб; ГУ ДСНС України у Рівненській області – 2 випадки, травмовано 2 осіб; Управління ДСНС України у Сумській області – 1 випадок, травмовано 1 особу; ГУ ДСНС України у Харківській області – 1 випадок, травмовано 1 особу (смертельно); ГУ ДСНС України у Херсонській області – 1 випадок, травмовано 1 особу; ГУ ДСНС України у Хмельницькій області – 1 випадок, травмовано 1 особу; ГУ ДСНС України у Черкаській області – 4 випадки, травмовано 4 осіб; Управління ДСНС України у Чернігівській області – 5 випадків, травмовано 6 осіб; Управління ДСНС України у Чернівецькій області – 1 випадок, травмовано 1 особу (смертельно); ГУ ДСНС України у м. Києві – 9 випадків, травмовано 9 осіб; Спеціальний авіаційний загін ОРС ЦЗДСНС – 1 випадок, травмовано 1 особу [1].

Для того щоб зменшити рівень травматизму та смертності в професії рятувальника, потрібно дотримуватися правил безпеки, а також проводити наступні заходи: поступово замінити застаріле рятувальне обладнання, забезпечити особовий склад засобами індивідуального захисту європейського зразку; вчасно проводити технічний огляд рятувальної спецтехніки та обладнання; здійснювати проведення інструктажів з правил безпеки з особовим складом; слідкувати за фізичним та психо-емоційним станом співробітників.

Важливою метою виконання запропонованих заходів є формування культури безпеки праці, позитивного ставлення до питань безпеки, поваги, активної взаємодії у запобіганні реалізації ризиків на робочому місці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В РЕГУЛЮВАННІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ

СКОРОХОД Я. А.

НК – Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Однією з головних причин низького рівня безпеки населення, території, техногенних об'єктів в Черкаській області є слабкість державної політики, спрямованої на посилення превентивної діяльності у сфері забезпечення техногенної безпеки. Необхідність впровадження засад управління проектними ризиками викликана глобальними і національними чинниками, які справляють негативний вплив на безпеку життєдіяльності українського суспільства. До них належать:

- значна кількість небезпечних техногенних об'єктів на території України;

- підвищення ймовірності і масштабів впливу стихійних природних явищ і катастроф на функціонування небезпечних техногенних об'єктів;

- високий рівень травматизму та смертності населення України, спричинений надзвичайними ситуаціями техногенного характеру;

- послаблення державного контролю та неефективність механізмів державного регулювання техногенної безпеки;

- неспроможність єдиної державної системи цивільного захисту в її теперішньому вигляді ефективно протистояти сучасним загрозам для безпеки людини, суспільства і держави;

- підвищення рівня ризику техногенних аварій і катастроф, обумовлених критичним ступенем зношеності (60-80 %) основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості.

Основними напрямками державної політики з питань управління ризиками є:

- формування нормативно-правової бази з техногенної та природної безпеки на основі єдиних принципів управління ризиками та гармонізація її з вимогами Європейського Союзу;

- запровадження нормування техногенних і природних ризиків та застосування відповідних норм в механізмах державного регулювання техногенної та природної безпеки;

- розширення сфери досліджень та розробок методів, моделей, методик аналізу та оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, прогнозування їх розвитку;

- розвиток загальної технології управління техногенною та природною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу;

- удосконалення системи моніторингу небезпечних техногенних об'єктів і природних процесів в напрямі забезпечення інформаційної бази для оцінки ризиків надзвичайних ситуацій;

- розвиток наукових засад розроблення державних програм соціально-економічного розвитку з урахуванням показників ризику;

- впровадження нових дієвих форм аналізу, оцінки, експертизи і контролю безпеки небезпечних техногенних об'єктів на всіх етапах життєвого циклу;

- формування сучасної інституційної бази регулювання техногенної та природної безпеки;
- міжнародне співробітництво України з питань регулювання техногенної та природної безпеки;
- вдосконалення системи освіти та забезпечення підготовки фахівців в галузі управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аржевітін С. М. «Невизначеності та безвідповідальності маємо покласти край» - Надзвичайна ситуація № 11 С.10-12.
2. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В. В. Бегун, І. М. Науменко – К., 2014

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА МІНІМІЗАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ

Валентин СНИГУР

НК – Сергій ТАРАСОВ, канд. наук з держ. упр.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Проблема підвищення ефективності державного управління заходами із запобігання надзвичайних ситуацій (далі НС) стає все більш актуальною, особливо у період повномасштабного вторгнення російської федерації, великої кількості обстрілів, ракетних атак, мінування територій та втрат унаслідок тяжких аварій та стихійних лих і витрат на подолання ліквідацію їх наслідків. За таких умов, вирішення проблем прогнозування, попередження та мінімізації втрат від НС набуває великого значення для суспільства.

Проблемою ефективного запобігання виникнення НС техногенного характеру займаються багато науковців, зокрема, в останні роки спостерігається інтенсифікація наукових досліджень і експериментальних прикладних розробок з планування заходів щодо запобігання виникнення природно-техногенних аварій. Проблеми запобігання виникнення НС присвячені наукові доробки вітчизняних і закордонних авторів. Так, власне у роботах М. М. Кучми [2], В. М. Шоботова [3], М. І. Стеб- люка [4], В. О. Михайлюк [5], В. О. Чмиги, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел [6] розглядаються проблеми виникнення надзвичайних ситуацій та заходи державної політики щодо їх запобігання.

На території нашої держави для забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту функціонує Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ), складовими якої є функціональна і територіальна підсистем, які повинні забезпечувати необхідний рівень безпеки життєдіяльності в умовах надзвичайних ситуацій різної природи.

Основу ЄДСЦЗ повинен становити класичний контур управління, який забезпечить:

- 1) збір, обробку та аналіз інформації;
- 2) моделювання розвитку обстановки на об'єкті управління та розвитку НС на території громади, регіону, держави;

3) розробку та ухвалення управлінських рішень щодо попередження та ліквідації НС, а також мінімізації їх наслідків;

4) виконання рішень щодо попередження та ліквідації НС, а також мінімізації їх наслідків [1].

Поряд з тим значну увагу потребує удосконалення організаційно-адміністративного механізму, який має ґрунтуватися на новій ролі ДСНС України як своєрідного «стратегічного ризик-менеджера», який проводить діяльність у сфері оцінки і прогнозу ризиків і виробляє стратегії їх зниження як мети політики у сфері техногенної безпеки. Важливу роль у становленні організаційних механізмів управління ризиками мають відігравати удосконалення державних систем нагляду і контролю, оптимальний розподіл виконавчих і контрольних функцій між рівнями державного і муніципального управління, оптимізація діяльності всіх органів влади, задіяних у процесі управління [7].

В умовах сьогодення виникає необхідність розробки формальних, нормативних методів і моделей комплексного рішення проблеми прийняття рішень при управлінні процесами попередження й ліквідації наслідків НС для забезпечення ефективного функціонування ЄДСЦЗ України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронов В. А. Науково-конструкторські основи створення комплексної системи моніторингу надзвичайних ситуацій в Україні: Монографія / В.А. Андронов, М.М. Дівізінюк, В.Д. Калугін, В.В. Тютюник. – Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2016. – 319 с.

2. Кучма М. М. Цивільна оборона (цивільний захист) : [навчальний посібник]. – Львів : «Магнолія плюс» ; видавець СПБ ФО «В. М. Піча», 2006. – 360 с.

3. Шоботов В. М. Цивільна оборона : [навчальний посібник]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 438 с.

4. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : [підручник] / М. І. Стеблюк. – К. : Знання-Прес, 2007. – 487 с.

5. Михайлюк В. О. Цивільний захист : [навчальний посібник] / В. О. Михайлюк. – Миколаїв : ЦДМТУ, 2003. – Ч. 2. Надзвичайні ситуації. – 124 с.

6. Чмига В. О. Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту населення і територій : [навч. посіб.] ; за заг. ред. В. О. Чмиги / Чмига В. О., Клименко Н. Г., Орел М. Г. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 155 с.

7. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України : [монографія] / Г. П. Ситник. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аліна СОКОЛ

НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, д-р іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Гендерну рівність тривалий час не вважали складовою реформи сектору безпеки, саме тому вона не була інтегрована на стратегічному рівні. Для сектору безпеки жіноцтво є важливою рушійною силою, бо воно завжди було активною частиною суспільства. Сьогодні жінки виявляють свою активність у тих сферах, де їхня підтримка є найбільш запитаною та

актуальною. Розвиток гендерної політики в секторі безпеки сприятиме уникненню зайвої закритості й позитивно позначиться на загальному рівні обороноздатності країни. Якщо жінки виявляють бажання служити в секторі безпеки, для них має бути створено всі можливості. Роль жінок у миротворчих процесах поглиблюється, а отже вони мають долучатися до них без зайвих перепон та забобонів. Якщо професійна кваліфікація жінок дає їм можливість обіймати керівні посади в структурах сектору безпеки та оборони, вони повинні мати право випробувати власні сили.

Однак оцінка гендерного впливу на сектор безпеки та оборони, здійснена Структурою ООН «Жінки в Україні» у 2017 році, виявила відсутність гендерної складової в його розвитку відповідно до міжнародних стандартів [1].

Назвемо перепони, з якими доводиться стикатися в процесі впровадження гендерної політики в діяльність структурних органів системи МВС як складової сектору безпеки:

1. Відсутність достатньої кількості спеціалістів з питань гендерної рівності в секторі безпеки, що негативно впливає на динаміку виконання завдань, визначених перед відомством.

2. Недосконалий інституційний механізм реалізації гендерної політики, що уповільнює здійснення ефективної координації та системної імплементації гендерної політики в діяльність органів системи МВС.

3. виділення бюджетних видатків на реалізацію гендерної політики, що спричиняє звуження переліку заходів, спрямованих на виконання національних та міжнародних документів і досягнення гендерної рівності загалом.

4. Недостатній розвиток гендерних процедур набору та утримання персоналу, який призводить до того, що жінки мають незначну підтримку в розвитку їхньої спроможності й лідерства.

5. Гендерні стереотипи та дискримінація.

6. Потреба в постійному вдосконаленні законодавчої бази відповідно до сучасного розвитку гендерної політики на міжнародній арені.

7. Відсутність інтегрованого уніфікованого підходу щодо системної та належної підготовки тренінгів із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації за ознакою статі, сексуальним домаганням, застосування позитивних дій та інших питань забезпечення гендерної рівності й розвитку гендерної компетентностей працівників органів системи тощо.

8. Відсутність умов для поєднання персоналом своєї роботи з сімейними та професійними обов'язками тощо [2, 21].

Варто зазначити, що для ефективної реалізації функцій в секторі безпеки важливо визнавати та реагувати на різні потреби жінок, чоловіків, хлопців і дівчат як представників населення, з яким доводиться працювати. Так само важливо, щоб професія працівника або працівниці сектору безпеки була рівно доступною як для жінок, так і чоловіків із забезпеченням рівного ставлення до жінок і чоловіків як фахівців.

Варто відзначити, що згідно останніх досліджень, якщо в секторі безпеки жінки та чоловіки представлені паритетно, він матиме більшу довіру серед населення, буде діяти ефективніше через доступ до ширшого кола навичок і досвіду. Жінки часто привносять у роботу сектору кращі комунікаційні навички, здатність ефективніше знижувати рівень напруження в насильницьких ситуаціях і мінімізувати застосування сили.

Отже, для більш стабільного функціонування сектору безпеки, потрібно постійно забезпечувати паритетне співвідношення робочих місць для чоловіків і жінок у його структурних одиницях. Саме такий крок стане тим чутливим індикатором, який засвідчить, наскільки демократичною, правовою й соціально розвинутою є наша держава та продемонструє високий рівень забезпечення громадянських прав та свобод, необхідний для повноцінного членства в Європейському Союзі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки ухвалена Радою Європи 7 березня 2018 року. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukrnew2/16808b35a4>.

2. Азаренко Т. І. Становлення гендерної рівності в секторі безпеки та оборони України // Розуміння маскуліності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та інші]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. – 234 с.

АНАЛІЗ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТІЙКІСТЬ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВИСОКОГО РІВНЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Євгеній СОЛОВЕЙ, Ірина КОСТЕНКО

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

За останні роки стрімко зросло використання терміна «стійкість» у різних сферах і значеннях, тому важливо розкрити сутність відповідного міждисциплінарного концепту, визначити його характерні риси та прояви, а також з'ясувати його відмінність від інших феноменів [1]. Зважаючи на ускладнення глобального безпекового середовища та невтішні прогнози щодо його розвитку у найближчі роки й десятиліття, нині особливий інтерес представляє дослідження концепту стійкості у сфері забезпечення національної безпеки. Зокрема, важливе теоретичне і практичне значення має застосування системного підходу до формування національної стійкості, визначення основних принципів, критеріїв, процесів і механізмів її забезпечення.

Наукові дослідження питань стійкості (англ. resilience) тривають давно. Вони стосуються різних наукових галузей та об'єктів, у контексті яких надаються розбіжні визначення цього терміна, пропонуються термін набув поширення в технічних дисциплінах як характеристика певних фізичних явищ і процесів (наприклад, здатність матеріалу чи механізму накопичувати енергію та витримувати значні навантаження без розривів і пошкоджень). Згодом його почали вживати у сферах психології (як одну з властивостей індивіда, що допомагає йому не змінювати поведінку під негативним впливом), екології (як здатність екосистем відновлюватися після катастроф) та суспільних відносин.

Поняття «стійкість» – багатогранне, використовується в різних сферах та має різні відтінки значення. Наприклад, багатьом добре відомі

термінологічні словосполучення: «корозійна стійкість металу», «стійкість будівлі», «психологічна стійкість людини», «стійкість міської інфраструктури до природних катастроф», «стійкість суспільства до терористичної загрози», «стійкість комп'ютерної системи до хакерських атак» та ін. У кожному з них визначальним є поняття «стійкість», але воно асоціюється із зовсім різними процесами, на перший погляд не поєднаними між собою. Проте поглиблений аналіз дає змогу виявити спільні риси в усіх цих випадках.

На питаннях різноманіття значень і трансформації поняття «стійкість» зосереджували увагу багато дослідників, серед яких П. Мартін-Брін і Дж. Андеріс [2], М. Волш-Ділей і В. Волфорд [3], Дж. Уолкер і М. Купер [4], Ф. Норріс, С. Стівенс, Б. Пфефербаум, К. Вічі та Р. Пфефербаум [5] та ін. У їхніх працях термін «стійкість» розглядається як безпосередній об'єкт дослідження, а не як сфера знань, що визначає певні рамки дослідження. Автори зазначають, що, попри високу популярність відповідних досліджень, у світі наразі не існує єдиного визначення поняття «стійкість».

Вивчаючи проблему визначення суспільної стійкості, дослідники Інституту суспільної і регіональної стійкості дійшли висновку, що серед наявного різноманіття визначень терміна «стійкість» складно обрати одне ідеальне. Кожне з них має специфічне значення, це дозволило зробити суттєві внески як у розвиток різних галузей знань, так і в міждисциплінарні дослідження стійкості. Експерти Інституту суспільної і регіональної стійкості стверджують: при визначенні цього поняття важливим є те, що воно має відображати спосіб його використання [6].

Слід зауважити, що лише семантичного аналізу терміна «стійкість», навіть проведеного з урахуванням сучасних технологій, зокрема Big Data, недостатньо, щоб зрозуміти значення цього поняття для тієї чи іншої сфери, а тим більше, для формування системних заходів та політики. З огляду на це принципово важливим є проведення комплексного дослідження та встановлення закономірностей і зв'язків, які пов'язують стійкість із певними характеристиками та процесами, а також іншими поняттями у визначеній сфері. Тобто необхідно визначити загальні характеристики концепту стійкості та його прояви у сфері, що досліджується.

Аналізуючи різні дослідницькі підходи до визначення поняття «стійкість», можна дійти висновку, що принципово важливе значення для його розуміння та подальшої концептуалізації мають такі характеристики:

- сфера досліджень;
- об'єкт, щодо якого розглядається стійкість;
- зовнішні чинники/впливи, щодо яких об'єкт має бути стійким;
- мета досягнення стійкості певного об'єкта;
- сторони, зацікавлені у відповідному результаті;
- суб'єкти/чинники, здатні вплинути на досягнення такого результату.

Виходячи з аналізу зазначених досліджень, а також тематичних глосаріїв з питань стійкості, розроблених низкою дослідницьких центрів, зокрема Стокгольмського центру стійкості [7], Альянсу стійкості [8], Міжнародного інституту з питань відновлення після катастроф (DRI) [9], а також праць інших авторів, можна зробити висновок про те, що в узагальненому вигляді поняття «стійкість» характеризує реакцію об'єкта на певні зовнішні подразники, його здатність адаптуватися до їх впливів без значної втрати функціональності.

Проведені дослідження виявили неоднозначність і специфічність концепту стійкості, який застосовується в різних сферах, а також суперечливість практик, які використовуються для його реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 12.Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. – Київ : НІСД, 2022. – 456 с.
- 13.Martin-Breen P., Anderies J. M. Resilience: A Literature Review. Bellagio Initiative, 2011. URL: <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle>.
- 14.Walsh-Dilley M., Wolford W. (Un)Defining resilience: subjective understandings of 'resilience' from the field. Resilience. 2015. No. 3:3. Pp. 173–182.
- 15.Walker J., Cooper M. Genealogies of resilience: From systems ecology to the political economy of crisis adaptation. Security Dialogue. 2011. Vol. 42. No. 2. Pp. 143–160.
- 16.Norris F. H., Stevens S. P., Pfefferbaum B., Wyche K. F., Pfefferbaum R. L. Community Resilience as a Metaphor. Theory. Set of Capacities and Strategy for Disaster Readiness. American Journal of Community Psychology. 2008. No. 41(1-2). Pp. 127–150.
- 17.Definitions of Community Resilience: An Analysis: A CARRI Report. Community and Regional Resilience Institute, 2013. URL: <https://s31207.pcdn.co/wp-content/uploads>.
- 18.Stockholm Resilience Centre. Resilience dictionary. URL: www.stockholmresilience.org/research/resilience-dictionary.html.
- 19.Glossary. Resilience Alliance. URL: <https://www.resalliance.org/glossary>.
- 20.Disaster Recovery Institute. International Glossary for Resilience. URL: <https://drii.org/resources/viewglossary>.

ФІЛОСОФІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА НОВІТНІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Дмитро УСОВ, д-р філос. наук, професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Феномен відповідальності має бути дослідженим не лише як теоретична, і й як практична проблема, витлумачена крізь призму проблем свободи та справедливості, а також у новітніх, насамперед екзистенційних контекстах. Адже, як справедливо наголошує М. Рідель, саме в понятті відповідальності перехрещуються мовні та реальні стосунки. Проте для власне філософського дискурсу відповідальності засадничими на європейських обширах стали праці відомого німецького філософа К.-О. Апеля, яким притаманна як безумовна значущість, так і певні межі. Насамперед варто зауважити, що плідність концепту відповідальності Апеля, в аспекті взаємозв'язку її персональних та колективних вимірів, зумовлена важливістю розуміння відповідальності, як громадянської чесноти та сутнісної характеристики людського буття, за умов боротьби України за своє існування. Про намагання невпинно рухатися в річищі критичної до суспільного буття етики відповідальності, свідчить і остання прижиттєва книга Апеля «Трансцендентальна рефлексія та історія» [2]. Дискурс відповідальності Апеля ґрунтується на наступних ідеях та принципах. По-перше, на його думку, колективну безвідповідальність варто замінити колективною відповідальністю, заснованою на новій філософській антропології, осердям якої має стати *людина відповідальна*. Проте «криза розуму», яку Апель так прагнув подолати, трагічно постала вже без нього,

перед нами, набула нових жахливих вимірів: коли нетерпимість до іншого, особливого буття стала не просто незаконною чи аморальною, а відверто безвідповідально-злочинною.

По-друге, саме в означеному нами екзистенційному аспекті проблеми відповідальності, як однієї з найістотніших теоретичних та практичних проблем сьогодення, і постає внутрішня еволюція роздумів Апеля про відповідальність до аналізу співвідповідальності. Незважаючи на його твердження, що принцип співвідповідальності закорінений у відповідальності особистій, питання про взаємини колективної та персональної відповідальності (особливо в контексті злочинів путінського режиму проти людяності, проти цивільного населення) залишається відкритим і безумовно передбачає і персональну, і колективну відповідальність.

Саме тезу про свідомі людські (а особливо – нелюдські, антигуманні) дії, за які людина і несе відповідальність, вже було висловлено у дискусіях про межі апелівського трансценденталізму. Зокрема, у передмові до праці «Демократія в епоху глобалізації», О.Гюфе наголошує на важливості взаємозв'язку принципу справедливості та відповідальності: «Самоорганізація і відповідальність набувають завершеності у кваліфікованій демократії: якщо колективний суб'єкт по-справжньому стає правовим, то це засвідчує здійснення його самоорганізації. Та коли це пов'язане ще й з принципами справедливості, то йдеться не просто про здатність до відповідальності, а й про справжню відповідальність» [3, с. 9]. Про слушність означеного зауваження свідчить і звернення Апеля до проблеми справедливості в аспекті відповідальності у розділі «Проблема справедливості у мультикультурному суспільстві» вже згадуваної вище праці. Проте вже тут виникає питання: хто, перед ким і якою мірою є відповідальним? Та, зрештою, відповідаючи на це запитання, вийти за межі хоч і розширеного, проте, як з'ясувалося, дещо наївно-утопічного бачення відповідальності не вдалося не лише Апелю, а і його учням та послідовникам, зокрема Д. Бюлеру.

По-третє, в межах свого варіанту трансформації трансцендентальної парадигми філософського мислення К.-О.Апель вирізняє два пласти інтерсуб'єктивної спільноти: пласт емпірично, історично утвореної злагоди та взаємодії (фактичного апіорі належності до реальної комунікативної спільноти), з одного боку, та нормативно-ідеальний пласт (регулятивне апіорі ідеальної комунікативної спільноти), з іншого, як єдино можливий «регулятивний принцип» справжнього вільного порозуміння. Порозуміння, яке уможлиблює вихід за межі комунікативної несвободи, яка тепер вже не постає такою нездоланною та важливою, як вважали класики комунікативної філософії. Тому в сучасній філософії виникає проблема подолання залежності від панування (у різних формах обмежень та тиску) певного класу чи групи, чи країни над іншими людьми. Йдеться про створення реальних умов для можливості вільно думати та не залежати від занадто конкретних спільнот, які нав'язують упередження, метанарації, алгоритми поведінки, способи буття, засновані на насильстві, а не на справедливості, правах та свободах.

На думку Апеля, аби не наразитися на несправедливість чи маніпуляцію, кожен учасник реальної взаємодії мусить наперед бути спроможним зважати на ідеальну комунікативну спільноту (або ж спільноту аргументуючу): тобто кожна «здатна до мови» людина, яка в процесі

соціалізації та оволодіння мовою водночас набула й «комунікативної компетенції», перебуваючи в істині, мусить зберігати такий стан речей шляхом «трансцендентальної рефлексії». Апелль також стверджує, що через визнання та повагу до головної норми аргументативного дискурсу: рівноправність та спільну відповідальність усіх його учасників, можливо обґрунтувати доповнювальність двох головних ідеально-типових позицій сучасної практичної філософії: універсалістської етики справедливості та прагматично-аристотелівської етики доброго життя [1]. Йдеться про дещо утопічну на сьогодні етику солідарної глобальної відповідальності та комунікативної взаємодії інтересів та обговорення кризових ситуацій.

Сказане вище уможлиблює декілька наступних висновків: по-перше, відповідальність в граничних ситуаціях постає як прагнення захищати власний життєвий простір, що вказує на її екзистенційну модальність. Мова йде про відповідальність як форму турботи про колективну та індивідуальну ідентичність та недостатність обстоюваного Апеллем переважно мовно-комунікативного сенсу його дискурсу відповідальності та співвідповідальності, Навіть його ідея обґрунтування «планетарної макроетики» залишилася беспорядною перед новими суспільними викликами. По-друге, в якості істотної постає необхідність доповнення апелівського тлумачення відповідальності розумінням, дослідженням її нових рівнів, зокрема в сенсі запропонованого К.Ясперсом концепту провини: відповідальності кримінальної, політичної, метафізичної та моральної [5]. Це важливо навіть при тому, що провини стосується минулого, а відповідальність спрямована у майбутнє.

По-друге, варто також наголосити на методологічному та практичному сенсі роздумів щодо правового виміру персональної та колективної відповідальності та їх національного життєвітового контексту. Зокрема О. Гюфе не просто виходить з того, що «індивід має як право, так і обов'язок власної відповідальності та самопомоги» [3, с.115], а відповідальність за допомогу тим, хто її потребує, є органічною складовою людської гідності. Він доповнює це міркування наступними принципово важливими тезами: готовність до відповідальності можлива лише в *осудних людей* (курсив наш – Д.У.), суб'єктів права. Щоб стати таким, потрібна правова добросовісність, визнання себе та інших суб'єктами права, яких можуть за протиправні вчинки притягти до відповідальності. «Необхідно усвідомлювати добрі (такі, що відповідають праву) та погані (протиправні) правові вчинки, тобто визнати за собою осудність, і не тільки на словах, а й на ділі, завдяки відповідному способу життя» [3, с. 72]. Щодо взаємин відповідальності колективної та персональної, то «національна держава бере на себе відповідальність за негативні наслідки економічного розвитку: вона, через соціальне страхування, перетворюється на солідарну спільноту... І навіть такий захисник постнаціонального, як Габермас, погоджується з тим, що тільки національна свідомість перетворює підданих на громадян, які відчувають себе відповідальними одне за одного» [Там само, с. 158].

Таким чином, запропонована сучасною філософією спроба виокремлення найістотніших складових філософської концептуалізації ідеї відповідальності постає як усвідомлення неможливості справедливого, людяного розв'язання соціальних та міжкультурних конфліктів без належної взаємної поваги, визнання гідності їх учасників та надає можливості для подальшого розвитку проблеми відповідальності в контексті проблем справедливості, свободи та провини. Саме справедлива та неминуча

відповідальність стає, мусить стати «моральним компасом» не просто складного, а трагічного світу. Світу, який актуалізує не лише відповідальність перед майбутніми поколіннями за довкілля, кліматичні зміни, а й за наслідки агресивних, злочинних дій, які вартують тисячі і тисячі людських життів.

По-третє, вартою уваги постає теза про те, що саме відповідальність є основою свободи. Суть цього положення полягає в тому, що «переймаючи відповідальність на себе, в усякому разі тоді, коли можлива особиста участь у тій чи іншій події життя, кожен із нас, тобто кожна людина, може усвідомлювати себе відповідальною і, в цьому розумінні, вільною» [4, с. 82]. У свободі оприявнюється реальність відповідальності: людина «засуджена, приречена» не так на свободу, як *на те, щоб брати на себе відповідальність* (курсив наш – Д.У.), без цього боротьба за рівність та справедливість може завершитися знищенням того, що сприяє їх здійсненню) [Там само, с. 84]. Виокремлення ж монологічної та діалогічної відповідальності, яка не просто передбачає визнання існування іншого персонального та соціального, колективного буття, актуалізує проблему людської гідності.

Важливо також наголосити на тому, що поглиблення інтересу до питань взаємин відповідальності та людської гідності стосується насамперед вітчизняної філософії і зумовлене трагічними подіями саме нашого життя. Подіями, які стали такими ж руйнівними, екзистенційно-значущими, як і події Другої світової війни. Йдеться про прагнення до приниження та фізичного знищення не просто окремих людей, а цілого народу, нашого українського народу. І знову виникає запитання про те, як це могло статися та що треба робити, щоб це не повторилося в майбутньому? А також – про відповідальність, моральну, метафізичну та юридичну, всіх дієвців та ідеологів нечуваних у нашому столітті на теренах Європи злочинів проти людяності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апел К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі / Пер. з нім. В. Купліна. Київ, 2009.
2. Apel K.-O. Transzendente Reflexion und Geschichte / Hrsg. und mit einem Nachwort von Smail Rapic. Berlin: Suhrkamp, 2017.
3. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / Пер. з нім. Л. Ситниченко, О. Лозінської. К.: ППС-2002, 2007.
4. Рідель М. Свобода та відповідальність. Два основних поняття комунікативної етики // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996.
5. Jaspers K. Die Schuldfrage. Von der politischen Haftung Deutschlands. München, Zürich. 1965.

БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Богдан ЦИМБАЛ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Безпека особистості – одна із складових у характеристиці системи цивільного захисту населення. На цій підставі можна зазначити про важливість застосування до дослідження безпеки особистості інструментарію, який використовується у межах фундаментальної науки,

зокрема, «Публічне управління та адміністрування». При цьому вивчення проблем безпеки особистості передбачає своєрідність у поєднанні, крім класичних загально наукових методів, ще й визначення комплексних і специфічних підходів до характеристики місця безпеки особистості в системі публічного управління в контексті забезпечення сталого розвитку.

Безпека особистості найповніше розкривається в рамках історичного та комплексного підходів при використанні порівняльних характеристик, а також синтезу функціонального й інституційного підходів. Застосування означених підходів передбачає упровадження низки методів. Їхню основу становлять відповідні методологічні засади, що дозволяють розглянути певну методологію як *вчення* про організацію діяльності, зокрема, публічно-управлінської діяльності. Зважаючи на предмет нашого дослідження, необхідно окреслити методологічні засади щодо формування системи публічного управління безпекою особистості в контексті забезпечення сталого розвитку.

Причинами виникнення та формування вчення про безпеку особистості є потреби й інтереси суспільства та людини у захисті від небезпек (дет. про їх важливість акцентовано в попередньому підрозділі цієї роботи).

Потреби й інтереси суспільства включають таке:

- збереження здоров'я та працездатності членів спільноти;
- захист членів суспільства від природних небезпек;
- демографічне зростання в умовах впливу небезпек як зовнішніх і внутрішніх факторів тощо.

Потреби окремо взятої особистості включають таке:

- фізіологічні потреби у їжі;
- у продовженні роду;
- у безпеці;
- у соціальних зв'язках (включеність у суспільство, наявність власної сім'ї та ін.);
- у повазі, схваленні та визнанні;
- у духовному, гуманітарному та іншому розвитку тощо.

Отже, офіційне визнання поняття безпеки особистості й інтересів останньої є закономірним наслідком, з одного боку, зростання загроз життєдіяльності людини та суспільства загалом, а з іншого – досягнень у вивченні проблем безпеки особистості та соціальної безпеки представниками багатьох галузей фундаментальної науки.

Мета гарантування та підтримки безпеки особистості – створення захисту з боку держави для людини в техносфері від зовнішніх негативних впливів антропогенного, техногенного та природного походження.

Завдання гарантування та підтримки безпеки особистості – формування в людини світогляду та культури безпечного життя, набуття знань, умінь і навичок, необхідних для забезпечення комфортного та безпечного життя, а також для збереження допустимої якості довкілля.

Предмет досліджень у сфері гарантування та підтримки безпеки особистості – це визначення небезпек (загроз) останній, що існують у системі «людина – джерело небезпеки», а також застосування методів і засобів щодо захисту від небезпек.

Наразі в Україні безпека особистості є результатом розвитку вчення, покликаного інтегрувати знання на загальній методичній основі у єдиний комплекс. Причому на кожному етапі методологічного вивчення безпеки

особистості є своя специфіка застосування необхідних для цього методів. Допомогти в їхньому обґрунтуванні може використання загальної методології побудови системи публічного управління.

Таким чином методологічно виправданим є визначення засад щодо поділу загроз безпеці особистості та їх характеристики залежно від того, які цінності для особистості є пріоритетними, а також залежно від джерела загроз. Окрема людина може загрожувати життю та здоров'ю іншої, її власності, честі та гідності особистості, але значно меншою мірою духовним цінностям, політичним правам і свободам, загальному добробуту людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст. 241.
3. Особливості системи соціального захисту населення в Україні [Електронний ресурс] / М. М. Фаріон // Ефективна економіка. – 2017. – № 7. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5709>.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ РАДІОАКТИВНОГО ВИПРОМІНЕННЯ МІСЦЕВОСТІ, СПРИЧИНЕНОГО НАСЛІДКАМИ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Карина ШАМІНА

НК – Євген КАЧКАР, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Вторгнення країни-агресора та проведення ними інженерних земляних робіт по улаштуванню окопів та протитанкових траншей для утримання і оборони Чорнобильської зони, стало причиною техногенної радіаційної надзвичайної ситуації в період березня-квітня 2022 року. Внаслідок цих дій відбулася міграція радіоактивних речовин та підвищення рівня радіоактивного випромінення.

Міграція радіоактивних речовин призвела до їхнього перерозподілу по глибині ґрунту (вертикальна міграція) і у горизонтальному напрямку (латеральна міграція), що сприяло надходженню їх у рослини та у ґрунтові води. Рушійні сили, які викликають міграцію радіоактивних речовин у ґрунтах в природніх умовах, дуже різноманітні по своїй природі за ступенем впливу на міграцію. До них належать: фільтрація атмосферних опадів углиб ґрунту, капілярний підтік вологи до поверхні у результаті випару, термперенос вологи під дією градієнта температури, рух води по поверхні ґрунту, дифузія вільних і адсорбованих іонів, перенос на колоїдних частках, перенос по кореневих системах рослин, діяльність риучих тварин у ґрунті.

Але одним із основних чинників техногенної надзвичайної ситуації є порушення цілісності ґрунтового шару на значній площі зони відчуження, спричиненого самовільним проведенням інженерних робіт військовими РФ.

Природне заглиблення радіоактивних речовин у ґрунті, поряд із природним розпадом, є одним з основних чинників, що зменшують потужність експозиційної дози (ПЕД) зовнішнього опромінення і

концентрацію небезпечних радіоактивних речовин у пригрунтового прошарку повітря внаслідок їх повторного вітрового підйому.

Ще однією небезпекою розповсюдження радіоактивних речовин стало виникнення лісових пожеж утворених внаслідок артилерійських обстрілів та господарської діяльності військ країни-агресора на території Чорнобильської зони. Внаслідок цього вигорівша кора дерев, хвоя, трав'яна підстилка та гумус перейшли у золу, недопал і аерозоль разом з частинами радіонуклідів.

Відповідно на згарищах радіоактивна зола і недопал переноситься вітром за рахунок вітрової ерозії на значну площу, що сприяє розповсюдженню радіоактивних забруднень. У результаті відбувається перерозподіл рівнів радіоактивного забруднення і протягом якогось часу неминуче підвищення радіаційного фону.

Із зазначеного випливають очевидні висновки про необхідність розробки засобу локалізації цих негативних явищ.

Одним із засобів локалізації радіоактивних матеріалів є застосування розчинів із вмістом карбамідформальдегіних смол, що дозволить консервувати (фіксувати) міграцію радіоактивного пилу ґрунтів та продуктів горіння.

У дослідженні пропонується розробити засіб локалізації негативних явищ при розповсюдженні забруднених радіоактивними відходами лісових масивів Чорнобильської зони внаслідок військових дій, застосовувати добавки у воду, якою здійснюється гасіння пожежі та обробка зруйнованої поверхні ґрунту. Такі дії забезпечать утворення захисної плівки на поверхні земляного покриву та згарища. Для цього ефективно застосовувати водний розчин із добавками карбамідформальдегіної смоли та 25% водного розчину кристалогідратної солі $Al_2(SO_4)_3 \cdot 18H_2O$. Це дозволить локалізувати негативні явища що виникли.

Перспективи подальших досліджень. 1. Підібрати оптимальну рецептуру приготування розчину для ізоляції поверхні ґрунту. 2. Сконструювати модель роботизованого засобу доставки та розпилення розчину по GPS-координатах орієнтування на території з підвищеним радіоактивним випромінюванням.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Олександра ШАПОВАЛ

НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Міжнародна правове регулювання в галузі охорони праці – це встановлена міжнародними договорами (актами) система стандартів щодо регулювання праці, яку держави, що приєдналися до відповідного міжнародного договору, використовують в національному трудовому законодавстві. Суб'єктами міжнародно-правового регулювання праці є ООН та її спеціалізований орган – Міжнародна Організація Праці (МОП).

На сьогодні членами МОП є 185 держав.

Характерною особливістю МОП є її тристороння структура, яка об'єднує представників урядів, організацій роботодавців та працівників, які на рівних умовах беруть участь у роботі організації на всіх її рівнях.

МОП покликана вирішувати такі завдання: розробка узгодженої політики та програм, спрямованих на вирішення соціально-трудоових проблем; розробка та прийняття міжнародних трудових норм (конвенцій та рекомендацій) для проведення прийнятої політики у життя; допомога країнам - членам МОП у вирішенні проблем зайнятості; розробка програм щодо поліпшення умов праці; розвиток соціального забезпечення; розробка заходів щодо захисту прав таких соціально вразливих груп трудящих як жінки, молодь, особи похилого віку; сприяння організаціям найманих працівників і підприємців в їхній роботі спільно з урядами щодо врегулювання соціально-трудоових відносин. [1].

Основними органами МОП є Міжнародна конференція праці, Адміністративна рада та розташований у Женеві постійний Секретаріат – Міжнародне бюро праці (МБП). Вищим керівним органом МОП є Міжнародна конференція праці, яка збирається раз на рік у Женеві. Конференція розробляє та приймає міжнародні конвенції та рекомендації, ухвалює бюджет та програму роботи Організації, обирає Адміністративну раду МОП, є форумом для обговорення актуальних проблем у соціально-трудоовій сфері.

Крім МОП, вагомий внесок у створення міжнародного права з питань охорони праці роблять Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО), Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Міжнародна організація авіації (ІКАО) та ін

Важливими міжнародними актами з питань охорони праці є міжнародні договори і міжнародні угоди, до яких приєдналась Україна в установленому порядку. Значне місце серед міжнародних договорів, якими регулюються трудові відносини, займають конвенції Міжнародної організації праці (МОП). Україна ратифікувала 69 конвенцій (8 фундаментальних із 8-ми, 4 пріоритетних із 4-х та 57 технічних) із 177-ми конвенцій МОП, які прийняті сьогодні.

Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці охоплює такі основні напрямки:

- вивчення, узагальнення та впровадження світового досвіду з організації охорони праці, покращення умов праці та виробничої безпеки;
- участь у міжнародних інституціях з соціально-трудоових питань та у роботі їх органів;
- одержання консультацій зарубіжних експертів та технічної допомоги у питаннях вдосконалення законодавчої та нормативної бази охорони праці;
- проведення та участь у міжнародних наукових чи науково-практичних конференціях та семінарах; - підготовка кадрів з охорони праці за кордоном. [2].

Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Україна докладає значних зусиль для узгодження свого національного законодавства з європейськими та міжнародними трудовими нормами й передовою практикою в царині безпеки та гігієни праці

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. https://refotpbgo.ucoz.org/publ/okhorona_praci/mizhнародne_spivrobotnictvo_v_galuzi_okhoroni_praci/4-1-0-330

2. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посібник. – 5-те вид., допов. І перероб. К.: Університет «Україна», 2011. – С. 23-55; 253-276.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ШОЙКО Василь, канд. іст. наук

Національний університет цивільного захисту України

Основними завданнями системи публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту є попередження, прогнозування, планування, оповіщення населення щодо надзвичайних ситуацій, а функціонування сфери цивільного захисту спрямовано на захист населення, територій, економіки від наслідків стихійних лих, аварій, катастроф, військових конфліктів тощо.

В умовах необхідності забезпечення відповідного рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та переходу країни до сталого розвитку методологічною основою є системний підхід, який дозволяє реалізувати всі функції публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту, забезпечити узгодження діяльності всіх інституцій, діяльність яких спрямована на формування і розвиток сфери цивільного захисту, як необхідної передумови запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків у мирний час та в особливий період. З методологічної точки зору слід зазначити, що є джерелом загрози людині та соціуму в цілому і яким чином небезпека впливає на суспільні відносини. Адже, якщо вся увага буде сконцентрована на загрозах і небезпеках (тероризм, злочинність, пандемії тощо) без виявлення причин, що їх породжують, запобігти надзвичайним ситуаціям і ефективно боротися з ними практично неможливо. Тобто соціальні загрози та небезпеки – це результат наявних і сформованих у самому суспільстві, у міждержавних відносинах протиріч, і без їх виявлення та усунення безпека забезпечена бути не може. Також з методологічної точки зору, важливо розглянути механізм дії небезпеки. Вплив небезпеки ту чи іншу систему є процес, який має певну структуру, і у якому виділяються статичний і динамічний аспекти: до першого відносяться постійні фактори можливих надзвичайних ситуацій, до другого – нестабільні фактори [1].

Системний підхід до системи забезпечення безпеки у сфері цивільного захисту передбачає її розгляд як системи, що забезпечує цивільний захист – сукупність функціональних елементів, що визначають характер її діяльності. Система забезпечення безпеки у сфері цивільного захисту складається з елементів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, громадян, які беруть участь у забезпеченні цивільного захисту), що забезпечують її діяльність, мають конкретне призначення та конкретні завдання, що впливають з досягнення загальної мети. Основним змістом організаторської діяльності є практичне керівництво людьми – узгодження спільних дій та регулювання

їх на всіх етапах процесу публічного управління та адміністрування. З позицій процесного методологічного підходу організаторська діяльність сприймається не як одноразова дія, а як серія безперервних взаємозалежних дій, т. е. процес. І з точки зору наведених підходів публічне управління та адміністрування в першу чергу – це мистецтво управління зрозуміти ситуацію, розкрити її особливості і вибрати оптимальне рішення з безлічі можливих, а потім дотримуватися наукових рекомендацій в галузі публічного управління та Аналіз ситуації, що склалася у сфері ЦЗ Вибір публічно управлінського підходу, який відповідає ситуації Перехід до відповідного публічно управлінського підходу Реалізація змін в ПУА, які дозволяють виправити ситуацію в ЦЗ адміністрування, які мають узагальнюючий та універсальний характер [2].

Тому система забезпечення безпеки у сфері цивільного захисту має розглядатися з управлінських позицій – як організація її діяльності із забезпечення цивільного захисту та з організаційно-структурної позиції – як сфера (система), яка покликана реалізовувати організаційні рішення у сфері забезпечення цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коробкін В., Яковлева Я. Удосконалення системи цивільного захисту територіальних громад як запорука підвищення рівня спроможностей єдиної державної системи цивільного захисту. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 1(11), 42-60.

2. Кропивницький В. С. Публічне управління та адміністрування у сфері цивільного захисту в Україні: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : «Діса Плюс», 2022. 332 с.

LOCAL GOVERNMENT IN THE WAR CONDITIONS

CHUBINA A. S.

*Educational and Scientific Institute of Public Administration
and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

In the first hours of the large-scale war, martial law was introduced in Ukraine. This changed the lives of all Ukrainians, the activities of state and self-governing institutions.

By the decree of the President of Ukraine, which was approved by the Law of Ukraine, the regional, Kyiv City State Administration, local government bodies were to form defense councils and provide assistance to the military command in the introduction and implementation of measures of the legal regime of martial law. Military administrations were created in settlements in the territories of active hostilities.

Despite the martial law, local self-government continues its work today. Local government bodies of all levels cooperate with the military command and military administrations, and, if necessary, agree on separate powers among themselves.

Additional functions that fell to the lot of local authorities in the first days of the war related to the large influx of internally displaced persons. The local self-government bodies organized the registration of the relevant status, the issuance

of certificates and, with the help of community members, established the process of accommodating people who left their homes.

During the hostilities, some settlements of Ukraine were under temporary russian occupation. The representatives of the local governing municipalities were asked the question of actions under such conditions. The Legal Group of the Office of Support for Decentralization Reform of the Ministry of Regions has prepared a Clarification on Possible Actions and Decisions in the Conditions of Occupation.

The state government quickly regulated the activities of state bodies and local government in the conditions of martial law. Parliament adopted draft law No. 7153, which simplifies the functioning of local government and the Government during martial law. The law has been sent to the President of Ukraine for signature.

Also, on April 20, the Verkhovna Rada adopted draft law No. 7269 on amendments to the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» regarding the functioning of local self-government during the period of martial law. The project provides for the regulation of the exercise of the powers of local government in the conditions of martial law, simplification of the personnel decision-making procedure regarding positions in local government, positions of heads of entities of the utility sector of the economy.

Under the conditions of the need to solve complex problems of martial law, the effectiveness of interaction between state authorities, the leadership of territorial communities, and representatives of public and volunteer organizations has been significantly increased. In particular, a mechanism for economic support of the Armed Forces of Ukraine has been established, part of the business has been successfully relocated from the war zone and neighboring territories to the western regions, and the civilian population is being evacuated.

This is the evidence of the effectiveness of such self-organization of society as local government. The experience gained by Ukraine during the war demonstrates the undeniable advantage of self-organization of the population over centralized management.

Despite the active phase of the Russian-Ukrainian war and the transition of all political and social processes to the military plane, law-making work on improving the mechanisms of local democracy continues in Ukraine. And also regarding improving the openness and transparency of the activities of local government bodies. Yes, draft law No. 7283 "On People's Power at the Level of Local Self-Government" has been registered. The draft law expands the legal possibilities for the involvement of residents and public organizations in the development of decisions at the level of local self-government.

Due to the war in Ukraine, which was unleashed by russia, a third of Ukrainians may have problems with getting enough food. In this direction, the implementation of the initiative «Gardens of Victory» has been held - providing advisory support to territorial communities and households that will be engaged in gardening, storage, processing of products, etc.

In addition, those communities that suffered from Russian aggression and are now freed from the occupation have begun to rebuild their territories. Representatives of the local self-government are inspecting the damaged housing, assessing the damage and are already receiving resources from the state to compensate for the damage caused.

April 1 marked 8 years since Ukraine embarked on reforming local government and territorial organization of power and decentralization of power. It was on April 1, 2014 that the Government approved the Concept of Reforming

Local Government and Territorial Organization of Power. In 2020, the state completed the first stage of the reform and local elections were held on the new territorial basis of communities and districts.

The civilized world demonstrates unity and support with Ukraine. From March 18 to April 7, 2022, the International Marathon "Unification of local governments of the world for the well-being of people and peace" was held. Within its limits, a dialogue took place between representatives of local self-governments, in particular sister cities of Poland, Hungary, Moldova, Romania, Slovakia, which receive the largest number of refugees from Ukraine, and leaders of local self-governments of Ukraine.

A new online platform Cities4Cities has been created with the support of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe to support Ukrainian cities in finding partners. The platform is a free online tool. It allows local self-government bodies of Ukraine and other regions of Europe to share their needs and proposals related to urban infrastructure, as well as to establish direct connections for cooperation on obtaining practical assistance.

REFERENCES

1. Local Government in the War Conditions: results for the period from February 24 to April 30. URL:<https://uplan.org.ua/analytics/mistseve-samovriaduvannia-v-umovakh-viiny-pidsumky-za-period-vid-24-liutoho-do-30-kvitnia/>

2. The Functioning of Local Government During Martial State - the draft law was adopted as a basis. URL:<https://decentralization.gov.ua/news/14828>

3. International Partners are Helping Ukraine to Find Solutions for Strengthening Local Government During the War. URL:<https://decentralization.gov.ua/news/15737>

4. Local Government During Martial Law: the Specifics of Functioning are Determined by the Law. URL:<https://www.auc.org.ua/novyna/misceve-samovryaduvannya-pid-chas-voyennogo-stanu-osoblyvosti-funkcionuvannya-vyznacheno>

5. How Does Local Self-Government Work Under Martial Law? URL:<https://centreua.org/publikatsiyi-golovna/yak-pratsyuye-mistseve-samovryaduvannya-v-umovah-voyennogo-stanu/>

6. Some Issues of Organizing the Work of Local Self-Government Bodies Under Martial Law. URL:<https://decentralization.gov.ua/news/14666?page=12>

Секція 3. Соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

ДО ПИТАННЯ ЗМІН У ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБАМ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДСНС УКРАЇНИ

Валерія БРУС

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Грошове забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту – це гарантовані державою грошові кошти, які повинні забезпечити створення умов для належного та сумлінного виконання особовим складом службових обов'язків та стимулювати до якісного виконання завдань за призначенням.

При нарахуванні грошового забезпечення особам рядового та начальницького складу основним документом є Наказ № 623 від 20.07.2018 року «Про затвердження Інструкції про виплату грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту». Грошове забезпечення осіб рядового і начальницького складу визначається залежно від посадового окладу, спеціального військового звання, надбавки за вислугу років, надбавки за особливості проходження служби у розмірі до 50 % та щомісячної премії.

Грошове забезпечення виплачується за місцем постійної служби. Виплата особам рядового і начальницького складу грошового забезпечення проводиться один раз за поточний місяць у період з 20 по 25 числа [1].

Постановою КМУ від 30.08.2017 року № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» затверджено тарифні розряди за основними типовими посадами осіб начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту. Цією постановою змінено порядок нарахування грошового забезпечення. Зокрема, встановлено залежність розмірів посадового окладу та окладу за спеціальним званням від прожиткового мінімуму для працездатних осіб [2]. Ця норма мала забезпечити щорічне зростання розміру грошового забезпечення в залежності від збільшення соціальних стандартів в державі. Але станом на сьогодні її положення реалізовано частково, адже оклади розраховано по прожитковому мінімуму для працездатних осіб 2018 року. Також збільшено у структурі грошового забезпечення частку основних його видів: посадового окладу, окладу за спеціальним званням та надбавки за вислугу років до 60 % та зменшено частку додаткових видів у структурі грошового забезпечення з 85 % до 40 %. Безумовно, позитивним є факт ліквідації диспропорції в розмірах грошового забезпечення в різних силових структурах і надання правових підстав для перерахунку пенсій колишнім рятувальникам.

Згідно наказу ДСНС від 13.01.2022 року № 25 « Про окремі питання грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби

цивільного захисту у 2022 році» з 01 лютого 2022 року підвищено виплату місячного грошового забезпечення особам рядового і молодшого начальницького складу на 10 % за рахунок збільшення розміру премії. Мінімальний розмір грошового забезпечення встановлено у розмірі не менше ніж 11 000 грн. за повний місяць виконання обов'язків за посадою, крім осіб, яких позбавлено або зменшено розмір премії за грубі порушення службової дисципліни [2]. Підвищення грошового забезпечення відбулося за рахунок збільшення відсотку преміювання особам рядового і начальницького складу відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби (з дотриманням міжпосадових співвідношень, спеціального звання, тривалості та умов служби, кваліфікації).

Постановою КМУ від 28 лютого 2022 року № 168 регламентовано, що на період дії воєнного стану особам рядового і начальницького складу Державної служби з надзвичайних ситуацій виплачується додаткова винагорода в розмірі до 30 000 гривень пропорційно в розрахунку на місяць, а тим з них, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів (у тому числі військовослужбовцям строкової служби), - розмір цієї додаткової винагороди збільшується до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах [3].

Наказом МВС України від 26.01.2023 року № 35 порядок та умови виплати додаткової винагороди особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту. Зокрема, з лютого 2023 року на період дії воєнного стану додаткова винагорода виплачується в розмірах [4]:

1) до 10000 гривень – особам, крім тих, що визначені в підпункті 2 цього пункту, - пропорційно в розрахунку на місяць, а тим з них, які залучені до виконання завдань з ліквідації наслідків актів збройної агресії (ракетних ударів та/або ударів безпілотних літальних апаратів) (далі - завдання), на територіях, які не віднесені до районів ведення бойових дій, розмір цієї додаткової винагороди збільшується до 30000 гривень у розрахунку на місяць пропорційно часу участі у виконанні таких завдань;

2) до 30000 гривень – особам, які проходять службу (виконують обов'язки) на територіях Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей, Нікопольської, Марганецької міських, Червоногригорівської селищної, Покровської, Мирівської сільських територіальних громад Нікопольського району, Зеленодольської міської, Грушівської сільської територіальних громад Криворізького району Дніпропетровської області, Новопавлівської, Великомихайлівської сільських, Покровської селищної територіальних громад Синельниківського району Дніпропетровської області, Очаківської міської, Куцурубської сільської територіальних громад Миколаївського району Миколаївської області, Сновської, Корюківської міських територіальних громад Корюківського району, Семенівської та Новгород-Сіверської міських територіальних громад Новгород-Сіверського району, Городнянської міської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області, Середино-Будської, Дружбівської, Глухівської міських, Зноб-Новгородської, Свеської, Есманьської, Шалигинської селищних територіальних громад Шосткинського району, Путивльської

міської, Новослобідської сільської територіальних громад Конотопського району, Білопільської міської, Краснопільської, Хотінської селищних, Миропільської, Юнаківської сільських територіальних громад Сумського району, Великописарівської селищної територіальної громади Охтирського району Сумської області пропорційно в розрахунку на місяць.

Особи, визначені в пункті 2 цього Порядку, які беруть безпосередню участь у забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення заходів, розмір додаткової винагороди збільшується до 100000 гривень у розрахунку на місяць пропорційно часу участі в таких заходах.

Виплата додаткової винагороди здійснюється особам за поданням відповідних керівників (начальників) на підставі наказів керівників (начальників) органів (підрозділів) ДСНС, а керівникам (начальникам) органів (підрозділів) ДСНС – за поданням заступників Голови ДСНС відповідно до розподілу обов'язків на підставі наказу Голови ДСНС.

Додаткова винагорода на період дії воєнного стану є одноразовим додатковим видом грошового забезпечення.

Додаткова винагорода до 10000 гривень, а також додаткова винагорода, збільшена до 30000 гривень (до 100000 гривень), обраховуються та виплачуються особам із розрахунку на місяць пропорційно часу проходження служби (виконання обов'язків), часу виконання завдань чи часу участі в заходах.

Розмір додаткової винагороди до 10000 гривень та додаткової винагороди, збільшеної до 30000 гривень (до 100000 гривень), за 1 календарний день визначається шляхом ділення суми додаткової винагороди, належної особі за повний календарний місяць, на кількість календарних днів місяця, за який здійснюється виплата.

Також з 1 лютого було збільшено щомісячне грошове забезпечення осіб рядового та начальницького складу ДСНС, при цьому мінімальний його рівень встановлено не менш ніж 17 тис. грн.

Таким чином, розмір грошового забезпечення під час дії воєнного стану залежить від розміру додаткової винагороди, розмір якої, у свою чергу, напряму залежить від районів перебування особового складу, складності й специфіки завдань, які вони виконують.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту: Наказ МВС України від 20.07.2018 року № 623. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-18#Text>

2. Про окремі питання грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту у 2022 році: Наказ ДСНС України від 13.01.2022 року № 25. URL: <https://dsns.gov.ua/>

3. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження Порядку та умов виплати на період дії воєнного стану додаткової винагороди особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту: Наказ МВС України від 26.01.2023 р. № 35. URL: <https://законодавство.com/ukrajini-mvs-nakazi/nakaz-mvs-ukrajini-vid-26012023-pro-2023-102868.html>

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Однією з характерних рис сучасного міжнародного права є те, що воно регулює широкий спектр різноманітних міждержавних відносин. Історично об'єктом регулювання міжнародного права були, головним чином, політичні відносини держав, а також відносини в сфері міжнародного торгівельного обороту. У цей час до міжнародно-правового регулювання відносяться різні питання політичного, економічного, соціального, гуманітарного, військового, екологічного співробітництва держав, використання ними морського, повітряного, космічного простору.[1]

В умовах ХХІ сторіччя вже непорушною аксіомою визнається те, що правове регулювання праці не може існувати та розвиватися ізольовано та обмежуватися рамками виключно національного трудового законодавства. Слід зазначити, що незважаючи на те, що трудове право сформувалося як самостійна галузь права лише наприкінці ХІХ сторіччя, підвалини для його виникнення були закладені саме в другій половині ХVІІІ сторіччя. Саме тоді починає зароджуватися робітничий рух та з'являються перші масові протести працівників, незгодних з жахливими умовами праці того часу. [2]

Історико-правовий аналіз становлення та розвитку міжнародних стандартів правового регулювання праці є необхідним і значущим. Фабричне законодавство ХІХ ст., що стало унікальним явищем для всього європейського континенту, у ХХ ст. завдяки діяльності Міжнародної організації праці переросло у систему міжнародних стандартів щодо регулювання трудових відносин та справило помітний вплив на розвиток трудового права.

Формування капіталізму в усіх країнах проходило майже однаково. Держава, звільнивши робітника від феодалної залежності, одночасно позбавила його і від засобів виробництва, що призвело до появи вільної робочої сили. У результаті цього робітник змушений був «вільно» і «на свій розсуд» продавати власнику засобів виробництва єдиний належний йому товар, тобто свою працю. У ході революцій, які прокотилися Європою в Новий час, було проголошено свободу праці, що забезпечило свободу попиту й продажу робочої сили.

Так, у Франції договір про найм послуг згідно зі ст. 1779 Кодексу Наполеона розглядався як звичайна цивільно-правова угода, предметом якої виступав особливий товар – робоча сила. Однак достатньо швидко на ринку найманої праці пропозиція почала в декілька разів перевищувати попит. Поява безробітних, складні умови праці, виникнення робітничих організацій, висока смертність робітників та інші причини спонукали державу втрутитись у відносини підприємців і робітників та видати низку законів щодо регулювання трудових відносин. Перші закони, що регулювали трудові відносини, з'явилися в Англії на початку ХІХ ст., де капіталістичні відносини розвивалися уже близько 150 років. Хоча в Англії декларувалося державне невтручання в трудові відносини, парламент був змушений час від часу порушувати цей принцип і під тиском робітників вводити законодавчі

обмеження для деяких найбільш грубих і свідомо антигуманних форм експлуатації праці. Передусім державне регулювання трудових відносин торкнулося дитячої, а згодом і жіночої праці. У другій половині XIX ст. в Англії з'являються також перші закони, які передбачають відшкодування шкоди робітникам у разі виробничих травм. Закон 1897 р. (The Workmen's Compensation Act) передбачив матеріальну відповідальність за виробничий травматизм. Але відповідальність виникала лише в тих випадках, коли травми були викликані поганою якістю матеріалу, недбалістю або необережністю осіб, яким доручено контроль за виробництвом. Французьке трудове право з самого початку свого формування мало одну особливість: одразу після затвердження певних стандартів у сфері трудових відносин негайно починався їх перегляд з ініціативи революційно налаштованих французьких профспілок, котрі постійно вимагали від промисловців все нових і нових поступок. Початок правового регулювання праці у Франції можна віднести до Великої Французької буржуазної революції, хоча перші акти французьких революціонерів мали скоріше яскраво виражений антиробітничий характер.

Також, відсутність єдиної німецької держави перешкоджала формуванню єдиної правової системи і активному розвитку загальнонімецького права. Тому і початок правового регулювання трудових відносин у Німеччині суттєво відстав від передових країн тогочасної Європи.

Регламентування праці в Німеччині можна розпочати з прусського закону 1839 р., що дозволяв наймати дітей на фабрики з дев'яти років і визначав для них 10-годинний робочий день. Після об'єднання Німеччини регламентація праці не здійснювалася, адже у 60-х рр. в Пруссії, Саксонії, а в 70-х – по всій Німеччині стали виникати агресивно налаштовані масові соціалістичні організації. Подальша регламентація праці в Німеччині відбулася вже після відставки Бісмарка.

Якщо законодавство щодо регламентації праці у Німеччині значно відставало у своєму розвитку від англійських і навіть французьких аналогів, то в розробці доктрини соціального захисту працівників Німеччина була лідером.

Перші нормативні акти щодо правового регулювання праці, які згодом отримали назву «фабричного законодавства», з'явилися в Англії. Тому не дивно, що англійські трудові закони були більш досконаліми і охоплювали більше коло трудових відносин, ніж у Франції чи Німеччині. Однак у Німеччині зусиллями канцлера О. Бісмарка була побудована ефективна система державного соціального страхування робітників, яка стала прикладом для розробки відповідних законів в інших країнах. На початку XX ст. з'явилися соціально-економічні та юридичні передумови для виходу кращих національних зразків «фабричного законодавства» на міжнародний рівень й створення системи міжнародно-правового регулювання трудових відносин. [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародно-правове регулювання в сфері праці :/ УДК 341.1/8-[<https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/23640/1/Lukash.pdf>;jsessionid=4E9C3C05D75B55F1B6FA220195BFB2D]

2. Загальна характеристика становлення та розвитку міжнародного регулювання праці:/ УДК 349.2 - [СОЦІАЛЬНЕ ПРАВО № 1/2018]-file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%8F/Downloads/52-Article%20Text-85-1-10-20200116.pdf

3. Становлення та розвиток міжнародних стандартів щодо правового регулювання праці: [УДК 349.2 А. В. КРИЖЕВСЬКИЙ, О.О. ДЕРІЙ]-file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%8F/Downloads/72-Article%20Text-137-1-10-20191124%20(1).pdf

МОНЕТАРНА СТАБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

МАЙСТРЕНКО О. С.

Львівський національний університет ім. І. Франка

Питання соціально-економічного розвитку держави, стійкості та стабільності її фінансової системи, зокрема, в умовах повномасштабної війни, наслідком якої є економічний спад виробництва, скорочення реального ВВП, зростання інфляції, збільшення фіскального дефіциту – є ключовими для забезпечення фінансової стабільності України. Високі ризики є стримуючим фактором для збільшення виробничих потужностей, модернізації виробництв приватними інвесторами. У цій ситуації ключова роль належить державній політиці у сфері економіки, що передбачає упровадження системи інструментів, методів та форм державного впливу на ці процеси. Оперативне упровадження заходів бюджетно-податкової політики, що зменшують фіскальне навантаження на бізнес, адміністративне навантаження на митні і податкові органи сприяли стимулюванню економічної активності в державі, а підтримка дій НБУ в перші місяці війни дозволили зберегти стійкість фінансової системи країни. Вагому роль в цьому процесі відіграв монетарний чинник, зокрема збільшення рівня облікової ставки, зменшення емісійного фінансування дефіциту бюджету, впровадження нових строкових інструментів для захисту заощаджень, фіксування обмінного курсу та його подальша корекція. Такі кроки виявилися виправданими, хоча доволі очевидним є й той факт, що за цих умов вплив немонетарних чинників на інфляцію є доволі значним. Саме це й актуалізує питання вивчення сутності і значення монетарної складової в процесі економічної стабільності.

Монетарна політика реалізується центральними банками і є визначальною щодо варіантів та способів забезпечення фінансової стабільності. Особливої уваги монетарна політика, тобто управління грошима та процентними ставками, потребує за умов реформування банківської системи. Доволі вагомим є її вплив у перехідні та кризові періоди. Важливим є налагодження дієвих механізмів взаємодії окремих елементів монетарної політики, упровадження таких каналів та інструментів монетарного впливу, які враховуватимуть національну специфіку та максимально нівелюватимуть вплив негативних чинників на трансмісійні канали грошово-кредитного регулювання, та сприятимуть забезпеченню цінової та фінансової стабільності.

Питання фінансової стабільності, розробки механізмів її забезпечення, зокрема шляхом застосування інструментів монетарної політики, її дієвості, особливо у кризовий і посткризовий періоди, є предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців та економістів-практиків. Серед них: П. Каллаур, Е. Крокет, Ф. Мишкін, Х. Мінські, М. Фут, Дж. Шиназі, О. Барановський, А. Гриценко, О. Дзюблук, В. Козюк, А. Сомик, В. Міщенко, С. Науменкова та інші.

Складність визначення і трактування поняття фінансової стабільності випливає з природи його виникнення, що обумовлюється особливостями економічного розвитку окремо взятої держави у певний період часу, наявністю кризових явищ в економіці в цей період чи відсутністю таких (тобто відсутність нестабільності) у певний часовий проміжок, що не є достатньою підставою для відсутності їх у подальшому. Фінансова стабільність, як і її крихкість (стійкість), визначається науковцями як «інтегральна властивість фінансової системи циклічно відчувати нестабільність у процесі фінансування банками інвестицій суб'єктів підприємництва» [4].

На думку Дж. Шиназі, фінансова стабільність реагує на низку зовнішніх факторів: стихійні лиха чи явища техногенного характеру, зміни в торговельних умовах та настроях ринку, коливання цін на нафту, політичні події, дефолт сусідньої країни через суверенний борг тощо. Однак, значно тяжче впливають на ринок банкрутства великих компаній та корпорацій, що підриває довіру ринку та породжує диспропорції і не прогнозовані наслідки. Багатоаспектність складових поняття фінансової стабільності передбачає взаємозв'язок та взаємовплив різних секторів національної економіки та фінансової системи, системність економічних процесів, а також залежність від впливу фінансів економік інших країн тощо. У разі порушення механізму взаємодії чи зміни окремих компонент фінансової системи, або стану окремих секторів національної економіки, відбувається порушення фінансової стабільності. Цілком слушним є твердження науковців (Я. Белінська, О. Вовченко, С. Єгоричева, П. Каллаур, Б. Пшик, Т. Унковська, М. Хуторна), які зазначають, що фінансова стабільність - не є моментною характеристикою стану певного об'єкта, швидше за все - це множина станів, у яких об'єкт перебуває у процесі свого розвитку.

Відповідно до концепції діапазону фінансової стабільності в рамках континууму, що означено в працях Дж. Шиназі, потрібен детальний комплексний і безперервний аналіз факторів ризику та вразливості фінансової системи, та невідкладне застосування заходів відповідної політики у сфері забезпечення стійкості цієї системи в конкретний момент. Залежно від стану системи в кожен конкретний момент (знаходиться в зоні стабільності; або в процесі зміщення до межі (граничної лінії); або поза діапазоном стабільності) вживаються відповідні заходи політики, що мають превентивний, коригуючий, відновлювальний характер [3, с.11].

Б. І. Пшик зауважує, що відхилення від межі абсолютної фінансової стабільності, яке перебуває на рівні граничної лінії, іноді трактується як стан, «близький до фінансової стабільності», проте таким не є. Зменшення рівня фінансової стабільності економіки (тобто «запасу міцності» фінансової системи), призводить до проміжного стану так званої «фінансової крихкості». За таких умов будь-які зовнішні чи внутрішні, реальні чи фінансові шоки, навіть за незначного негативного впливу на економіку, можуть призвести до переходу фінансової системи зі стану «крихкості» до фінансової дестабілізації (кризи) [1]. Таке трактування підтверджує тезу щодо множинності станів, через які економіка проходить в процесі свого розвитку, і які можна характеризувати як відносну стабільність фінансової системи.

Дієвим чинником стабілізації фінансової системи, урахувавши економічну ситуацію в країні на поточний момент, є запровадження інструментів монетарної політики: фіксація обмінного курсу, стрімке

підвищення облікової ставки, що сприяло збереженню довіри до національної валюти та рівня інфляції у прийнятних межах [2]. Зниження облікової ставки на цьому етапі не є можливим оскільки є низка чинників, що впливають на цей процес, зокрема, ріст інфляції, скорочення реального ВВП на фоні військових дій, девальвація курсу гривні до долара США тощо. Проте запроваджені НБУ заходи монетарної політики на даному етапі та результати їх упровадження (збереження контролю над інфляцією в умовах повномасштабної війни) підтверджують значимість та дієвість монетарного чинника у процесі стабілізації фінансової системи. Спрямованість монетарної політики на досягнення внутрішньої цінової стабільності, тобто на підтримку та захист внутрішньої вартості грошей, визначається міцністю (стійкістю) банківського сектору і є ключовою характеристикою монетарної стабільності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пшик Б. І. Фінансова стабільність: сутність та особливості прояву. *Вісник СевНТУ*: збірник наукових праць. Серія: Економіка і фінанси. 2013. Вип. 138. С.91-96.
2. Фурман В. Монетарна політика НБУ в 2022 році: чи вдалося зберегти контроль за інфляцією та наскільки вдалими були рішення? Інтерфакс-Україна. 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/882100.html>.
3. Шинази Г. Сохранение финансовой стабильности. International Monetary Fund, Publication Services 700 19th Street, N.W., Washington, D.C. 20431, U.S.A. С. 17.
4. Minsky H. P. The Financial Instability Hypothesis. The Jerome Levy Economics Institute Working Paper No 74. 1992. 10 p.

РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Анна ПОНОМАРЕНКО

НК – Сергій ГОЛОВЧЕНКО, канд. екон. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У сучасних умовах глобалізації розвинені країни прагнуть до формування моделі сталого розвитку, тобто створення економіки, що забезпечує стратегії зниження негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище завдяки масштабній модернізації на основі енергоефективних, екологічно чистих технологій. Сталий розвиток регіону щільно пов'язаний зі станом навколишнього середовища, наявністю екологічних проблем та ризиків у регіоні.

Щодо національного макросередовища слід зазначити, що в сучасних умовах регіони прагнуть здобути все більшу самостійність у виборі пріоритетних напрямків свого розвитку, основна мета якого з погляду взаємодії «центр - регіони» складається в забезпеченні самодостатності регіональної економіки й зниженні дотаційності регіональних бюджетів за рахунок стимулювання регіонального економічного зростання, підвищення власних доходів і розвитку своєї оподаткованої бази.

Варто відмітити наукові підходи до визначення стратегічних цілей та пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики в контексті динаміки трансформаційних процесів в Україні.

З метою досягнення стійкого розвитку регіону при формуванні механізму його забезпечення необхідно враховувати особливості відтворювальних процесів, перерозподіл та раціональності використання ресурсів регіону, забезпечення населення доступом до базових інфраструктур.

Як стратегічні цілі розглядаються: екологізація виробництва і всієї системи господарювання; екологізація свідомості населення; екологізація управління. В основі ж визначення пріоритетних завдань має бути покладена об'єктивна оцінка реальних можливостей вирішення екологічних проблем. Систему прогнозів розвитку економіки регіонів розробляють у кілька етапів. На першому етапі здійснюють комплексний аналіз і систематизацію регіональних та міжрегіональних проблем розвитку: підвищення рівня життя населення, скорочення безробіття і забезпечення зайнятості населення; екологічні проблеми; зміцнення експортного потенціалу регіонів; удосконалення територіальної спеціалізації [2].

На другому етапі вибудовують «дерево цілей», ґрунтоване на їх чіткому ранжуванні відповідно до пріоритетів регіонального розвитку і наявних фінансових ресурсів. Виділяють із загальних часткові цілі. Це забезпечує взаємозв'язок системи цілей на різних рівнях управління за ступенем значущості та пріоритетності.

На третьому етапі формулюють обмеження та критерії, які й визначають межі прийнятних рішень і засобів досягнення окреслених цілей. Першочергово реалізують цілі та проекти, що не потребують значних капітальних вкладень.

На четвертому етапі відпрацьовують можливі сценарії розвитку подій у перспективі залежно від обраних шляхів розв'язання регіональних проблем. Сценарій – це загальна модель, що описує не тільки очікувані результати тих чи інших перетворень, а й визначає необхідні ресурси для їх досягнення.

Основною тенденцією, що негативно впливає на показники сталого розвитку Черкаського регіону є сировинна модель економіки країни та включення в світогосподарські відносини, що обмежує інвестиційні вливання в галузі переробної промисловості, наукомісткі, інноваційні галузі. У Черкаському регіоні розвивається ряд наукомістких галузей (машинобудування, хімічна промисловість), область багата земельними ресурсами, придатними для ефективного функціонування агропромислового комплексу, тому помилковими були б і намагання відкласти завдання переходу регіону до інноваційної моделі розвитку до часу вирішення основних макроекономічних суперечностей в країні. Втрата пріоритету у сфері розробки, виробництва і збуту високотехнологічної продукції, фіксація цього status quo входженням в систему міжнародних правових угод із зволіканням кардинальних зрушень у потрібному напрямі, робить перспективи розвитку регіону дедалі більш проблематичними [1]. Посилення відкритості економіки накладає додаткові обмеження на економічну політику держави, підвищує вимоги щодо її ефективності, ускладнюючи тим самим дієву політику в напрямі сталого розвитку [1].

Відзначимо, що можливості Черкаського регіону в цілому мають позитивну оцінку для сталого розвитку, що обумовлює основні напрями, які враховуються при розробці стратегії сталого розвитку регіону і включають такі положення:

1. Вдосконалення податкової системи по регулюванню державної фіскальної політики.

2. Дебюрократизація економічних процесів, створення сприятливих умов формування підприємницького й інвестиційного клімату.

3. Збалансованість бюджетної системи регіону і муніципальних утворень, що в нього входять.

4. Створення умов підвищення якості життя населення.

Економічне зростання Черкаського регіону повинно відбуватися не на базі ресурсомістких і енерговитратних технологій, а за рахунок залучення підприємницького сектора в процеси модернізації й впровадження енергоефективних, екологічно чистих технологій. Модернізація виробництва дозволить одержати подвійний вигравш, пов'язаний як із забезпеченням економічної ефективності, так і з скороченням шкідливих викидів, розвитком безвідхідного виробництва. Досвід такої модернізації в провідних розвинених країнах Євросоюзу показує не тільки поліпшення економічних показників, але й істотне поліпшення життя населення [3].

Вважаємо, що передумовою забезпечення відтворювальних процесів, перерозподілу та раціонального використання ресурсів, досягнення прийняттого рівня безпеки в регіоні є формування свідомої діяльності як населення, так і суб'єктів господарювання.

Все це обумовлює необхідність регулювання стратегічного управління еколого-економічним розвитком регіону, перегляду як загальнонаціональної стратегії соціально-економічного розвитку, так й регіонів. Першочерговим кроком має стати визначення та обґрунтування пріоритетів еколого-економічного розвитку регіону, розробки і реалізації його стратегічних засад управління, обґрунтування механізму управління еколого-економічним розвитком регіону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Головченко С. І. Організаційно-економічний механізм забезпечення сталого розвитку регіону в контексті еколого-економічної безпеки / С. І. Головченко // «GLOBAL SCIENTIFIC UNITY 2014». - Чехія, м. Прага, 2014. - С. 238 - 243.

2. Шпильова В. О. Розробка стратегічних завдань регіонального розвитку при переході від типології «регіон-джерело-сировини» до «регіон-центр знань і інновацій» / В. О. Шпильова // Науковий журнал «Бізнес Інформ». - Харків: ХНЕУ, 2010. - Вип. 4 (2). - С. 116-118

3. Головченко С. І. Механізм управління еколого-економічним розвитком регіонів в сучасних умовах / С. І. Головченко // Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів і студентів. «Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)» (м. Черкаси, 11 березня 2022р.) - Черкаси: ЧПБ, 2022 - С. 108-110.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анастасія ТАРАН

НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Гендерна рівність – це невід’ємний аспект прав людини та цінностей демократичної держави.

Відповідно до статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, не може бути привілеїв чи обмежень, в тому числі і за ознаками статі. Рівність прав жінки і чоловіка має забезпечуватися наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї тощо [1].

16 вересня 2014 року ратифікувавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна продемонструвала відданість демократичним європейським цінностям та взяла на себе зобов’язання «враховувати питання рівності між чоловіками і жінками при розробці та впровадженні законів, постанов, адміністративних положень, політики і заходів».

Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначено, що гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [2].

Як зазначає Л. О. Воронько, «Під рівністю жіночої і чоловічої статей розуміється рівність їхнього соціального статусу та загальна участь у всіх сферах суспільного, державного та приватного життя на основі самоусвідомлення особистісних потреб та інтересів, долання елемента ієрархічності, за якої історично чоловіки розглядалися як істоти вищі, а їхня діяльність та її результати більш суспільно значущими, ніж досягнення жінок» [3, с. 3]

У зв’язку із широкомасштабним вторгненням Росії на територію України стала неможливою робота частини спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Надзвичайно гострою потребою стало надання допомоги постраждалим від сексуального насильства, пов’язаного з конфліктом, та підтримки жінок із дітьми, які через війну виїхали за кордон. В результаті чого державою було зроблено наступні кроки для даної проблеми:

1. Мінсоцполітики затвердило зміни до Національного плану дій із виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 на період до 2025 року; у документі розширено перелік заходів щодо надання ефективної своєчасної допомоги постраждалим від сексуального насильства, пов’язаного з конфліктом.

2. Внесено зміни до постанов, які регулюють діяльність спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб (постанова КМУ від 09.12.2022 року № 1372). Зокрема в цих службах також надають послуги

особам, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом.

3. У державному бюджеті на 2023 рік передбачено 175,4 млн грн на субвенцію місцевим бюджетам для розвитку мережі спеціалізованих служб.

4. Рішенням Кабінету Міністрів у 2022 році вдосконалено роботу Урядового контактного центру для постраждалих від насильства – гарячу лінію 15-47 підключено до стаціонарного телефонного зв'язку для дзвінків з-за кордону (+38 (044) 284-19-43) для надання допомоги громадянам, які перебувають за межами України й потребують нагального інформування, консультування тощо.

5. За даними Нацсоцслужби, станом на 1 грудня 2022 року в Україні функціонує 741 спеціалізована служба підтримки постраждалих осіб (притулки, гарячі лінії, мобільні бригади, соціальні квартири, ресурсні центри, пункти анонімної соціально-психологічної допомоги). У поточному році запрацювали 8 притулків, 21 денний центр, 26 консультативних служб, 81 мобільна бригада.

6. За результатами моніторингу спеціалізованих служб підтримки, 14 925 осіб отримали спеціалізовані послуги, з них 345 осіб, зокрема жінок з дітьми, отримали послуги притулку.

7. Надання допомоги постраждалим здійснюється у тісній співпраці з міжнародними громадськими організаціями. У розбудові мережі спеціалізованих служб необхідну підтримку місцевим органами виконавчої влади надає Фонд народонаселення ООН. На 2023 рік запланована фінансова підтримка для розвитку спеціалізованих служб у 30 громадах, зокрема тих, які були пошкоджені з лютого 2022-го. [4]

Отже, як бачимо, не дивлячись на війну в країні, керівництво нашої держави приймає дієві кроки у досягненні повної гендерної рівності на території України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

3. Воронько Л. О. Гендерна політика в системі державної служби: поняття і сутність. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_10. 8. Івченко Ю.В. Гендерна рівність в Україні (національні особливості). Філософські та методологічні проблеми права. 2013. № 1-2. С. 52–59.

4. <https://www.vinrda.gov.ua/news/ostanni-novyny/olena-zelenska-rozpovila-iak-vtiliuietsia-henderna-rivnist-v-ukraini-v-umovakh-voiennoho-chasu>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ЄДСЦЗ

Артем ТИТАРЕНКО

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Впровадження електронного документообігу, з одного боку, сприяє усуненню низки проблем ручного документообігу в ЄДСЦЗ, з іншого виникають нові проблеми, пов'язані зі специфікою електронного документообігу.

Окремі аспекти організації електронного документообігу, юридичної обґрунтованості електронних документів, захисту електронних документів висвітлені у працях Ф. Бутинця, В. Завгороднього, М. Кропивко та ін. У сучасних дослідженнях увага приділяється проблемі захисту електронних документів, а також юридичним аспектам ведення електронної документації, проте низка важливих проблем електронного документообігу лишається недостатньо вивченою.

Метою дослідження є визначення специфічних проблем електронного документообігу ЄДСЦЗ та пошук шляхів їх вирішення.

Аналіз наукових джерел, а також опитування, проведені серед працівників відділу документозабезпечення, дозволили виокремити наступні проблеми:

1. Правильність ведення електронного документообігу відповідно до застосованих комп'ютерних технологій, що передбачає урахування особливостей обліку установи, а також особливостей застосованих комп'ютерних технологій з метою уникнення збоїв у роботі комп'ютерної системи, що може мати непередбачені наслідки. Можливим шляхом вирішення означеної проблеми вчені вважають проведення аналізу наявного документообігу і розробка проєкту створення та впровадження електронного документообігу, що буде врахувати особливості обліку підприємства та структуру комп'ютерної системи, що планується до впровадження.

2. Оптичне введення документів з паперового носія та обробка отриманої інформації у графічному вигляді. Автоматизоване переведення паперових первинних документів можливе лише за допомогою сканувального обладнання (сканеру). І хоча процес сканування є досить швидким, проте подальше розпізнавання електронного графічного файлу у дані, придатні для обробки комп'ютерною програмою, займає досить багато часу та потребує значних затрат праці. Доцільним у такому випадку вважається використання потужних програм з обробки відсканованих документів.

3. Юридична обґрунтованість облікових даних та юридична доказовість електронних документів. Хоча основне поняття електронних документів надано в законодавстві України, проте розроблених допоміжних нормативно-правових актів, що регулювали би використання електронних документів, немає. Шляхом вирішення зазначеної проблеми може бути розроблення законодавчих актів, які б регулювали порядок ведення та обороту електронних документів.

4. Відповідність реквізитів електронного документа прийнятним стандартам. Електронний документ може мати юридичну силу лише за

наявності обов'язкових реквізитів. Крім стандартних реквізитів необхідно також використовувати електронний підпис та позначки про зміну чи доповнення документа.

5. Захист електронного документа і його реквізитів. У процесі зберігання електронного документа можливе його псування чи видозміна, тому захист електронного документа необхідно забезпечувати різними апаратними і програмними засобами. Необхідно встановлювати захист електронного документа і його реквізитів від випадкових чи навмисних змін у документі після його формування і набрання юридичної сили, а також захист електронного документа під час його зберігання в електронному архіві.

Таким чином, на основі аналізу наукових джерел і проведених емпіричних досліджень виокремлено такі проблеми електронного документообігу ЄДСЦЗ: правильність ведення електронного документообігу, юридична доказовість електронних документів, труднощі конвертації первинних документів у паперовому вигляді у електронний, стандартизованість реквізитів і їх відповідність, захист електронного документа і його реквізитів. Запропоновані можливі шляхи вирішення цих проблем. Підтверджено необхідність розроблення чіткого переліку рекомендацій щодо юридичного підтвердження електронних документів з метою їх подальшого впровадження на законодавчому рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. Житомир: АСА, 2001. 414 с.

2. Основи архівно-комп'ютерної форми обліку / Під ред. П. Т. Саблука. К. : ІАЕ УААН, 2004. 126 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ШВЕЦІЇ У ПРОТИДІЇ КОРОНАВІРУСНІЙ КРИЗІ

Тетяна ЧУПИЛКО

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Випадок Швеції протидії коронавірусній кризі, як вказувалось, виявився значною мірою унікальним, оскільки країна не запроваджувала жорстких коронавірусних обмежень, зосередившись не на потенційних негативних «швидких» впливах пандемії на економічну динаміку, а на забезпеченні збалансованих соціально-економічних потреб (довгострокового характеру) і належної медичної допомоги [1]. Вірогідно, такий «експеримент» і могла собі дозволити Швеція, як одна з небагатьох країн світу, де працює належна система державного управління, охорони здоров'я, забезпечуються високі зарплати і соціальний захист.

Інституційна міцність. Вказаний підхід базувався на чітких засадах шведської конституції, якою гарантується низка свобод, що вважаються непорушними (і яких безумовно дотримуються у країні). Насамперед, йдеться про [2]:

– свободу пересування шведських громадян;

- незалежність публічних інституцій;
- виключні повноваження місцевого самоуправління.

Тобто, влада могла б запроваджувати деякі обмежувальні заходи, однак не могла при цьому порушувати конституційних прав і вимог. Так, шведський уряд не може запроваджувати надзвичайний стан у мирний час, а з тим неможливим є і посилений контроль за громадянами чи дотримання ними урядових вимог.

Консолідуючою ж складовою виступає висока довіра громадян країни до власного уряду (упродовж останнього десятиріччя довіра до уряду складає близько 60 %), який, на переконання громадян, діє виважено і на користь країни. А тому владні інститути намагалися діяти через рекомендації і роз'яснення як рекомендованих заходів, так і результатів діяльності.

Громадяни ж, своєю чергою, у більшості випадків належно також їх враховували і виконували.

Особливість реалізації антикоронавірусної політики полягає у тому, що у Швеції не було запроваджено практично жодної загальнонаціональної заборони. Насамперед, у частині переміщення – кожен громадянин мав і має право безперешкодно переміщатись всередині країни, а також перетинати кордони країни (обмеженням тут виступає дозвіл інших країн на допуск в'їзду на власну територію).

Звичайно, окремі обмежувальні (і переважно рекомендаційного характеру) заходи могли застосовуватись, наприклад до масових зібрань (понад 50 осіб), або відвідувань ресторанів (де важко було забезпечити «соціальну віддаленість»). Однак, у більшості випадків їх і не потрібно було застосовувати, оскільки громадяни достатньо проявляли розуміння ситуації.

Високі повноваження і відповідальність місцевих органів влади все ж дозволяє останнім запроваджувати певні обмеження, спрямовані на збереження здоров'я громадян. Поряд з цим, звичайною є висока увага до діяльності державних агентств, які, однак, позбавлені втручання відповідних міністерств у їх діяльність, що надає можливість громадянам отримувати своєчасну і надійну інформацію. Тому, традиційно, центральний уряд, місцеве самоврядування і публічні інститути надають перевагу співпраці і чіткому дотриманню повноважень і відповідальності, не допускаючи жорстких конфліктних ситуацій і протистоянь, що й підтверджувалось стійкою економічною динамікою.

Економічна динаміка. Насамперед, вкажемо, що Швеція упродовж перших двох кварталів 2020 р. продемонструвала чи не найкращі економічні показники в Європі, мінімізувавши негативний тиск коронавірусної кризи. Навіть МВФ, який зазвичай вкрай обережно висвітлює процеси, які мають специфічні особливості у різних країнах, визнав помітні позитиви шведської антикоронавірусної політики [3].

Слід звернути увагу, що особливо різниця впливів коронавірусного шоку у різних країнах проявилась на сфері послуг – у перші місяці після запровадження коронавірусних обмежень (березень-травень 2020 р.) діяльність у сфері послуг в Європі ледь не завмерла (значне скорочення поїздок, туризму, відпочинку, культурних закладів та ін.). У Швеції ж, хоча й відбулося певне зменшення обсягів послуг, насамперед у частині подорожей, обслуговування туристів та ін., проте це стосувалось переважно тих сфер, які лежали за межами «суто» національних можливостей і заходів.

Стосовно ж внутрішнього обслуговування, у т.ч. відвідування громадських заходів, закладів відпочинку, ресторанів, то вплив був незначний.

У літні місяці сфера послуг помітно пожвавилася, однак належної стійкості годі було чекати, в особливості з розгортанням «другої хвилі» коронавірусу. Хоча в європейських країнах рівень обмежень восени був значно менший, ніж навесні, проте протидія поширенню пандемії затримувала економічне відновлення.

Безробіття і монетарна підтримка. Як і в інших країнах, поширення коронавірусної кризи призвело до зростання безробіття (внаслідок «природного» закриття багатьох бізнесів), причому у Швеції воно зростало прискореними темпами. Так, якщо у березні рівень безробіття склав 7,1 %, то вже у липні досяг 8,9 % (у червні було навіть вище 9 %). Така динаміка виявилася помітно гіршою порівняно із загальними тенденціями у провідних європейських країнах [3].

Однак, статистика не відображає сутнісні особливості. Вагомим чинником стало те, що невпровадження жорстких обмежень зберегло рівень мобільності робочої сили, що надало можливість працівникам легше визначатись із власним працевлаштуванням (легша відмова від «звичної» роботи) і майбутнім власної діяльності. Ще одним, дещо парадоксальним, чинником підвищення безробіття (які, як вказувалось, відзначались і у США) стали значні виплати і бонуси домогосподарствам на підтримку їх купівельної спроможності і рівня споживання. Частина працівників свідомо перейшли до статусу незайнятих, суттєво не зменшуючи при цьому власний дохід.

Зовнішній сектор. Динаміка зовнішньої торгівлі Швеції у 2020 р. продемонструвала дещо «незвичний» характер. Експорт країни помітно перевищує імпорт, що означає наявність значного позитивного торговельного сальдо. Навіть у 2020 р. при суттєвому скороченні зовнішнього попиту, торговельне сальдо за січень-серпень склало 43,6 млрд. шведських крон (у 2019 р. за той же період було 16,8 млрд. шведських крон), у т.ч. внаслідок нижчого падіння експорту (на 8 %), ніж імпорту (понад 10 %). Однак, у серпні за покращення споживчих настроїв відбулося прискорення імпорту, відтак торговельне сальдо вперше з початку року стало дефіцитним [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чинники, складові і результати запровадження і реалізації антикризової політики в окремих країнах світу та Україні. Прогноз соціально-економічного розвитку України у 2021р. / Наук. ред. В. Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2021, 200 с.
2. Jonung L. Sweden's constitution decides its exceptional Covid-19 policy. – <https://voxeu.org/article/sweden-s-constitution-decides-its-exceptional-covid-19-policy>.
3. Sweden: Will COVID-19 Economics be Different? – <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/01/>.

Секція 4. Проблеми соціальної реабілітації та медичного забезпечення в сучасних умовах

СУТЬ ТА СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН

ДАНИЛЬЧЕНКО Н. А.

НК – Тетяна ЧУБІНА, д-р іст. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальні відносини – це відносно стійкі зв'язки між індивідами і соціальними групами, обумовлені їх неоднаковим положенням у суспільстві і роллю в суспільному житті.

Суспільство не є механічною сукупністю індивідів. Сутність суспільства і людини як соціальної істоти якраз і складають соціальні відносини. Соціальні відносини – необхідний атрибут суспільства, умова і результат спільної життєдіяльності людей. Саме соціальні відносини роблять суспільство соціальним організмом, а людину – істотою соціальною.

Поняття «соціальні відносини» досить часто вживають як синонім суспільних відносин. Однак таке ототожнення не завжди правомірне. Соціальні відносини є відносно самостійним, специфічним видом суспільних відносин. Так, соціальні відносини завжди пов'язані з іншими видами суспільних відносин: економічними, політичними, правовими, але аж ніяк не є лише їх аспектом, стороною. Складність вичленення суто соціальних відносин обумовлена багатоваріантністю і багатозначністю їх прояву. Так, на думку вітчизняних соціологів, соціальні відносини можуть проявлятися у різних формах: як сторона, аспект інших видів суспільних відносин; як відносно самостійний вид суспільних відносин; як складне соціальне утворення, яке включає інші види суспільних відносин як аспект, сторону; як синонім суспільних відносин (соціальні відносини в широкому розумінні).

Суб'єктами соціальних відносин виступають різноманітні соціальні спільноти і окремі індивіди. За суб'єктом всі соціальні відносини можна розділити на три структурних рівні:

➤ соціальні відносини соціально-історичних спільнот (між суспільствами, класами, націями, соціальними групами, містом і селом, працівниками розумової і фізичної праці);

➤ соціальні відносини між суспільними організаціями, установами і трудовими колективами;

➤ соціальні відносини в формі міжособистісної взаємодії і спілкування всередині трудових колективів.

За суб'єктом, всі суспільні відносини є соціальними. Однак суспільні відносини – це не тільки відносини між соціальними спільнотами. Суспільні відносини – це завжди відносини з приводу того чи іншого матеріального чи духовного об'єкта. Іншими словами, суспільні відносини складаються між соціальними суб'єктами в процесі їх спільної життєдіяльності на основі і з приводу задоволення спільних інтересів і потреб. Саме соціальні потреби і

інтереси обумовлюють існування соціальних зв'язків між людьми, саму людську діяльність.

Залишаючись соціальними за своєю природою, суспільні відносини набувають завжди конкретної форми в залежності від того, з приводу чого вони складаються. На цій основі виділяють відносини економічні (з приводу засобів виробництва), політичні (з приводу державної влади), правові (з приводу юридичних законів) тощо.

Отже, суспільні відносини мають двоїсту природу: з одного боку, (зі сторони соціальних суб'єктів) вони завжди є соціальними, з іншою (з приводу чого вони складаються) – конкретними, відносно самостійними відносинами – політичними, економічними, духовними і т.д.

На думку більшості соціологів, суто соціальні відносини (соціальні відносини у вузькому розумінні) завжди відображають положення людей і соціальних груп в суспільстві, бо це завжди відносини рівності і нерівності, залежності і влади.

Можна стверджувати, що існування суспільної нерівності – економічної, політичної, соціальної, є найважливішою складовою соціальних відносин. Нерівність, відмінність соціальних потреб і інтересів різних соціальних груп і індивідів є причиною соціальних конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Попова І. Соціологія. Пропедевтичний курс. К., 1996.
2. Черниш Н. Соціологія. Курс. лекцій. Конспект. Вип.1. Львів, 1996.
3. Якуба О. Соціологія. Харків, 1996.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТТРАЖДЛИХ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Катерина ДЕЛІКАТНА

НК – Марина ТОМЕНКО, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Внаслідок вторгнення Російської Федерації на територію України останній рік ознаменувався подіями, які кардинально вплинули на зміни у соціальному функціонуванні великої кількості людей, зумовили необхідність корегування системи соціальної і психологічної допомоги населенню в умовах ведення військових дій і масової міграції населення.

У доповіді голови Управління Верховного комісара ООН з прав людини Матільди Богнер, підготовленої за результатами роботи Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні у 2022 році, міститься докладна інформація про вплив бойових дій на права людей, які перебувають у вразливому стані, зокрема ВПО, особи з інвалідністю, люди з онкологічними та хронічними захворюваннями, люди похилого віку [1].

Через масштабні руйнування та пошкодження медичних установ по всій країні, особливо вразливі верстви населення залишилися без медичної допомоги та психологічного супроводу, були вимушені виїхати з місця постійного проживання. Питання щодо надання психологічної реабілітації та медичної допомоги постраждалим набувають особливого значення в умовах сьогодення.

У складних ситуаціях людина піддається впливу різноманітних факторів:

- небезпеки, невизначеності, страху, несподіванки, новизни;
- високої інтелектуальної або фізично-психічної напруженості;
- потреби одночасно поєднувати багато видів діяльності;
- негативного групового впливу;
- несприятливих природно-кліматичних і часових умов;
- значних емоційних навантажень.

Психологічна реабілітація – комплекс заходів, що здійснюються з метою збереження, відновлення або компенсації порушених психічних функцій, якостей, особистого та соціального статусу особи, сприяння психосоціальної адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмислення досвіду, отриманого в екстремальній ситуації, та застосування його в житті [2].

Метою психологічної реабілітації є збереження або відновлення фізичного та психічного здоров'я, досягнення соціально-психологічного благополуччя, зниження частоти та тяжкості наслідків перенесених бойових психічних травм у формі гострих стресових реакцій, запобігання інвалідності, профілактика агресивної та саморуйнівної поведінки [3].

Психологічна реабілітація передбачає надання таких послуг:

- психологічна діагностика;
- психологічна просвіта та інформування;
- психологічне консультування;
- психотерапія;
- групова робота;
- проведення психологічних тренінгів, інтерв'ю, занять із психологічної просвіти та груп психологічної підтримки.

Отже, щоб мінімізувати руйнівні наслідки травматичних ситуацій та сприяти захисту психічного здоров'я, психологічна допомога та психологічна підтримка необхідні в надзвичайних ситуаціях та після їх завершення, вони є важливими компонентами зменшення негативних наслідків в умовах ведення військових дій для швидкого відновлення постраждалих. Однак багатьом постраждалим згодом може знадобитися психологічна допомога, яка повинна надаватися в рамках психологічної системи відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. The situation of human rights in Ukraine in the context of the armed attack by the Russian Federation, 24 February to 15 May 2022. Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/situation-human-rights-ukraine-context-armed-attack-russian-federation>

2. Л. Царенко, Т. Вебер, М. Войтович, Л. Гриценко, В. Кочубей, Л. Гридковець Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. – Київ, 2018. – 240 с.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1057. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp171057?an=1&ed=2022_05_10

4. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1018-2017-p

ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВІЙНИ

Валерія ДЖУЛАЙ

НК – Микола КРИШТАЛЬ, канд. психол. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Війна негативно впливає не лише на економічний і соціальний розвиток держави, а також чинить негативний вплив на якість життя та стан здоров'я громадян. Наслідки війни завдають тривалої фізичної та психологічної шкоди здоров'ю населенню. Повномасштабне вторгнення РФ призвело до того, що значна кількість людей пережила травматичні події, які вплинули на стан їх психіки. Досвід інших країн, що постраждали від збройних конфліктів показує: щонайменше кожна 5 людина буде мати негативні наслідки для психічного здоров'я, а кожна десята відчує ці наслідки на рівні середньої тяжкості або важкої хвороби [1].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я не є просто відсутністю психічного розладу. Це стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти. Інакше кажучи, психічно здоровою є людина, яка не має симптомів та синдромів психічного розладу, соціально адаптована та отримує задоволення від життя [2].

За даними МОЗ з початку війни за допомогою психологів та психіатрів офіційно звернулися 650 тисяч українців. За результати опитування, проведеного МОЗ, близько 71% громадян відчували останнім часом стрес або сильну нервозність, половина опитаних відчувають тривожність і напругу. Також у 20-30% осіб, які пережили травматичні події, є ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Крім того, через 5-7 років у МОЗ прогнозують посилення та зростання кількості наркотичної, алкогольної та інших залежностей [3].

За даними ВООЗ визначено, що найпоширенішими негативними психічними проявами наслідків травмуючих подій військових конфліктів є тривога, депресія, та психосоматичні проблеми (безсоння, різноманітні болі в області живота та спини) [4].

Одним із актуальних завдань відновлення України є відтворення людського потенціалу країни. Вже сьогодні слід приділяти значну увагу питанню надання якісної психологічної допомоги і реабілітації нашим громадянам, враховуючи досвід провідних країн світу. Адже рівень психологічного благополуччя вплине на загальний стан здоров'я, економічне відновлення та добробут країни у відбудовний період.

Держава з перших днів війни організовує надання допомоги населенню щодо подолання стресу, наслідків пережитих травматичних подій та вживає превентивних заходів щодо розвитку психічних розладів. Так, в Україні з 2017 року триває реалізація Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, якою передбачено, що допомога, яка здійснюється для покращення психічного здоров'я і підвищення якості життя осіб із психічними та інтелектуальними порушеннями, буде базуватися на засадах доказовості, поваги до гідності людини, дотримання основоположних прав людини та громадянина,

застосування мультидисциплінарного підходу, сприяння підвищенню рівня життєдіяльності осіб із психічними та інтелектуальними порушеннями, включення їх до соціальних спільнот, здійснення профілактики ускладнень і доступності [5].

У 2022 році в нашій державі стартувала Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, основним завданням якої є побудова ефективної системи якісних і доступних послуг із психічного здоров'я особам, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Наразі МОЗ України координує розробку та впровадження програми в тісній співпраці з українськими та міжнародними фахівцями. Дана програма реалізується за підтримки Всесвітньої організації охорони здоров'я. У листопаді 2022 року підписано Меморандум між МОЗ України, ВООЗ та 15 партнерами, спрямований на розбудову спроможностей первинної медичної ланки щодо ведення поширених психічних розладів, зокрема пов'язаних зі стресом, за Програмою ВООЗ із подолання прогалін у сфері психічного здоров'я (mhGAP). МОЗ України та Національна служба здоров'я України (НСЗУ) запровадили новий пакет «Супровід і лікування дорослих та дітей з психічними розладами на первинному рівні медичної допомоги» в межах Програми медичних гарантій.

8 грудня 2023 року на розширеному засіданні Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок агресії РФ проти України, презентовано Оперативну дорожню карту «Пріоритетні багатосекторні заходи із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні під час та після війни». У документі визначено пріоритети, на які мають орієнтуватися всі, хто працює у сфері психічного здоров'я в умовах гуманітарної кризи [6].

У межах Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки вже розроблено: довідник «Базові навички турботи про себе та інших»; новий розділ «Довідника безбар'єрності» — «Етика взаємодії у період стресу»; стрес-менеджмент у додатку BetterMe: Mental Health; ролики для телебачення «Скажи чесно, ти як?», Аптечка самопомоги від українських зірок і телеведучих; серія анімаційних відеороликів про природу стресу, допомогу собі та близьким.

Отже, збереження психічного здоров'я громадян під час війни передбачає оперативне та ефективне втручання психолога, у разі потреби – психотерапевта, одразу після психологічного потрясіння з метою зменшення гострих стресових реакцій, обов'язкове проведення терапевтичних і профілактичних заходів, посилення соціальної підтримки з метою повернення до нормального функціонування організму людей, які зазнали впливу травмуючих факторів війни, задля зниження ризику розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вплив війни на психічне здоров'я. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko>
2. ВООЗ (2005) Зміцнення психічного здоров'я: концепції, нові дані, практика: доповідь Всесвітньої організації охорони здоров'я, Департамент психічного здоров'я та токсикоманії у співпраці з Вікторіанським фондом зміцнення здоров'я і Університетом Мельбурн. ВООЗ. Женева. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/health#26>

3. ПТСР та загострення хронічних хвороб: як війна вплине на здоров'я українців, дані Слово і Діло: аналітичний портал. <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-ta-zahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovya-ukrayincziv>

4. World health report 2001 - Mental health : new understanding, new hope (2001) Geneva: Switzerland: World Health Organization. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42390/WHR_2001.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 27 грудня 2017 р. № 1018-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvit>

6. Підсумки Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки за 2022 р. URL: <https://www.umj.com.ua/article/237177/pidsumki-natsionalnoyi-programi-psihichnogo-zdorov-ya-ta-psihosotsialnoyi-pidtrimki-za-2022-r>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МАТЕРИНСТВА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Катерина ЖИЛА

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Протягом останніх років демографічна ситуація в нашій країні суттєво погіршилася. До цього призвело ряд чинників: по-перше, це зниження рівня народжуваності; по-друге, це недостатній рівень соціального захисту та забезпечення материнства, дитинства та сімей, які не мають достатніх ресурсів для повноцінного життя, та ще багато інших факторів.

Тож на сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним напрямом у формуванні соціальної політики держави є соціальний захист. Під соціальним захистом сім'ї, дитинства, материнства та батьківства варто розуміти систему економічних, організаційно-правових, фінансових заходів, які спрямовані на забезпечення належного життєвого рівня для тих, хто цього потребує. Соціальний захист має розглядатися як категорія, що відображає сукупність відносин, які складаються в суспільстві з метою забезпечення адекватної соціальної адаптації й інтеграції індивідів, не здатних самотійно справитися з негативною дією соціальних ризиків.

У положеннях Основного Закону зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Отже, конституційними нормами гарантується правовий і соціальний захист українського населення з боку держави, що є підґрунтям для багатьох інших механізмів правового регулювання різних об'єктів, пов'язаних із галуззю соціального захисту, наприклад, материнства й дитинства.

А також, необхідно відмітити норму статті 24 Конституції України, де йдеться про створення умов, за яких жінки можуть поєднувати працю з материнством, правовий захист материнства. Тобто Основним Законом держави створюються спеціальні умови, за яких народження дітей і

процес їх виховання є для жінки не «збитковим», а, навпаки, матеріально та морально заохочуваним.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, до системи соціального захисту материнства слід віднести: адміністративно-правові, організаційно-економічні та соціально-психологічні інструменти. Ці аспекти включають в себе: квотування робочих місць; соціальні допомоги; оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами та додаткових відпусток по догляду за дитиною; у разі перебування жінки в декреті, зберігати за нею робоче місце, щоб мотивувати якомога скоріше поєднувати материнство з трудовою діяльністю; а також психологічна допомога та підтримка жінок під час та після вагітності; пропаганда толерантного та гуманного ставлення до вагітних жінок; формування культури відповідального та свідомого материнства.

Отже, вживаючи цих та запроваджуючи інших заходів соціального захисту материнства, держава не тільки зміцнює своє становище й економіку, а й забезпечує майбутнє, тому що діти – це в подальшому дорослі люди, від яких залежить розвиток країни та формування відповідального демократичного суспільства. А народжуваність дітей та їх виховання на пряму залежить від жінок, тобто матерів, тож захист їх прав та інтересів є важливим елементом діяльності державних органів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Опис наукових статей: - Юрчик Г. М. Соціальний захист материнства в Україні / Г. М. Юрчик // Вісник НУВГП. Економічні науки : зб. наук. праць. – Рівне : НУВГП, 2013. – Вип. 1(69). – С. 197-206. [<https://ep3.nuwm.edu.ua/4001/>]

2. Бухтіярова І. Г. Сутність адміністративно-правового регулювання захисту дитинства й материнства в Україні / І.Г Бухтіярова// Юридичний науковий електронний журнал. – Запоріжжя: ЗНУ, 2019. – Вип. 2. – С. 123-126. [http://www.lsej.org.ua/2_2019/34.pdf]

3. Бурлака О. С. Теоретичні підходи до удосконалення соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства й батьківства в Україні / О.С.Бурлака //Науковий журнал «Право і суспільство». – Дніпро: ДГУ, 2020. – Вип. 3. – С. 96-101. [http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/16.pdf]

4. Бурлака О. С. Щодо проблеми визначення поняття й особливостей соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства й батьківства в Україні /О.С.Бурлака // Підприємництво, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал. – Київ: НДІППП ім. Ф.Г.Бурчака, 2019. – Вип.11. – С.123-128. [<http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/11/20.pdf>]

МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Валентин ІЛЛЯШ

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО, канд. мед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Медико-психологічна реабілітація (МПР) – комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності,

соціальної активності осіб, які постраждали під час виконання професійних обов'язків (службових обов'язків). Метою МПР осіб, які постраждали під час виконання професійних обов'язків служби, є відновлення соціального функціонування, реінтеграція у громадянське суспільство та забезпечення високої якості життя у ньому. МПР осіб, які постраждали під час виконання професійних обов'язків, здійснюється при наявності у них психологічних або психопатологічних порушень, які є ізольованими або поєднуються з соматичними розладами та є результатом впливу бойової психологічної травми, патогенність якої посилюється вираженою інформаційною складовою війни під час виконання професійних обов'язків. Основою МПР осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків, є поєднання психологічних, психотерапевтичних, психосоціальних, фармакологічних та фізичних заходів, які спрямовані на відновлення соціального функціонування та якості життя особи [3].

Основними принципами МПР є:

- мультидисциплінарний підхід та комплексність (з урахуванням біологічних, психологічних та соціальних аспектів патогенезу за участю усіх фахівців, що працюють у сфері психічного та соматичного здоров'я);

- профілактична спрямованість (здійснення психоосвіти, тренінгів стресостійкості та стійкості до інформаційних атак, політико-виховної роботи, духовної підтримки до початку та під час бойових дій);

- етапність (1 етап – скринінг соматичного та психологічного стану в умовах «карантинної зони» з виявленням психологічних наслідків бойової психічної травми та розладів психічного здоров'я; 2 етап – первинна МПР у центрах (відділеннях) медико-психологічної реабілітації у ЛПЗ всіх форм власності, у т. ч. госпіталях ветеранів війни та учасників бойових дій; 3 етап – вторинна МПР у мережі санаторно-курортних закладів);

- безперервність та наступність – чітка взаємодія медико-психологічних служб усіх міністерств та відомств, які залучені до участі у бойових діях з лікарями-психологами, практичними психологами, лікарями-психіатрами, лікарями-психотерапевтами та лікарями інших спеціальностей, що працюють у системі Міністерства охорони здоров'я;

- створення реадаптуючого середовища (створення під час МПР умов для сприятливої психологічної атмосфери, яка передбачає визнання високого соціального статусу осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків; соціальної значущості їх участі у бойових діях; розуміння психологічних реакцій та поведінки цих осіб).

Кадрове забезпечення МПР включає вдосконалення додипломної та післядипломної підготовки психологів з медичною та немедичною освітою, лікарів-психотерапевтів та лікарів-психіатрів у галузі військової та кризової психології зі збільшенням кількості навчальних годин з проблем «Психологічного консультування та психокорекції», «Психології життєвої кризи особистості, вмирання та смерті», «Тренінгів стресостійкості» та ліцензованого обсягу кількості осіб, які навчаються за фахом «Медична психологія». Вдосконалення МПР потребує здійснення наукових розробок у тому числі фундаментальних, для поглиблення існуючих уявлень про механізми впливу бойового стресу та інформаційних атак в умовах «гібридної» війни, а також розроблення ефективних методів діагностики та лікування цієї патології [1, 2].

МПР осіб, які постраждали під час виконання професійних обов'язків, є невід'ємною та обов'язковою складовою загальнодержавної комплексної

системи допомоги таким особам. Ефективність МПР забезпечується синергічною взаємодією медичного, соціального та психологічного векторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник / Н. А. Агаєв, О. М. Коқун, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська, В. В. Остапчук, В. В. Ткаченко. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. – 234 с.
2. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник / О. М. Коқун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. – 170 с.
3. Михальчук Н. О., Поташнюк Р. З., Івашкевич Е. З. Основи психологічної реабілітації. Навчальний посібник для студентів Вузу. – Рівне: РДГУ, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, РДГУ, 2006. – 192 с.

ДО ПИТАННЯ КЛЮЧОВИХ МОМЕНТІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХІЧНИЙ СТАН СУСПІЛЬСТВА В ЦІЛОМУ (ПСИХОСОМАТИЧНА МЕДИЦИНА)

ІЛЛЯШЕНКО Л. Р.

*НК – Леся ГОРЕНКО, канд. іст. наук, доцент
Черкаська медична академія*

Людина являє собою певний мікрокосмос, в якому з'єднане матеріальне та духовне. Знання законів духовного буття та життя по ним дають людині щастя, порушення цих законів призводить до страждань, хворобам та передчасної смерті.

Будь-який біль, тілесний чи душевний, сповіщає про необхідність змін. Проте більшість намагається його просто глушити, або ігнорують. Знеболюючі препарати біль прибирають, але причина не усувається.

У всі часи були й епідемії, й війни, й голод, й хвороби, й зради, й суцільна неправда. Й важко співставити, в якому ступені сьогодення може бути більш жахливим епохи татарської навали Давньокиївської держави чи доби руїни в Україні (друга половина XVII ст.). Проте, безумовно, теперішній час по-своєму особливий. Поняття «стрес», «невроз», «наркоманія» тощо відомі усім. Психіатри констатують прискорене зростання психічної патології. Як правило, це зростання обумовлене широким розповсюдженням так званих «межових» (на грані норми та патології) захворювань, які часто називають хворобами на нервовій основі. Душевний стан таких людей можна порівняти з розбитим глечиком на дрібні шматочки. І ось люди ходять з осколками в душі, травмуючи і себе, і оточуючих.

Безупинне зростання психічних захворювань у XX-XXI ст. породжений не тільки перевантаженнями, потоками інформації, стресами, а в першу чергу, воно пояснюється бездуховністю, втратою багатьма людьми справжнього змісту життя. Проте, зовнішні умови є важливими, але не визначальними. Так, наприклад, коли лікар-психіатр ставить діагноз «депресія», важливо усвідомлювати різницю між «депресією як хвороба» і «депресією як пристрасть». У першому випадку депресія викликана змінами біологічних амінів (адреналін, серотонін та ін.) [1, 33]. А у другому випадку важливо розуміти, що пристрасть – це особлива схильність душі до

отримання задоволення. Це є основною мотивацією поведінки людини. усі інші прояви душі і особистості пригнічуються.

Пристрасть у людині поступово укорінюється, стає начебто іншою її природою, основою її почуттів та бажань.

Отже, пристрасті – це гріховні навички душі, які за довгий час перетворилися на природні якості. Так, наприклад, хто постійно роздратовується, гнівається і при цьому часто наповнюється почуттям помсти – той має пристрасть гніву. З цим пов'язана невротична депресія. Її причиною завжди є конфлікт різноспрямованих мотивів. Від цього в душі виникає важка психотравматична ситуація [2, 211-212]. В основі успішного лікування лежить смеріння та молитва. Ендогенні депресії пов'язані зі зміною обміну речовин у мозку. Проте, в структурі депресивних розладів лише 2 % – ендогенні депресії, тобто депресії, котрі не пов'язані з так званими психоемоційними травмами і розвиваються по біологічним причинам. Це, в першу чергу, депресії в рамках шизофренії, маніакально-депресивного психозу та інше. А 98 % мають у своєму походженні переважно причини духовно-психологічного характеру. Також відомо, що серед самогубців лише 10 % психічно хворих, а 90 % суїцидентів визнаються особами без психічних захворювань, проте з глибокими духовними пошкодженнями [2, 293-294].

Отже, є важливим і необхідним акцентувати увагу на християнській оцінці психічної патології. Значна її кількість пов'язана з гріхом. Алкоголізм, наркоманія, ігроманія, сексуальні збочення та інше – все це є духовні хвороби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Психосоматична медицина: аспекти діагностики та лікування. Чабан О. С., Хаустова О. О. Медкнига. – 2005. – 96 с.
2. Психосоматика і психотерапія. Зцілення душі і тіла. 7-е видання, перероблене і доповнене. Старшенбаум Р. – 2019. – 352 с.

РЕАБІЛІТАЦІЙНА РОБОТА УЧАСНИКАМ АТО

Павло ЛЕВЧЕНКО

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО, канд. мед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Реабілітаційна робота вимагає вирішення проблем кадрового забезпечення та інтеграції зусиль різних відомств з надання учасникам АТО психологічної, соціальної, матеріальної допомоги та суспільної підтримки, тому, має проводитись на базі спеціалізованих реабілітаційних центрів. Важливим аспектом реабілітації є робота з сім'єю та близькими військовослужбовців. Дієва політика соціального забезпечення військовослужбовців із зони АТО може бути вироблена лише за сформованого позитивного ставлення громадянського суспільства до їх місії, як захисників Вітчизни [1]. Сьогодні в Україні сформовано 696 центрів психологічної допомоги. Окремою проблемою виявилась нестача професійно підготовлених кадрів – фахівців-психологів з практичним досвідом, на сьогоднішній день укомплектованість посад (психологів) близько 50%. З

юридично-правових позицій психологи мають право застосовувати до постраждалих лише методи психологічної діагностики, психологічного консультування і психологічної корекції. Натомість, позитивні результати можливо отримати лише за умов організації єдиної міжвідомчої системи медико-психологічної реабілітації на підставі уніфікованої програми і стандартизованих протоколів медико-психологічної реабілітації із залученням як медичних фахівців (психіатрів, психофізіологів, психотерапевтів, медичних психологів з базовою медичною підготовкою, лікарів-реабітологів), так і психологів з базовою гуманітарною підготовкою [2]. Ще однією зазначеною проблемою визнаний факт, що потребу в психологічній допомозі значна частина ветеранів розглядають, як ознаку слабкості, внаслідок чого спогади про пережите на війні тримають в собі. Це пов'язане зі страхом бути осудженим в суспільстві, суттєвою вважається руйнація усталеного у свідомості багатьох бійців стереотипу про те, що «сильним допомога не потрібна». Не менш суттєвою проблемою є самоізоляція ветерана, яка викликана набутим досвідом, або – фрустрація, яка викликана різними очікуваннями від повернення і реальним результатом. Таким чином, за висновками літературних джерел, існуючі законодавчі та підзаконні акти щодо реабілітації учасників АТО є неповними та частковими, рівень координації між уповноваженими центральними органами виконавчої влади та організаціями, що надають послуги з реабілітації, визнаний недостатнім, підкреслена відсутність цілісної системи реабілітаційних послуг, кадрове забезпечення по реабілітації не досягає світових та європейських стандартів. Натомість, на сьогодні, в Україні відсутня така медична спеціальність, як «медична реабілітація» [3]. Лише побудова сучасної системи реабілітації, її затвердження на законодавчому рівні, підкріпленому бюджетними програмами, здатна забезпечити ефективне та стале рішення проблеми.

Відсутність адаптованих національних алгоритмів надання психологічної допомоги учасникам АТО, посттравматичного стресового розладу та брак кваліфікованих психіатрів і психологів зі спеціалізацією військово-тактичної психології, не враховує особливостей сьогодення, яке потребує створення якісної індивідуальної програми реабілітації кожного військового за принципом – своєчасність, комплексність і безперервність процесу реабілітації.

Відповідно до визначення проблемних питань, реалізація Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників АТО потребує здійснення організаційно-правових заходів, пов'язаних із проведенням цілеспрямованих та скоординованих дій з боку органів державного управління, виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, недержавних установ та громадських організацій, а в загальнодержавному масштабі повинна забезпечити лікувальну, соціальну та економічну ефективність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пам'ятка учасникам російсько-української війни // ГОВПО «Юридична Сотня», 2018. – 204 с.
2. Соціально-психологічна адаптація ветеранів АТО: проблеми і шляхи їх вирішення / Ресурсний центр Гурт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gurt.org.ua/articles/32262>.
3. Тополь О. В. Соціально-психологічна реабілітація учасників антитерористичної операції / О.В. Тополь // Вісник. – 2015.– № 124. – С. 230-233.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Оксана МОРОЗ, канд. юрид. наук, доцент

Катерина КОСТОВСЬКА, канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

До таких основних положень, які були затверджені в Законі України «Про Національну поліцію» стало запровадження до функцій поліцейського повноважень щодо виконання превентивного поліцейського заходу – поліцейського піклування, який раніше не застосовувався і не мав практичного застосування. Для вивчення принципів застосування такого превентивного заходу, як поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб, перш за все, необхідно з'ясувати етимологію поняття «поліцейське піклування», визначити його зміст та особливості, а також визначити власне бачення поняття «поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб» [1, с. 88].

Відповідно до ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію України» поліцейське піклування може здійснюватися щодо такої категорії осіб: 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду; 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі [2]. Такий захід як поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб є превентивним поліцейським заходом, тому необхідно визначити, що означають терміни «превентивний захід» та «поліцейський захід».

Відповідно до прийняття Закону України «Про Національну поліцію» у законодавстві України термін «превентивні заходи» не застосовувався. Крім того, універсальною для наших правників є розподіл заходів, які уповноважені були застосовувати працівники поліції України, на заходи переконання та примусу. Тому з'ясуємо сутність самого слова «превенція», «превентивні заходи» [1, с. 89].

Як висновок, превентивний захід «поліцейське піклування» щодо неповнолітніх є заходом попередження вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, який скерований на недопущення їх вчинення відносно неповнолітніх осіб віком до 16 років, а також самими неповнолітніми.

Поліцейське піклування є поліцейським заходом, тобто таким заходом, який уповноважені застосовувати співробітники поліції. Зауважимо, що «поліцейський» означає той, хто працює в поліції; прикметник до «поліція» [3, с. 700]. Тобто, суб'єктом застосування поліцейського піклування є співробітники поліції.

Особливістю цілі поліцейського піклування виступають не тільки факти необхідності усунення обставин, що створюють ризики для осіб, щодо яких здійснюється поліцейське піклування, але і для оточуючих її осіб.

Незважаючи на законодавче визначення порядку процесуального оформлення поліцейського піклування (складання протоколу), єдиного документа, яким фіксувався вказаний захід, розроблено не було, і про його застосування поліцейськими складався тільки відповідний рапорт, зміст

якого також був вільним і фактично не містив повної інформації про застосування поліцейського заходу [4, с. 132].

12 жовтня 2020 р. після видання наказу МВС України № м724 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування» стало можливим процесуальне оформлення застосованого поліцейського заходу, оскільки зазначеним наказом затверджено зразок протоколу про застосування поліцейського піклування [5].

Враховуючи, що основною ціллю поліцейського піклування є надання особі, щодо якої воно здійснюється, допомоги, у т. ч. медичної, правової, побутової тощо, прийняття та введення в дію вказаного наказу – актуальна та своєчасна подія, оскільки дала змогу привести адміністративні дії поліцейського у відповідність до вимог Конституції та державного законодавства.

Якщо говорити про процесуальний бік здійснення поліцейського піклування, як вже згадувалося, то слід наголосити, що про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень [2].

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, яким передається особа, відносно якої застосовувалося поліцейське піклування [2].

Про застосування до неповнолітньої особи віком до 16 років такого превентивного заходу, як поліцейське піклування, поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи [2].

Також про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції. На нинішньому етапі функціонування Національної поліції України таким підрозділом є підрозділи ювенальної превенції, які підпорядковані підрозділам превентивної діяльності Національної поліції України.

Кожна особа, відносно якої застосовується поліцейське піклування має право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування, про що їй повідомляє поліцейський зрозумілою для неї мовою [2]. Водночас слід наголосити, що для неповнолітньої особи віком приблизно до 10 років такі роз'яснення будуть мало зрозумілими, тому завданням поліцейського є забезпечити дотримання прав і свобод такої особи шляхом застосування психологічних прийомів у спілкуванні з дитиною, виявленні її потреб та їх задоволенні тощо. Крім того, поліцейський має з'ясувати обставини, за яких неповнолітня особа віком до 16 років залишилася без догляду, а також застосувати відповідні заходи щодо винних осіб (повідомити органи опіки та піклування, повідомити про вчинене адміністративне або кримінальне правопорушення відносно неповнолітнього тощо). Тобто у всіх діях відносно

неповнолітньої особи поліцейський має виявляти турботу про її інтереси і забезпечити усі гарантовані законом права та свободи, тоді, на наш погляд, ефективність застосування поліцейського піклування буде найвищою.

У спілкуванні з неповнолітнім поліцейський має застосовувати психологічні прийоми, спрямовані на збереження психоемоційного здоров'я неповнолітнього (наприклад, заспокоїти його; створити атмосферу надійності та впевненості у обставинах, що склалися, та власних діях, спрямованих на їх подолання; у дружній бесіді з'ясувати обставини, в які потрапив неповнолітній), оскільки психіка неповнолітніх осіб є нестійкою, а обставини, в яких опинилася неповнолітня особа, можуть спонукати до виникнення психологічних травм різної тяжкості.

Під час реалізації заходів поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи дуже важливо проявляти ініціативу у вирішенні побутових та матеріальних питань по мірі можливості поліцейського (наприклад, за необхідності надати теплі речі, харчування, ліки тощо).

Крім того, у спілкуванні з неповнолітнім і забезпеченні його нагальних потреб, необхідно не забувати про надання йому правової допомоги, забезпеченні його прав і свобод у спілкуванні із зовнішнім середовищем (наприклад, необхідно з'ясувати причини, за яких неповнолітній опинився у даній ситуації; винних у цьому осіб; повідомити відповідального поліцейського у підрозділі поліції про ситуацію, що склалася; повідомити батьків або осіб, що їх замінюють, про місце перебування неповнолітнього; повідомити органи опіки та піклування про ситуацію, що склалася, та ін.) [6, с. 115].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зеленський Є. С., Кравченко І. С. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми : монографія. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 154 с.
2. Про Національну поліцію України: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580- VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n323/>.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр.енцикл.,1998. Т. 5: П-С. 2003. 700 с.
4. Бездольний М. Ю. Правові аспекти й особливості застосування поліцейського піклування. Юридичний бюлетень. 2021. Випуск 18. С. 129-134.
5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування: Наказ МВС України від 12 жовтня 2020 р. № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text> (Дата звернення 29.01.2023 року).
6. Зеленський Є. С. Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб: зміст та порядок застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35. Ч. I. Т. 2. С. 115-118.

ДО ПИТАННЯ ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Валерія РЕВА

НК – Вікторія ШЕВЧУК

Одеський державний університет внутрішніх справ

На сьогодні в Україні тема реабілітації військовослужбовців є, як ніколи, важливою та актуальною. Порівняно з минулими роками кількість військовослужбовців після повномасштабного вторгнення Російської Федерації зростає втричі. Перебуваючи на фронті бійці ЗСУ практично кожного дня наражаються на небезпеку отримання поранення або загибелі, втрачають своїх побратимів, переймаються долею своїх рідних, осіб, що потрапили в окупацію та в полон. Стрес, втома та інші негативні фактори впливають на стан здоров'я військовослужбовців. Майже у всіх учасників бойових дій неминуче відбувається зміна у фізичному і психологічному стані. Втрата побратимів для бійця може бути більш болючішою ніж власні поранення та травми, і це призводить до душевних страждань та психологічних травм. За даними світової статистики: кожний п'ятий учасник бойових дій за відсутності будь-яких фізичних ушкоджень страждає на нервово-психологічні розлади, серед поранених і калік – кожний третій. Але це лише маленька частина гігантського айсберга [1]. Інші наслідки проявлятимуться через кілька місяців, років після повернення до звичайних умов життя. Так, наприклад, у МОЗ прогнозують, що наслідки війни позначатимуться на психічному стані українців щонайменше 7 років. Отже, реабілітація учасників збройних конфліктів має важливе значення оскільки спрямована на відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві.

Реабілітація військовослужбовців – це усталена і складна система медичних, психологічних і професійних заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, які призводять до втрати працездатності; ефективного і раннього повернення військовослужбовців до професійної діяльності [2, с. 3]. Учасники бойових дій є специфічним контингентом, який вимагає багатопрофільної реабілітації. Основними її видами є медична, психологічна, фізична, соціальна реабілітації. Всі види реабілітації військовослужбовців тісно пов'язані між собою, доповнюють одна другу і не повинні протиставлятися.

Клінічна (медична, або лікувальна) реабілітація – комплекс лікувально-діагностичних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на своєчасну і точну діагностику, госпіталізацію, а також відновлення і розвиток фізіологічних функцій постраждалого військовослужбовця, виявлення його компенсаторних можливостей, усунення патологічного процесу, попередження ускладнень, відновлення або часткову компенсацію втрачених функцій, протидію інвалідності, підготовку тих, хто одужає, й інвалідів до побутових і трудових навантажень, активного самостійного життя [3, с. 9].

Фізична (функціональна) реабілітація – це застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності постраждалих військовослужбовців. Вона є складовою частиною медичного реабілітаційного процесу.

Соціальна реабілітація (реадаптація), як комплекс заходів, спрямована на відновлення людини в правах, соціальному статусі, здоров'ї й дієздатності. Цей процес націлений на відновлення не тільки здатності людини до життєдіяльності в соціальному середовищі, але й самого соціального середовища, умов життєдіяльності, порушених або обмежених якимись причинами. Метою соціальної реабілітації учасників збройних конфліктів є забезпечення соціалізації особистості й відновлення її до колишнього рівня, причому мова йде про відновлення не тільки здоров'я, але й соціального статусу особистості, правового становища, морально-психологічної рівноваги, упевненості в собі [3, с. 10].

Психологічна реабілітація – це комплекс заходів реабілітаційної (відновлювальної) медицини, спрямованих на відновлення психічних та фізичних сил у військовослужбовця, який має психічний розлад до контрольного рівня, тобто здатності продовжувати проходити військову службу [4, с. 154]. Психологічна реабілітація обов'язковий елемент відновлення здоров'я військовослужбовця, оскільки внутрішній стан військовослужбовця є запорукою швидкого одужання. За допомогою психологічної реабілітації можна знизити рівень нервового напруження особи, повернути втрачену енергію, а отже, і повернути жагу до життя. Це дасть змогу швидше відновлюватися і фізично. Майже всі військові з будь-якими пораненнями бажають повернутися на фронт та знову брати участь у бойових діях. І саме це служить поштовхом скоріше повертатися до нормального фізичного стану.

Сучасна медицина використовує у психологічній реабілітації такі напрямки:

1. Раціональна психотерапія – ґрунтується на переконанні, зверненні до розуму травмованої людини, змінювати ставлення до психотравмуючої ситуації. Включає в себе проведення в доступній формі спеціальних бесід, під час яких логічно доводиться можливість успішного лікування.

2. Логотерапія – надання допомоги в усвідомленні сенсу життя, здійснення якого має лікувальний ефект. Сенс життя в одній з трьох сфер: творчості, переживання, свідоме сприйняття обставин, які неможливо змінити.

3. Сугестивна психотерапія – навіювання певних думок в стані сну або в стані неспання: самонавіювання, аутогенне тренування.

4. Трудотерапія – сприяє формуванню стійкого позитивного фону настрою, сприяє адаптації у суспільстві.

5. Естетотерапія: бібліотерапія, музикотерапія. Основна мета полягає у відволіканні пережитих ситуацій.

6. Гейштальттерапія – зміна ставлення потерпілого до наявної психотравмуючої ситуації, порівнянням її з більш тяжкими життєвими обставинами.

7. Метод психодрами Морено:

- відновлення функціонального стану організму;
- зниження рівня емоційної напруги, тривожності;
- розвиток комунікативних здібностей;
- формування позитивного ставлення до хвороби, свого стану.

8. Метод «дебрифінгу критичного інциденту» – захід екстреної психологічної допомоги, який проводиться якомога раніше після трагедії [5, с. 28].

Державні органи приділяють значну увагу окремим питанням реабілітації учасників військових конфліктів. Так, наприклад, законодавець вніс суттєві доповнення в Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Кабінет Міністрів України вніс зміни до «Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності».

Разом з тим експерти наголошують на необхідності активізації зусиль влади й громадських організацій, волонтерів і просто небайдужих людей для негайного розв'язання основних проблем реабілітації учасників бойових дій. Зокрема, для цього також потрібно об'єднати зусилля санаторно-курортних закладів, незалежно від їх відомчого підпорядкування і форми власності, науково-дослідних установ та кафедр у розробці та впровадженні заходів з реабілітації на санаторно-курортному етапі. На думку експертів, таке лікування повинні забезпечити держава, фонди соціального страхування (у повному обсязі). Необхідно проводити закупівлю реабілітаційних путівок до санаторіїв за максимально спрощеною процедурою, адже це – вимога теперішнього часу [6, с. 264].

На жаль, в Україні визначені тільки окремі напрямки медичної, психологічної, фізичної, професійної та соціальної реабілітації військовослужбовців, але відсутній цілісний підхід до реабілітації учасників збройних конфліктів як універсального всебічного процесу.

Сьогодні, в умовах постійного зростання числа учасників бойових дій, існує необхідність створення цілісного єдиного механізму реабілітації учасників бойових дій, який у своїй структурі матиме: 1) систему спеціальних компетентних органів, 2) різнопрофільних фахівців, які об'єднують свої зусилля для досягнення максимально позитивного результату для реабілітуємого, 3) сукупність організаційних засобів та фінансів. Такий дієвий механізм в перспективі дозволить зберегти нашу націю здоровою, єдиною та сильною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гапич Г. Б. Психологічна реабілітація учасників бойових дій. URL: <http://ogiv.rv.ua/psycholohichna-reabilitatsiya-uchasnykiv-bojovuyh-dij/>
2. Реабілітація військовослужбовців в Україні. Загальні проблеми та особливості організації під час воєнного стану / Укладачі: Бортняк В. А., Дрозд О.Ю., Журавльов Д. В. Київ. ВД «Професіонал», 2022. 406 с.
3. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. / Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О. та ін. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274034.pdf>
4. Базарний С. В. Соціальна реабілітація військовослужбовців. 2020. С. 152-157. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v32/38.pdf>
5. Гачак-Величко Л. А., Ролюк О. В., Капінус О. С. Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців в Україні. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2020. № 21 (21) грудень. С. 27-30.
6. Крупа В. В., Лобода І. В., Кшановська Р. Б. Медико-психологічна та фізична реабілітація учасників військових конфліктів. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції SCIENTIFIC GOALS AND PURPOSES IN XXI CENTURY (19-20 липня, 2022 р.). 2022. С. 260-267.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Інна СИРОТЕНКО

НК – Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Реабілітація – комплекс медичних, соціально-економічних, педагогічних, професійних і юридичних заходів, спрямованих на відновлення (чи компенсацію) порушених функцій, дефекту, соціального відхилення. Реабілітація може бути стихійною чи організованою. У першому випадку передбачається, що особистість інтуїтивно налагоджує відносини з власним організмом і оточуючим середовищем на більш чи менш прийнятному для себе рівні. Організована реабілітація ставить своєю метою скоротити терміни відновлення соціальної норми, підвищити якість самостійної роботи особистості за рахунок професійної допомоги. Процес соціальної реабілітації має тривалий характер.

Існує значна кількість підходів до теоретичного осмислення проблем соціальної реабілітації та соціальної адаптації осіб, розроблено безліч методик вирішення практичних завдань. Однак аналіз завжди здійснюється у проблемному полі двох концептуальних соціологічних підходів: із позиції соціоцентристських теорій чи з позиції антропоцентризму.

За підсумками соціоцентристських теорій розвитку особистості за К. Марксом, Е. Дюркгеймом, Г. Спенсером, Т. Парсонсом розглядалися соціальні проблеми конкретного індивіда у вигляді вивчення суспільства в цілому. Аналіз соціальних проблем соціальної реабілітації у соціологічних концепціях вищого рівня узагальнення сутності цього соціального явища оформився як концепція соціалізації.

На основі антропоцентристського підходу Ф. Гіддінгса, Ж. Піаже, Г. Тарда, Е. Еріксона, Ю. Хабермаса, Л. С. Виготського, І. С. Кона та інших вчених розкриваються психологічні аспекти повсякденної міжособистісної взаємодії.

Соціальна реабілітація важлива як засіб інтеграції осіб у «дружній» соціум, як механізм створення рівних можливостей, щоб бути соціально затребуваними.

Соціальна реабілітація визначається як комплекс заходів, спрямованих на відновлення зруйнованих або втрачених індивідом громадських зв'язків та відносин внаслідок порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму (інвалідність), зміною соціального статусу (літні громадяни, біженці та вимушені переселенці, безробітні та деякі ін.), девіантною поведінкою особистості (неповнолітні, особи, які страждають на алкоголізм, наркоманію, що звільнилися з місць ув'язнення та ін.).

Метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу особистості, забезпечення соціальної адаптації у суспільстві, досягнення матеріальної незалежності.

Основними принципами соціальної реабілітації є: якомога ранній початок здійснення реабілітаційних заходів, безперервність і поетапність їх проведення, системність і комплексність, індивідуальний підхід.

Інститут соціальної реабілітації реалізується в комплексній діяльності, що включає організаційні, економічні, містобудівні, власне реабілітаційні дії. Вона здійснюється всією сукупністю державних та

муніципальних органів та установ соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, інших сфер у співпраці з недержавними органами.

Діяльність як державних, так і недержавних структур, реалізація різних моделей допомоги в соціальній політиці у своїй основі має програму реабілітаційних заходів, що дозволяють індивіду не лише адаптуватися до свого стану, а й у найбільш оптимальній ситуації виробити навички самопомоги та створення мережі соціальних зв'язків.

Обсяг та зміст соціальної реабілітації залежить чималою мірою від тих принципів, якими керуються у своїй діяльності суб'єкти реабілітації, суспільство загалом, держава, яка організовує та реалізує відповідні соціальні програми.

У 1978 році Гербен Делонг (Новий англійський медичний центр, Бостон) сформулював три теоретичні судження, які були покладені в основу ідеології руху за незалежне життя і згодом стали основними елементами під час створення служб у структурі центрів незалежного життя.

Суверенітет споживача. Людина, яка має інвалідність, є основним споживачем соціальних служб і є головним захисником своїх інтересів. Вона має бути допущена до прямої участі у вирішенні соціальних проблем, пов'язаних з інвалідністю.

Самовизначення. Люди, які мають інвалідність, повинні в першу чергу спиратися на свої здібності та вміння, щоб домогтися прав та привілеїв, на які вони претендують.

Політичні та економічні права. Люди, які мають інвалідність, мають отримати право брати участь у політичному та економічному житті суспільства.

До найважливіших належить також *принцип нерозривного зв'язку індивіда з інвалідністю та соціального середовища.* Одним із основоположних є принцип вивчення та збереження сімейних та соціальних зв'язків, бо для кожного індивіда його сім'я має бути найбільш досконалим та функціональним соціалізуючим та реабілітуючим середовищем.

Надзвичайно важливим є *принцип комплексності та послідовності реабілітаційних заходів*, оскільки окремі несистематизовані заходи можуть не принести повноцінного позитивного результату або навіть у поодиноких випадках позначитися негативно.

Провідним за наших умов має залишатися *принцип державних соціальних гарантій.*

Вся діяльність із соціальної реабілітації, будучи системною та комплексною, може здійснюватися з усією сукупністю органів та установ соціальної сфери, насамперед на регіональному рівні, незалежно від їх приналежності до системи соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, зайнятості, культури та спорту тощо. Міжвідомча координація у цьому напрямі соціальної діяльності є особливо необхідною; забезпечення цієї координації входить до функцій органів державного управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Упорядники: С. Я. Харченко, М. С. Кратінов, Л. Ц. Ваховський, О. П. Песоцька, В. О. Кратінова, О. Л. Караман. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 408 с.

2. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. Комплекс / Автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та інш. / За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петровича – К.: Фенікс, 2007. – 528 с.

3. Романовська Л. І. Теорія та практика реабілітаційної роботи: навч. посібник / Л. І. Романовська, Л. М. Джигун, Н. В. Синюк. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 222 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Іван СОКОЛОВ

НК – Олег КУЛІЦА, канд. техн. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України (КМУ) через Міністра внутрішніх справ.

ДСНС, відповідно до покладених на неї завдань та в межах повноважень, передбачених законом, забезпечує реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій; здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надає екстрену медичну допомогу в зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, проводить заходи з медичного забезпечення при кріпленого контингенту [1, 2].

У системі ДСНС України медичному обслуговуванню підлягають такі категорії осіб (далі – прикріпленій контингент): 1) особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту; 2) курсанти та ліцеїсти навчальних закладів цивільного захисту (далі – курсанти); 3) основні працівники професійних аварійно-рятувальних служб та працівники цивільного захисту (далі – рятувальники); 4) ветерани служби цивільного захисту (військової служби, органів внутрішніх справ, державної пожежної охорони), звільнені в запас (відставку) з МНС України та ДСНС України (далі – ветерани); 5) особи, які, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», мають право на користування закладами охорони здоров'я ДСНС України, у тому числі при виході на пенсію та зміні місця роботи або служби (далі – ветерани війни та прирівняні до них особи); 6) особи, звільнені зі служби цивільного захисту, визнані особами з інвалідністю внаслідок військових дій, захворювання, каліцтва, пов'язаного з виконанням службових обов'язків, та інші особи з інвалідністю, які отримують пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – особи з інвалідністю); 7) члени сімей осіб рядового і начальницького складу, курсантів навчальних закладів цивільного захисту, загиблих під час проходження військової служби (служби цивільного захисту) (далі – члени сімей загиблих) [3, 4].

Медичне забезпечення в системі ДСНС України включає комплекс лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних, організаційно-методичних, протиепідемічних заходів та заходів медичного постачання, спрямованих на збереження життя і здоров'я осіб, зазначених вище, забезпечення оперативного медичного реагування на надзвичайні ситуації,

надання своєчасної медичної допомоги рятувальникам та проведення їх медико-психологічної реабілітації, що здійснюють заклади охорони здоров'я ДСНС України.

Особи, які безпосередньо брали участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт або яких залучали до цілодобового чергування, пов'язаного з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, мають право один раз на рік пройти безоплатно курс медико-психологічної реабілітації строком не менш як 14 днів, а ті з них, які отримали травми або брали участь у проведенні аварійно-рятувальних робіт, пов'язаних із загибеллю людей, зобов'язані пройти відповідне лікування та реабілітацію в центрах медико-психологічної реабілітації. Медико-психологічна реабілітація являє собою комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників аварійно-рятувальних служб (формувань), осіб, залучених до виконання аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також постраждалих внаслідок такої надзвичайної ситуації [4].

Медичне забезпечення в системі ДСНС є невід'ємною частиною повноважень, покладених на службу цивільного захисту. Безпосередні заходи з медичного забезпечення безперервно здійснюють заклади охорони здоров'я сфери управління ДСНС як у пунктах постійної дислокації органу, підрозділу служби цивільного захисту, так і під час виконання завдань за призначенням у зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) при ліквідації її наслідків й на шляху медичної евакуації. Медико-санітарну допомогу надають відповідно до державних соціальних нормативів та галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я та вона включає весь комплекс лікувально-профілактичних заходів на всіх рівнях надання допомоги у тісній взаємодії з закладами охорони здоров'я та медичними підрозділами інших центральних органів виконавчої влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. No 5403-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – No 34–35. – Ст. 458. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
2. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 16.12.2015 р. No 1052 [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2015. – No 102. – Ст. 3514, код акта 79996/2015. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-p#Text>.
3. Про затвердження Положення про забезпечення органів і підрозділів (формувань) цивільного захисту, навчальних закладів сфери управління ДСНС України лікарськими засобами, медичними виробами та медичною технікою поточного постачання та Норм забезпечення органів і підрозділів (формувань) цивільного захисту, навчальних закладів сфери управління ДСНС України лікарськими засобами, медичними виробами та медичною технікою поточного постачання: наказ ДСНС України від 30 травня 2014 р. No 293 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293388-14#Text>.
4. Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій: наказ МВС України від 18.08.2014 р. No 831 [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2014. – No 77. – Ст. 2208, код акта 74057/2014. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-14#Text>

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ УРАЗЛИВИХ ГРУП ДІТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ЄДСЦЗ

Артем ТИТАРЕНКО

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, життя, виживання, максимальний розвиток, доступ дітей до служб охорони здоров'я є не лише їх фундаментальними потребами, а й основними правами людини. Головним інструментом захисту та реалізації зазначених прав є Конвенція про права дитини.

У статті 6 Конвенції [1] зазначено основні принципи системи охорони здоров'я: держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя, забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

Держави-учасниці визнають право кожної дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я і засобами лікування хвороб та відновлення здоров'я, намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я (ст. 24 Конвенції).

Ці та інші принципи Конвенції, що стосуються права дитини на життя, виживання, розвиток та охорону здоров'я, впроваджуються в українському законодавстві через закони і підзаконні акти, а також за допомогою створення спеціальних механізмів їх реалізації, зокрема в Конституції України, Основах законодавства України про охорону здоров'я, в Законі України «Про охорону дитинства».

Особливої турботи потребують діти з обмеженнями життєдіяльності, передусім, діти з тяжкими хронічними захворюваннями та діти, які мають статус дитини з інвалідністю, зокрема і діти працівників ЄДСЦЗ.

Динаміка основних показників здоров'я дитячого населення на сьогодні відзначається суттєвим накопиченням хронічної патології, починаючи з раннього дитячого віку. Ситуація зумовлена низкою причин: від суттєвого погіршення екології, способу життя, яким сьогодні живуть батьки і самі діти, до значного прогресу в медицині, що підвищує шанс на виживання більшості малюків, у тому числі з тяжкою патологією [2].

Зазначені чинники накладають на суспільство відповідальність щодо впровадження ефективних програм, спрямованих на посилення уваги до дітей з особливими потребами, починаючи з раннього віку.

Україна має багато здобутків у цій сфері. Передусім це стосується зниження за останні десятиріччя захворюваності немовлят більше як удвічі, внаслідок впровадження сучасних перинатальних технологій, вирішення низки питань, спрямованих на запобігання вродженій та спадковій патології, а також внаслідок вчасної діагностики хвороби та їх лікування.

Запроваджені сучасні медико-соціальні реабілітаційні технології, створено понад 45 центрів медико-соціальної реабілітації в системі Міністерства охорони здоров'я України, які, насамперед, спрямовані на надання комплексної реабілітаційної допомоги дітям раннього та дошкільного віку. Функціонує 226 центрів соціальної реабілітації в системі Міністерства соціальної політики України.

Проте кожний із центрів, виконуючи дуже важливу роботу, має певні проблеми у наданні допомоги сім'ям із дітьми зазначеної категорії. Основними із наведених проблем є переважно відсутність комплексності послуг (медичних, педагогічних, соціальних), недостатня сімейна центрованість, а також територіальна віддаленість, що значно ускладнює доступність допомоги.

Існує низка недоліків у роботі цієї системи, передусім, у питаннях організації постійної кваліфікованої допомоги та постійного супроводу дітей, які мають певні проблеми зі здоров'ям.

Таким чином, можемо зробити висновок, що на сьогодні в Україні існує потреба у суттєвому реформуванні мережі надання реабілітаційних послуг для дітей раннього віку з обмеженнями життєдіяльності. Удосконалення потребує нормативно-правове регулювання створення системи реабілітаційних послуг для дітей, впровадження міждисциплінарного підходу, переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності, запровадження системної роботи мережі охорони дитинства з індивідуальною програмою реабілітації дітей з інвалідністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про права дитини від 21 грудня 1995 року. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Дудіна О. О., Гойда Н. Г., Моїсеєнко Р. О., Осташко С. І. (2012) Аналіз діяльності служби охорони матері і дитини в Україні. Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2011. Київ. С. 139–184.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ТОДОСЮК О. В.

НК – Олеся МІНЕНКО, канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Під соціально-психологічними технологіями реабілітації особистості ми розуміємо сукупність прийомів, методів і впливів, що використовуються для підтримання і відновлення психологічного здоров'я. Використання соціально-психологічних знань, теорій та інструментів для підвищення суб'єктивного благополуччя людини теж є відповідною технологією. Форми колективної комунікації, де практично використовуються технології, можуть бути дуже різними: групова робота, стратегічні сесії, майстер-плани розвитку соціально-психологічної реабілітології як галузі тощо.

Основними векторами реабілітаційної роботи і, відповідно, компонентами моделі вчені вважають досягнення особистістю: стійкого самоприйняття; продуктивної самореалізації, відновлення самоефективності; нового рівня комунікативної компетентності; готовності до ціннісно-сміслового оновлення

Психологічна реабілітація (іноді соціальна реабілітація) – комплекс заходів спрямованих на відновлення психічних та фізичних сил в людини. Реабілітаційні заходи проводять для відновлення позитивного

відношення до родини, суспільства, життя та попередження формування психічних розладів.

Щоб травмована особистість могла досягти більш продуктивної самореалізації, відновити самоефективність, мають бути розроблені спрямовані впливи, які б сприяли пробудженню втраченої зацікавленості, розвитку довготривалої мотивації, формуванню здатності ставити цілі і долати перешкоди на шляху до їх досягнення, стимуляції творчого пошуку і віри у власні сили. Реабілітаційні мішені для досягнення більш високого рівня комунікативної компетентності – це спрямовані впливи на вибудовування ефективного співробітництва з іншими людьми, більш глибоке розуміння несхожих на себе людей з усіма їхніми особливостями, формування доброзичливого до них ставлення, стимуляція емпатійних здібностей, толерантність до недоліків інших, уміння конструктивно розв'язувати конфлікти.

Якщо основне завдання для підтримання і покращення психологічного здоров'я травмованої особистості – це досягнення особистістю готовності до ціннісно-сислового оновлення, то до реабілітаційних мішеней насамперед слід віднести спрямовані впливи на рефлексивність, цілепокладання, здатність вчасно осмислювати і конструктивно використовувати набутий досвід, переосмислювати ціннісні орієнтації, конструювати нові життєві орієнтири.

Подальша операціоналізація теоретичної моделі соціально-психологічної реабілітації особистості передбачає пошук та апробацію конкретних технологій, які забезпечуватимуть спрямовані впливи на ті чи інші мішені. Ефективність реабілітації залежатиме від того, наскільки швидко відбувається відновлення психологічного здоров'я особистості.

Медичне забезпечення в системі ДСНС України включає комплекс лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних, організаційно-методичних, протиепідемічних заходів та заходів медичного постачання, спрямованих на збереження життя і здоров'я осіб, зазначених у пункті 2 розділу I цього Порядку, забезпечення оперативного медичного реагування на надзвичайні ситуації, надання своєчасної медичної допомоги рятувальникам та проведення їх медикопсихологічної реабілітації, що здійснюються закладами охорони здоров'я ДСНС України.

Медична допомога в закладах охорони здоров'я ДСНС України надається на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників.

Завдання закладів охорони здоров'я ДСНС України визначаються відповідно до основних завдань організаційних структур ДСНС України, стану здоров'я, фізичного розвитку, рівня і характеру захворюваності осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, умов їх розміщення (побуту), у тому числі під час виконання завдань за призначенням, санітарно-епідемічної обстановки, кліматогеографічних особливостей території (району) проведення аварійно-рятувальних робіт та масштабу медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи N 180/115 від 14.05.2001 «Про затвердження Положення про медикопсихологічну реабілітацію рятувальників аварійно-рятувальних служб та осіб, що постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій

техногенного та природного характеру і Положення про центри медико-психологічної реабілітації» режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0701-01z0701-01>

2. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія / Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – 160 с. ISBN 978-966-189-457-9.

3. Тімченко В. О. Деякі погляди щодо побудови дієвої системи психологічної реабілітації рятувальників – учасників локальних збройних конфліктів. / Тімченко В. О. // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. пр.. – Київ, 2015 р. Вип. 3 (46) – С. 305-310.

4. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 540 с.

5. Наказ ДСНС України № 831 від 18.08.2014 «Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій».

6. Наказ МВС України від 31.08.2017 р. № 747 «Порядок психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій».

ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТТРАЖДАЛИХ МИРНИХ ЖИТЕЛІВ ЯК ОСНОВА ДОБРОБУТУ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ

Катерина ФИСУН, Альона КОВЕРДА

НК – Інна МАНУШ

Черкаська медична академія

Військові дії, які вже майже рік тривають у нашій країні призвели до зниження активної життєвої позиції, рівня психологічного благополуччя багатьох наших громадян, в тому числі тих, хто був змушений покинути свої домівки та переїхати на проживання до інших міст або сіл, або змушений залишитися проживати на тимчасово окупованих територіях нашої держави.

Що ж таке реабілітація в сучасному значенні цього терміну? Це не лише відновлення попереднього стану або комплекс заходів, спрямованих на відновлення здоров'я; це комплексна допомога спеціалістів, спрямована не лише на компенсацію розладів, але і на повернення постраждалої людини до суспільства, її особисту та професійну інтеграцію в соціум [1].

Психологічна реабілітація полягає у дотриманні прийомів та методів саморегуляції, самовиховання та самонавчання, які мають за мету знизити вплив негативних психічних станів та сформувати активні соціально-психологічні настанови на подальше життя постраждалих осіб. Психологічна реабілітація забезпечується за участі небайдужих людей, насамперед членів сім'ї та близьких людей, адже саме їм найчастіше людина довіряє, може відкрити своє серце та поділитися особистими переживаннями певних подій свого життя. Тим, хто належить до близького оточення, слід пам'ятати наступне [2]:

– будь-які стресові події, якими б дивними вони не здавалися, нормальні для людини, яка пережила катастрофічні події;

– багаторазові повторення у своїх розмовах одних і тих же подій чи історій – це нормально, тому великою помилкою є прохання забути, не думати про цю подію;

– неприпустимо відмовляти постраждалому через власну зайнятість. Лише відкритість, терпіння, безумовне прийняття з боку значущих близьких стають тим живильним середовищем, яке дає змогу постраждалій людині поступово, довіритися, повірити у саму себе.

Соціальна реабілітація полягає у здатності активно взаємодіяти з навколишнім середовищем, планувати своє подальше життя, мріяти і втілювати ці мрії у реальність, самореалізовуватися у навколишньому просторі. Спеціальні технології, які дозволяють це зробити, забезпечують підтримку і здатність постраждалої особистості до життя.

Процес реалізації психологічної та соціальної реабілітації потребує впровадження таких етапів: підготовчого, базового та підтримувального. На підготовчому етапі найважливішими є подолання недостатньої мотивації щодо відновлення власного психологічного здоров'я, який реалізується шляхом спільного пошуку нових ефективних мотиваторів, що повертають бажання постраждалої людини жити і творити; втілення у життя технологій виявлення та активізації мертвих зон уваги стосовно можливостей досягнення психологічного благополуччя; втілення технологій переструктуризації травматичних спогадів і вражень та вироблення нового ставлення до них як до ресурсу.

На другому – базовому етапі реабілітації – провідним є відновлення здатності особистості до творчого життя, що включає готовність до самотрансформації, формування здатності до конструктивного реагування на несподіванки, бажання поліпшувати способи самореалізації, відкритість до нових контактів. Складовими цієї технології є відновлення творчого проектування власного майбутнього за допомогою зваженого і відповідального життєвого вибору, апробація оновленого життєвого проекту шляхом вирішення актуальних і оперативних життєвих завдань, успішна реалізація поставлених завдань за допомогою все більш успішного перепристосування до нового, мирного життя.

На третьому – підтримувальному (профілактичному) – етапі набувають першочергового значення технології самозбереження, самопідтримки, самовідновлення.

На жаль, кількість постраждалих мирних жителів внаслідок ведення бойових дій у нашій країні збільшується щодня, також зростає і кількість воїнів, які боронять кордони нашої держави. Всі ці люди потребують вже зараз, а також потребуватимуть після війни психологічної та соціальної підтримки. Потрібно пам'ятати, що комплекс заходів по відновленню стану організму повинен розробляти фахівець у даній сфері, тому підготовка майбутніх фізіотерапевтів та ерготерапевтів як ступенів бакалавра, так і магістра, є надзвичайно актуальним питанням сьогодення у вищій школі, зокрема у Черкаській області.

Таким чином кожний спеціаліст, виконуючи свої професійні обов'язки, сприятиме ефективному відновленню найважливішої складової нашої державності – відновлення та збереження здоров'я людей та забезпечення процвітання нації у незалежній Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Т. М. Титаренко Соціально-психологічна реабілітація особистості: етапи, неприпустимо технології, техніки
<https://lib.iitta.gov.ua/713738/1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0>

%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.%20%D0%95%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%B8,%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97,%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B8.pdf

2. Горбунова В. В. Сприяння соціального оточення відновленню та зростанню особистості при посттравматичних розладах та станах. / Наука і освіта, № 5, 2016 рік

СВІТЛОКОЛЬОРОВА ПСИХОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК МЕТОД ПСИХІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЛУ ДСНС УКРАЇНИ

*Микола ФОМИЧ, канд. психол. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Про значення психофізіологічних факторів для перенесення фізичного та психоемоційного навантаження в професійній діяльності, їх вплив на швидкість і якість психічного відновлення відомо давно. Тому в психологічному супроводі діяльності персоналу ДСНС України особливе місце відводиться спеціальним психореґулюючим засобам відновлення. Одним з таких засобів є світлокольорова психореґуляція – метод, при якому застосовуються електромагнітні коливання оптичного діапазону як у видимому, так і в невидимому спектрі [4].

В основі психофізіологічної дії світла лежить процес поглинання енергії світлового потоку тканинами організму і перетворення її в інші види енергії, насамперед – у теплову і хімічну, які справляють на організм як загальну, так і місцеву дію. В дії інфрачервоних, видимих і ультрафіолетових променів є різниця [3]. Для процесу психічного відновлення персоналу ДСНС України для нас є цікавим застосування видимого світла. Розглянемо детальніше механізм його дії.

Видимим називається випромінювання, що викликає специфічне подразнення органа зору. Довжина хвилі від 760 до 400 нм. Крім теплової дії, видимі промені здатні вибивати електрони в атомі зі своєї орбіти на сусідню, більш близьку до ядра, а тим самим приводити атом у збуджений стан. При проходженні видимого світла через тригранну призму промені різноманітної довжини хвилі, які входять у його склад, переломлюються неоднаково, в результаті чого видиме світло розкладається на 7 кольорів: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий. Видиме світло проникає в тканини на глибину до 1 см, але основна його дія усе ж через зоровий аналізатор – сітківку ока. Сприйняття видимого світла і складових його світлових компонентів діє на ЦНС, яка через гіпофіз та інші ендокринні залози впливає на психічний стан людини [3].

Ще В. М. Бехтерев відзначав вплив різноманітних кольорів на психічну діяльність людини. Він рекомендував розміщати хворих із психічними порушеннями у палати, пофарбовані в блакитний колір або з вікнами із блакитного скла. Хворих, які мали пригнічення психіки вчений радив розміщувати в палатах з рожевим кольором стін [4].

На думку С. В. Вишневського, використання кольору в роботі психологів є ефективним методом впливу на організм працівників

ризиконебезпечних професій, з метою відновлення їхньої нормальної життєдіяльності, поліпшення настрою, а також зниження порогів сугестивності при проведенні, наприклад, аутогенних тренувань, досяжності релаксаційних станів [1].

Профілактика нервового напруження також проводиться з урахуванням характеру впливу кольору на людину. Зелені, жовто-зелені та блакитно-зелені кольори сприятливо впливають на людину. Необхідно враховувати якість кольору та естетичне значення. Це пов'язано з тим, що абстрактного кольору немає, він завжди зустрічається як кольорове забарвлення предметів. Асоціативний характер сприйняття обумовлює перенос естетичної оцінки предметів на ті кольори, які цим предметам властиві. Таким чином, колір черпає свою значущість із реальної дійсності, і його вплив визначається цілою сумою чинників, куди входить і соціальний досвід людини [4].

Саме тому рекомендується фарбувати в синій колір і блакитні тони приміщення й обладнання, де є значне виділення тепла та де багато шуму. Червоні та жовті кольори роблять збуджувальний вплив, тому їх потрібно використовувати обмежено, тобто в приміщеннях, де працівники можуть знаходитись лише короткочасно, або там, де це необхідно. Проте при фарбуванні приміщень слід уникати однокольорності, тому що одноманітність швидко набридає, викликаючи захисне гальмування. Рациональне освітлення робочих місць (достатня освітленість, сприятливий спектр, рівномірність) попереджує розвиток стомлення.

Сьогодні досить ґрунтовно досліджено основні закономірності впливу кольору на психічний стан людини, так наприклад: теплі кольори (червоний, жовтогарячий, жовтий) відносять до активних, вони посилюють фізіологічні процеси, збуджують психіку людини, покращують настрій. Холодні ж, так звані пасивні, кольори (блакитний, синій, фіолетовий) заспокоюють психіку, а інколи й пригнічують.

О. В. Тімченко з авторами [2] наводить психофізіологічні особливості впливу кольору на людину, які треба враховувати при створенні кольорової композиції, наприклад, кабінетів психологічного розвантаження.

Наведемо більш детальну характеристику впливу кольору на людину.

Білий – несе позитивний заряд добра та удачі. Колір дарує силу, енергію, вирівнює настрій і зцілює від недуг. Надає лікувальну дію на центральну нервову систему і сприяє очищенню організму від шлаків.

Червоний – випромінює тепло, надає збудливу дію на нервову систему. Він покращує обмінні процеси в організмі, прискорює кровообіг, нормалізує знижений кров'яний тиск, серцеву діяльність і підвищує імунітет. Надлишок кольору може викликати перезбудження, головний біль, втому і почервоніння очей.

Помаранчевий – допомагає розслабитись і звільнитися від внутрішніх протиріч. Сприяє терпимому ставленню до оточуючих, зміцнює волю. Колір омолоджує, допомагає відновленню нервової і м'язової тканини.

Жовтий – стимулює зір і нервову систему, тонізує, покращує розумові і логічні здібності, вселяє почуття оптимізму. Колір рятує від безсоння і збуджує апетит.

Зелений – заспокоює, оновлює. Нормалізує діяльність серцево-судинної системи, заспокоює серцебиття, стабілізує артеріальний тиск, функції нервової системи. Використовується при лікуванні головного болю, втомлюваності очей, порушенні зору.

Синій – цінується за заспокійливий вплив на психіку: надає позитивний ефект при меланхолії, іпохондрії та істерії. Володіє снодійним ефектом, допомагає в боротьбі головними болями.

Фіолетовий – заспокоює нервову систему, його можна використовувати при психічних і нервових порушеннях. Колір нормалізує стан лімфатичної системи. Сприятливий для духовного розвитку людини, у творчих людей підвищує працездатність. Тривалість впливу кольору може викликати стан туги і депресії.

Таким чином, питання впливу кольору на персонал ДСНС України може розглядатися у двох рівнозначних аспектах. Перший – це корекція впливу навколишнього середовища на психіку працівника через оптимальне поєднання форм та кольорів; другий – діагностика особливостей характеру, психічного та емоційного стану особистості на основі її кольорових уподобань та загальноприйнятих співвідношеннях «колір – настрій».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневецький С. В. Практичне застосування кімнати психологічного розвантаження в діяльності психологів відділення психологічного забезпечення відділу кадрового забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання / С. В. Вишневецький // Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності закладів вищої освіти МВС України та Національної поліції України : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 25 квіт. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, М. В. Костицький та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. – С. 30–34.

2. Екстремальна психологія: підручник / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.

3. Кодлубовська Т. Б. Психофізіологічні механізми регуляції функціональних станів правоохоронців : монографія / Т. Б. Кодлубовська. – Київ: ТОВ «Бук Рі», 2020. – 410 с.

4. Сиволап В. Д. Фізіотерапія: підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів / В. Д. Сиволап, В. Х. Каленський; ЗДМУ. – З. : ЗДМУ, 2014 – 196 с.

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ І ПРОЦЕСІВ ПРОТИДІЇ COVID-ПАНДЕМІЇ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Тетяна ШВЕЦЬ

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Якщо для глобальної економіки, на наше переконання, визначальною є стан і динаміка найбільшої світової економіки – США, то відновлення європейської економіки значною мірою залежить від провідних країн ЄС, насамперед Німеччини. Водночас, підкреслимо, специфічні особливості антикризових заходів і процесів відновлення в окремих країнах Європи, насамперед партнерських для України, мають вагомий інтерес для визначення потенційних напрямів і перспектив «активного» покращення соціально-економічної динаміки посткоронавірусного періоду в Україні [1-2].

До таких країн, в рамках нашого дослідження, належать Німеччина, Швеція і Польща – країни ЄС, які традиційно мають вагомий вплив на соціально- економічну політику України, є важливими політичними і

економічними партнерами, і самі демонструють непересічні соціально-економічні результати посткризового відновлення.

Зокрема:

– Німеччина – провідна країна Європи, яка значною мірою визначає політичний та економічний розвиток ЄС. Причому, оскільки країна є як провідним виробником товарів і послуг, їх експортером та імпортером, а також провідним інвестором, то ділова активність у країні через позитивні зворотні зв'язки генерує значну частку сукупного попиту і пропозиції у практично всіх країнах ЄС;

– Швеція – одна з небагатьох країн світу (і єдина у ЄС), яка не запроваджувала строгих обмежувальних заходів (спрямованих на запобігання контактному розповсюдженню хвороби), з метою недопущення руйнівного впливу обмежень на економічну активність і соціалізацію населення, і якій вдалося зберегти позитивну на соціально-економічну динаміку загалом;

– Польща – найближчий сусід і один з найвагоміших політичних і економічних партнерів України. Міцні і сталі зв'язки з яким для України зумовлені не лише виробничими відносинами, експортом-імпортом товарів і послуг, але й тим, що значна частина українських «заробітчани» живе і працює безпосередньо у Польщі. І від діяльності яких залежить добробут їх родин в Україні. Тому успіх чи ускладнення у соціально-економічному розвитку Польщі безпосередньо впливають і на процеси в Україні.

Вказані країни упродовж пандемії COVID-19 довели раціональність, результативність та ефективність власної політики протидії коронавірусній кризі. Так, спільні риси антикоронавірусної політики трьох країн простежуються на рівні запроваджених заходів протидії. Практично в усіх європейських (як і багатьох інших) країнах урядові заходи мали характер як прямої підтримки бізнесів і домогосподарств, так і опосередкованої (що одразу відбивалося на дефіциті бюджету і державних боргах) через [3]:

– розширення видатків (на поточні і середньострокові потреби), скорочення податків чи рівня оподаткування, а також відрахувань до соціальних фондів та ін.;

– запровадження субсидій на збереження заробітних плат, а також грошової підтримки мало- і самозабезпечуваних працівників і пенсіонерів;

– збільшення державного кредитування (з нульовими або близькими до цього ставками) і державних гарантій, а також «вливання» капіталу компаніям, які потрапили у складну фінансову ситуацію у зв'язку з кризою.

Тому європейський досвід послідовного відновлення після коронавірусного шоку навесні 2020 р. зможе стати міцною основою антикризових заходів у випадку розгортання нових кризових хвиль, у т.ч. для випадку України.

Німеччина, Швеція і Польща – різні країни, різного соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку [1]. Проте існує і низка спільних рис у їхньому економічному розвитку 2020 р., які, певним чином, виокремлюють дієві підходи до антикризової політики.

Вказана трійка країн упродовж коронавірусного кризового року загалом зберегли сприятливу економічну динаміку, продемонстрували нижчі втрати (в економіці і зайнятості), порівняно з більшістю країн ЄС, у т.ч. у виробленні ВВП і продуктивності.

При цьому, шведська влада обрала політику збереження відкритості країни, що початково викликало критику міжнародних інститутів, однак

дозволило зменшити втрату доходів, що стало вагомим чинником підтримки економіки.

Польща початково запровадила жорсткі обмеження на пересування людей, однак порівняно швидко запровадила політику суттєвого пом'якшення обмежень, зосередившись на забезпеченні зайнятості.

Економічне послаблення у всіх країнах мало прояв через короткострокові і довгострокові складові. Короткострокові були зумовлені скороченням споживання (особливо у початкові місяці розгортання кризи внаслідок невпевненості у подальшій соціально-економічній динаміці). Довгострокові – через зменшення експорту, як наслідок більш значного кризового економічного падіння і зменшення споживання у партнерських країнах.

Зменшення ж імпорту мало як коротко-, так і довгостроковий вплив і проявилось як в обсягах (скорочення попиту і пропозиції), так і у вартостях (обвали енергетичних і сировинних сфер на світових ринках). Збереження ж високої конкурентоспроможності означало і відновлення експорту, важливого зміцнюючого чинника з самого початку відновлення.

Значну роль для економічного середовища відігравали міграційні потоки. Німеччина проводить політику мігрантської відкритості, і завдяки значному ринку робочої сили залишається привабливою для притоку робочої сили різних рівнів кваліфікації і спеціалізації.

Швеція була і є привабливою для широкої імміграції як з країн колишнього СРСР, так і країн Середньої Азії та Північної Африки. На структуру робочої сили Польщі вагомий вплив мали «заробітчани» (переважно з України), а також перетікання до швидко зростаючих міст значних прошарків сільського населення (чисельність якого у Польщі ще є значною як для європейської промислової країни). В обох випадках мобільність всередині країни залишалась високою (навіть в умовах запроваджених обмежень), сприяла прискоренню «соціальних ліфтів», приваблювала місцеве населення до засвоєння вищих кваліфікацій (звільняючи робочі місця для іммігрантів, які були згодні підтримати таку структуру зайнятості).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чинники, складові і результати запровадження і реалізації антикризової політики в окремих країнах світу та Україні. Прогноз соціально-економічного розвитку України у 2021р. / Наук. ред. В. Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2021, 200 с.
2. Why has COVID-19 hit different European Union economies so differently? – <https://www.bruegel.org/2020/09/>.
3. Central and Eastern Europe's fiscal and monetary response to Covid-19. – <https://think.ing.com/articles/>.

Секція 5. Організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Валерія БРУС

НК – Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Поняття «воєнний злочин» має дуалістичну природу. У першу чергу, воєнний злочин є одним із видів міжнародного злочину, відповідальність за який встановлена рядом міжнародних договорів. У той же час більшість національних кримінальних законів встановлюють кримінальну відповідальність за воєнні злочини. Це є наслідком імплементації норм міжнародного кримінального права в національне. Воєнні злочини передбачені також і ККУ України [1].

Воєнний злочин – порушення законів та звичаїв війни. Воєнні злочини належать до сфери виключно міжнародного кримінального права.

Загальний перелік воєнних злочинів закріплений у Статуті Міжнародного кримінального суду (Римський статут).

Українське законодавство не містить визначення поняття «воєнний злочин». Попри відсутність законодавчого визначення воєнних злочинів, деякі з тих, що передбачені ККУ, є саме воєнними, а не військовими, злочинами, а саме:

- мародерство (стаття 432 ККУ).
- насильство над населенням у районі воєнних дій (стаття 433 ККУ);
- погане поводження з військовополоненими (стаття 434 ККУ);
- незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (стаття 435 ККУ) [2].

Воєнні злочини під час війни росії проти України мали місце від самого початку війни 24 лютого 2022 року. Згідно даних Генерального прокурора України в Україні наразі розслідують понад 1 700 справ про воєнні злочини росії. Зафіксовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів та мародерства з боку російських військових на захопленій українській території [2].

Військовий злочин – суспільно небезпечне винне діяння при несенні служби у конкретній армії конкретної країни.

Відповідно до Кримінального кодексу України (розділ XIX) військові кримінальні правопорушення-це кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

До особливих ознак вказаних злочинів, ми можемо віднести: об'єкт - встановлений порядок проходження військової служби та суб'єкт - військовослужбовці ЗСУ та інших державних органів.

У XIX розділі Кримінального кодексу (статті 402-433) вказано 9 груп військових кримінальних правопорушень:

1. Проти порядку підлеглості та військової честі.

2. Проти проходження військової служби.
3. Проти порядку користування військовим майном та його збереження.
4. Проти порядку експлуатації військової техніки.
5. Проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб.
6. Проти встановленого порядку збереження військової таємниці.
7. Військові посадові кримінальні правопорушення.
8. Проти порядку несення служби на полі бою та в районі військових дій.
9. Кримінальні правопорушення, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями [2].

Отже, військовими злочинами, є злочинні діяння передбачені саме Кримінальним кодексом України.

Аналізуючи Кримінальний Кодекс України, можна сказати, що актуальність теми воєнних злочинів у кримінальному праві України є надзвичайно високою, але, незважаючи на це, тема залишається малодослідженою. Воєнний злочин можна визначити як винне, суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння, що полягає в порушенні встановлених основними принципами міжнародного права jus cogens, міжнародним гуманітарним правом правил ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру, злочинність яких визначена актами міжнародного кримінального права. КК України не використовує термін «воєнні злочини», хоча передбачає відповідальність за них у розділі XIX Особливої частини КК України «Злочини проти порядку несення військової служби (військові злочини)» та розділі XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Піддубна М. В. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ [Електронний ресурс] / М. В. Піддубна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: [`dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39705/1/ВОЄННІ%20ЗЛОЧИНИ%20В%20КРИМІНАЛЬНОМУ%20ПРАВІ%20УКРАЇНИ.pdf](https://space.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39705/1/ВОЄННІ%20ЗЛОЧИНИ%20В%20КРИМІНАЛЬНОМУ%20ПРАВІ%20УКРАЇНИ.pdf).

2. Сніжна В. Що таке воєнний та військовий злочин. Відповідальність [Електронний ресурс] / Валерія Сніжна. – 22. – Режим доступу до ресурсу: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209975_shcho-take-vonniy-ta-vyskoviy-zlochinvdpovdalnst.

БОРОТЬБА З ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ ТА ФІНАНСУВАННЯМ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ

Дарія ВАЩЕНКО

НК – ЧУБАНЬ В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Небезпека від фінансування тероризму полягає в тому, що такі дії створюють умови для існування та ефективної діяльності терористів,

полегшує вчинення ними терористичних актів та ведення терористичної діяльності.

Одним із безпосередніх об'єктів, на які націлений тероризм є національна безпека як стан захищеності життєвих важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якого забезпечується захист суспільства від вчинення терористичних актів і можливих посягань із боку терористичних угруповань.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності держави з організації ефективної протидії тероризму є створення та подальше удосконалення законодавства у сфері протидії тероризму, яке б повною мірою враховувало сучасні загрози та створювало надійне підґрунтя для забезпечення безпеки всіх осіб, які перебувають на території України. Україна багато зробила для досягнення вказаної мети та створення необхідних законодавчих умов для ефективної протидії тероризму на національному та міжнародному рівнях[1].

Одним із визначальних кроків у цьому напрямі можна вважати ухвалення Верховною Радою України 20 березня 2003 р. базового нормативно-правового акту – Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [2]. Цей Закон дає визначення ключовим поняттям у боротьбі з тероризмом та його фінансуванню.

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. Крім того, Законом визначені правові засади протидії тероризму, основні принципи цієї діяльності, також визначено систему суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, а також забезпечують формування та реалізують державну політику в цій сфері суспільних відносин [2].

Фінансування тероризму – надання чи збір активів будь-якого роду з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією, для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби здійснення таких дій[2].

Боротьба з фінансуванням тероризму передбачає насамперед розробку дієвих інструментів для протидії, своєчасного виявлення, обмеження або ж припинення руху коштів, що можуть бути пов'язані з фінансуванням терористичної діяльності. Системоутворюючим інструментом є законодавство з питань протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. Варто зазначити, що впродовж останніх років в Україні сформовано законодавчо нормативну базу для забезпечення антитерористичної безпеки, яка відповідає чинним міжнародним стандартам і є основою для розробки інструментарію з виявлення та зупинення операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму чи терористичної діяльності. Введений в дію з 28 квітня 2020 року Закон

України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» дає визначення фінансуванню тероризму, встановлює межі моніторингової діяльності, а також умови і порядок заморожування активів та зупинення фінансових операцій [3].

Фінансування тероризму може являти собою зовнішню загрозу, пов'язану з діяльністю міжнародних терористичних організацій на території визначеної держави, або створювати зовнішні умови негативного впливу на національну безпеку. Також фінансування тероризму може виступити і внутрішньою загрозою, коли суб'єкти, що знаходяться на території певної держави, вступили в соціальний конфлікт, намагаються вирішити його, залучаючи економічні методи для створення впливу, наприклад, на політику в області міграції населення. Говорячи про фінансування тероризму як загрозу національній безпеці, необхідно виділити таке: злочини терористичної спрямованості створюють специфічний економічний збиток, який відрізняється від того, який наносять інші злочини, правопорушення або надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру. Фінансування тероризму як і економічна діяльність у значній мірі оперує психологічним інструментарієм здійснення впливу на людей. Стрімкий розвиток інформаційно телекомунікаційних технологій також сприяє можливості ефективно впливати на більшу кількість людей за допомогою досконалих злочинів терористичної спрямованості[1].

Питання протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення для України буде актуальним ще тривалий час. Поглиблених досліджень потребуватимуть схеми фінансування терористичних організацій, фінансові інструменти, які вони використовують, механізми протидії залученню такими організаціями коштів з-за кордону. Поряд з тим, слід звернути увагу також на особливості використання для залучення коштів терористичними організаціями інноваційних фінансових інструментів, зокрема криптовалют, щодо яких наразі відсутнє належне регулювання та нагляд.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов О. П. Фінансування тероризму як загроза національній безпеці : дис. канд. / Баранов О. П., 2018. 210 с.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 бер. 2003 р. № 638IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
3. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 06.12.2019 № 361IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

ПРОБЛЕМИ Й ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СПІЛЬНОТАМИ В СУБ'ЄКТНІЙ ТА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНІЙ МОДЕЛЯХ

*Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Безліч проблем у сучасному управлінні співтовариствами, включаючи державний та міждержавний рівні, як соціальними системами пов'язано з асиметріями такого управління, переважанням класичних підходів, що розглядають управління як діяльність окремого суб'єкта, у тому числі «системного моноліту», а також формами та суб'єктами, більш чи менш оптимальними для управління як конкретною ситуацією, так і в цілому. У неklasичній моделі управління розглядаються як альтернативні моделі індивідуального та колегіального управління, їх переваги та недоліки, можливості та обмеження в тих чи інших ситуаціях.

У постнекласичній моделі управління особлива увага приділяється не ситуативним та особистісним аспектам управління, а аспектам ціннісно-смысловим та технологічним, взаємозв'язкам цілей та цінностей управління з його технологіями та, таким чином, результатами. Саме вони, утворюючи основу управління як впливу чи взаємодії, спрямованого на вирішення проблем повсякденного життя, розкривають основні механізми та дилеми управління, допомагаючи гармонізувати взаємодію держави, суспільства, організації, особистості.

Однак, старі моделі управління долаються з великими труднощами, тому в спільнотах і державах накопичується дедалі більша кількість проблем та протиріч. Основна частина проблем щодо цього пов'язана з тим, що «ключове значення у виробленні державних рішень належить елітарним мережевим коаліціям, які виступають у вигляді неформальних урядових «блоків» та інших латентних асоціацій, які перепрофілюють діяльність державних органів на реалізацію корпоративних та партикулярних потреб та інтересів». Тому реформування державного управління та відносин суспільства та держави, досягнення станів «нової публічності» (new publicity), а також вироблення перспективних стратегій інституційних та суспільних змін майже неможливі: домінування мережевих коаліцій та їх інтересів у форматі тотального, «неопатримоніального» панування створює численні «інституційні пастки» для «залучення до публічності» та зводить реформи до часткових змін та інновацій у технологічній та ідеологічній сферах.

У рамках постнекласичної моделі особливо виділяються два підходи: суб'єктивний та інтерсуб'єктивний, що фіксують увагу на цінностях та цілях управління, а також форсайт-підхід, що несе в собі завдання технологічного забезпечення «стабільного розвитку», профілактики та вирішення криз розвитку особистості, організації та суспільства. Інтерсуб'єктивний підхід до вирішення проблемних ситуацій базується на зовнішньому консенсусі, суб'єктивний підхід – на внутрішньому консенсусі. У інтерсуб'єктивній моделі управління передбачає залучення до розв'язання проблем, спричинених гетерогенними чинниками, що безпосередньо їх стосуються, організованих в ситуативні асоціації. В рамках таких форм як переговори та медіації, дискусії та фокус-групи учасники ситуативних асоціацій, використовуючи аргументований дискурс, у процесі безпосередньої

комунікацій рухаються у напрямку досягнення консенсусу та прийняття загального, схвалюваного всіма учасниками обговорення, рішення [2]. У моделі суб'єктивного чи суб'єктного управління або самоврядування провідним моментом виявляється здатність і готовність людини керувати самою собою: вибудовувати власну позицію, поведінку, розуміння того, що відбувається, незалежно від впливів оточуючих та середовища, спираючись на глибоке та різнобічне розуміння самої себе, своєї сутності [1]. Це – знання та вміння домовлятися із самим собою, знаходити та реалізовувати оптимальне для себе самої рішення, з урахуванням усіх обмежень та можливостей, що існують поза та всередині себе. Суб'єктивне управління як підхід дозволяє доповнити опис інтерсуб'єктивного управління як співтворчого, паритетного, що розвиває співтовариство діалогу у формі переговорів та дискусій людини з людиною, що організується та здійснюється з метою створення інтерсуб'єктивних смислів (знань та умінь) й активізації «прихованих» знань і умінь акторів як членів ситуативної асоціації, ще одним виміром. У процесі вирішення проблем актори реалізують не тільки власні права, а й обов'язки: аргументований дискурс є дискурсом відповідальним.

Суб'єктна модель: технологія «другої демократії» А. Адлера. Технологічна сторона цього питання пов'язана з кількома аспектами. Основна технологія – технологія «другої демократії» А. Адлера, вилучена у XXI столітті з наукового та практичного використання навіть «на Заході» [1]. Суть цієї демократії та технології, що лежить в її основі, добре висловила свята Тереза Калькуттська (Матір Тереза): «Роби це все одно». А. Адлер, спостерігаючи проблеми впровадження соціалістичних ідей та демократії XXI-XX століть, був цілком згоден із позиціями, відображеними в роботах Р. Аккофа, А. Тойнбі, А. де Токвіля, К. Поланьї та багатьох інших дослідників про необхідність зміни систем управління суспільством, державою. Однак, він розробив зовсім відмінну від них, психологічну модель, це модель і технологія «другої демократії», заснована на постулаті про те, що якщо кожна людина, будучи не тільки наділеною правами, а й відповідальною за себе і світ, визнає себе і світ, свої права та обов'язки, свої цінності, розуміння світу і себе, свої ритуали як важливі й буде орієнтуватися на них та пам'ятати про своє покликання та людську сутність у будь-якій життєвій ситуації, якщо її поведінка, ставлення, розуміння буде стійким у просторі та часі, якщо вона зможе змінити саму себе і стати собою – справжньою, нефіктивною, то вона автоматично змінить спочатку своїх близьких, а потім – і навколишній світ, включаючи все людство.

Інтерсуб'єктивні моделі управління: евергетика В.А. Віттіха. Крім руху до «глобалізації» та мондіалізації, пост-постмодерн висунув і інший варіант розвитку світу: людство рухається до ацефалічного, полілогічного союзу, створеного на основі цінностей та технологій співтворчості та партнерства, взаємодопомоги та взаємонавчання, в процесі яких реалізується та розвивається, накопичується та відтворюється людський і соціальний капітал, а також культурний капітал, саме людство. Ця модель виходить з того, що розвиток людини та соціальних відносин у сучасному світі багато в чому блокується переважанням репресивно-контролюючих форм відносин держави та суспільства на тлі майже нічим – законодавчо та морально – не обмежених відносин споживання/використання людиною себе, інших людей, світу. Ця ідеологія просувається державою та підтримується суспільством із повним ігноруванням завдань та ідеології соціального

служіння та соціального прогресу. З останньою групою ідеологій людство вже зустрічалося у досвіді соціалістичних країн. Зараз ця ідеологія реалізується в ряді пост-капіталістичних держав, які очевидно починають тяжіти до відносин з «розподіленим», колегіальним, а не монолітним, індивідуальним управлінням, просуває ідеї впровадження інтерсуб'єктивних і квазіінтерсуб'єктивних технологій, у тому числі крауд-технологій, дозволяючи діалог населення та держави, освіти та учнів, та технологій колабораціоністського типу – технології співробітництва та кооперації «всіх з усіма» [3]. Зарубіжні дослідники запровадили поняття «діяльне співтовариство» (спільнота практикуючих, спільнота практики, community of practice), назвавши цим поняттям групу людей, об'єднаних спільним інтересом, професією чи хобі. Така група існує без будь-якого стороннього управління, спонсорування чи примусу й продуктивно вирішує нагальні проблеми в формі діалогу.

Важливим моментом досягнення консенсусу є диссенсус, варіативний зміст комунікативного процесу, інакше діалог виливається у фікцію, обговорення без об'єкта обговорення. «Консенсусне поєднання між суб'єктами комунікації неможливе, оскільки вони є стабільними і детермінованими сутностями: кожен із новачків несе невизначеність – контингентність, що у комунікації зростає, знаходячи конфігурацію подвійної контингентності» [3, 48]. Контингентність – це «конструктивна «не-необов'язковість», яка, зрештою, призводить до парадоксу», суть якого у тому, що діалог неможливий, поки подвійна контингентність не усвідомлена і не досліджена учасниками [3, 49]. Досягнення консенсусу – процес возз'єднання зв'язку людини й суспільства з найбільш важливими, духовно-моральними опорами її життя, відновлення та розвиток культури. Консенсус виступає як антипод «вимушеному режиму зовнішньої згоди», у тому числі з авторитарними розпорядженнями та програмами, що вилучають людину та суспільство з управління, а також з результатами «демократичного голосування», при якому позиції багатьох людей (чисельної, ідеологічної чи статусної «меншості») просто ігноруються. Консенсус вимагає визнання важливості всіх позицій, розуміння, правил поведінки. У процесі пошуку шляхів формування та закріплення загальних позицій та цінностей, розуміння й нормативів поведінки і перетворення ситуації, особливу роль відіграють технології досягнення консенсусу, що дозволяють реалізувати його, дати відчутти акторам його суть:

1) конвенційна угода або договір між людьми постає як одна з основ діяльності ситуативних асоціацій акторів, які вирішують ту чи іншу проблему;

2) консенсус передбачає виявлення та втілення в життя принципово нового, часом абсолютно несподіваного підходу, що спирається на «приховані» раніше знання та вміння акторів, активізовані у процесі пошуку;

3) взаємне навчання акторів та інші «побічні результати» пошуку рішення.

Робота ситуативних асоціацій, пошук консенсусу необхідні для того, щоб люди могли пережити й зрозуміти свою сутність, сутність свого життя та життя інших людей, правильно вибудували ціннісні пріоритети, усвідомили та розвінчали фікції та помилки, прийняли свої обов'язки та свої права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адлер А. Спасение человечества с помощью психологии. // Адлер А. Очерки по индивидуальной психологии. М.: Когито-Центр, 2002. – С.47-52.
2. Виттих В. А., Моисеева Т. В. Интерсубъективное управление: от теории к практике // Проблемы управления и моделирования в сложных системах: ОО «Офорт», 2016. – С. 53-62.
3. Карелин В. М. Диссенсус – фактор эффективной коммуникации // Ученые записки КФУ. Философия. Политология. Культурология. – 2015. – Том 1 (67). – № 1. – С. 46–53.
4. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу) [Електронний ресурс] Режим доступу <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm>.

ДОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

ГУРКОВСЬКА К. А.

СИНІЦЯ С.-А. А.

Львівський державний університет внутрішніх справ

«Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Поліція призначена для захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки.

Робота Національної поліції України дещо змінилась, а саме їх повноваження розширили на час воєнного стану. Так, НПУ зможе отримувати безоплатно інформацію від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, зокрема щодо військовополонених, згідно до ч. 36 ст. 23 ЗУ «Про Національну поліцію» [2]. Також набули чинності зміни до Закону України «Про Національну поліцію», якими передбачено розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та 60 днів після його припинення або скасування. 15 березня народні депутати ухвалили Закон (проект № 7147) «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану» [3].

Національна поліція України отримує право на:

1) за письмовим запитом безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання завдань і повноважень поліції, зокрема про військовополонених;

2) конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охорона їх у залі суду;

3) може утримувати в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

4) оперативне розмінування: виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів;

5) техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, у тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

6) представництво та виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі;

7) співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол);

8) збір біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання;

9) адміністративний нагляд відповідно до закону [2].

Закон також передбачає, що на час воєнного стану атестування поліцейських не проводиться. Поліцейські призовного віку на весь період їх служби в поліції отримують відстрочку від призову. Також під час воєнного стану поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності [2].

Отже, працівники Національної поліції роблять все можливе і навіть більше, що не входить в їх обов'язки під час дії воєнного стану. Вони показали, що можуть забезпечити внутрішній порядок, починаючи від взаємодії з військовим командуванням і закінчуючи зачисткою міст після звільнення від російських окупантів, при цьому вступають на добровільній основі до створеного полку патрульної поліції. Поліцейські дійсно показують наскільки вони кваліфіковані працівники, виконуючи свої безпосередні професійні обов'язки та навіть більше, ніж від них міг очікувати народ України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII /ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану № 37д9/1-2022/55157 від 13.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245224>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Катерина ЖИЛА

НК – ЧУБАНЬ В. С., канд. екон. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Тероризм, згідно Закону України «Про боротьбу з тероризмом», – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1]. Терористична діяльність як сучасна глобальна загроза людству характеризується найвищим ступенем суспільної небезпечності [3;234].

На жаль, сьогодні демонструє нам як діють терористи, що вони вчиняють задля задоволення своїх зловмисних намірів. Це можуть бути як одна-дві особи, так і ціла терористична організація, угруповання, які створюються з метою знищувати та робити звірські дії. Тому розробка та вдосконалення концепцій національної безпеки держави, її організація й правове регулювання є наразі досить актуальними.

Щодо нормативно-правових актів, які висвітлюють ідеї та шляхи боротьби з тероризмом і являються основою цієї боротьби, то їх безліч: основним із них є Конституція України; Закон України «Про боротьбу з тероризмом»; Кримінальний кодекс України; Міжнародна конвенція з боротьби про фінансування тероризму; Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму; Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму; Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом та ін. Усі вони також характеризують й пояснюють види, способи вчинення терористичних дій та міри покарання за це.

Але ж на які заходи слід звернути увагу й почати запроваджувати, щоб зменшити відсоток терористичних актів, знищити діяльність подібних організацій і забезпечити безпеку населення?

Звісно в такий нелегкий час для нашої країни зробити це набагато складніше, проте не дивлячись на це, треба займатися цим питанням. Основними принципами забезпечення й посилення безпеки держави можна визначити такі:

- дипломатичні тиски на держави, які фінансують і підтримують тероризм; накладення санкцій;
- використання ЗМІ, соціальних мереж для проведення антитерористичних інформаційних заходів; боротьби з фейками;
- проведення антитерористичних операцій; формування спеціальних підрозділів з метою залучення їх до протидії тероризму;
- співпраця з міжнародними партнерами з метою підвищення рівня безпеки;
- керування міжнародними нормативно-правовими актами; використання міжнародного досвіду з питань протидії тероризму;
- формування доказової бази здійснення терористичних актів і справедливе судочинство в даних справах;

- проведення соціально-економічної політики, яка зменшує наміри терористичних організацій вчинення свої діянь;
- забезпечення безперервної, на високому рівні роботи: СБУ, Кіберполіції України, Національної поліції України, ЗСУ та інших не менш важливих державних органів.

Отже, хоча тероризм є доволі застарілою проблемою не тільки в Україні, а й в усьому світі, є шляхи боротьби з ним, які вже почали впроваджуватися, використовуватися й позитивно виправдовувати себе на практиці. Тому, якщо керуватися вищезазначеними правилами, то цілком можливо досягнути неабиякого успіху в даному питанні, розвинути могутню систему національної безпеки й впевнено досягати справедливості, знищуючи терористів зі спокійного й мирного життя народу, залишаючись при цьому відповідальним і демократичним суспільством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 р. (ст. 1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення 23.01.2023)
2. В. А. Євтушок, В. О. Кущенко Правові засади протидії тероризму в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ № 4, 2019. С. 82-86. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2020/02/4-19-ua/14.pdf> (дата звернення 23.01.2023)
3. Сергій Кудінов Шляхи удосконалення правового регулювання забезпечення Службою безпеки України антитерористичної безпеки. Підприємництво, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал №2, 2019. С. 234-239. URL: <http://pgrjournal.kiev.ua/archive/2019/2/45.pdf> (дата звернення 23.01.2023)
4. О. І. Остапенко Протидія терористичним загрозам в Україні: адміністративно-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» № 810: Юридичні науки, 2014. С. 43-48. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/.pdf> (дата звернення 23.01.2023)

ВИДАЧА ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИН

Єлена КОБИЛКА

НК – Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У наш час злочинці усвідомлюють, що за протиправні вчинки їх чекає кримінальна відповідальність і тому вони здійснюють всі можливі дії, щоб віднести від себе підозри й уникнути покарання. Саме тому, необхідно більше уваги приділити вивченню питання стосовно видачі осіб, що вчинили злочин.

Видача особи державі, уповноваженими органами яких ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності слід розуміти видачу особи, яка здійснила злочин.

Визначення «видача особи (екстрадиція)», можна сформулювати так: це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа

розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [1].

Запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців [2].

Екстрадиція включає такі етапи:

1) офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи;

2) перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі;

3) прийняття рішення за запитом;

4) фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [2].

Виходячи зі змісту статті 574 КПК України, видачі підлягають такі категорії осіб:

– підозрювані під час провадження на стадії досудового розслідування;

– обвинувачені (засуджені) у провадженнях на стадії судового розгляду або виконання вироку [2].

Особа, яку засуджено на одній території держави, можна передати на територію іншої держави, щоб вона відбула покарання згідно зі статтею 2 Європейської конвенції про передачу засуджених осіб 1983 року [3].

Відповідно статті 1 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року договірні держави зобов'язані одна одній видавати всіх осіб, які переслідуються або розшукуються компетентними органами для виконання вироку або взяття під варту [4].

Відповідно до статті 574 КПК України, центральними органами України щодо видачі особи (екстрадиції), якщо інше не передбачено міжнародним договором України, є відповідно Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України [2].

Процесуальний порядок підготовки документів та направлення запиту про видачу особи (екстрадицію) передбачено статтею 575 КПК України статтею 575 КПК України [2].

Отже, у даному дослідженні розглянуто: визначення видачі особи (екстрадиції), які включає етапи екстрадиція і які категорії осіб підлягають видачі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання сучасного кримінального провадження : навч.-метод. посібник / Л. І. Аркуша та ін. Одеса : Фенікс, 2021. // Режим доступу: <https://doi.org/10.32837/11300.16152> (дата звернення: 05.02.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : на 5 лют. 2023 р. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

3. Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб, 1983 рік : Закон України від 22.09.1995 р. № 337/95-ВР. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337/95-вр#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

4. Про приєднання України до Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік : Закон України від 22.09.1995 р. № 338/95-ВР. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338/95-вр#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Юлія КОНЦЕМАЛ

НК – Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Результатом успішності політичного переходу від авторитарного правління до демократичного є консолідація демократії, що в свою чергу означає що суспільство пройшло точку неповернення. Тобто інститути демократії працюють за відповідними процедурам, конфлікти регулюються у правовому полі, консенсус існує між основними політичними акторами стосовно цінностей, носії радикалізму займають маргінальне місце і не мають підтримки серед громадян.

Основні теоретичні підходи щодо демократизації стверджують, що одним із чинників є культурні орієнтації громадян. Тому у визначенні консолідації важливим фактором є ступінь проникнення у свідомість громадян ідей демократії та лібералізму.

Але для виникнення режиму консолідованої демократії необхідні певні політичні та правові умови. Тому дуже важко недооцінювати вплив громадянського суспільства та соціального капіталу на розвиток партиципаторної демократії (демократії участі), розповсюдження ліберальних цінностей, формування мережевої соціальної активності, артикуляції інтересів різноманітних соціальних груп у публічному та політичному просторі.

В той же час вкрай важливим є визначення громадянського суспільства. З одного боку є розуміння, що це є простір необмеженості громадянської активності, з другого – треба включати не лише соціальні організації, волонтерів, але й політичні партії, особливо в умовах демократичних транзитів. Наразі проблематика громадянського суспільства та його взаємодії з державою вийшла на концептуально інший рівень свого теоретичного осмислення та практичного розроблення. Формування в Україні громадянського суспільства є складним та суперечливим процесом становлення сучасної української демократії.

У своєму найбільш загальному розумінні громадянське суспільство – це певний тип суспільної організації. Політологія трактує його як стійку систему горизонтальних зв'язків, суспільно-політичних орієнтацій і норм суспільної поведінки в межах політичної системи. Громадянське суспільство має складну структуру, включає економічні, господарські, родинно-споріднені, етнічні, релігійні, правові відносини, а також опосередковані державою політичні відносини між індивідами як первинними суб'єктами політичного життя тощо.

Якщо послуговуватися наведеним широким тлумаченням, то нині наявність громадянського суспільства в Україні є незаперечною, а історія окремих його елементів (професійні спілки, релігійні громади, об'єднання громадян за інтересами) сягає давніх часів. Однак це лише доводить, що громадянське суспільство, будучи невід'ємним атрибутом розвиненої демократії, у деяких галузях суспільного життя може фрагментарно існувати і за недемократичного устрою.

Виходячи з широкого розуміння громадянського суспільства до його інститутів відносяться:

- добровільні громадські організації і громадські рухи, а також політичні партії на перших стадіях свого формування, поки вони ще не задіяні в механізмах здійснення влади;
- незалежні засоби масової інформації, які обслуговують громадські потреби та інтереси, формулюють і оприлюднюють громадську думку;
- громадська думка як соціальний інститут;
- у певному аспекті – вибори та референдуми, коли вони слугують засобом формування і виявлення громадської думки та захисту групових інтересів;
- залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (як то суди присяжних, народні поліцейські загони тощо);
- на Заході є тенденція зараховувати до інститутів громадянського суспільства також розподільчо-регулятивні інститути сучасної держави загального добробуту [1]. Це передбачає формування доволі складної структури громадянського суспільства, яке з початку не може розвиватися без участі держави. В умовах поставторитарних переходів до демократії, коли правова держава лише будується, часто громадянська активність соціальних рухів контролюється певною мірою державними структурами. Таким чином відсутність навички громадянської активності, домінування підданської політичної культури впливає на тривалість формування громадянського суспільства, а відповідно – просування до консолідованої демократії.

З точки зору деяких дослідників в Україні присутні елементи трьох моделей громадянського суспільства: конфронтаційної, патерналістської і консенсусної, з перевагою конфронтаційної [2, 51]. Це є наслідком втручання протягом десятиліть держави в дану сферу життєдіяльності суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу) [Електронний ресурс] Режим доступу <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm>.
2. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство та політична культура: теоретичний і прикладний аспекти. /Г.Щедрова. – Луганськ, 2009. – 308 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Світлана КОСЯК, канд. іст. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Система інформаційної безпеки держави є складовою загальної системи національної безпеки країни та становить сукупність органів державної влади, недержавних структур і громадян, які мають узгоджено здійснювати діяльність із забезпечення інформаційної безпеки на основі єдиних правових норм, ефективно протистояти інформаційним загрозам.

Нормативно-правове регулювання системи забезпечення інформаційної безпеки України гарантують: Конституція України, Закони України про «Національну безпеку України», «Про концепцію національної

програми інформатизації», «Про інформацію», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі» [1, 200]. Основним спеціальним документом у цій сфері є Стратегія інформаційної безпеки, затверджена Указом Президента України від 28.12.2021 [2].

Об'єктами забезпечення інформаційної безпеки держави є:

- інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура (суб'єкти та засоби створення, поширення інформації й передавання даних);
- інформація (особиста, конфіденційна, власність держави, з обмеженим доступом);
- свідомість (особи, групи осіб, суспільства).

Суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки України виступають: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Рада національної безпеки і оборони, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні сили України, Служба безпеки, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, громадяни України, об'єднання громадян.

До основних принципів, що покликані забезпечити інформаційну безпеку відносимо:

- свободу збирання, зберігання, використання та поширення інформації;
- достовірність, повноту та неупередженість інформації;
- обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону;
- гармонізацію особистих, суспільних і державних інтересів;
- запобігання правопорушенням в інформаційній сфері;
- економічну доцільність;
- гармонізацію українського законодавства в інформаційній сфері;
- пріоритетність національної інформаційної продукції.

Повноваженнями щодо забезпечення інформаційної безпеки наділені певні державні органи та установи, а саме: Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Держкомтелерадіо України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Міністерство оборони України, МВС України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України та ін. 27 січня 2016 року Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення про утворення спеціального робочого органу – Національного координаційного центру кібербезпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврильців М. Т. Інформаційна безпека держави в системі національної безпеки України // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 200–203. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/32.pdf.
2. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» // Президент України. 2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 10.02.2023).

ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Юлія МИТНИК, Єлена КОБИЛКА

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відповідно до визначення, запропонованого Міжнародним комітетом червоного хреста, збройний конфлікт – це збройне протистояння, що відбувається між державами, або тривале збройне протистояння між урядовою владою та організованими збройними угрупованнями або ж лише між організованими збройними угрупованнями. Своєю чергою, внутрішній (не міжнародний) збройний конфлікт – це збройний конфлікт, що відбувається на території однієї держави і в якому війська жодної іншої держави не беруть участі. Прикладом внутрішнього збройного конфлікту може бути застосування збройних сил держави проти дисидентських або повстанських угруповань або збройне протистояння двох або більше збройних угруповань, що відбувається на території однієї держави, але не обов'язково із залученням регулярних збройних сил [1].

Права людини під час збройного конфлікту закріплені у чотирьох Женевських конвенціях 1949 року, що набрали чинності для України з 1955 року:

- Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях;
- Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, з складу збройних сил на морі;
- Женевська конвенція про поводження з військовополоненими;
- Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни.

Перша Женевська конвенція – Конвенція про поліпшення долі ранених на полі бою 1864 р. була прийнята 22 серпня 1864 р. та відзначила виникнення міжнародного гуманітарного права. Послідовно були прийняті Женевські конвенції у 1906, 1929, 1949 рр.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою зобов'язує її учасників підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового стану чи будь-якими іншими аналогічними критеріями. Сторони конфлікту повинні якомога швидше реєструвати стосовно кожного пораненого, хворого або померлого супротивної сторони, які потрапили під їхню владу, будь-які подробиці, які можуть допомогти під час його ідентифікації. Медичні установи, санітарний персонал і транспорт для перевезення поранених, хворих і санітарного майна користуються захистом, і напад на них забороняється [2].

Правила поводження з хворими та пораненими під час морської війни, які відповідні правилам, що передбачені Конвенцією про поліпшення долі поранених і хворих в регулярних арміях закріплює друга Женевська конвенція – Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі.

Третя Женевська конвенція – Конвенція про поводження з військовополоненими – встановлює правила, яких повинні дотримуватися

сторони, що беруть участь у збройному конфлікті, при поводженні з військовополоненими, а саме:

- з військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно;
- поважати їхню особу та честь;
- держава не може обмежувати в здійсненні прав, які забезпечує правоздатність, за винятком обмежень, що вимагають умови полону;
- не дискримінувати їх, безоплатно утримувати та надавати медичну допомогу;
- різного роду тортури, примус не можуть застосовуватись до військовополонених для одержання від них будь-яких відомостей. У разі відмови відповідати, до військовополоненого не можуть застосовуватись погрози, образи, переслідування, обмеження прав;
- військовополонені мають право на гідні умови життя, належне харчування та житло, медичне забезпечення;
- військовополонені повинні мати укриття від повітряних бомбардувань та інших небезпек, як і місцеве цивільне населення;
- військовополонені мають право на релігійну, інтелектуальну та фізичну діяльність, право на працю та відпочинок, винагороду за працю, щомісячний аванс грошового забезпечення, право на одержання посилок, зв'язок з сім'єю та інші права.

Конвенція про захист цивільного населення під час війни закріплює, що з населенням, яке перебуває на окупованій території, повинно здійснюватися гуманне поводження і захист його прав.

Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. діють разом із трьома Додатковими протоколами:

- Додатковим протоколом до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р.;
- Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру, від 8 червня 1977 р.;
- Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми, від 8 грудня 2005 р.

Прогресивні, демократичні та правові держави активно виступають за затвердження і розвиток міжнародно-правових норм, які спрямовані на заборону ведення жорстких та антигуманних воєнних дій. Женевські конвенції про захист жертв війни є міжнародними багатосторонніми угодами у сфері законів і звичаїв війни, які спрямовані на захист жертв збройних конфліктів. Понад 190 держав, майже всі країни світу, 12 серпня 1949 року долучилося до їх підпису.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2014. - № 6. - С. 47-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_6_12 (дата звернення: 12.02.2023).

2. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text (дата звернення: 12.02.2023).

АНАЛІЗ ДОСВІДУ БОРОТЬБИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ЗАГРОЗАМИ КІБЕРТЕРОРИЗМУ

Ярослав РОГОЗЯНСЬКИЙ

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент,

Віталій КОСТЕНКО, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Одним із складників широкомасштабної збройної агресії РФ проти України є деструктивні дії в кіберпросторі, які корелюють із воєнними діями. Наприклад, за кілька годин до того, як російські війська 24 лютого 2022 р. вторглися на територію України, було отримано попередження про нове шкідливе програмне забезпечення, спрямоване проти українських міністерств та фінансових установ [1]. За даними Microsoft, щонайменше шість джерел постійної серйозної загрози (Advanced Persistent Threat, APT) та інші невстановлені джерела кіберзагроз здійснювали деструктивні атаки та/або шпіонаж, у той час як російські війська атакували країну на суші, в повітрі та на морі [2].

Кіберагресія РФ не обмежується виключно Україною. Низка кібератак здійснювалася на об'єкти критичної інфраструктури країн ЄС, що призвело, зокрема, до збоїв у роботі закладів охорони здоров'я та електростанцій у різних регіонах Європи. Керівник німецького Федерального управління з безпеки у сфері інформаційних технологій (Das Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik, BSI) Арне Шенбом (Arne Schönbohm) попередив країни ЄС про те, що кібератаки на Україну можуть спричинити ефект ланцюгової реакції в країнах Західної Європи [3].

Федеральне управління з безпеки у сфері інформаційних технологій (BSI), беручи до уваги той факт, що в низці європейських країн (Німеччині, Польщі та Греції) об'єкти критичної інфраструктури (електростанції, альтернативні джерела енергії), компанії та органи влади зазнали різного роду кібератак, попередило операторів критичних інфраструктур про існування особливих ризиків їхнім системам [4].

Так, німецька компанія Nordex Group – одна з найбільших у світі серед виробників вітрових турбін – 31 березня 2022 р. повідомила, що стала жертвою кібератаки, яка зупинила діяльність цілих секторів альтернативної енергії [5]. Зокрема, постраждало понад 5 тис. системних одиниць, що спричинило майже 11 ГВт втрат енергії. Подібне шкідливе програмне забезпечення, крім Німеччини, було виявлено також у Латвії та Литві [6].

Європейський Союз намагається реагувати на загрози, що зростають. Відповідно розробляються й приймаються нові документи, запроваджується та вдосконалюється механізм санкцій.

Наразі Європейська Комісія з метою підвищення стійкості до кіберзагроз та можливостей вчасного реагування на них ініціювала два нові регламенти з кібер- та інформаційної безпеки [7-8]. Згідно з ними всі установи, органи, офіси та агенції Європейського Союзу повинні мати системи кібербезпеки для контролю та управління ризиками, а також зобов'язані регулярно оцінювати та покращувати стан цих систем, негайно надавати всю інформацію щодо інцидентів у CERT-EU та, вибірково, міжнародними партнерами.

Регламенти також передбачають створення нової міжінституційної Ради з питань кібербезпеки (Interinstitutional Cybersecurity Board, ІІСВ), покликаної контролювати виконання документів та співкоординувати діяльність CERT-EU. Мандат центру реагування на кіберінциденти буде розширено. CERT-EU виконуватиме кілька функцій: центру координації реагування на інциденти, центрального дорадчого органу та постачальника послуг. Регламенти передбачають розгортання діяльності операційних центрів безпеки (Security Operations Center, SOC), які повинні здійснювати моніторинг мережі та цілодобово відстежувати загрози високого рівня у більшості установ, органів та агенцій ЄС, що співпрацюють із CERT-EU на основі щоденної комунікації та обміну інформацією [9].

Певні заходи вживаються й на локальному (національному) рівні. Наприклад, 1 квітня 2022 р. Адміністративний суд міста Кельна ухвалив рішення (Az.: 1 L 466/22) на підтримку BSI щодо заміни продуктів російської компанії Kaspersky на альтернативні [10]. Попередження, оприлюднене BSI, є, зокрема, реакцією на низку кібератак на критичну інфраструктуру Німеччини та широкомасштабну збройну агресію РФ проти України [11]. Компанію Касперського вже давно обґрунтовано підозрюють у співпраці з ФСБ та розвідувальній діяльності, здійсненні наступальних операцій, цільових атак на ІТ інфраструктуру країн ЄС зі значним потенціалом інфільтрації у державні мережі держав – членів ЄС. Уряд США 25 березня цього ж року офіційно висловив підозру щодо високого рівня державного втручання РФ у діяльність компанії «Лабораторія Касперського» [12].

Також Агентство Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки (European Union Agency for Network and Information Security, ENISA) у відповідь на російську широкомасштабну воєнну агресію проти України оприлюднило рекомендації щодо посилення безпеки державних і приватних організацій у Європі на тлі аналогічних кроків у США та Великій Британії [13-14]. Дії військових та розвідувальних сил РФ та погрози російської сторони щодо ЄС, НАТО та ФРН вже кваліфікуються BSI як попередження про агресію, що є підставою для підготовки до впровадження кіберсанкцій [15].

У Регламенті від 17 травня 2019 р. (статті 1(1), 1(4)) ЄС визначає серйозну кібератаку як зовнішню загрозу, що здійснюється супроти країни ЄС, об'єктів її критичної інфраструктури, служб або державних установ і процесів, які є важливими для підтримки соціальних функцій, здоров'я, безпеки та добробуту населення, зокрема у сферах енергетики, транспорту, банківської діяльності, охорони здоров'я, питного водопостачання або цифрової інфраструктури [16]. Така кіберзагроза передбачає реалізацію колективної відповіді ЄС, що, зокрема, регламентується Договором про функціонування Європейського Союзу (TFUE). Згідно зі ст. 222 цього договору колективна солідарність (solidarity clause) передбачає взаємну підтримку країн ЄС, також і в разі серйозних кіберінцидентів [17]. Крім того, може бути застосований випадок колективної допомоги (mutual defence clause), що регламентується відповідно до статті 42.7 Договору про ЄС (TUE), комплементарної статті 5 Договору про НАТО [18]. Уперше цим механізмом скористалася Франція в 2015 р. після терактів у Парижі.

Санкції можуть бути застосовані не тільки проти суб'єктів, безпосередньо відповідальних за кібератаки, а й проти всіх суб'єктів, які надають фінансову, технічну чи матеріальну підтримку або іншим чином залучені до кібератаки, а також усіх пов'язаних із ними суб'єктів. Це суттєво

розширює рамки застосування санкцій. Санкції можуть бути введені не лише у відповідь на кібератаки безпосередньо проти європейських інституцій (установ, органів чи офісів, делегацій у третіх країнах або міжнародних організацій, операцій та місій спільної політики безпеки та оборони або їх спеціальних представників), а й ті, що проводилися проти держави – члена СЄ. Йдеться про кіберзагрози критичній інфраструктурі такої держави, сфері послуг, що необхідні для підтримки найважливіших державних функцій, у т. ч. соціальної та/або економічної діяльності, системам зберігання чи обробки секретної інформації, а також урядовим групам реагування на надзвичайні ситуації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. RiskIQ Threat Intel Brief. 2022. 24 Feb. URL: <https://community.riskiq.com>.
2. Special Report: Ukraine. An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine. Microsoft Digital Security Unit, April 27, 2022. URL: <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com>.
3. Див.: URL: <https://www.sueddeutsche.de/politik/ukraine-russland-hacker>.
4. Див.: URL: <http://surl.li/bwhms>.
5. Hackerangriff bei Windturbinenhersteller Nordex. NDR. 2022. 04 Apr. URL: <https://www.ndr.de>.
6. Див.: URL: <https://www.politico.eu/article/baltic-cyber-spillover-ukraine-russia-attack/>.
7. European Commission. Proposal of Cybersecurity Regulation. URL: <https://ec.europa.eu/info/publications>.
8. 14 European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on information security in the institutions, bodies, offices and agencies of the Union. 22 March 2022. URL: <https://ec.europa.eu/info/files/proposal-regulation-information-security-institutions-bodies-offices-and-agencies>.
9. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down measures for a high common level of cybersecurity at the institutions, bodies, offices and agencies of the Union. Brussels, 22.3.2022 COM (2022) 122 final. URL: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/proposal>.
10. Verwaltungsgericht Köln: Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik darf vor Virenschutzsoftware von Kaspersky warnen. 2022. 01 Apr. URL: <https://www.justiz.nrw>.
11. Див.: URL: <https://www.gesetze-im-internet.de>.
12. Public Safety and Homeland Security Bureau Announces Additions to the List of Equipment and Services Covered by Section 2 of the Secure Networks Act. 2022. 25 March. URL: <https://www.fcc.gov/document/announcement-additions-covered-list>.
13. Cyber Threats Outreach in Telecom / The European Union Agency for Cybersecurity. March 2022. 30 p. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-threats-outreach-in-telecom>.
14. New Sandworm malware Cyclops Blink replaces VPNFilter / National Cyber Security Centre a Part of GCHQ. 2022. 23 Feb. URL: <https://www.ic3.gov/Media/News/2022/220223.pdf>.
15. Warnung vor Kaspersky – Virenschutzsoftware nach § 7 BSIG. BSI. URL: <http://surl.li/bwhntn>.
16. Council Regulation (EU) 2019/796 of 17 May 2019 concerning restrictive measures against cyber-attacks threatening the Union or its Member States. ST/7302/2019/INIT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>.
17. Див.: URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>.
18. Див.: URL: <http://surl.li>.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ

Лідія СУКМАНОВСЬКА, канд. юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

В Україні створена та законодавчо закріплена система суб'єктів боротьби з тероризмом. Стаття 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначає систему суб'єктів боротьби з тероризмом. Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції. Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами [1].

Система суб'єктів боротьби з тероризмом складається з двох рівнів.

Перший рівень суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, складають: Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція; Міністерство оборони України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань; Управління державної охорони України; Бюро економічної безпеки України.

До кола суб'єктів, які залучаються у разі необхідності до здійснення боротьби з тероризмом, належать: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; Служба зовнішньої розвідки України; Міністерство закордонних справ України; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику в електроенергетичному, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах транспорту; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну фінансову політику; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну аграрну політику; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну

податкову політику; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику [1].

Починаючи з 2014 року (й також із 24 лютого 2022 року) внаслідок широкомасштабного вторгнення російською федерацією на територію України до кола суб'єктів, які залучаються до здійснення боротьби з тероризмом, активно доєдналося громадянське суспільство. Агресія російської федерації згуртувала державний та приватний сектори задля спільного повернення окупованих українських територій та недопущення знищення України як суверенної, соборної та незалежної держави. Представниками волонтерської діяльності шляхом мобілізації зусиль було визначено основні потреби сил безпеки й оборони та в найкоротші терміни надано допомогу підрозділам державних силових структур, що безпосередньо боронять країну від терористичних загроз. Волонтери взяли на себе частину державних функцій задля миттєвого реагування на потреби суспільства й сил сектору безпеки та оборони, а також забезпечення нагальних потреб фронту.

Відповідно до п. 3 статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» актуальними напрямками волонтерської діяльності є:

- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях;

- надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам [2].

Отже, в Україні створена та законодавчо закріплена дворівнева система суб'єктів боротьби з тероризмом, однак доцільно зауважити про невідповідність норм Закону України «Про боротьбу за тероризмом» об'єктивним реаліям сьогодення. Нормативно-правове регулювання відносин між органами державної влади у сфері протидії тероризму значно відстає від потреб фронту. Відставання нормативної правової бази особливо відчувається при аналізі такого виду відносин між органами державної влади та підрозділами сил безпеки й оборони. Бюрократія та ієрархічність у прийнятті різного роду управлінських рішень призводять до затягування часу та перепон у реалізації антитерористичних заходів відповідних підрозділів.

Таким чином, беручи до уваги позитивний досвід волонтерської діяльності з 2014 року, а також вище окреслені її напрямки під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, відсічі й стримування збройної агресії російської федерації на сході України, існує необхідність внесення доповнень до статті 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом».

Задекларований перелік суб'єктів боротьби з тероризмом варто розширити, зважаючи на дієвість волонтерської діяльності, зауваживши у правовій нормі наступне: «До участі в боротьбі з тероризмом залучаються особи, що у встановленому законодавством порядку провадять волонтерську діяльність. Органи державної влади, місцевого самоврядування та їх посадові особи забезпечують сприятливі умови для здійснення волонтерської діяльності».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 року. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
2. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 року. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Марія ФЕДОРЧУК

НК – Світлана КОСЯК, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Терористична діяльність, як сучасна глобальна загроза людству, характеризується найвищим ступенем суспільної небезпеки. В Україні проблема протидії тероризму набула особливої актуальності 2014 року, з початком агресії російської федерації, яка порушила територіальну цілісність нашої держави та загрожує її незалежності. Тому зазначене вище потребує удосконалення нормативно-правової бази у сфері боротьби з тероризмом та правового забезпечення антитерористичної безпеки. Під правовим регулюванням забезпечення антитерористичної безпеки слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, які закріплюють правові норми, що регулюють відповідні групи однорідних правових відносин [1, 235]. Дані відносини виникають щодо протидії тероризму, а також захисту прав, законних інтересів та забезпечення безпеки людини, суспільства, держави шляхом застосування передбачених законодавством спеціальних методів, сил і засобів.

Юридичну регламентацію забезпечення антитерористичної безпеки, як складової частини процесу протидії тероризму в Україні, втілено у відповідному законодавстві України. Правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму та інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [2, 235].

Законодавчими актами, що визначають загальні засади забезпечення антитерористичної безпеки України, є закони: «Про боротьбу з тероризмом» від 31.05.2005; «Про національну безпеку» від

08.07.2018; «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» 24.02.2018; «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014; «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000; «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015, а також Кримінальний та Кримінально процесуальний кодекси України [2, 236].

Положення вказаних законів України закріплюють: основні терміни, принципи та організаційні засади боротьби з тероризмом; коло суб'єктів боротьби з тероризмом та їхні повноваження; режими, правові підстави проведення антитерористичної діяльності; загальні засади дотримання прав і законних інтересів громадян у ході забезпечення антитерористичної безпеки, а також встановлюють відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю та визначають загальні засади досудового розслідування.

Зазначимо, що зважаючи на необхідність оптимізації загальнодержавної системи протидії тероризму, доцільно звернути увагу на те, що одним із пріоритетних напрямів сучасної державної політики у зазначеній сфері є реалізація в законодавстві запобіжних важелів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що попереджують тероризм, викриття ознак терористичних проявів, недопущення їх перетворення на реальні дії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Копейчиков В. Правознавство : підручник. К. : «Юрінком Інтер», 2006. 584 с.
2. Кудінов С. Шляхи удосконалення правового регулювання забезпечення Службою безпеки України антитерористичної безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2019, №2. С. 234-239.

АНТИТЕРОРИСТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА МЕТА. ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ БОРТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Юлія ФРАНЧУК

НК – Максим ПЕНДЮРА, канд. юрид. наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

На сьогоднішній день проблема забезпечення миру та міжнародної безпеки є досить актуальною, адже останні кризові події у світі наочно показують зростання терористичних загроз, які належать до найнебезпечніших явищ сучасності та набувають все загрозливіших масштабів. На жаль, Україна не є винятком. Проблема тероризму набула особливої актуальності у зв'язку з проведенням Російською Федерацією агресивної політики, спрямованої на дестабілізацію і дезінтеграцію нашої держави і пов'язаної з цим організація та підтримка диверсійно-терористичної діяльності невизнаних так званих «ДНР» і «ЛНР». Стратегічні та концептуальні нормативно-правові акти України визначають терористичну загрозу як одну з головних загроз національній безпеці України. За таких умов, дослідження сутності організаційно-правових основ, механізму дії антитерористичної безпеки

України, а також визначення дієвих засобів протидії тероризму являється досить актуальним питанням.

Вагомий внесок у розвиток теорії та практики протидії тероризму зробили як вітчизняні, так й іноземні вчені, зокрема: Р. Арон, Е. Аречаг, В. Б. Авер'янов, В. Ф. Антипенко, Ю. М. Антонян, А. В. Безверхов, Дж. Белл, Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. Бруггеман, В. М. Вакулич, П. Вілкінсон, М. Грешно [1, 234], та інші. Проблематика реагування сил безпеки й оборони на загрози терористичної спрямованості досліджувалася у працях С. Бєлая, Ю. Дубка, О. Гуляка, О. Комісарова, М. Саакяна, Ю. Бабкова, В. Бацамута, Г. Дробахи й ін. Ученими зроблено значний внесок у дослідження проблем державного управління системою антитерористичної безпеки України [2, 147].

Тероризм належить до найнебезпечніших явищ сучасності, що набуває дедалі різноманітніших форм і загрозливих масштабів. Усвідомленням актуальності проблеми тероризму пронизані численні дискусії як на національному, так і на міжнародному рівні, в тому числі в межах Організації Об'єднаних Націй, де протягом кількох років ця тематика постійно присутня в порядку денному сесій Генеральної Асамблеї [1, 234]. Державна політика протидії тероризму охоплює роботу з політичного забезпечення антитерористичної діяльності спецслужб і силових структур, зниження терористичної загрози, а також іншу діяльність, що забезпечує захист життєво важливих інтересів держави та її громадян. Тобто головною умовою формування та реалізації державної політики протидії тероризму є створення адекватної нормативно-правової бази [3, 37].

На сьогодні законодавча база державної політики протидії тероризму має низку нормативно-правових актів. Головним джерелом є Конституція України. Поняття тероризму визначено у статті 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про боротьбу з тероризмом» [4]. Варто зазначити, що у Кримінальному кодексі України передбачено відповідальність за терористичний акт, втягнення у терористичну діяльність, публічний заклик до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи, сприяння вчиненню терористичного акту і злочинів «терористичного характеру», які можуть розглядатись як прояви тероризму. Серед важливих нормотворчих ініціатив у напрямку забезпечення протидії терористичним актам на території України слід зазначити Указ Президента України від 16.06.2015 № 341/2015, яким введено в дію Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 № 341/2015 «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні». Значну увагу приділено координації діяльності правоохоронних органів стосовно протидії незаконним збройним формуванням, а також припиненню нелегального обігу вогнепальної зброї; впровадженню в установленому порядку комплексу взаємоузгоджених міжвідомчих заходів щодо адаптації до мирного життя учасників ООС [5, 84].

Особливо примітними є Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року, Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17 грудня 1979 року, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року, Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 року, Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, підписаний Україною 28 жовтня 2015 року [6, 4]. Також

існують інші нормативно-правові акти: Указ Президента України №53/2019 від 05.03.2019 «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні», Указ Президента України №388/2012 від 25.05.2012 «Про заходи щодо посилення боротьби з тероризмом в Україні» [7], ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», ЗУ «Про Службу безпеки України». У зв'язку з цим у сфері правового забезпечення протидії тероризму в Україні зроблено чимало.

Головною метою функціонування системи антитерористичної безпеки України є забезпечення антитерористичної безпеки людини, суспільства і держави. Аналіз теоретико-методологічних основ державно-управлінської діяльності визначає, що наразі в Україні можливо виділити два основних таких механізми: правовий та організаційний. Правовим механізмом державного управління системою антитерористичної безпеки держави будемо вважати сукупність юридичних заходів, засобів, важелів, стимулів, за допомогою яких органи державної влади забезпечують функціонування антитерористичної системи держави з метою зменшення рівня терористичних загроз. Організаційним механізмом державного управління системою антитерористичної безпеки держави є сукупність інституційних, ресурсних (фінансових, матеріальних), інформаційних, аналітичних (у тому числі наукових) заходів, засобів, важелів, стимулів, за допомогою яких органи державної влади забезпечують функціонування антитерористичної системи держави з метою зменшення рівня терористичних загроз [8, 128].

Складовими елементами організаційно-правового механізму боротьби з тероризмом повинні бути: 1) суб'єкти, що уповноважені організовувати, забезпечувати і здійснювати боротьбу з тероризмом в усіх його проявах; 2) правові норми, які встановлюють порядок функціонування та взаємодії між елементами організаційно-правового механізму, а також повноваження суб'єктів, що уповноважені діяти від імені держави щодо знищення тероризму; 3) засоби і форми діяльності суб'єктів, спрямовані на блокування, нейтралізацію та знищення тероризму [9, 44]. Варто зазначити, що необхідною умовою протидії терористичним загрозам на національному ґрунті є формування ефективної державної політики протидії тероризму, яка вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, нормативно-правових засад, та визначення шляхів їх практичної реалізації [5, 84].

Зелінська Н. вважає, що формування антитерористичного фінансового режиму з використанням законодавчих, правоохоронних, розвідувальних, економічних сил, головною метою якого має бути підрив фінансової інфраструктури терористичних груп і створення системи захисту міжнародної і національної фінансових систем від використання терористичними групами та їхніми прихильниками [3, 33].

Одним із важливих елементів протидії терористичним загрозам є з'ясування факторів, причин та умов, що сприяють терористичній діяльності. Особливо небезпечною є пропаганда насильницьких дій з боку засобів масової інформації. За словами Л. Шлосберга, інформаційна політика Російської держави є зв'язною та найінтенсивнішою у період, коли було прийнято рішення про таємне використання Російських збройних сил на території України [7, 47]. А тому, на сьогодні Україна

належить до держав із високою ймовірністю вчинення на їх територіях терористичних актів або терористичних посягань проти їх представництв за кордоном.

Проблема захисту громадян від терористичної загрози є актуальною для України, а тому антитерористичне законодавство України потребує подальшої систематизації, кодифікації та вдосконалення з урахуванням реальних і потенційних загроз терористичного характеру національній безпеці. Зокрема, це реалізація в законодавстві запобіжних важелів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що породжують тероризм, викриття ознак терористичних проявів, недопущення їх перетворення на реальні дії. Варто пам'ятати, що для зміцнення держави необхідно завжди викорінювати дестабілізуючі фактори, вдосконалювати законодавство та обмінюватися досвідом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кудінов С. Шляхи удосконалення правового регулювання забезпечення Службою Безпеки України антитерористичної безпеки. Підприємництво, господарство і право. Кримінальний процес №2/2019. С. 234 – 239.
2. Кізян Р. В. Сутність та роль державного управління системою антитерористичної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 30 (69). 2019. № 4 С. 146 – 152 .
3. Організаційно-правові основи запобігання тероризму: підручник. Ю. О. Лісіцина, І. Р. Серкевич, Г. З. Яремко та ін.; за заг. ред. В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС. 2020. 432 с.
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV (Редакція від 12.06.2022 року, підстава 2265-IX). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 15.02.2023).
5. Євтушок В. А., Куценко В. О. Правові засади протидії тероризму в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх спра., 2019. № 4. С. 82 – 88.
6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Х. : Право, 2016. 88 с.
7. Тероризм. Глобальна проблема сучасності. Український державний університет науки і технологій. Електронний ресурс. Режим доступу : https://diit.edu.ua/university/activity/antyterror_corruption (дата звернення: 15.02.2023)
8. Кізян Р. В. Формування шляхів удосконалення механізмів державного управління системою антитерористичної безпеки України. Інвестиції: практика та досвід, 2019. № 22. С. 126 – 130.
9. Остапенко О. І. Протидія терористичним загрозам в Україні: адміністративно-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки, 2014. № 810. С. 43 – 48.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ПІДСИЛЕННЯ ГОСТРОТИ ГУМАНІТАРНИХ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ, ВИКЛИКАНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Владислав ХОЛОША

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Військова агресія Російської Федерації проти України викликала різке зростання гуманітарних потреб та гуманітарну кризу, наслідки якої для населення України є руйнівними [1]. Гуманітарна ситуація в Україні дедалі стрімко погіршується, а в окремих містах сягає катастрофічних масштабів. Постачання базових товарів і послуг на значній частині території країни призупинилося, цивільне населення вимушено тікає від бойових дій. Географічні масштаби бойових дій є значними, агресор вдається до невибіркових обстрілів та свідомого ураження гуманітарних об'єктів. Подальше розширення конфлікту поглибить гуманітарні проблеми мільйонів українців.

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України тип потреб та гуманітарної діяльності, необхідної у Донецькій та Луганській областях, змінився у зв'язку з новим масштабом бойових дій. Наразі посилення загрози безпеці торкається Києва, великої території Донецької та Луганської областей, а також інших, «нових постраждалих» районів, включаючи, зокрема, Київську, Харківську, Херсонську, Миколаївську, Одеську, Сумську та Житомирську області.

Гостроту гуманітарних потреб потенційно посилюють низка факторів, зокрема:

– логістичні обмеження, коли налагоджені ланцюги поставок перестали працювати, зокрема закриті порти, відсутність авіасполучення, ризики, які супроводжують доставки автомобільним транспортом, що вимусило компанії з налагодженою логістикою швидко переорієнтувати свою діяльність;

– обмежений гуманітарний доступ до районів активних бойових дій, в тому числі забезпечення безпечного доступу для міжнародних гуманітарних організацій;

– численні екологічні ризики (обстріли або пожежі призводять до викиду небезпечних матеріалів, токсичного диму або хімічних речовин);

– ризики, пов'язані з мінами та вибухо-небезпечними предметами-залишками війни;

– погода, в тому числі суворі зимові умови.

Потреби у допомозі стрімко зростають, особливо у районах, де тривають бойові дії. Наразі більш ніж 12,8 мільйонів людей на території України потребують допомоги та захисту, у тому числі до 6-7 мільйонів осіб, які є внутрішньо переміщеними особами. Основною проблемою залишається забезпечення безпечного доступу до районів, де продовжуються бойові дії, в тому числі і для міжнародних гуманітарних організацій [2].

До особливо вразливих груп населення в умовах військового конфлікту належать люди похилого віку, люди з інвалідністю, які не можуть виїхати із небезпечних місць або залишаються в постраждалих

районах, а та- кож жінки та діти. Через умови воєнного стану, який триває, чоловікам віком від 18 до 60 років заборонено залишати країну, тому суттєвою проблемою стає розлучення сімей. Для жінок і дівчат, ще більше зростає ризик гендерно зумовленого насильства, включаючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. Зґвалтування, примусові шлюби, сексуальна експлуатація, торгівля людьми – на будь-якій території, де ведуться бойові дії, стають характерними видами злочинів.

Відповідно до даних Управління Верховного комісара з прав людини ООН, кількість загиблих мирних жителів з 24 лютого станом на червень перевищила кількість загиблих за останні вісім років. З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну зафіксовано 8 533 жертв серед цивільного населення країни: 3 942 убитих та 4 591 поранених. Реальні цифри, швидше за все, значно вищі. Більшість зареєстрованих жертв серед цивільного населення були викликані застосуванням вибухових речовин із великою площею поразки, включаючи обстріли з важкої артилерії та систем залпового вогню, а також ракетні та авіаційні удари.

Розрахунки показують, що з початку військової агресії в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 533 заклади освіти, 300 дитячих садочків, 196 медичних закладів, 129 заводів та підприємств, пошкоджено чи зруйновано 6 800 житлових будинків. Загальний обсяг пошкодженої/зруйнованої житлової нерухомості складає близько 26 млн кв метрів. Загальна сума прямих задокументованих збитків перевищує \$94,3 млрд або 2.7 трлн грн. і з кожним днем війни цей показник зростає. Прямі втрати економіки України на цей період через руйнування та пошкодження цивільної та військової інфраструктури зросли на майже \$ 4.5 млрд.

Атаки на об'єкти охорони здоров'я в Україні призводять до загибелі та поранення найбільш вразливих пацієнтів, зокрема жінок і дітей, а також медичного персоналу, руйнують життєво важливу інфраструктуру системи охорони здоров'я та примушують величезне число людей відмовлятися від медичної допомоги, не дивлячись на нагальну потребу в ній. Напади на заклади охорони здоров'я та медичних працівників безпосередньо впливають на можливості людей мати доступ до основних медичних послуг, особливо це стосується вразливих груп.

Суттєво погіршилося надання основних адміністративних та державних публічних послуг. Здатність місцевих органів влади підтримувати мінімальний рівень послуг суттєво обмежена, оскільки працівники виїхали або не мають доступу до робочих місць. Навіть якщо населення не страждає від бойових дій безпосередньо, воно стикається зі зменшенням обсягу послуг, перебоями або повним припиненням їх надання. Перебої та припинення надання основних послуг спричиняють мультисекторальні потреби. В містах, де ведуться активні бойові дії погіршується ситуація з водопостачанням, вивезенням відходів, охороною довкілля, транспортною інфраструктурою, телекомунікаціями, послугами охорони здоров'я, невідкладної допомоги, освіти, електроенергією та доступом до правосуддя. Ситуацію ускладнюють порушення роботи ринку та банківської системи.

Не дивлячись на те, що суспільство вже отримало досвід гуртування та самоорганізації, потреба в гуманітарній допомозі в Україні буде актуальною ще багато років. Це стосуватиметься багатьох регіонів,

навіть тих, які не постраждають від бойових дій, а лише приймають чи будуть приймати вимушених переселенців.

До пріоритетних заходів реагування слід віднести:

– регулярний моніторинг та аналіз подій, потреб та аналіз заходів реагування;

– регулярна звітність стосовно досягнутих результатів для створення більш якісної інформаційної основи для процесів прийняття рішень;

– розроблення та випуск інформаційних продуктів, забезпечення збору та використання даних з розбивкою за ознакою статі та віком з метою забезпечення більш якісного аналізу з урахуванням гендерних аспектів та дій;

– підтримка своєчасного виділення та виплати ресурсів, що надається донорами, на найбільш критичні гуманітарні потреби та забезпечення регулярного моніторингу фінансування;

– підвищення обізнаності та посилення підтримки для гуманітарної спільноти метою розширення оперативної спроможності та гарантування безперешкодного гуманітарного доступу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Екстрене Звернення Україна. <https://ukraine.un.org/uk/174703-ekstrene-zvernennya-ukrayina>.

2. Ukraine – Humanitarian Response Plan 2022 (February 2022) [EN/UK] – Ukraine | ReliefWeb <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-response-plan-2022-february-2022-enuk>.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

ХОМЕНКО М. І.

НК – Лариса ХАТКОВА, канд. пед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Тероризм (від лат. *terror* – «жах») – у широкому сенсі використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної, або ідеологічної мети.

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Тероризм як політичне та правове явище сягає своїм корінням сивої давнини. На жаль, злочинці й далі продовжують досягати своїх цілей, вчиняючи злочинні дії, які за міжнародним і національним законодавством визнані як терористичні. Тероризм не має кордонів та є загальнолюдським лихом.

Згідно із законодавством України терористичною визнається діяльність, яка охоплює:

- планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;
- підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;
- організацію незаконних збройних формувань, злочинних груп або злочинних організацій, організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, а також участь у таких актах;
- вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;
- пропагування та поширення ідеології тероризму;
- фінансування завідомо терористичних груп (організацій) та інше сприяння їм.

Складність правового забезпечення боротьби з тероризмом полягає у тому, що сучасний тероризм має велику різноманітність мотивацій, цілей та підходів. Проте у всіх випадках його прагненням є навмисне насилля або погроза таким насиллям, незважаючи ні на які закони чи моральні норми. При цьому завжди ставиться за мету викликати паніку серед населення, підірвати основи суспільного ладу або досягти політичних змін. Тероризм стає багатовекторним, багатоманітним за цілями та характером враження, перетворюючись нерідко у прибутковий бізнес через страждання та смерть людей, яка в дійсності виступає уже не як мета самого теракту, а як засіб, як інструмент.

Ще однією особливістю ситуації є те, що у терористичних акціях усе частіше стали використовувати не зброю, а як продемонстрував теракт у США, сучасну техніку цивільного призначення. Використання також сучасних комунікаційних можливостей призводить до того, що практично кожна держава, незалежно від її економічного стану та політичного устрою, може стати ареною терористичних акцій.

Інший парадокс, на наш погляд, полягає в тому, що суспільна думка не сповна адекватно оцінює небезпеку тероризму. Вбачається, що необхідно побудувати таку ідеологію, яка б однозначно показувала на єдність національних та індивідуальних інтересів кожного члена суспільства, а також висвітлювала ту небезпеку, яку складає для цих інтересів тероризм. На жаль, сьогодні ми не маємо такої концептуальної платформи, немає популярної теорії, яка б системно групувала людей навколо певної ідеї засудження тероризму як нелюдського явища, немає морального критерію, за яким би кожен член суспільства мав би право засудити тероризм та його носіїв, недостатньо і правових чинників для захисту громадян від небезпеки тероризму.

Очевидно, що у сфері боротьби з тероризмом мораль і право сходяться між собою надзвичайно близько, і саме тут, як ніде більше, слід широко поставити питання про те, що мораль має бути правовою, тобто керуватись правом.

Повертаючись до національного інтересу, зазначимо, що саме він є тим соціально-політичним підґрунтям, на якому може сформуватися правова мораль суспільства, спрямована на забезпечення національної безпеки. Останнє впливає з того, що національні інтереси України відображають фундаментальні цінності та прагнення українського народу, його потреби в гідних умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи їх створення і способи задоволення. Саме така

формула національного інтересу найбільш наближається до інтегровано вираженого індивідуального інтересу кожного громадянина, а тому безсумнівно може стати імперативом у формуванні правової суспільної моралі.

У цьому контексті не підлягає сумніву, що і правове забезпечення боротьби з тероризмом буде настільки успішним, наскільки правові норми у цій сфері будуть збігатися з нормами суспільної та індивідуальної моралі.

Таким чином, питання боротьби з тероризмом зазнає правового регулювання на найвищому, тобто – на конституційному рівні, і сягає найвищих політичних інтересів держави, стає одним з найважливіших чинників забезпечення національної безпеки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_331.
2. Антипенко В. Ф. Тероризм: кримінологічна та кримінально-правова характеристика/ В. Ф. Антипенко. – К. : НБУВ, 1999. – 53 с.
3. Гуляєв В. П. Тероризм як загроза сучасного суспільства [Електронний ресурс] / В. П. Гуляєв. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/domtp/2010_1/Gyljaev.pdf
4. Маделик С. М. Історичні витоки та еволюція тероризму [Електронний ресурс] / С. М. Маделик. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/58865>.

ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Злата ШЕПЕЛЬ

НК – Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В умовах зовнішньої агресії та реалізації українським народом свого права на європейський вибір, забезпечення гуманітарної безпеки є стратегічним пріоритетом національної державної політики. Саме гуманітарні чинники – освіта, наука, культура, релігія, мова – мають непересічне значення для формування ціннісних засад суспільного розвитку, консолідації нації, утвердження національної ідентичності української громади. Гуманітарна безпека виступає важливою складовою системи національної безпеки держави, тому політика національної безпеки в гуманітарній сфері виступає як сукупність суспільно-політичних заходів, спрямованих на забезпечення захищеності культурних, освітніх, наукових, духовно-релігійних та інших життєво важливих інтересів та цінностей особи, суспільства, держави, на виявлення і подолання загроз та викликів у сфері культури, освіти, науки, релігії тощо.

Головною метою політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері є виявлення, подолання та попередження загроз та викликів у сфері культури, освіти, науки, історичної пам'яті

тощо, що сприятиме досягненню консолідації, єдності та соборності Української держави, збільшенню її інтелектуального та історико-культурного потенціалу.

Експерти виділяють такі рівні забезпечення політики національної безпеки в гуманітарній сфері: концептуально-аналітичний, нормативно-правовий, організаційно-управлінський та ресурсний. Отже, гуманітарна безпека виступає якісним станом гуманітарної сфери суспільства, за якого забезпечується реалізація національних інтересів держави, захист національних цінностей, стабільний розвиток суспільства та захист невід'ємних прав і свобод громадян. Серед найбільш актуальних чинників, що спричиняють виникнення загроз, експерти виділили: недостатній рівень підтримки української мови як державної; надмірна політизація гуманітарної сфери; заповнення інформаційного простору зарубіжним інформаційним продуктом, що несе загрозу національним інтересам та цінностям; недостатній рівень підтримки розвитку культурних індустрій; недостатній рівень розвитку інноваційних процесів в сфері освіти, науки, культури тощо.

Все це приводять до формування загроз в гуманітарній сфері, зокрема: деконсолідації українського суспільства; конфлікту ідентичностей на світоглядній, історико-культурній, конфесійній основі (протистояння схід-захід); зростання ксенофобії та розділення за етнічною, релігійною, регіональною ознаками, посилення напруження у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин; зниження інтелектуального потенціалу Української держави, посилення науково-технологічного відставання України від розвинутих країн; руйнування історико-культурної спадщини, вивіз культурних цінностей за кордон; втрати моральних та духовних орієнтирів, зростання девіантної поведінки населення.

Одним із важливих завдань політики національної безпеки в гуманітарній сфері є, на наш погляд, здійснення систематизації та класифікації національних інтересів за категоріями та рівнями важливості. Національні інтереси дуже часто трактуються як ключові потреби суспільства і держави, що визначаються економічними і геополітичними відносинами даної держави в дану епоху, культурно-історичними традиціями, потребою забезпечення безпеки, захистом населення від зовнішніх і внутрішніх загроз. Даний підхід є спрощеним розумінням діалектики потреб та інтересів

У вітчизняній науці існує кілька підходів щодо розуміння категорії національних інтересів та їх класифікації. По відношенню до навколишнього зовнішнього світу національні інтереси виражаються в сукупності зовнішньо-політичних інтересів держави, які розрізняються по своїй важливості для її життєдіяльності. Розрізняється фіксований (постійний) і змінний зміст національного інтересу. Незмінна частина включає завдання забезпечення зовнішньої безпеки держави. Змінна частина змісту розглядається через призму наявної політичної ситуації, особистісних якостей представників політичної еліти, актуальних тенденцій в різних сферах суспільного життя тощо. [2; 3].

Отже, саме система національних цінностей утворює правову, філософську та етичну основу для забезпечення подальшого існування національної держави та структур громадянського суспільства. Їх втрата може привести до зникнення нації як носія суверенітету. Тобто

можна говорити про інтегруючі та консолідуючі функції національних цінностей, що спрямовані на забезпечення єдності, цілісності та впорядкованості спільноти.

На думку експертів, національні цінності виступають як свого роду визначальні норми, принципи, стереотипи, що сформувалися протягом історичного розвитку українського народу і складають ядро української національної культури, забезпечуючи її стабільність та стійкість, здатність протидіяти несприятливим зовнішнім та внутрішнім впливам. Для українців, на думку експертів, базовими національними цінностями є: соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність, гостинність, повага до родини, синівський обов'язок, «кордоцентризм» та ряд інших, що складають основу української ментальності.

Формування та закріплення системи національних цінностей є надзвичайно важливою для українського суспільства, так як при здійсненні ціннісної ідентифікації сучасної України потрібно враховувати те, що для неї є характерним історично обумовлене співіснування рис «європейськості» і «євразійськості» (С. Хантінгтон). Разом із тим у сучасному глобалізованому світі на зміну класичним національним ідеологіям приходять цивілізаційні світогляди. Відтак, самоідентифікація громадян здійснюється вже не за критеріями підтримки певних політичних доктрин, а за ознаками більш високого ціннісного порядку в контексті приналежності до певної цивілізаційної спільноти (Сходу чи Заходу тощо). В даному контексті війну РФ в Україні можна розглядати як своєрідне цивілізаційне протистояння, в якому українці намагаються відстояти європейські цінності – демократію, свободу, право вибору на противагу азійським цінностям та установкам – патерналізму, етатизму, колективізму, деспотизму тощо [2, 244-300].

Отже, національні цінності та інтереси перебувають в складних взаємозв'язках з особою, соціальними групами та інститутами, елементами державної влади. В умовах сучасної української реальності чітка реалізація тріади основних рушійних сил системи забезпечення національної безпеки (національні цінності – інтереси – цілі) підвищить рівень консолідації українського суспільства заради суспільного блага.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціальні інтереси в контексті соціокультурної модернізації / За ред. О. Злобіної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2011. – 320 с.
2. Чупрій Л. В. Політика національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері. – К., 2015. – 508 с.
3. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.

Секція 6. Проблеми професійної мовної комунікації

КОД У СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ

Ірина БАШУК

НК – Дмитро КРИШТАЛЬ, канд. наук з держ. упр.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Оскільки комунікація людей (вербальна й невербальна) носить знаковий характер, то в процесі спілкування люди користуються різними знаковими системами (кодами). Комунікативний код (франц. *cod* – умовні позначення) – це знакова система (чи системи), що використовуються у процесі передачі або одержання інформації.

В умовах реальної комунікації розуміння мови зовсім не забезпечується знанням і володінням мовою, а вимагає знань про те, в яких випадках те чи інше висловлювання буде означати різні комунікативні дії [1].

Код і мова співвідносяться як родові й видові поняття, де код родові, а мова – видові. У мовній комунікації використовуються вербальні (власне мовні) і невербальні засоби. Мова (як засіб кодування) – це система законів і правил, за допомогою яких відбувається кодування і декодування інформації; це упорядкована система знаків і правил користування ними. Мова (чи будь-яка інша знакова система) – це сукупність мовленнєвих актів, дій розглядається в якості засобу донесення референта від мовця до адресата.

До невербальних засобів передачі інформації належать:

- 1) мова тіла;
- 2) паралінгвальні засоби;
- 3) одяг і прикраси.

Мова тіла включає 5 складників:

а) жести – це різного роду рухи тіла, рук або кистей рук, що супроводжують у процесі комунікації мовлення людини і виражають ставлення людини безпосередньо до співрозмовника. Жести можуть бути довільними і мимовільними, культурно зумовленими й фізіологічними. Серед них виділяють: 1) ілюстратори; 2) конвенціональні жести, які можуть бути прямо перекладені в слова, вони уживаються свідомо і є умовними рухами. Часто їх використовують замість слів, які ніяково висловити вголос; 3) модальні жести, які виражають емоційний стан людини, її оцінку навколишнього світу, ставлення до предметів і людей, сигналізують про зміну активності суб'єкта в ході комунікації; 4) жести, які використовуються в різних ритуалах.

б) міміка являє собою всі зміни виразу обличчя людини, які можна спостерігати в процесі спілкування. Вона є найважливішим елементом невербальної комунікації. Окулістика – використання руху очей або контакт очей у процесі комунікації. За допомогою очей також можна виразити багату гамму людських почуттів і емоцій. Наприклад, візуальний контакт може позначати початок розмови, у процесі бесіди він є знаком

уваги, підтримки тощо. в) положення тіла – спосіб тримати себе (наше тіло); г) проксемика – спосіб використання простору; д) тактильна комунікація: дотик, поплескування тощо. Використання тактильних елементів комунікації говорить про взаємні стосунки, статус, ступінь дружби між комунікантами. Парамова подає додаткову інформацію до інтерпретації, іноді перевертаючи знаки на прямо протилежні. Паралінгвальні елементи – на відміну від власне жестів – супроводжують мову, доповнюють емоційну сторону комунікації. Паралінгвальні засоби свідчать про емоційний стан співрозмовника на момент КА. Одяг і зовнішній вигляд (зачіска, прикраси, косметика тощо) свідчить про соціальний статус, роль, роботу. Вони виконують спочатку знакову функцію, а в же потім – естетичну. У ході мовної комунікації відбувається кодування і декодування інформації. Для полегшення цих процесів у будь-якій мові існують мовні стереотипи, призначення яких полягає не в розрізненні інформації, а в її впізнаванні.

Мовні стереотипи – це відтворювані, а значить такі, що впізнаються, мовні формули, що сигналізують про ту чи іншу інформацію чи ситуацію спілкування. Вони полегшують вираження й одержання інформації, тому що на їх основі здійснюється наступність у визначеній сфері мовної культури. До мовних стереотипів, за Є. Ключевим, відносять [2]:

- штампи (мовні образи, які втратили свою образність: дати зелену вулицю, проходити червоною ниткою тощо);
- кліше (канцеляризми – з метою подальшого удосконалення, розглянути питання);
- загальні місця (регулярно відтворювані «філософські» банальності типу в житті треба добре влаштуватись);
- тавтологічні дефініції (визначення через повторення – життя є життя);
- формули ввічливості (Дозвольте мені від щирого серця привітати Вас..., цілую ручки) та прагматичні кліше (ПК) – мовні формули, уживання яких можливе лише в певному КА;
- банальна цитация (звернення до загальновідомих класичних і сучасних текстів – мова солов'їна і калинова; Еней був парубок моторний; to be or not to be; маємо те що маємо тощо);
- некритично використовувані модні слова, зокрема із мовлення «кумирів» – доленосний тощо;
- стереотипні запозичення (парадигма, менталітет, толерантний тощо).

З мовним кодом пов'язана проблема прямих і непрямих мовленнєвих актів, вперше проблеми яких вперше почав досліджувати американський вчений Дж. Сьорль.

Прямий МА – це акт, в якому ілокутивна мета адресанта безпосередньо виражається за допомогою спеціально призначених для цього мовних маркерів – ілокутивних показників.

Непрямий МА (НМА) – це акт, в якому ілокуція адресанта виражена не буквральними засобами повідомлення, а повинна «вчитуватись» адресатом з опертям на імлікатури. В НМА відбувається «підміна» одного акту іншим.

Проблема НМА, як неї сформулював Дж. Серль, "полягає в з'ясуванні того, яким чином мовець може за допомогою якогось висловлювання виражати не тільки те, що воно безпосередньо означає, але і щось «інше».

НМА має місце в тому випадку, «коли один ілокутивний акт здійснюється шляхом здійснення іншого».

Непрямі акти досліджуються не лише ТМК, але й, зокрема, стилістикою, вона вивчає такі явища, як алюзія і натяк, іносказання, гра слів тощо. Ці мовні засоби розглядалися лише як стилістичні прийоми і тільки після розвитку теорії мовленнєвих актів одержали нове висвітлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О. А. Семенюк. – К.: ІнЮре, 2009. – 276 с.
2. Навчальний посібник «Основи теорії мовної комунікації. / О. А. Новицька. – Маріуполь: МДУ, 2018. – 106 с.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНОГО ПИТАННЯ В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

БОЙКО М. І.

НК – Іван ЧОРНОМАЗ, канд. техн. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Відповідно до суспільно-політичних обставин, які складаються протягом останніх декількох років в Україні виникла необхідність для підтримки української мови на державному рівні, забезпечення її розвитку та втілення в усі державні структури та у повсякденне життя громадян. Хоча, нині українська мова знаходиться у довговиборюваному почесному статусі мови незалежної держави, як мова національна, друга серед слов'янських за кількістю носіїв, зі сформованим літературним стандартом, кодифікованим правописом, з відповідним видавничим забезпеченням у царині україномовної освіти.

16 липня 2019 року набув чинності Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухвалений Верховною Радою України 25 квітня 2019 року, керуючись Конституцією України, що визначає українську мову як єдину державну мову в Україні та покладає на державу обов'язок забезпечувати всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України

Зауважимо, що у 2012 році Верховна Рада ухвалила так званий «мовний закон Ківалова-Колесніченка», який обмежував вживання української мови навіть у порівнянні з радянським законом, і сприяв подальшій русифікації, тому його ухвалення викликало масові протести. Конституційний Суд в лютому 2018 року зрештою визнав його неконституційним. Відтоді Україна не мала жодного закону про мовну політику держави [1, с. 142].

Отже, у документі, ухваленому 25 квітня 2019 року, зазначається, що вживання української мови є обов'язковим для усіх сфер публічного життя, гарантується позиція української мови у державному управлінні, згідно якої посадовці зобов'язані володіти державною мовою, застосовуючи її під час виконання службових обов'язків. Законом також передбачається відповідальність посадовців за незнання мови. Статтею 9 закону

передбачений список посад, володіння та використання державної мови для яких є обов'язковим (пункт 3 цієї статті – державні службовці). Наступна стаття 10 окреслює вимоги щодо рівня володіння державною мовою державними службовцями. Статті 12 та 13 встановлюють застосування державної мови в роботі органів державної влади, та застосування державної мови в нормативних актах, діловодстві та документообігу [3, с. 118].

Ухвала закону показує зацікавленість держави у вирішенні мовної проблеми, що повинно стати суттєвим чинником для повноцінного функціонування української мови.

Статтею 2 Закону України «Про державну службу» визначено, що «державна мова – українська мова, якій Конституцією України надано статус мови офіційного спілкування посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування під час виконання посадових обов'язків, а також мови діловодства і документації цих органів та посадових осіб» (п.1.2.).

А стаття 8 цього ж закону підтверджує обов'язковість використання державної мови під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускаючи дискримінації державної мови.

Єдина державна мова – потужне знаряддя зміцнення державного утворення, зумовленого об'єктивними потребами, складова української національної ідеї.

Професор І. Ющук, у своєму виступі на Міжнародній конференції «Україна: національна ідея» спирається на міжнародний досвід та переконує, що «в основі духовного єднання людей у певну спільноту завжди лежала й тепер лежить, насамперед, мова. Державна мова як спільна на всій території держави сприяє згуртуванню населення й перетворює його на колектив, суспільство, народ. Єдина для всього суспільства державна мова дає змогу сконцентрувати його інтелектуальний потенціал і таким чином, у процесі історичного розвитку, урешті-решт, переростає в могутню рушійну силу суспільного процесу, як це було в Італії та інших тепер високо розвинутих країнах Європи. Державна мова єднає, а не роз'єднує, підсилює сукупний інтелект суспільства, а не послаблює його [2, с. 76].

Значна частина країн досягла прогресу завдяки тому, що вони мовно однорідні, що значно полегшувало управління державою. Про це небезпідставно говорить В. Гаврилишин.

У країнах, де тільки одна мова має статус державної, цей статус здебільшого регулюється відповідними законами про мову. Ці закони зобов'язують всі органи державного управління, установи та організації, які беруть участь у публічному житті, не лише використовувати, а й захищати державну мову.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, мова в державі стає основним націєформувальним чинником, гарантом стабільності в державі, важливою складовою національної ідентичності українського народу, гарантією національної безпеки і суверенітету України. Отже, всебічному розвитку державної мови, створенню ефективного нормативно-правового регулювання сфери державної мовної політики, підвищенню рівня володіння та використання української мови, розширенню її функціонування у всіх сферах суспільного життя, сприятиме вирішення наступних завдань: забезпечення застосування державної мови державними службовцями під час виконання своїх посадових обов'язків; забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів й

організацій державної та комунальної форм власності програмним забезпеченням з інтерфейсом державною мовою, його використання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грицяк Н. В. Проблеми ефективності підвищення кваліфікації керівних кадрів: Колективна монографія /Н. В. Грицяк, В. О. Гущенко, Н. Г. Протасова; Наук. ред. І. В. Розпутенко; Українська академія державного управління при Президентові України. Інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів – К.: 2003.

2. Гороховська Т. В. Формування культури мовлення студентів на заняттях соціогуманітарних дисциплін // Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти: Збірник наукових праць за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 грудня 2003 р.). – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004.

3. Дерев'янка Л. С. Фразеологія на уроках української мови: Метод. Розробка / Л. С. Дерев'янка. – К. : ВПЦ : «Київський університет», 2001.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ

Артем БОЙЦУН

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Юридична лінгвістика (франц. linguistique – мовознавство, від лат. lingua – мова) – міждисциплінарна галузь знань, яка вивчає взаємозв'язок мови і права, мовні засоби вираження правових понять і категорій, мовностилістичні ресурси у сфері правової комунікації. Автором терміну «юридична лінгвістика» є німецький учений А. Подлех.

Предметом юридичної лінгвістики є мова, яка функціонує у сферах правотворення і судочинства, юридичної науки та освіти. Сучасна лінгвістика розглядає юридичну мову як функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвістичними і структурножанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативними професійними потребами в ній.

Ключовими характеристиками як української, так і англійської юридичної мови є їх точність, офіційність, логічна послідовність та високий рівень стандартизації. Залежно від конкретних сфер юридичної діяльності (законодавство, судочинство, нотаріат, адвокатура, юридична наука, юридична освіта тощо) вона може мати специфічні функціонально-стильові та жанрово-стильові особливості. Ці особливості у свою чергу виступають предметом вивчення і юридичної науки, і мовознавства, зокрема юридичної лінгвістики [1].

Мова права є частиною правової системи: її традицій, особливостей логіки та функцій. Можна сказати, що особливості мови права зумовлені особливостями самого права. Право базується на мові, а мові притаманні свої особливості і навіть закони. Проте і саме право здійснює значний вплив на мову, формує мову права в межах правової системи, концепції, доктрини тощо [2].

Юридичне функціонування мови – особливе середовище, в якому існують власні внутрішні закономірності, що склалися у правотворчих і

правозастосувальних процесах, закріплені у спеціальних законодавчих актах чи прийняті в юридичній практиці. Воно визначається рядом факторів як лінгвістичного (внутрішні тенденції розвитку системи в синхронному і діахронному плані, економії мовленнєвих засобів), так і екстралінгвістичного порядку (причинами соціального, політичного, ідеологічного характеру тощо) [2].

У юридичній мові з'являється особлива нормативність, за якої «мовна форма діалектично взаємодіє з правовим змістом». Мова і право переплітаються: закон виражається через мову, зокрема через власну юридичну специфіку, яка характеризується конкретними ментальними категоріями й поняттями та може суттєво відрізнитися між окремими правовими системами. Саме тому творча й осмислювальна сила мови має особливе значення для закону [1].

Отже, поняття «юридична мова» є детермінантою формування правової системи, бо без юридичної мови не існує правової системи. Продовжуючи це твердження, ми можемо зазначити, що юридична мова є первинним елементом, а правова система – вторинним елементом, оскільки вона є важливим складником при складанні нормативно-правових актів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/2430/1/pravo_terminolog.pdf (Дата звернення: 23.01.2023)
2. Дорда С.В. Мова права та особливості її перекладу. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/57916/5/Dorda_Language_of_law.pdf (Дата звернення: 23.01.2023)
3. Любченко М. Юридична термінологія: поняття, особливості, види. Харків : Права людини 2015. С. 9-13. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17318/1/Lubchenco_mon-2015.pdf (Дата звернення 23.01.2023)

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДИНИ

Назар БОРОВИК

НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Українська мова – національна мова українського народу, що зберігає в своїй основі певні структурні, психологічні та ментальні риси мови тієї народності, з якої з часом сформувалася нація. Постійно удосконалюючись, національна мова закріплюється в літературі, стаючи літературною мовою нації і поступово витісняє територіальні діалекти. Для більшості людей, які живуть в Україні, українська мова є рідною, тобто мовою, з якою людина народилася і долучається до загальнолюдських морально-етичних і духовних цінностей, зважаючи на національну розмаїтість і своєрідність.

Мова – це сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок. Мова – це своєрідна візитна картка кожної людини, саме вона дає змогу судити про її освіченість, ерудицію, начитаність. Ніщо не

характеризує людину так швидко, всебічно й наочно, як її мова. Ще давньогрецький філософ Сократ говорив: «Заговори, щоб я тебе побачив», вказуючи тим самим на велике значення усного мовлення у характеристиці людини [3, 53]. Цікаву думку з цього приводу висловив відомий педагог Василь Сухомлинський: «Мовна культура – це живодайний корінь культури розумової, усього розумового виховання, високої справжньої інтелектуальності» [3, 54]. З культурою мови передусім пов'язують уміння правильно, з додержанням літературних норм говорити і писати, добирати мовні засоби відповідно до мети, сфери й обставин спілкування, грамотно, точно і виразно передавати засобами мови свої думки [3, 55].

Отже, однією з найважливіших умов вільного володіння мовою є не лише знання її мовних і мовленнєвих одиниць і правил поєднання у словосполучення, а й уміння користуватися цими одиницями і правилами у процесі спілкування.

Сьогодні рівень мовної культури людини залежить від її обізнаності з національним мистецтвом, з історією культури народу, історією її мови, історичними взаємозв'язками з іншими народами та їхньою культурою. Культура мовлення формує запас знань, любов до рідної мови, прагнення до самовдосконалення, бажання вбирати у себе все те, що віками виробило людство, геній рідного народу [2, 12-13].

Наука, що вивчає нормативність мови, її відповідність до тих вимог, що ставляться перед мовою в суспільстві, називається культурою мови. Вона розробляє правила вимови, наголошування, побудови речень і вимагає від мовців їх дотримання.

Культура мови – одна з найдавніших рис і особливостей кожної людини. Ця наука вивчає всю повноту сучасного мовного життя, все мовне існування у всій багатогранності його проявів в усній і писемній, суспільній та індивідуальній мовній практиці. Поняття мовної культури охоплює насамперед системи навичок, що дають змогу точно, логічно, правильно висловлювати думки, почуття та бажання людини. Культура мовлення починається із самоусвідомлення мовної особистості. Вона зароджується і розвивається там, де носіям національної літературної мови не байдуже, як вони говорять пишуть, як сприймається їхня мова у суспільному середовищі, а також у контексті інших мов. Культура мови безпосередньо пов'язана із соціологією та психологією не тільки при виробленні моделей зразків мовної поведінки, а при формуванні мовної свідомості [3, 55]. Культура мови – це досконале володіння літературними нормами на всіх рівнях мовної системи в її усному та писемному мовленні, вміння користуватися мовними засобами, ясно, логічно, чітко і переконливо висловлювати свою думку. Культура мови – це проблема нашого суспільства, що є предметом обговорення мовознавців, журналістів, акторів, науковців учителів викладачів, усіх, хто небайдужий до престижу рідної мови. Їхнє слово має бути взірцем для громадян України. Носіями української мови повинні стати державні діячі, адже вони постійно спілкуються з людьми, виступають перед аудиторією як безпосередньо, так і через засоби масової інформації. Мова акумулює наше життя, тому є засобом інтелектуального і естетичного сприйняття світу. Через мову пізнається людина, виявляється її моральне обличчя, суспільні та естетичні ідеали [3, 56]. Насамперед, мова відображається у мовленні – без нього вона не може існувати, здійснювати комунікативну функцію. Проте мовлення, а відтак і мовленнева комунікативна діяльність неможливі без мови, її

словникового складу. Мовлення завжди індивідуальне. Хоча люди і користуються загальнонародною мовою, їхнє мовлення, залежно від віку, освіти, професії, середовища, в якому вони живуть, здебільшого різниться особливим добором слів, манерою розповіді, бесіди, тощо. Мовлення може бути голосним або тихим, тривалим або коротким, швидким або повільним. Воно реалізується в інтонації, супроводжується мімікою і жестами. Мовленню властиві паузи. Вони є супровідною важливою ознакою членування речення, адже від умілого використання паузи залежить чіткість та ясність фрази. Відомі лінгвісти та вчені розглядають мовленнєву діяльність як сукупність психофізичних дій організму людини, що спрямована на сприймання і розуміння мовлення, а також на реалізацію його в усній та писемній формах [3, 56].

Належна культура мовлення – це свідчення розвинутого інтелекту і високої інтелектуальної культури особистості. Одним із завдань культури мовлення є подолання мовних стереотипів: стереотипи мовлення – це стереотипи мислення. Через високу культуру мовлення проявляються невичерпні потенції мови, гармонія її функцій. Культура мовлення має велике національне і соціальне значення: вона забезпечує високий рівень мовного спілкування, ефективно здійснення всіх функцій мови, ошляхетнює стосунки між людьми, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навчальний посібник. – Вінниця : Нова книга, 2003. – С. 46-47.
2. Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови : Навчальний посібник. – Тернопіль, 1997. – С. 12-13.
3. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 53-56.

МОВА ЮРИДИЧНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Валерія БРУС

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Питання про юридичну мову тісно пов'язане з питанням про розуміння права та його сутність. Юридична мова має свої специфічні риси, традиції, правила, особливості логіки та функцій. Вони складаються під впливом правової доктрини та практики. Зокрема, істотний вплив на юридичну мову здійснює висока абстрактність права, офіційність. З іншого боку, мова права несе відбиток особливостей правових традицій окремої правової системи. Усталені риси юридичної мови є одним з критеріїв розмежування правових сімей сучасності.

Мова в діяльності юриста виступає як носій інформації і як спосіб впливу. Мова права має такі функції:

- номінативна (ознайомлення з правовими реаліями і поняттями);
- гносеологічна (спосіб суспільно-правового розвитку та передавання юридичного досвіду);

- аксіологічна (надання правової та морально-етичної оцінки);
- комунікативна (можливість правового спілкування);
- культуроносна (вдосконалення та передавання спадщини правового знання та правової культури);
- естетична (лінгвістична довершеність юридичного тексту як еталон для усіх правових документів) [1].

Якщо окреслити риси юридичної української та англійської мов, можна виділити їх наступні характерні ознаки: точність, чіткість, визначеність; ясність та зрозумілість; розумна стислість, інформаційна насиченість; конкретність; інформативно-зобов'язальний характер; системність; логічність; об'єктивність; нейтральність; сталість; нормативність мовних засобів тощо [2].

Безумовно, для активного функціонування мови необхідна наявність особливого стилю, що знаходиться в межах єдиної лексичної системи і відрізняється наявністю професійного термінологічного фонду. Таким є особливий стиль викладу законодавчих норм, стиль законодавчої мови, що характеризується цілісністю, логічною завершеністю, директивністю і офіційністю.

У свою чергу, оскільки у правових відносинах все регламентовано, а спілкування здійснюється за певними стандартами, речовий стандарт, шаблон виявляються тут немінучими і навіть доцільними і виправданими [3].

Текст закону не може бути незавершеним, залишати можливість довільного розширювального, обмежувального або виправного тлумачення. У законодавчому тексті обов'язково повинні бути присутніми вольові, владні формулювання, що відображають офіційний характер висловлювання. Отже, обов'язковою рисою юридичного тексту можна назвати однозначність, адже ця властивість пов'язана з тим, що правова норма за своєю природою – припис. Цілком очевидно, що команда, якщо вона виражена неточною і двозначною мовою, не буде зрозуміла і виконана так, як цього хоче законодавець.

Багатовікова практика створення, тлумачення і застосування юридичних норм призвела до формування юридичної мови - особливого мовного стилю, який відповідає за лінгвістичне регулювання нормативності людської поведінки. Отже, мова юриспруденції це не лише інструмент повсякденної діяльності правотворців, але і величезна культурна цінність, що вимагає окремого дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74329/46-artykutsa.pdf?sequence=1>
2. Культура усного і писемного мовлення юриста: курс лекцій для студентів 4 курсу першого (бакалаврського) рівня галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»; уклад.: Л. М. Сідак, О. А. Шумейко, О. А. Лисенко: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 160 с.
3. Воронцова Ю. А., Хорошко Є. Ю. Правовий статус мови. URL: <http://osvita.batcave.net/pravovoy-status-yazyika-uchebnoe-posobie-dlya.html>

СКЛАДОВІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Катерина БУТЕНКО

НК – Юлія НЕНЬКО, д-р пед. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Комуникативна діяльність потрактовується як сукупність послідовних комунікативних дій, актів діяльності, підґрунтя яких – процес спілкування і комунікації між суб'єктами взаємодії, що передбачають активність таких суб'єктів, вироблення спільного погляду й відзначаються наявністю цілеспрямованої мети, мотиву (потреби) та конкретного результату [1].

Комунікація вважається такою, що відбувається, коли дві або більше особи знаходяться в одному місці та усвідомлюють присутність одна одної, незалежно від того, наскільки ненавмисною вона може бути [2].

Конференції, офіційні обговорення, наради або невимушені бесіди є видами міжособистісної комунікації, які регулярно відбуваються в професійному середовищі. Розглянемо компоненти комунікативної діяльності в професійному середовищі.

Комуникатор. Зазвичай комунікація передбачає щонайменше 2 людини: відправника та одержувача повідомлення. Водночас такий підхід є дещо помилковим, оскільки детермінує комунікативну діяльність як односторонній процес, у якому комунікацію здійснює одна людина, передаючи інформації іншій. Насправді комунікація майже завжди є складним двостороннім процесом, коли люди надсилають і отримують сигнали в однаковий час. Поки одна людина говорить, інша не просто слухає, але й пропонує зворотний зв'язок за допомогою посмішки, кивків головою та різноманітних рухів.

Повідомлення. Повідомлення передбачає не лише сказані фрази або передані дані, але й невербальні знаки, такі як вираз обличчя, тон мови, рухи та положення тіла. Невербальна поведінка може надати додаткову інформацію про доставлене повідомлення. Це може розкрити більше про емоційні почуття, які, зокрема, можуть лежати в основі змісту промови.

Звук. У філософії повідомлення звук має унікальне значення. Це стосується чогось, що змінює слово таким чином, що те, що сприймається, не відповідає тому, що мали намір мовці. У той час як фактичний «звук», як зовнішній шум, може призвести до порушення діалогу, інші аспекти також називаються «звуком». Використання розширеної лексики, неправильні рухи тіла, неухважність, байдужість і культурні відмінності – усе це приклади «звуку» у взаємодії між людьми». Іншими словами, будь-які помилки або порушення, що виникають під час комунікації, можна вважати шумом.

Зворотний зв'язок. Зворотний зв'язок складається з повідомлень, надісланих одержувачем відправнику, що дозволяє відправнику оцінити, наскільки ефективно було отримано повідомлення, а також відповідь одержувача [4]. Як ненавмисні, так і заплановані повідомлення можуть спровокувати реакцію слухача. Зворотній зв'язок може варіюватися від прямих словесних висловлювань на зразок «Повторіть, будь ласка», до тонких сигналів на обличчі чи зміни пози, які можуть вказувати відправнику, що одержувач відчуває дискомфорт. Зворотний зв'язок

дозволяє доповідачу контролювати, змінювати або відтворювати інформацію, намагаючись покращити комунікацію.

Контекст. На комунікативну діяльність впливає середовище, в якому вона відбувається. Однак, окрім фізичного середовища, де відбувається комунікація, наприклад кімната, офіс чи, можливо, зовні, також необхідно враховувати соціальний контекст, який включає посаду, обов'язки та відносний статус людини. Емоційна атмосфера та очікування учасників щодо взаємодії також впливатимуть на комунікацію.

Канал. Канал – це фізична технологія, яка дозволяє надсилати повідомлення від однієї особи іншій. При очній комунікації використовуються голос і зір; але під час розмови через мобільний телефон канал обмежений лише розмовою [5].

Відтак, розглянемо навички, які є важливими для комунікативної діяльності на робочому місці.

Усна комунікація. Здатність успішно взаємодіяти визначається вмінням говорити правильно, переконливо та відповідно до ситуації. Виберіть правильний тон і слова для цільової аудиторії. Розмовляйте офіційно та професійно, наприклад, на семінарах і конференціях. Уникайте використання складних або наукових термінів. Запитуйте, коли вам потрібна додаткова інформація [6].

Активне слухання. Ефективне слухання полягає в тому, щоб повністю зосередитись на мовленні співрозмовника та дійсно зрозуміти суть сказаного. Зосередьтесь на тому, що говорить співрозмовник, і показуєте це за допомогою голосових і невербальних сигналів, як-от кивання й усмішка. Активне слухання вимагає уваги не лише до мовлення, а й до візуальних ознак.

Рухи тіла. Вираз обличчя, жести та мова тіла мають важливе значення, тому використовуйте виразність у своїй комунікативній діяльності – кивання, зоровий контакт, посмішка тощо. Слід уникати закритих поз, таких як схрещені руки, неспокійне обличчя та рух очей.

Емпатія. Емпатія або емоційний інтелект – це здатність розуміти емоції, бажання та ідеї інших людей. Співчуття на робочому місці, а також менша кількість неправильних уявлень сприятимуть продуктивності працівників. Якщо ви проявите емпатію, ви, швидше за все, завоюєте довіру та впевненість своїх колег.

Труднощі та суперечки на робочому місці. Ви можете використовувати свої комунікативні навички для вирішення робочих суперечок. Можуть знадобитися переговори, переконання та глибоке розуміння всіх аспектів проблеми. Здатність вирішувати конфлікти може збільшити ефективність робочого середовища, а також завоювати повагу та довіру колег.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ненько Ю. П. Мовлення викладача як фактор формування мовленнєвої культури майбутнього фахівця у сфері пожежної безпеки. Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск № 6. С. 151–157.

2. Москаленко О. В. Сучасні підходи до навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Збірник наук. праць. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка, 2010. С. 566–571.

3. Данилюк С. С. Психолого-педагогічні умови організації навчальної діяльності студентів у процесі формування професійної компетентності майбутніх філологів. Педагогічний дискурс. Вип. 12, 2012. С. 116–123.

4. Ненько Ю. П. Створення ситуацій професійного спілкування на лекційних та семінарських заняттях як умова формування готовності курсанта до професійної орієнтованої комунікативної діяльності. Збірник наукових праць «Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету». Серія «Педагогічні науки». Бердянськ: БДПУ, 2017. С. 165-171.

5. Chinakidzwa M., Phiri M. Impact of digital marketing capabilities on market performance of small to medium enterprise agro-processors in Harare, Zimbabwe. Business: Theory and Practice, 21(2), 2020. Pp.746-757. <https://doi.org/10.3846/btp.2020.12149>.

6. Chauhan K., Kumar N. Man-made intelligence and business decision making. Lecture Notes in Mechanical Engineering, 2021. Pp. 587-595. https://doi.org/10.1007/978-981-16-0942-8_55

ПРОФЕСІЙНА МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Ігор ВЕЛИКИЙ

НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Спілкування – це діяльність людини, під час якої відбувається цілеспрямований процес інформаційного обміну. Процес спілкування тісно пов'язаний з виконанням певних лінгвістичних та лінгвосеміотичних функцій. Перш за все йдеться про контактнопідтримувальну функцію, тобто встановлення, збереження чи закріплення стосунків адресата та адресанта; конотативну – прояв чемного та ввічливого поведіння членів колективу один з одним; регулятивну функцію, яка пов'язана з встановленням контакту між тими, хто спілкується та певними взаєминами між ними; імперативну, яка передбачає вербальну чи невербальну реакцію співрозмовника на повідомлення і апелятивну, що корелює з впливом на співрозмовника.

Таким чином, спілкування – явище складне, синкретичне. У ньому міцно переплетені соціальні, психологічні та мовні чинники. Важливу роль у спілкуванні працівників служби цивільного захисту відіграє мова, а точніше мовлення (мовленнєва діяльність, що включає мовленнєву поведінку), яка є найуніверсальнішим засобом комунікації. Саме мовні характеристики акту комунікації у воєнізованих колективах вивчені мало. Етикет майбутнього рятувальника – це зведені норми поведінки, порядок дій і правил чемності. Тому мовний (мовленнєвий) етикет, необхідний для досягнення комунікації під час виконання службових обов'язків, реалізується спеціальними мовними засобами, скерованими на з'ясування, підтримання або припинення комунікації. Отже, встановлення і припинення контакту обов'язково передбачає дотримання певних норм мовної поведінки (мовного етикету) співрозмовниками – уваги до партнера, врахування його потреб, доброзичливого ставлення [4, 78; 1, 28]. Різні мови світу виробили спеціальні лексичні, морфологічні, синтаксичні засоби вираження ввічливості, спеціальні етикетні мовні формули, які становлять мовний етикет. Мовний етикет – це сталі формули звертань і вітань, при підтриманні контакту – формули вибачення, прохання, подяки тощо; при припиненні контакту – формули прощання, побажання. Мовний етикет є складовою частиною

загального етикету, константного набору правил мовної поведінки, які встановлені серед носіїв мови у національному колективі, а також у невеликих соціальних групах, якими є колективи працівників служби цивільного захисту залежно, яких на спілкування впливають соціальний стан, вік, сама ситуація спілкування тощо. Він відрізняється від інших складників загального етикету своїми властивостями, сутність яких полягає, насамперед, у невідворотності, обов'язковості виконання норм [2, 33-34; 4, 77]. Мовний етикет – явище індивідуалізоване, на вибір якого впливає і тональність спілкування. Неабияке значення має тон розмови, вміння терпляче вислухати іншого, особливо в кризових, надзвичайних ситуаціях, не перебиваючи, вчасно і доречно підтримати тему розмови, щоб відволікти і надати невідкладну допомогу та запобігти паніці. Культура усного мовлення майбутнього фахівця служби цивільного захисту – неодмінна складова частина загальної культури, суттєва ознака його моральних, ділових якостей і характеру [4, 80]. Майбутній фахівець служби цивільного захисту – це, насамперед обов'язок сповідувати високі моральні принципи, мати багатий внутрішній світ, формувати глибоку духовність, мати високу шкалу моральних цінностей і дотримуватися норм етикету. У сучасному світі з'являються нові типи комунікації, тип демократичного мислення і спілкування. На етапі творення нового суспільства стоїть завдання – сформувати мовну особистість. У це поняття входять: оволодіння мовними знаннями; багатий інформаційний запас і бажання його розширювати; володіння основами національно-мовного етикету відповідно до комунікативного задуму; мовленнєва культура [3, 15; 4, 79].

Отже, мовні формули спілкування – це безцінний скарб, який вимагає постійного збагачення. Треба не лише дотримуватися культури спілкування, треба бути культурною людиною. Знання національного мовного етикету і його вміле використання є ознакою мовної і загальної культури людини, адже без знання національного мовного етикету, і, зокрема, професійного неможливо налагодити нормальні ділові стосунки і зарекомендувати себе гарним, вихованим та висококваліфікованим працівником.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991. – С. 28-30.
2. Гладіна Г. І., Сеніна В. К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – К., 1997. – С. 33-37.
3. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей. – К., 2010. – С. 15-18.
4. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. – К.: Алерта, 2014. – С. 77-82.

ДО ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЮРИСТІВ

Катерина ГАФІНОВА

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Англійська мова посідає особливе місце у сучасному світі. Вона потрібна як для загального розвитку, подорожей, так і для кар'єрного росту,

для роботи за кордоном та з міжнародними компаніями. Якщо ж йдеться про вузьке вживання, то і тут англійська мова тримає керівні позиції.

Юридична англійська є однією з форм англійської, яка використовується в галузі права. Іншими словами, це англійська мова для фахівців у галузі юстиції, таких як судді, адвокати, юристи. Вивчення юридичної англійської формує комунікативні компетенції у всіх видах мовленнєвої діяльності в професійно-комунікативних цілях і розвиток навиків, без яких неможливо самостійно працювати з англійською правовою літературою і документами. Юрист повинен принаймні розуміти без словника загальний зміст тексту, щоб ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі [1]. Лексика, якою оперують юристи надзвичайно обширна, що зумовлено різноманіттям областей юридичної діяльності (цивільна і кримінальна спеціалізація, різні види права тощо). Спеціаліст у юридичній галузі має оволодіти усним та письмовим мовленням, адже йому потрібно користуючись відповідною термінологією наводити факти, доступно пояснювати зміст документа [1]. Отже, вільне володіння мовою – це вимога, без якої юрист не зможе побудувати успішну кар'єру.

Т. Хатчисон вважав, що вивчення іноземної мови базується на питанні: «Why does this learner need to learn a foreign language?» та передбачає взаємодію учасників освітнього процесу, що забезпечить обмін інформацією завдяки активному використанню англійської мови. Тому метою вивчення іноземної мови для майбутніх юристів має бути оволодіння вміннями користуватися мовою для ведення необхідної документації, ділових переговорів в певній сфері [1].

Тож окреслимо основні причини, які зумовлюють необхідність вивчення юридичної англійської мови.

По-перше, знання англійської необхідне для роботи з документами. Це особливо актуально для юристів, які спеціалізуються на господарському та міжнародному праві, консалтингових та корпоративних юристів [2].

По-друге, англійська допомагає при веденні переговорів з представниками чи клієнтами іноземних компаній. Як вже згадувалося вище, вільне володіння англійською є великим плюсом, яке в тому числі, може вплинути на гонорари [2].

По-третє, участь в міжнародних наукових заходах. Як українські, так і міжнародні заходи, такі як конференції, форуми, круглі столи чи семінари – це завжди можливість поділитись досвідом, здобути нові знання, знайти нових клієнтів чи налагодити зв'язки з колегами. Відповідно ті, хто мають змогу взяти участь в міжнародних заходах, отримують більше можливостей для особистого розвитку та росту компанії [2].

Отже, вивчення англійської мови для правників є досить необхідним етапом, оскільки мова є не лише засобом комунікації, а й дієвим інструментом для покращення когнітивних навичок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сароян Р. М. Роль іноземної мови в професійній підготовці сучасного юриста. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3520/1/37.pdf>(Дата звернення: 26.01.2023)

2. Мельничук І. Англійська мова для юристів: поради, словник та корисні посилання. URL: <https://loyer.com.ua/uk/anglijska-mova-dlya-yuristiv-poradi-slovnik-ta-korisni-posilannya/>(Дата звернення 26.01.2023)

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄДСЦЗ

Марія ГОНЧАРУК

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Високий рівень сформованості комунікативної компетентності у майбутніх фахівців ЄДСЦЗ є запорукою ефективного виконання професійних обов'язків. Однак недостатній рівень кількості практико орієнтованих занять у процесі професійної підготовки перешкоджають формуванню означеної компетентності.

Мета – проаналізувати специфіку формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців ЄДСЦЗ.

У сучасних реаліях для фахівця ЄДСЦЗ важливим є вміння швидко сприймати будь-яку форму мовлення, засвоювати необхідну інформацію, відтворювати її у діалогічній взаємодії, керувати системою мовленнєвих комунікацій у межах своєї компетентності тощо. Від багатства словникового запасу, рівня культури мови і техніки мовлення значною мірою залежать їх професійна майстерність та імідж фахівця в цілому.

У процесі уточнення сутності комунікативної компетентності у загальному сенсі заслуговує на увагу розуміння її як сукупності знань, умінь та навичок, що забезпечують реалізацію мовного потенціалу в різних сферах суспільного життя. На думку І. Ляшенко [1], структурними компонентами комунікативної компетентності є творче мислення (нестандартність, гнучкість мислення); культура мовної дії (писемна побудова фраз, простота й ясність викладу думок, образна виразність та чітке аргументування, адекватний ситуації спілкування тон, динаміка звучання голосу, темп, інтонація, хороша дикція); культура самоналаштування на спілкування та психоемоційної регуляції власного стану; культура жестів і пластики рухів (самокерування психофізичним напруженням та розслабленням, діяльна самоактивація тощо); культура сприйняття комунікативних дій співрозмовника; культура емоцій (спосіб вираження емоційно-оцінних думок у спілкуванні) тощо.

Аналіз сучасних дослідження, дозволяє виокремити такі трактування поняття «комунікативна компетентність»: 1) рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду для того, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві (Т. Вольфовська); 2) спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О. Петрашук); 3) здатність координувати взаємодію окремих її компонентів для того, щоб забезпечити ефективність та результативність комунікації (В. Топалова).

Також варто зазначити, що поняття «компетентність» характеризують знання, уміння, навички та способи організації спілкування, натомість, «компетенцію» – здатність фахівця використовувати набуті знання, сформовані вміння тощо. О. Єфімова наголошує [2], що важливим структурним компонентом професійної компетентності є комунікативна компетентність, що вважається якісною характеристикою особистості

фахівця і охоплює сукупність науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері здійснення професійної комунікації, досвід здійснення професійної взаємодії, стійку мотивацію професійного спілкування.

У контексті нашого дослідження важливою є думка таких вчених, як Н. Бібік, Л. Ващенко, Р. Джонсона, І. Зязюна, О. Семиног, Дж. Равена та ін. щодо вимог компетентнісного підходу до підготовки фахівців. Науковці вважають, що для забезпечення поступовості реалізації компетентнісного підходу, важливо на рівні формування змісту враховувати класифікаційні вимоги до фахівця, зосереджувати увагу на пріоритетних компетентностях, які потрібно формувати. Загалом дослідники підкреслюють, що впровадження компетентнісного підходу передбачає насамперед чітке визначення цілей професійно-особистісної освіти через виявлення окремих компетентностей, які також є цілями розвитку особистості, а потім на цій основі визначення змісту навчальної діяльності [3, 121].

Від рівня професійної компетентності майбутніх фахівців ЄДСЦЗ, які працюватимуть в органах і підрозділах служби, залежить оперативність і якість виконання різноманітних аварійно-рятувальних, пошукових та інших робіт, збереження життя людей, які опинилися в небезпечній зоні, зменшення обсягу втрат від аварій і катастроф. Саме тому вони повинні володіти необхідними знаннями, вміннями та навичками діяльності з ліквідації причин і наслідків надзвичайних ситуацій; мати такі професійно необхідні якості, як сміливість, рішучість, самовідданість; мати високий рівень фізичних кондицій (швидкісна витривалість, спритність та сила), стійкість до дії несприятливих чинників; володіти розвинутою здатністю діяти злагоджено й ефективно в команді; а також безумовно дотриманням особистої та колективної безпеки. Професійна підготовка у профільному закладі вищої освіти має відбуватися на основі прогностичного дослідження регіональних проблем та інноваційних засобів їх вирішення, з урахуванням побажань замовників кадрів, а також індивідуальних потреб курсантів і студентів.

Спілкування з людьми у екстремальних та кризових ситуаціях потребує від майбутніх фахівців ЄДСЦЗ наявності особливих рис і якостей особистості та комунікативних якостей. Отже, одним з головних завдань професійної підготовки зазначених фахівців є формування професійної комунікативної компетентності шляхом використання сучасних практико орієнтованих методів і технологій навчання.

Таким чином, окрім засвоєння традиційних знань, умінь і навичок, майбутнім фахівцям ЄДСЦЗ необхідно також оволодіти високим рівнем комунікативної компетентності, в подальшому забезпечить професійну мобільність фахівця, його професійну компетентність та готовність до оперативного реагування на різні події. Комунікативна компетентність є результатом навчально-пізнавальної і практичної діяльності, а також результатом власного життєвого досвіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ляшенко І. В. Компонентний аналіз комунікативної компетенції майбутніх юристів. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2014. – URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/231769651.pdf>
2. Єфімова О. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів під час оволодіння фахом у вищих військових навчальних закладах. Electronic Dragomanov UkrainianState University Repository. – URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6955>

3. Мішенюк Р. М. Педагогічні умови розвитку професійної компетентності офіцерів управління органами охорони державного кордону. Науковий вісник Ужгородського національного університету. – URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3519/1>

ПРОПАГАНДА: ВИЗНАЧЕННЯ, ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ВИДИ

ЕРЬОМА О. С.

НК – Тетяна ЧУБІНА, д-р іст. наук, професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Пропаганда (лат. *propaganda* – те, що підлягає поширенню, від *propago* – поширюю), поширення політичних, філософських, наукових, художніх і ін поглядів та ідей з метою їх впровадження у суспільну свідомість і активізації масової практичної діяльності.

Основні елементи процесу пропаганди: її суб'єкт (соціальна група, інтереси якої висловлює пропаганда), зміст, форми і методи, засоби або канали пропаганди (радіо, телебачення, преса, система лекційної пропаганди і т. д.), об'єкт (аудиторія або соціальні спільноти, яким адресована пропаганда).

Вирішальним для розуміння процесу пропаганди є соціальні інтереси її суб'єкта, їх співвідношення з інтересами суспільства в цілому і окремих груп, до яких звернена пропаганда. Це визначає її зміст і робить істотний вплив на вибір форм, методів і засобів пропаганди.

Пропаганда зводиться до більш менш систематичним спробам маніпуляції думками і переконаннями людей за допомогою різних символів: слів, гасел, монументів, музики і т. д. Від інших способів поширення знань та ідей пропаганда відрізняється націленістю на маніпуляцію свідомістю і поведінкою людей. Пропаганда завжди має мету або набір цілей. Для досягнення цих цілей пропаганда відбирає факти і представляє їх таким чином, щоб вплив на свідомість був найбільшим. Для досягнення своїх цілей пропаганда може відкидати деякі важливі факти чи спотворювати їх, а також намагатися відвернути увагу аудиторії від інших джерел інформації. Навмисне спотворення і фільтрація інформації відрізняє пропаганду від освіти.

Л. Дуба і Ж. Еллюль розглядають пропаганду як заздалегідь спланований і цілеспрямований духовний вплив на аудиторію, метою якого є залучення аудиторії на бік того, хто веде пропаганду, тобто контроль за мисленням і поведінкою. У кінцевому підсумку пропаганда є сукупністю певних структур, абстрактних символів, що впливають на людське сприйняття та поведінку.

Якщо проаналізувати всі наведені вище визначення, то в структурі пропаганди можна виділити наступні елементи: адресанта, інформацію, адресата і його дії, вигідні адресанту і викликані впливом отриманої інформації.

Пропаганда поділяється на такі види:

1. Політична пропаганда, яка включає в себе всі види пропаганди, націленої на захоплення або встановлення та утримання влади. Це не тільки протистояння конкуруючих партій, але й різні форми створення образів, що

лежать в основі політичної влади. Племінна вірність, патріотизм, націоналізм можуть виступати засобами досягнення цієї мети. Прапори і піраміди, тріумфи і процесії, орли і гімни, корони і могили – все це інструменти політичної пропаганди, що забезпечують безпеку правлячої еліти. Видатними практиками цих методів були такі постаті як Цезар, Наполеон, Гітлер, але і крім них історія налічує безліч цікавих прикладів як в примітивних монархіях, так і в сучасних демократіях.

2. Економічна пропаганда. Сюди можна віднести всі форми переконання в операціях купівлі-продажу та збереження благ, сировини, палива, землі, грошей, акцій. Це і створення атмосфери довіри і конфіденціальності - економічного еквівалента політичного іміджу - який став психологічним кредо капіталістичної економіки.

3. Військова пропаганда, як особлива форма інформаційного впливу, що прагне до викриття ворогів у воєнний час, наснаги власних людей, загонів і до перемоги союзників. Сюди входять листівки, які закликають до збройних нальотів і листівки, які говорять про необхідність здатися. Тут можна говорити про історії злодіянь ув'язнених, про драконів на корабельних носах вікінгів, Марсельезу і створення героїв.

4. Дипломатична пропаганда. Цей вид інформаційного впливу зазвичай використовується для створення ворожого ставлення до потенційного союзника або потенційної жертви. Використання Бісмарком одного і того ж документа з метою створення у французького народу негативного ставлення до війни, а у свого народу - войовничих настроїв - можна вважати класичним прикладом такого роду пропаганди.

5. Дидактична пропаганда. Це навчання населення принципам спільного життя: уникати тертя, боротися з помилками і хворобами, брудом і хаосом, антисоціальними і шкідливими звичками, вирішувати проблему перенаселення. Сучасне складне суспільство, переповнене і усвідомлює небезпечні тенденції в навколишньому середовищі, все частіше і частіше вдається до такого роду пропаганди. Вона володіє значною владою і силою, і приймається навіть в нетоталітарних державах, будучи як засобом подальшого розвитку і зміцнення суспільства, так і інструментом можливих змін.

6. Ідеологічна пропаганда, пов'язана з поширенням цілої системи ідей, релігійних новонавернених. Вона часто збуджує, за словами Кнокса, «ентузіазм і суб'єктивну, дуже емоційну перебудову людських свідомостей». Практиками такого роду пропаганди є пророки, містики, місіонери.

7. Унікаюча пропаганда. Може розглядатися як форма політичної пропаганди, але має свої особливості. Вона часом вводить в оману, з допомогою засобів інформації як розваги, досягаючи згоди. Наприклад, цирки в древньому Римі, вистави, різноманітні шоу, що діють на маси розслаблюючи їх, вели до пасивного прийняття будь-яких ідей, або вводили в оману населення, яке намагалося протистояти певним напрямкам. Часто ця форма пропаганди ототожнюється з цензурою. Насправді, як і цензура, вона зміщує акцент інформації подалі від основних больових точок.

Природно, що кожен із перелічених напрямків пропагандистського впливу визначається не лише специфікою сфери. Як ми зазначали вище, пропаганда може носити агітаційний і інтеграційний характер. У першому випадку метою є спроба привернути увагу людей до певних проблем і звичайно виявляється у швидких і чітко фіксованих змінах. У другому випадку вплив носить інтеграційний характер, кінцевий результат якого

полягає у формуванні пасивної, прийнятної для завдань управління, маси. Очевидно, що інтегруюча пропаганда - це більш тонке і комплексне явище, ніж просто агітаційна пропаганда. Вона прагне домогтися не тимчасового впливу на людину, а його тотальної перебудови зсередини за власним бажанням. Агітаційна пропаганда дає дуже швидкий та дієвий ефект, в той час як інтегруюча пропаганда діє неквапливо, поступово й непомітно. Як зазначає у своїх роботах Ж. Еллюль, інтегруюча пропаганда найкраще працює з найбільш розвиненою і обізнаною частиною населення. Інтелігенція більш сприйнятлива до інтеграційної пропаганди, ніж, наприклад, селяни.

Таким чином, ми можемо говорити про присутність пропаганди (і формах цієї присутності) у різних сферах соціальної реальності і, як наслідок, взаємодії з соціальними інститутами, які регулюють ці сфери.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко В. та ін. Нові підходи до забезпечення пожежної безпеки. Пожежна безпека. 2001. № 2. С. 43.
2. Босак В. Шукаємо нових форм роботи. Пожежна безпека. 2002. №2. С. 42.
3. Власов С. Потрібні нові форми протипожежної пропаганди. Пожежна безпека. 2003. №6. С. 32–33.
4. Володимиров О. Дотримуючись цих правил. Пожежна безпека. 2001. №28. С. 38.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Катерина ЖИЛА

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Переклад юридичних текстів вважається одним з найскладніших через відмінності у правовій системі України та англійських країн. Юридичний переклад має ряд особливостей, з якими повинен бути обізнаний перекладач юридичного тексту, щоб уникнути можливого конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, що може призвести до судових позовів чи припинення співпраці. Отже, щоб уникнути вищезазначених проблем, перекладач повинен орієнтуватися у чинному законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті.

Унікальність англійської юридичної термінології полягає в тому, що вона не є загальноживаною, що і викликає труднощі при перекладі. Крім того, сучасна англійська юридична лексикологія характеризується подвійною мовною основою. Поряд із словами та виразами, які входять до національної мови, наявні терміни-слова та терміни-словосполучення, запозичені з класичних та сучасних європейських мов. Тож при перекладі юридичних текстів інколи складно знайти адекватний відповідник, щоб сенс написаного не було втрачено і було дотримано правил його оформлення [1, 276].

До особливостей юридичних текстів можна віднести вживання спеціальної юридичної лексики, основну частину якої складають юридичні

терміни та реалії, синоніми, скорочення, кліше, запозичення, ідіоми та фразеологізми. Також слід враховувати багатозначність слів і обирати варіант, який підходить по контексту, наприклад, *fine* не лише *добре*, а й *штраф*; *state* окрім значення *держави* може означати *стверджувати/стан/будова/положення*; *damage* – *пошкодження/аварія/нівечення/шкодити/травити* у юридичному контексті означає *відшкодування/компенсація*.

На вибір варіанту перекладу впливає фактор наявності або відсутності еквіваленту в мові перекладу. До еквівалентів можна віднести і латинські вирази, які стали «крилатими» в багатьох мовах, у тому числі в українській і англійській, наприклад, *de facto* – *фактично*, *de iure* – *юридично*, *act pro se* – *діяти від свого імені*, *contra legem* – *проти закону*, *corpus delicti* – *склад злочину* та багато інших.

Таким чином, під час перекладу юридичних термінів найбільш поширеною лексичною трансформацією є переклад за допомогою мовного еквіваленту. У випадку ж не співпадіння понять терміносистем мов застосовують:

- транскрибування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу;
- транслітерація – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу;
- приблизний переклад;
- калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови (цей спосіб перекладу є найпоширенішим);
- описовий переклад;
- переклад шляхом неологізму [1, 277].

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що переклад юридичних текстів є надзвичайно складним завданням, оскільки вимагає не лише навичок володіння лексикою країн перекладу, а й знання особливостей використання юридичної термінології та чинного законодавства відповідних країн. Тож для роботи з юридичними документами і текстами необхідно постійно вдосконалюватися, вчитися й розвиватися.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шумило І. І., Карпушина М. Г. Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. Молодий вчений. №12 (52), 2017 р. С. 275-278. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/63.pdf>
2. Логінова Л. В., Іваніщенко О. В. Особливості перекладу юридичних текстів англійською мовою. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 49, том 2, 2021. С. 162-165. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v49/part_2/39.pdf

МОВА ТА ПРАВО

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У сучасному світі аксіоматичним є твердження, що закон не існує без мови. На підтвердження цієї тези говорить те, що правові норми виражаються мовою. Юридичні поняття та юридичні процеси доступні лише за допомогою мови. Якщо юридичний текст критикують за незрозумілість для загальної громадськості, проблема, швидше за все, полягає в мові.

Важливим елементом правотворчої діяльності взагалі та законодавчої техніки зокрема є мова, її лексичні та граматико-стилістичні ресурси, що реалізуються в нормативно-правових текстах. Мова є тим першоелементом, з якого виробляється право як система загальнообов'язкових соціальних норм. Саме у мовно-словесних знаках і конструкціях репрезентуються правові поняття й категорії, правові норми та приписи. Мова і термінологія права є одночасно об'єктом вивчення низки наук: загальної теорії держави і права, логіки права, правової інформатики, юридичної техніки, мовознавства, юридичної герменевтики та інших. Вона є об'єктом пильної уваги як з боку законодавця, так і усіх інших представників правничої професії.

Мова законодавства – самостійний функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою законодавчої діяльності, її соціальним завданням і призначенням. Як соціально та історично сформована сукупність лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних засобів мова законодавства є поліфункціональною, багаторівневою, відкритою системою [1].

Володіння фаховою мовою передбачає знання всіх її літературних норм, функціональних стилів, специфіки та закономірностей функціонування мовних одиниць у правових текстах, національних особливостей словотворення та словосполучення, дотримання чіткості, точності, послідовності, зрозумілості та лапідарності викладу думки в писемному й усному мовленні.

Отже, мова і право переплітаються: закон виражається через мову, зокрема через власну юридичну специфіку, яка характеризується конкретними ментальними категоріями й поняттями та може суттєво відрізнятися між окремими правовими системами. Закон може бути ефективним лише за умови добровільного його дотримання через внутрішній стимул. Законодавство, яке не відповідає мовній чутливості нашого суспільства, не розглядається як «наш закон», а розглядається як щось чуже. Без сприятливої мови позитивне право не може створити правосвідомість. Саме тут «мова і право» набувають центрального значення для сучасних правових систем, а також для функціонування й виживання правових культур [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тягнирядно Є. В. Мова і право як найвизначніші цінності культури. *Мова і право: матеріали круглого столу*, (м. Одеса, 09 листопада 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. С. 16 - 20.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В умовах інтеграції світової спільноти виникає необхідність розширення міжнародних контактів юридичного плану як на рівні урядів різних країн, так і на рівні повсякденного ділового спілкування. Потреба такого спілкування призводить до створення умов для правового регулювання великої кількості юридичних документів міжнародного та внутрішнього характеру [1].

Юридичні тексти мають певну особливість – насиченість спеціальною юридичною лексикою, як от: юридичні поняття, загальноновживана лексика, загальноновживана лексика зі спеціальним значенням, скорочення; синоніми, що використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності; кліше та сталі вирази; запозичення з латинської та французької мови; слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку; дієслова у пасивному стані; вживання модального дієслова «shall» для вираження наказу або зобов'язання; ідіоматичні вирази та фразеологічні сполучення, які не вживаються або рідко вживаються в літературній мові.

Англійській мові права притаманні певні стилістичні відмінності від загальнолітературних норм:

- поширені еліптичні конструкції, особливо у типових документах, форма і зміст яких змінюються незначною мірою;
- поширені звороти офіційно канцелярського стилю в документах загально- або адміністративно-господарської тематики;
- суворо регламентоване вживання дієслівних форм і зворотів спеціальної термінології в певних юридичних документах;
- складні речення, які містять декілька складносурядних або складнопідрядних речень.

Юридична термінологія – це словесні позначення понять, які використовуються під час ухвалення закону чи будь-якого нормативного юридичного акта [2]. Юридичний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об'єктом якого є передача засобами іншої мови нормативно-правових письмових чи усних текстів. Цей вид перекладу має цілий ряд особливостей.

Оскільки юриспруденція має безпосереднє відношення до соціально-політичних та культурних особливостей держави, юридичний переклад становить надзвичайно складне завдання. Для забезпечення адекватного перекладу юридичних текстів, мова перекладу повинна бути особливо точною, достовірною та недвозначною.

Під час перекладу юридичних текстів слід пам'ятати про національну варіативність термінів, тобто наявність різних термінів у американському, британському та інших варіантах англійської мови, що позначають одне і те

ж явище, поняття, процес тощо, або, навпаки, наявність одного терміна у цих варіантах англійської мови на позначення різних понять: статут юридичної особи (компанії, товариства) – articles of association (у Великій Британії), bylaws (у США). Під час перекладу слід також враховувати національні особливості написання чисел та математичних знаків в різних країнах [3].

Отже, запорукою успішного перекладу юридичних текстів з та на англійську мову є знання про принципи термінотворення; вміння орієнтуватися в чинному законодавстві; володіння спеціальною лексикою і знаннями щодо особливостей використання іноземної юридичної термінології в певному контексті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Випуск XXIII. Частина 2. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38078/68Zgurska.pdf?sequence=1>

2. Логінова Л. В., Осадча М. О. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Випуск 21. Том 2. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.14>

3. Дорда С. В. Мова права та особливості її перекладу. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка*. Серія Філологічні науки. 2011. Ч. 2. № 9 (220). С.163-170. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57916/5/Dorda_Language_of_law.pdf;jsessionid=9230D552C25794E16D5E7DD2A418B162

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Єлена КОБИЛКА

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Основи права було закладено ще у стародавні часи, коли за основу бралися звичаї та традиції. Норми звичаєвого права зафіксовані в перших юридичних писемних пам'ятках періоду Київської Русі: Договорах руських з греками 907, 911 і 944 рр., Правді Руській та інших документах князівського законодавства, що дають нам, як зазначав І. Франко в «Нарисі історії української літератури до 1890 р.», «найстаріші зразки актового язика і юридичної термінології дохристиянської Русі Х в.» [1].

Сучасне термінознавство визначає специфічні ознаки терміну, які в сукупності відрізняють його від загальноживаних слів: системність, точність, прагнення до однозначності, відносна незалежність від контексту, наявність дефініції, функційна усталеність, конвенціональність, офіційність, стандартизованість, лаконічність, суворість нормативності, стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність [2].

Юридичний термін – офіційна, узаконена назва правового поняття. Важливою характеристикою юридичних термінів є їх міцний зв'язок з різними юридичними та політичними теоріями та правовим досвідом. Актуальність даної теми полягає в тому, що для українського суспільства дуже важливе мовне забезпечення термінотворчих процесів, адже зараз

юридична термінологія досліджена на недостатньому рівні, в ній спостерігається проблема з упорядкуванням термінології, особливо у сфері законодавства.

Кожен правовий термін розрізняють за походженням, семантикою, системними зв'язками, граматичною структурою, способом термінотворення та функційними параметрами.

За походженням термін права може бути запозиченим (*парламент, юриспруденція, інавгурація, копірайт, бюджет*) або питомим (*держава, право, заповіт, закон, злочин*).

За семантикою юридичні терміни поділяються на однозначні та багатозначні, як *конвент, аболіція, конституція, право, вина, кредит, суд* [1].

Одиниці права пов'язані між собою системно-смысловими зв'язками: родо-видовими (*юрист – адвокат*), синонімічними (*правознавство – юриспруденція*) чи антонімічними (*законно – незаконно*).

Юридичні терміни за структурою розмежовуються на прості (слово) або складені (словосполучення). Терміносполучення можуть бути дво-, три-, чотири і багатокомпонентними. Традиційними засобами українського термінотворення є: афіксація (*заволодіння, правник, підсудність*), безсуфіксний (*розшук*), словоскладання (*судоустрій*), змішаний (*законодавство*), спеціалізація загальноживаного слова: *відмивання брудних грошей, тіньовий ринок, легенда*. Лаконічності термінології сприяють терміни, утворені за допомогою субстантивації (прикметник → іменник): *затриманий, оперуповноважений, підсудний, потерпілий, слідчий* [3].

Словник правової науки синхронно змінюється, що призводить до переходу термінів у групу слів, які зникли з активного вжитку, тобто вони стають історизмами та архаїзмами. З іншого боку, з'являються неологізми – юридичні терміни, які позначають інноваційні явища у галузі.

Підсумовуючи, можна сказати, що юридичний термін є одиницею термінологічної системи права, яка є динамічною, постійно вдосконалюється і потребує досконалого вивчення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н. Проблеми і перспективи вивчення юридичної термінології. *Право України*, 1998. № 4. С. 56–57.
2. Артикуца Н. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. URL:http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2457/artkytsa_osnovy_vchennya.pdf?sequence=1
3. Боярова Л. Мовна норма і термінологія. *Мовознавство. III Міжнародний конгрес українців* (26-29 серпня 1996 р.). Харків, 1996. С. 247–250.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ В ЄДСЦЗ

Євгенія КОНДРАТЮК

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У сучасних дослідженнях система цивільного захисту трактується як інтегрована, соціотехнічна підсистема держави, метою функціонування якої є досягнення і забезпечення стану максимальної захищеності населення,

його життєво важливих інтересів за можливих негативних впливів та небезпек техногенного, природного і воєнного характеру.

Саме у рамках утвореної Єдиної державної системи цивільного захисту України (ЄДСЦЗ), шляхом об'єднання дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій і установ, підпорядкованих їм сил і засобів, реалізуються заходи державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливі періоди [1].

Упродовж останніх десятиліть в Україні неодноразово відбувався перегляд концепції державного управління у сфері цивільного захисту, що було зумовлено сприйняттям безпеки та необхідністю захисту населення, об'єктів економіки і національного надбання від негативних наслідків надзвичайних ситуацій як невід'ємної складової національної безпеки, прагненням до визнання пріоритету цивільного захисту населення і територій від загроз мирного часу. З середини 90-х років система цивільного захисту (оборони) України була повністю переорієнтована на виконання завдань щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, нівелюючи можливі воєнні загрози, замість пошуку та побудови оптимальної моделі цивільного захисту з урахуванням всіх видів небезпек.

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11 затверджено Положення про ЄДСЦЗ. У ньому зазначено, що ЄДСЦЗ складається з функціональних і територіальних підсистем, які постійно діють. У Положенні визначено, що функціональні підсистеми ЄДСЦЗ створюються центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил цивільного захисту до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації. Територіальні теми ЄДСЦЗ створюються з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у відповідному регіоні [2].

В основному законодавчому акті, що регулює правові відносини у сфері цивільного захисту, – Кодексі визначено складники захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту; укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту та евакуаційні заходи; інженерний, радіаційний, хімічний, медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного добробуту населення; навчання населення діям у разі надзвичайних ситуацій, тобто реагування на надзвичайні ситуації [3].

Статтею 24 Положення визначено основні завдання, які виконуються ЄДСЦЗ за режимами її функціонування, зокрема в режимі надзвичайних ситуацій: організація робіт із локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, залучення для цього необхідних сил і засобів. Однак розмежування зазначених завдань між підсистемами ЄДСЦЗ у Положенні не розкрито. Зазначене свідчить про наявні недоліки у правовому механізмі, що забезпечує функціонування ЄДСЦЗ [2].

Велике значення в реалізації завдань цивільного захисту на сучасному етапі набуває діяльність із забезпечення безпеки держави і її громадян відповідних владних структур і зокрема ДСНС України. МНС України, правонаступником якого зараз є ДСНС, як свідчить історія, завжди відіграло головну роль в стратегії і тактиці держави, спрямованої на захист населення, території України та об'єктів економіки від наслідків НС

техногенного і природного характеру. Адже у всі часи цей центральний орган виконавчої влади був головним із питань реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, та виконував функції безпосереднього постійного органу управління ЄДСЦЗ. Разом з тим слід визнати, що у зв'язку з втратою статусу ключового органу виконавчої влади, який має міністерство, ДСНС України втратило у значній мірі безпосередній вплив на глобальні процеси, що відбуваються у сфері цивільного захисту і не має ефективних важелів впливу на інші центральні органи виконавчої влади, щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту та здійснення безпосереднього керівництва діяльністю ЄДСЦЗ [4], що є окремою темою дискусій серед науковців.

Отже, наразі в Україні існує проблема щодо відповідності результатів функціонування ЄДСЦЗ у її нинішньому вигляді викликам і загрозам українському суспільству, що частіше пов'язано із недоліками правового механізму державного управління в цивільному захисті. Оцінювання результатів виконання цієї функції органами державної влади не можливо виконати без детального аналізу теперішнього стану ЄДСЦЗ і правового забезпечення зазначеної сфери.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про єдину державну систему цивільного захисту. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2014 р. № 11.
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 // База даних «Законодавство України». ВР України. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
3. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. База даних «Законодавство України». ВР України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
4. Кулешов М. М. Щодо побудови та удосконалення діяльності державної системи цивільного захисту України. Харків. – URL: 10.5281/zenodo.1240820

ОСНОВНІ СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СКЛАДНИХ ГРАМАТИЧНИХ ЯВИЩ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Мову науково-технічної літератури вирізняють певні лексичні, граматичні та стилістичні особливості. Граматичні відмінності, хоча і значно менш помітні для нефахівця, можуть становити проблему при перекладі з англійської на українську мову. Найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний із розумінням синтаксичної структури та морфологічного складу речень.

Певні труднощі у науково-технічному перекладі становить переклад англійських суб'єктно-предикативних інфінітивних зворотів, залежно від активної чи пасивної форми дієслова-присудка. У разі перекладу англійських речень із пасивною формою дієслова фахівці в основному використовують як еквівалент українське складнопідрядне речення, або прийом відтворення

суб'єктно-інфінітивних зворотів із пасивною формою дієслова за допомогою різних за семантикою парентетичних виразів.

Часто вживаними способами перекладу англійських суб'єктно-інфінітивних конструкцій з активною формою дієслова-присудка є їх відтворення за допомогою парентетичних слів, словосполучень і речень та складнопідрядних речень, інколи за допомогою неозначено-особової форми дієслова, складним модальним присудком, за допомогою морфологічних трансформацій.

Переклад каузативних конструкцій найчастіше здійснюється подібною українською каузативною конструкцією, частиною складнопідрядного речення, за допомогою синтаксичних трансформацій членів конструкції або іменником.

Під час перекладу ініціальних та прикінцевих абсолютних конструкцій із дієприкметником I віддається перевага українським підрядним обставинним реченням. Підрядні означальні речення характерні для відтворення тільки прикінцевих зворотів.

Прийменниково-іменникове сполучення використовується задля передачі ініціальних абсолютних конструкцій саме у перекладі науково-технічних текстів, що зумовлено наявністю в українській науковій мові їх сталих відповідників. Абсолютна конструкція може мати декілька рівноеквівалентних відповідників, але у випадку, де вона виражає окрему думку, її краще відтворювати окремим реченням для запобігання переобтяженню синтаксису перекладу надмірною кількістю складних речень.

При відтворенні абсолютних конструкцій із дієприкметником II дієприслівниковий зворот є українським відповідником, найбільш вживаним перекладачами науково-технічних текстів. Підрядні обставинні речення є другим за частотністю вживання прийомом перекладу зворотів цього типу. Українські прийменниково-іменникові словосполучення вживаються у науково-технічному перекладі для відтворення англійських препозитивних абсолютних конструкцій. Тільки у цьому виді перекладу спеціалісти вдаються до заміни суб'єкта абсолютної конструкції суб'єктом або об'єктом головного речення. Англійські інтерпозитивні абсолютні конструкції можуть передаватися у перекладі відокремленою прикладкою.

Найпоширенішим прийомом перекладу українською мовою англійських препозитивних номінативних абсолютних конструкцій у науково-технічному перекладі є дієприслівниковий зворот. Підрядні та сурядні речення, а також іменникові сполучення використовуються при передачі ініціальних та прикінцевих абсолютних номінативних конструкцій. Ці прийоми характерні також і для перекладу інтерпозитивних конструкцій. Прийом зовнішнього членування вживається тільки щодо відтворення українською мовою англійських кінцевих номінативних зворотів.

Для комунікативно-логічного виділення певного члена речення в англійській мові застосовуються інверсійні конструкції, а також конструкції емпізи. Стилистично значуща інвертована обставина у більшості досліджених випадків перекладу зберігає свою позицію на початку речення. У решті випадків інвертована обставина переноситься у позицію після присудка. Інверсію додатка можна відтворювати в українському перекладі в аналогічній початковій позиції. Інверсія предикатива складного номінативного присудка передається у перекладі зі збереженням порядку слів оригіналу.

Отже, основним завданням сучасних перекладознавців є пошук способів та прийомів відтворення складних граматичних явищ в українських перекладах англомовної науково-технічної літератури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Войтова О. А., Крилова Т. В. Парентетичні елементи в аспекті перекладу. URL: <http://intkonf.org/voytova-oa-krilova-tv-parentetichni-elementi-v-aspekti-perekladu/>

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО»

*Людмила КУЗНЕЦОВА, канд. юрид. наук, доцент
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова*

Інтегруючись до Європейського Союзу стає зрозумілим той факт, що належна та дієва реалізація прав і свобод людини та громадянина, а тим самим і їхній безпосередній захист можливі лише в стабільно розвиненому суспільстві, де панує дотримання закону та неприпустимості порушення правопорядку. А, це, можливо лише за наявності компетентних фахівців юридичного профілю, що безумовно визначається якістю їхньої підготовки у закладах вищої освіти.

Професія юриста належить до типу професій «людина-людина», адже кожен правник консультує клієнтів, надає їм допомогу у тлумаченні законів, захищає їхні права та інтереси в судових та правоохоронних органах, органах влади. Зрозуміло, що для людей даної професії потрібно використовувати максимум своїх знань у сфері комунікації: підтримка контактів, винайдення особливого підходу до людей, швидке знаходження спільної мови із співрозмовником [2, с.3]. Окрім цього, робота юриста потребує і навичок психолога. На цьому етапі важливим постає питання врегулювання культури комунікації правника, адже мова – обличчя не тільки нації, а й обличчя та головний інструмент роботи правника.

Комунікація – технічний процес обміну інформацією між двома і більше індивідами або групами. Комунікацію асоціюють з інформаційним обміном в суспільстві, вважаючи це цілеспрямованим процесом спілкування між двома і більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи.

Необхідність виконання юристами своїх професійних повноважень, громадського обов'язку ставить перед ними особливо високі вимоги до особистих якостей та формування відповідних компетентностей. До таких вимог в першу чергу варто віднести компетенції, які сформовані в них у процесі навчання в закладах вищої освіти. У чинному Стандарті вищої освіти перелік компетентностей випускника складається із 3 груп: інтегровані, загальні та спеціальні. Базовими компетентностями, які формують загальний імідж випускника закладу вищої освіти є загальні компетенції, а саме: ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; ЗК5. Здатність спілкуватися іноземною мовою; ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. Серед спеціальних варто виокремити СК14. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної

інформації. Відповідно очікуваними результатами навчання є РН 10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології; РН 11. Мати базові навички риторики; РН 12. Донести до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло; РН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях [4].

Отже, під мовленнєвою компетентністю юриста треба розуміти уміння, які дозволяють розвивати контакти між людьми в усній формі у процесі створення, тлумачення і реалізації правових текстів, які виникають внаслідок спільної діяльності і містять обмін інформацією, сприйняття і розуміння один одного, формування єдиної стратегії і тактики взаємодії у професійній юридичній діяльності.

Мова права – це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній. Як надзвичайно важлива й соціально значуща сфера мовної комунікації, що забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності суспільства, мова права усе більше привертає увагу вчених і практиків із різних галузей знань [1].

Правничий текст, на відміну від наукового чи художнього, характеризується рядом специфічних ознак. Сюди слід віднести насамперед прикладну спрямованість, суворий документалізм, лаконічність, чіткість, адже, для юридичної реалізації правових норм варто знати, яке значення вкладає в те чи інше поняття законодавець та правник. Кожен вираз на означення того чи іншого поняття у мові правників використовують сталі словосполучення, оскільки вони характеризуються не оказіональним, а рекурентним ужитком і мають завчасно відоме значення [5, с.117].

Мова юридичної науки вирізняється логічністю, об'єктивністю, аргументованістю й обґрунтованістю, побудованих на фактологічній точності, достовірності, конкретності, узагальненості, абстрагованості, офіційності, стандартизованості, точністю, послідовністю, докладністю.

Методологія дослідження правничої мови ґрунтується на синтезі загальнонаукових підходів і принципів із галузевими методиками, серед яких визначальними є: когнітивний, синхронно-діахронічний, порівняльно-історичний, системно-структурний, функціонально-стилістичний.

Таким чином, мовна підготовка майбутніх юристів сприяє формуванню майстерного володіння навиками ораторського мистецтва, в якому головну роль відіграє культура професійного мовлення, що забезпечується ефективним формування трьох найголовніших компонентів культури професійного мовлення: мотиваційного, когнітивного та діяльнісного. В свою чергу сформованість мовленнєвих компетентностей забезпечує: об'єктивність і достовірність правозастосування, правотворення і праворозуміння; чіткість і ясність мислення; доступність мовлення юриста; можливість встановити живий психологічний контакт, викликати довіру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/319/?sequence=1>
2. Бойцова Д. Комунікативна культура юриста. Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції /відп. ред. С. В.Шевчук, відп. за випуск С. В.Глущик, О. В. Дияк. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С.3-6.

3. Короткова Ю. М. Поняття і структура культури мовлення юриста. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2. С. 142-149.

4. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерство освіти і науки України від 20.07.2022р. № 644. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-644-20.07.2022.pdf>

5. Сковронська І., Юськів Б. Складові фахової мовної комунікації правознавця. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей : збірник наукових статей / укладач: І. Ю. Сковронська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 114-121.

КЛЮЧОВІ ПРАВИЛА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Софія КУЛЬТЕНКО

НК – Юлія НЕНЬКО, д-р пед. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Професійна комунікація – це вид спілкування, який використовується для професійного обміну ідеями, інформацією та повідомленнями. Термін «професійна комунікація» стосується письмової, усної, цифрової чи візуальної комунікації в контексті робочого середовища чи професійної діяльності [1].

Написання ділових електронних листів або використання публічних виступів для спілкування з певною цільовою аудиторією є критично важливим у сучасному світі. Ефективна професійна комунікація також має вирішальне значення для кар'єрного чи ділового зростання.

Згідно з недавнім дослідженням 400 компаній, проведеним Товариством управління людськими ресурсами, кожна компанія втрачала приблизно 62,4 мільйона доларів на рік через недостатню професійну комунікацію своїх працівників. Відтак, ефективна комунікація є основою плавного та безпроблемного потоку інформації, ідей, повідомлень, фактів, рішень тощо в організаційній структурі для досягнення професійних цілей. Це допомагає усунути бар'єри або перешкоди в спілкуванні та призводить до кращої продуктивності та ефективних результатів [2].

Серед ключових комунікативних навичок, що є важливими для професійної комунікації, виокремлюють такі: активне слухання, усвідомлення стилів спілкування, здатність до переконання, швидкість реагування, навички письмової комунікації, впевненість, відкритість, навички презентацій та публічних виступів, емпатія, здатність до міжкультурної комунікації, здатність до управління конфліктами, вміння користуватись цифровими технологіями для професійної комунікації тощо.

Окремо слід закцентувати на існуванні певних правил, що обумовлюють успішність професійної комунікації.

Найперше правило, якої потрібно обов'язково дотримуватися під час комунікації, це точність. Надання неточної або неправдивої інформації не тільки призведе до втрати довіри клієнтів до вашої організації чи установи, але й може призвести до судових процесів та інших проблем.

Після точності наступним важливим правилом професійної

комунікації є ясність або чіткість. Зважаючи на надмірну кількість інформації та перевантаженість працівників, персонал не має часу, щоб переглядати довгі та складні повідомлення. Надсилання довгої інформації може змусити клієнтів нудьгувати, і вони можуть навіть відмовити вам. Отже, одним із найважливіших елементів є чіткість і належна ясність повідомлення, яке надсилається.

Кожна організація має певний формат повідомлення, яке вона надсилає в різні інстанції, наприклад, для презентацій чи для інших професійних цілей. Але треба розуміти, що у різних клієнтів різні мотиви та різні культури. Отже, налаштування повідомлення відповідно до етики клієнтів може дуже допомогти.

Безперервність – це ще один важливий елемент, який не можна втрачати в будь-якому професійному спілкуванні. Часто, коли послідовність не дотримується і повідомлення десь втрачено, серед команди виникає багато плутанини. Але коли використовується належний цикл професійної комунікації шляхом надсилання повідомлення всім зацікавленим відділам і підтвердження від усіх відділів, така ситуація не відбувається. Навіть якщо повідомлення між ними втрачено або видалено, його можна відновити за допомогою циклу, створеного завдяки безперервності, яку можна простежити.

Професійне спілкування є ефективним лише тоді, коли відбувається у двосторонньому порядку. Це означає, що коли повідомлення поширюється у субординації від працівників старших рівнів до молодших, молодші рівні також повинні реагувати на повідомлення. Одержувач може або надати підтвердження, або може будь-коли поставити запитання чи відповісти на запитання. Цей двосторонній метод підтримує прозорість і завжди гарантує безперебійність комунікації.

Професійне спілкування може відбуватися за кількома каналами та засобами обміну повідомленнями завдяки існуванню різноманітних сучасних месенджерів. Наприклад, інтегровані чати можна використовувати для обговорення важливих планів та ідей зі співробітниками, клієнтам можна надіслати електронний лист із презентацією або іншим важливим повідомленням.

Активне слухання означає приділяти належну увагу тому, що говорять інші. Це також включає навички задавати уточнювальні запитання для демонстрації інтересу та розуміння. Активне слухання дає змогу виявляти повагу та налагоджувати стосунки з мовцем. Для ефективного професійного спілкування вкрай важливо дотримуватись загальної поведінкової тенденції зосереджуватись на висловленні своїх думок або повідомлень. Для спільної дії та ефективної співпраці, незалежно від того, відбувається професійна комунікація віч-на-віч чи за допомогою технічних засобів комунікації, активне слухання є однією з найважливіших професійних навичок спілкування.

Для успішної професійної комунікації надважливою є здатність переконувати інших. Це дуже важлива навичка у професійному середовищі, і роботодавці цінують тих працівників, які мають хороші навички переконання, оскільки це оптимізує індивідуальну та організаційну продуктивність. Переконання допомагає впливати на ставлення та поведінку аудиторії, клієнтів і різних зацікавлених сторін, щоб збільшити шанси на досягнення успіху.

Управління конфліктами є дуже важливою професійною навичкою спілкування, оскільки сприяє аналізу позицій всіх сторін та ефективному розв'язанню будь-яких проблем. Такі навички спілкування допомагають керувати професійними конфліктами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ненько Ю. П. Мовлення викладача як фактор формування мовленнєвої культури майбутнього фахівця у сфері пожежної безпеки. Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск № 6. С. 151–157.

2. Runal Mehta. Professional Communication – Definition, Importance and Classification. <https://digiaide.com/professional-communication/>

ХАРАКТЕРИСТИКА ОПТИКО-КІНЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЗНАКІВ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄДСЦЗ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Ульяна ЛЕОНІДОВА

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Зростання уваги суспільства до професійної діяльності фахівців ЄДСЦЗ посилює інтерес науковців до проблем формування іміджу означеного фахівця, зокрема у контексті підготовки майбутніх фахівців ЄДСЦЗ до професійного спілкування.

У сучасних дослідженнях виокремлюють різні типи іміджу: «габітарний імідж» (ознаки і властивості, що відмічаються іншими людьми в перші секунди контакту, з урахуванням особливостей зовнішності людини, її конституції, постанова, обличчя, зачіски, ходи, одягу, макіяжу тощо); «кінетичний імідж» (образ людини, який формується на основі її кінетики: характеру типових рухів, знаходження у просторі частин її тіла, міміки та жестів); «вербальний імідж» (характеризує мовленнєве спілкування, охоплює інтонації, тембр, дикцію, яскравість, емоційність, логічність і аргументованість мовлення); «речовий імідж» (інтер'єр, предмети, що оточують людину: візитка, стаття, яку надрукували в журналі); «імідж оточення» (житло, робоче місце, автомобіль, кабінет, офіс, місця відпочинку, хобі, мелодія мобільного телефону тощо); «ментальний імідж» (світогляд та вчинки людини) [1].

Невербальний канал передачі інформації вважається більш давнім, ніж вербальний; значна частина інформації сприймається на підсвідомому рівні. У дослідженнях показано, що 70 % всієї інформації передається саме через невербальний канал. Окрім того, у разі виникнення розбіжності між вербальною і невербальною інформацією реципієнт мимоволі віддає перевагу саме невербальній, оскільки інтуїтивно вважає її більш точною і правдивою.

Оптико-кінетичну систему знаків зараховують до невербального виду інформації. До цієї групи належать жести, міміка, пантоміміка. Саме загальна моторика різних частин тіла відображає емоційні реакції людини, тому включення оптико-кінетичної системи знаків надає спілкуванню нюанси, що

варто враховувати, адже в різних культурах ці аспекти можуть мати неоднозначний характер.

Імідж, що формується на основі даної системи знаків, називають кінетичним іміджем. Найчастіше це інформація, що рухається каналом «підсвідомість – підсвідомість», тобто не усвідомлювали ні індуктором, ні реципієнтом.

У процесі підготовки до майбутньої професійної комунікації в ЄДСЦЗ майбутнім фахівцям необхідно враховувати низку аспектів. З метою створення атмосфери довіри у слухачів, необхідно дотримуватися відкритої пози (не схрещувати руки або ноги). Нахил голови є покажчиком значущої інформації: так, нахил голови вперед з поглядом з-під брів сприймається як агресія, викликає у слухачів нервово-психічне напруження і блокує пізнавальні процеси, може викликати навіть відповідну агресію. Положення, за якого голова дещо відкинута назад, демонструє зневагу до співрозмовника, зверхність. У ситуації слухання оптимальним вважається положення із невеликим нахилом набік. Має значення і поворот голови в бік співрозмовника, що демонструє інтерес, увагу. Важливою іміджеформувальною інформацією є посмішка, однак вона повинна використовуватися дозовано, враховуючи комунікативну ситуацію: в момент звернення до співрозмовника, в момент слухання співрозмовника, у початковій і заключній частині зустрічі як знак позитивного ставлення [1].

Важливим компонентом оптико-кінетичної системи знаків є пози тіла, наприклад, при вітанні. Якщо європейці, вітаючись, можуть стримано вклонитись, навіть просто кивнути головою, то в японців існує ціла система поклонів: найнижчий – знак особливої пошани, середній (нахилом приблизно у тридцять градусів) і легкий. Ще одним компонентом є «окулістика» – культура погляду як джерело інформації про людину. Погляд виражає найрізноманітніші почуття, а також є засобом впливу. У погляді людини може міститися інформація, що виражає сум, впевненість, підтримку, розуміння, спокій тощо, що є актуальним у процесі професійної діяльності фахівців служби.

На результат спілкування впливає міжособистісний простір, тобто дистанція між партнерами, їх розташування. Ці питання досліджуються наукою проксемікою. Наприклад, виявлено, що чим тісніші стосунки між людьми, тим на меншій віддалі один від одного вони розташовуються в процесі спілкування. Водночас, дуже близька і занадто віддалена дистанції негативно позначаються на діловому спілкуванні. Загалом розрізняють такі просторові зони комунікації: інтимна дистанція, яку практикують досить близькі люди (0-45 см); особиста дистанція – відстань, якої людина постійно тримається при спілкуванні (45-120 см); соціальна дистанція – відстань між людьми при формально-рольовому та світському спілкуванні (120-400 см); публічна дистанція – відстань між людьми під час різних публічних заходів (400-750 см) [2]. Щодо особливостей міжкультурної взаємодії, зауважимо, що представники Сходу, як правило, спілкуються на досить близькій відстані, а більшість європейців (особливо це стосується англійців), зазвичай негативно сприймають вторгнення іншої людини в свою особисту зону.

Тактильні засоби теж залежать від культурно-національних традицій. Культури, де тактильні засоби поширені, називаються контактними, а культури зі слабо вираженими або відсутніми дотиками – дистантними. До неконтактних культур належать мешканці Північної Америки, Азії, Північної Європи.

Таким чином, у підготовці майбутніх фахівців ЄДСЦЗ до професійної комунікації, зокрема у процесі формування позитивного іміджу фахівця служби, необхідно враховувати характерні ознаки оптико-кінетичної системи знаків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

4. Філатова Л. С. Імідж як чинник національного самоствердження України. Практична філософія і Нова українська школа. С. 26–28. – URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3519/1>
5. Байбакова О. О. Невербальні засоби спілкування в міжкультурній взаємодії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 35. 2015. С. 20–23.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ

Євген МЕДИНСЬКИЙ

НК – Олеся МІНЕНКО, канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В освітній діяльності викладач виступає активним суб'єктом професійного спілкування: передає та отримує інформацію від здобувачів освіти, установлює контакти з ними, будує взаємовідносини на основі діалогу, прагне до максимальної реалізації здібностей кожного та забезпечення його емоційного комфорту в освітньому процесі шляхом компетентнісного підходу. Відтак важливим складником професійного зростання викладача є розвиток його комунікативної компетентності, а одним із вагомих завдань в системі освіти – розвиток професійно-педагогічної комунікативної компетентності педагога, оскільки вона виступає духовноморальним чинником і науковим змістом освітнього процесу.

Проблема розвитку комунікативної компетентності викладачів є актуальною, оскільки саме від педагогічного спілкування, а точніше від рівня розвитку комунікативних здібностей викладачів залежить становлення професійної компетентності майбутнього фахівця.

Викладач, який прагне до вдосконалення та професійного зростання, це – сформована особистість, яка завдяки цьому має змогу удосконалити свої професійні вміння та навички. Зростаючи професійно, педагогічний працівник навчального закладу освіти має змогу не лише підвищити свій потенціал як педагога, а й покращити якість освітнього процесу. Відомо, що у професійній діяльності викладач виступає активним суб'єктом спілкування: передає та приймає інформацію від здобувачів освіти, установлює контакти з ними, будує взаємовідносини на основі діалогу, прагне до максимальної реалізації здібностей кожного та забезпечення його емоційного комфорту в освітньому процесі шляхом компетентнісного підходу.

Важливим складником професійного зростання педагога є розвиток його комунікативної компетентності, а одним із першочергових завдань в системі освіти – розвиток професійно-педагогічної комунікативної компетентності педагога, оскільки вона виступає духовно-моральним

чинником і науковим змістом освітнього процесу. Проблема розвитку комунікативної компетентності педагогів є актуальною, оскільки саме від педагогічного спілкування, а точніше від рівня розвитку комунікативних здібностей викладачів залежить становлення професійної компетентності майбутнього фахівця [1].

У змісті комунікативної компетенції американські лінгвісти виділяють граматичну, соціолінгвістичну, стратегічну і мовну компетенції. Н. Гез до змісту терміна «комунікативна компетенція» включає вербально-когнітивну, лінгвістичну, вербально-комунікативну і метакомунікативну компетенції. Стосовно думки В. Введенського, що комунікативна компетенція є показником поінформованості педагога про цілі, сутність, структуру, засоби, особливості педагогічного спілкування; зумовлює прагнення до постійного вдосконалення комунікативної діяльності, орієнтацію на особистість людини як на головну цінність, передбачає здібності до нестандартного, творчого розв'язання завдань, що виникають у процесі педагогічного спілкування [1].

Щодо комунікативної компетенції майбутнього викладача іноземних мов, то слід зауважити, що вона базується на знаннях правил і норм організації комунікації засобами іноземної та рідної мови і чуттєвому досвіді, що дають змогу орієнтуватися у ситуаціях педагогічного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки людини.

Сучасний викладач дистанційного навчання повинен вміти за допомогою нових інформаційно-комунікаційних технологій та глобальної мережі Інтернет вести раціональну і відповідальну дискусію, що дозволяє відчувати присутність реальних людей в процесі віртуальної взаємодії, а також у викладача не повинно бути ніяких психологічних бар'єрів при взаємодії з персональним комп'ютером, віртуальним освітнім середовищем або в процесі віртуальної взаємодії. Комунікативна культура та педагогічний такт – одна з професійно важливих якостей викладача, яка не втрачає своєї актуальності та набуває нового змісту в умовах дистанційного навчання [2].

Зазначена якість виявляється у здатності викладача встановлювати педагогічно доцільний тон та обирати оптимальний стиль спілкування з учасниками освітнього процесу в віртуальному освітньому просторі з метою педагогічного впливу та досягнення мети педагогічної взаємодії. Окрім того, у форматі дистанційного навчання важливу роль відіграє така професійно значуща якість, як письмова комунікабельність, що проявляється в умінні структуровано, грамотно, логічно, чітко і повно подавати інформацію в письмовому вигляді; додавати елементи емоційності в письмову мову, а також ефективно ними варіювати. Усна комунікабельність проявляється в здатності викладача легко налагоджувати контакти і встановлювати зв'язки (дружні, ділові) з незнайомими людьми, в умінні чітко викладати свої думки, привернути увагу співрозмовника до себе, вислухати його, в умінні підтримувати бесіду і спонукати інших людей до конструктивного спілкування.

Отже, комунікативна компетентність являє собою складну інтегральну характеристику особистості фахівця, оскільки це не лише наявність знань, умінь та навичок, а й готовність їх адекватного та ефективного використання у безпосередній професійній діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриляк, Л. Комунікативна компетентність як складова підготовки сучасного фахівця. Л'ОГОС. Мистецтво наукової думки (3), (2019). С. 70-73.
2. А. В. Шишко. Комунікативна компетенція як складова педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови / А. В. Шишко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. - 2015. - № 2. - С. 245–250.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ЮРИДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Юлія МИТНИК

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сьогодення кидає багато викликів спеціалістам у галузі юриспруденції, і одним з них є необхідність володіння англійською мовою, щоб покращити фаховий рівень внаслідок розширення знань, заради ефективної наукової та практичної професійної діяльності, а також підвищення власної конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

Оскільки мова права – основна мова правових актів, для юридичних текстів характерною особливістю є велика завантаженість вузькопрофільною термінологією. Юридична термінологія – сукупність термінів, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати потреби спілкування у сфері юридичної науки і практики. Її переклад вимагає володіння не лише знаннями граматики та лексики англійської мови, але й обізнаності у галузі юриспруденції, щоб краще розкрити значення того чи іншого терміну, поняття.

Серед вітчизняних дослідників, які вивчали юридичну термінологію в англійській мові, слід відзначити А. Коваленко, С. Головатого, П. Рабіновича, А. Ляшука, І. Усенка та інших.

Усі терміни англомовної юридичної літератури по своїй будові за А. Я. Коваленко можна поділити на:

- 1) прості, які складаються із одного слова: attorney – прокурор;
- 2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: jurisprudence (iuris «законний» + prudentia «знання, передбачення») – юриспруденція;
- 3) терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: federal court jurisdiction – юрисдикція федерального суду, specific performance – реальне виконання [1, с. 102].

Терміни-словосполучення у свою чергу поділяються на три типи.

До першого типу належать терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і які зберігають своє значення, тобто обидва компоненти є самостійними термінами як, наприклад, вирази зі словом *homicide* – вбивство: criminal homicide, unlawful homicide [1, с. 103].

До другого типу відносяться такі терміни-словосполучення, перший компонент яких вузький термін, а другий – з загальноновживаної лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники, або іменник і прикметник. Цей спосіб утворення науково-технічних термінів більш

продуктивний, ніж перший: negligent killing, negligent homicide, negligent manslaughter – вбивство через необережність [1, с. 103].

До третього типу відносяться терміни-словосполучення, обидва компоненти яких це слова загальноживаної лексики, і тільки сполучення цих слів є терміном. Такий спосіб утворення науково-технічних термінів непродуктивний: adjudicatory jurisdiction – вирішення судових справ [1, с. 103].

Досліджуючи англійську юридичну термінологію, варто розглянути терміни-аббревіатури. Словотвірна активність аббревіації в англійській юридичній термінології веде до її широких семантичних можливостей. Скорочуються не тільки найменування закладів (С.М. – Court Martial) та документів (С.Р. – Code of Civil Procedure), але і найменування осіб (def. – defendant) та дій (Н.Т. – high treason), що посилює продуктивність аббревіації [2].

Підсумовуючи вищесказане можна сказати, англійська юридична термінологія – різноманітна, тому її вивчення допоможе не лише покращити мовний рівень, а й розширити знання юриспруденції країни мови, що вивчається.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ: ІНКОС, 2002. 320 с.
2. Коваль О. Е. Юридична англійська термінологія: походження та вживання. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 479 – 483. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5(2)_30).

ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, ВИМОГИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

САМАНЬ Р. О.

НК – Тетяна ЧУБІНА, д-р іст. наук, професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Засоби масової інформації - могутня сила впливу на свідомість людей, засіб оперативного повідомлення інформації в різні куточки світу, найбільш ефективний засіб впливу на емоції людини, здатна переконувати реципієнта щонайкраще. ЗМІ не лише виконують інформативну функцію (хоча вона має бути основною), але пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні.

Сьогодні населення великих міст отримує інформацію, здебільшого з Інтернету чи аудіовізуальних ЗМІ. Проте, враховуючи обмежений доступ більшості населення до Інтернет, друковані ЗМІ, поряд з телебаченням і радіомовленням, залишаються найдоступнішими джерелами масової інформації.

Під друкованими засобами масової інформації (пресою) в Україні розуміються періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію. ЗМІ не лише виконують інформативну функцію (хоча вона має бути основною), але

пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні.

Додатки до друкованих засобів масової інформації у вигляді видань газетного та журнального типу є окремими періодичними і такими, що продовжуються, друкованими виданнями і підлягають реєстрації на загальних підставах.

Друковані видання можуть включати до свого складу інші носії інформації (платівки, дискети, магнітофонні та відеокасети тощо), розповсюдження яких не заборонено чинним законодавством України.

Друкований засіб масової інформації вважається виданим, якщо він підписаний до виходу в світ і видрукований будь-яким тиражем. Сфера розповсюдження друкованого засобу масової інформації не обмежується.

Свобода слова і вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються Конституцією України і відповідно до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» означають право кожного громадянина вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації.

Друковані засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації.

Не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян, крім випадків, коли посадова особа є автором поширюваної інформації чи дала інтерв'ю.

Держава гарантує економічну самостійність та забезпечує економічну підтримку діяльності друкованих засобів масової інформації, запобігає зловживанню монопольним становищем на ринку з боку видавців і розповсюджувачів друкованої продукції. Заходи, спрямовані на забезпечення економічної підтримки діяльності друкованих засобів масової інформації, та органи державної виконавчої влади, які здійснюють цю підтримку, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для:

- поширення відомостей, розголошення яких забороняється статтею 46 Закону України «Про інформацію»;
- закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України;
- пропаганди війни, насильства та жорстокості;
- розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі;
- розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь.

Забороняється використання друкованих засобів масової інформації для:

- втручання в особисте життя громадян, посягання на їх честь і гідність;

– розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказання на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його представника.

Друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою, а також іншими мовами. Стиль і лексика друкованих ЗМІ мусять відповідати загально визнаним етично-моральним нормам. Вживання лайливих і брутальних слів не допускається.

Відносини, пов'язані з діяльністю друкованих засобів масової інформації в Україні, регулюються Конституцією України, Законом України «Про інформацію», Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та іншими законодавчими актами України.

Діяльність друкованих засобів масової інформації - це збирання, творення, редагування, підготовка інформації до друку та видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів.

Діяльність друкованих засобів масової інформації, спрямована на отримання прибутку, є підприємницькою діяльністю у цій сфері і здійснюється на основі Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закону України «Про підприємництво» та інших актів чинного законодавства України.

Діяльність друкованих засобів масової інформації забезпечується самостійністю її суб'єктів у всіх видах відносин, пов'язаних із здійсненням їх прав і обов'язків. Втручання в діяльність друкованих засобів масової інформації поза межами, визначеними Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», забороняється.

До суб'єктів діяльності друкованих засобів масової інформації належать засновник (співзасновники) друкованого засобу масової інформації, його редактор (головний редактор), редакційна колегія, редакція, трудовий колектив редакції, журналістський колектив, журналіст, автор, видавець, розповсюджувач. Засновник (співзасновники) може об'єднувати в одній особі редакцію, видавця, розповсюджувача. Редакція має право виступати засновником (співзасновником), видавцем, розповсюджувачем.

Право на заснування друкованого засобу масової інформації належить:

– громадянам України, громадянам інших держав та особам без громадянства;

– не обмеженим у цивільній правоздатності та цивільній дієздатності;

– юридичним особам України та інших держав;

– трудовим колективам підприємств, установ і організацій на підставі відповідного рішення загальних зборів (конференції).

Особа, яка заснувала друкований засіб масової інформації, є його засновником. Особи, які об'єдналися з метою спільного заснування видання, вважаються його співзасновниками.

Розповсюдження продукції друкованого засобу масової інформації без вихідних даних забороняється.

Преса повинна відбивати життя таким, яким воно бачиться журналістам. Звичайно ж, що кожна людина, а особливо творча, - це яскрава індивідуальність, і побачене вона пропускає через свій розум і через своє серце. Такий собі суб'єктивізм можливий. Правдивість, об'єктивність засобі масової інформації великою мірою залежить від правильності використання методу збирання інформації, знання специфіки кожного з методів і

конкретними журналістськими завданнями, від позиції, кваліфікації, особистих якостей журналіста.

Метою газетних публікацій є об'єктивно інформувати про суть найважливіших проблем. Мова іде про те, що журналістський текст повинен бути не зарозумілим, автор повинен орієнтуватися на середній рівень свого читача. Він не має права зловживати незнайомими термінами, іномовними словами, які не відомі широкому загалу.

Нині не можливе існування життя сучасного суспільства без преси, і незважаючи на те, що численні дослідження у цілому світі показують, що коли йдеться про широкий загал, то з усіх засобів масової інформації перевагу віддають телебаченню, воно є доступним далеко не кожній людині. Для отримання, передачі та зберігання інформації через телебачення потрібне спеціальне технічне обладнання, котре іноді не доступне пересічному громадянину, особливо у часи сьогодишньої кризи, коли друковані види ЗМІ завжди радують нас переважно доступними цінами.

Сучасна газета може нараховувати від 2 до 100 сторінок, мати вишукане оформлення, кольорові фотографії, що робить проблематичним встановлення чіткої межі між газетою і журналом. Преса сприймається без додаткових технічних засобів; надає читачеві можливість вибіркової. Друковані ЗМІ забезпечують можливість різних ступенів сприйняття матеріалу: перегляд, вибіркоче ознайомлення, збереження та ін.; дають можливість реципієнту максимальну психологічну зручність: порядок сприйняття матеріалу встановлює він сам у зручних для себе умовах.

Головна функція преси – подавати через певні невеликі проміжки часу оперативну, актуальну, загально цікаву, різноманітну інформацію. І до цих пір преса не змінювала її, адже найновішу інформацію, не маючи ні радіо, ні телебачення, можна отримати лише з друкованих засобів масової інформації.

Газета – перший, найстаріший засіб масової інформації. Протягом більше чотирьох століть її історії вона, поряд з журналом, залишалася незамінним джерелом інформації для багатьох мільйонів людей. З прискоренням технічного прогресу сама вона та її положення в суспільстві серйозно змінилися. Двадцять століття принесло людству кілька нових засобів масової інформації. На початку століття, з винаходом Поповим і Марконі радіо, монополія газети була порушена. Радіостанції розносили інформацію по всьому світу з оперативністю, яка була недосяжна навіть для щоденної газети. А з винаходом наприкінці століття телебачення люди отримали можливість не лише оперативно дізнаватися про подію, але й побачити його на телеекрані. Досягнення газетою ефекту хвилини – передачі інформації про подію в момент його звершення – було неможливо. Спочатку радіо, а потім телебачення по черзі стали найважливішими засобами масової інформації. Нарешті, наприкінці століття, з приходом нових технологій, електроніки та Інтернету, з'явилися мережеві періодичні видання, які розкрили невідомі раніше можливості виробництва і отримання інформації. Виникла система засобів масової інформації.

Із розвитком цієї системи почастишали пророкування неминучості зникнення старих – друкованих періодичних видань. Фахівці, великі вчені – канадський дослідник телебачення Маклюен та інші - заявили, що газета приречена, і їй не вижити. Пророцтва ці, однак, не виправдалися. Газета не померла, вона зуміла пристосуватися до нової ситуації. Зі зміною умов її існування вона сама змінилася, показавши гнучкість і здатність пристосовуватися. Посилився процес спеціалізації газети: крім видання для

всіх, з'явилося безліч газет для різних соціальних груп та інститутів, для спеціальної аудиторії. Це призвело до зміни концепції газети як друкованого засобу масової інформації та моделі кожного видання. Удосконалення технічної бази, прискорення збору та передачі інформації, використання нових методів розповсюдження дозволило пришвидшити доставку газети її читачам. Вона знайшла своє нове місце в системі ЗМІ, успішно заповнюючи те, що не могли надати читачам інші засоби масової інформації.

Не будучи в змозі конкурувати з телебаченням і радіо в повідомленні оперативних новин, газета зосередилася на їх коментуванні, на первинному аналізі ситуацій і проблем та прогнозуванні їх розвитку. До безперервного потоку оперативної інформації, що поставляється телебаченням, радіо і мережевими виданнями, газета приєднує порціонну інформацію, одержувану читачами через певні проміжки часу, і супроводжує її аналітичним коментарем. Вона завжди існує у потоці часу, розставляючи в ньому своїми номерами пам'ятні стовпи.

Газета – дзеркало свого часу, з яким рухається і розвивається. Не випадково, вивчаючи будь-який період історії, дослідники звертаються до комплектів газет у пошуках на їх сторінках інформації про факти, події, виступи, що характеризують час, який їх приваблює. Газета зберігає аромат часу, який вона відображає.

Це пов'язано з керівною її перевагою в порівнянні з іншими ЗМІ – з матеріальним паперовим аркушем. Папір, на якому надрукована газетна інформація, а в майбутньому інші матеріальні заміники паперу, забезпечує довготривалу збереженість змісту номера друкованого періодичного видання. Газету можна прочитати повністю або частково, скласти її, сховати в стіл або в портфель і принести додому і там дочитати її до кінця. Номер газети можна передати для читання рідним або сусідові, покласти його в архів і перечитати через будь-який час, поки він зберігається. Його можна переслати поштою товаришеві і потім отримати його тим же шляхом назад. Подібного ефекту «відкладеного читання» поки що неможливо добитися ні на телебаченні, ні на радіо. Можна, звичайно, зберігати плівки з теле- або радіозаписом, але для їх відтворення потрібна відповідна апаратура. Те ж відноситься і до мережових видань.

З цим же пов'язана і інша перевага газети: для отримання інформації, що в ній міститься, не потрібно ніяких додаткових приладів або інших пристроїв: радіоприймача, телевізора або комп'ютера. Вона зручна у використанні, сприймається «сама по собі» – повністю або частково, в результаті перегляду заголовків публікацій, а також подальшого читання текстів. До того ж газета містить всю інформацію, яка може бути сприйнята читачем: він сам визначає характер і темп читання газети. Це можливо також при зверненні до мережового видання, але виключено при зверненні до телебачення чи радіо, де темп передачі інформації задається диктором або редактором.

У кожного засобу масової інформації зараз зберігається своє місце в їхній системі, своє призначення. Разом вони виробляють комплексний, об'єднаний вплив на людину й масову аудиторію. У перспективі, з подальшим розвитком нових технологій, можливе виникнення мультимедіа – засоби масової інформації, що об'єднують можливості нинішніх елементів системи ЗМІ, в тому числі й газети.

Отже, можна зробити висновок, що друковані засоби масової інформації ефективно використовуються населенням для отримання необхідної їм інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боришполец А. Т. Пресса: Пути и путы. К., 1989.
2. Копиленко О. Л. Влада інформації. К., 1991.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В умовах сьогодення можна спостерігати швидкий розвиток суспільства та інтеграцію країн з різними правовими системами в одну спільноту, що призводить до появи низки задач, однією з яких є переклад нормативно-правових актів, оскільки правова система України відрізняється від системи англослов'янських країн. Відмінності у використанні еквівалентних англійських та українських юридичних термінів у правовому контексті мають завжди враховуватися для запобігання непорозумінням або розриву відносин між сторонами.

Юридичний переклад – різновид перекладу текстів, що відносяться до сфери права і призначені для передачі юридичної інформації. Підготовка перекладача є одним із основних факторів, що впливають на якість перекладу, оскільки окрім знання мов, спеціалісту необхідно знати юридичні умови та чинне законодавство країни тексту-оригіналу та тексту-перекладу. Крім того, перекладач повинен розуміти особливості використання іноземних юридичних термінів у конкретних контекстах.

Найпоширенішими різновидами юридичного перекладу є:

- переклад нормативно-правових актів законодавства, в тому числі законів, їх проектів та підзаконних нормативно-правових актів;
- переклад цивільно-правових договорів;
- переклад установчих документів та інших документів суб'єктів господарювання;
- переклад апостилів і нотаріальних документів [1,162].

З точки зору лінгвістики, до особливостей юридичних текстів можна віднести вживання спеціальної юридичної лексики, основну частину якої складають юридичні терміни та реалії; загальнонавчаної лексики зі спеціальним вузькогалузевим значенням; скорочень, більшість яких зустрічається тільки в юридичних текстах; синонімів (парних та потрійних), що використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності; кліше та сталих виразів; запозичень з латинської та французької мов (які часто не перекладаються); лексики давньоанглійського походження, яка вийшла із загального вжитку; ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються чи рідко вживаються в літературній мові [2, 275].

Якісний переклад потребує дотримання двох основних умов: адекватності перекладу та еквівалентності термінів. Адекватність вимагає

«відтворення у перекладі функції вихідного повідомлення», а під еквівалентністю розуміють максимально можливу лінгвістичну близькість термінів оригіналу та перекладу. Еквівалентом вважають сталу лексичну відповідність, яка повністю збігається зі значенням іншомовного терміну. Досягти абсолютної еквівалентності при перекладі не завжди можливо через відмінність між культурами та цивілізаціями носіїв різних мов [3,93]. Під час виконання перекладу ситуація ускладнюється тим, що перекладач повинен не просто передати інформацію, а й зрозуміти та передати сутність висловлювання, враховуючи лінгвокультурологічні особливості створення конкретного терміну.

Отже, переклад юридичних текстів є одним із найскладніших видів перекладу, тому що вимагає не лише досконалого володіння мовами оригіналу та перекладу, а й знання особливостей використання юридичної термінології та юриспруденції. Неточності у перекладі можуть призвести до конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, судових позовів чи припинення співпраці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Логінова Л. В., Іваніщенко О. В. Особливості перекладу юридичних текстів англійською мовою. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v49/part_2/39.pdf
2. Шуило І. І., Карпушина М. Г. Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/63.pdf>
3. Ковалевська О. В. Лінгвокультурологічні особливості перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3220/1/8.pdf>

РЕАКТИВНИЙ І ПРОАКТИВНИЙ ТИПИ МОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄДСЦЗ

Артем ТИТАРЕНКО

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Професійна комунікація є невід'ємною частиною службової діяльності фахівців ЄДСЦЗ, що є показником їх кваліфікованості та освіченості. Підготовка до здійснення ефективної професійної комунікації передбачена освітньо-професійною програмою «Цивільна безпека», однак недостатній рівень сформованості «гнучких» умінь і навичок (ініціативність, організаторські та лідерські якості, таймменеджмент, співробітництво тощо) часто створює перешкоди у процесі формування означеної компетентності.

Низка науковців у своїх працях звертаються до вивчення проблем формування умінь і навичок професійної комунікації у контексті реактивного і проактивного мовлення. Проаналізувавши трактування поняття «проактивність», можна узагальнити, що проактивність – це діяльнісний вибір особистості щодо способу реагування на різноманітні життєві обставини; активна життєва позиція. Термін «проактивний» було вперше введено психологом В. Франкл у праці «Людина в пошуках смислу»

(написаної за матеріалами перебування в нацистському концтаборі) для позначення особистості, яка бере відповідальність за себе і своє життя. Реактивність, навпаки, зводиться до потреби бути керованим; залежності від життєвих обставин і думки оточення.

Реактивний тип мовлення заснований на парадигмі детермінізму, що полягає у перекладанні відповідальності на інших учасників спілкування, не здатності самостійно прийняти рішення. Так, реактивному типу мовлення притаманне використання фраз на кшталт «Такий вже я є, нічого не можу з цим вдіяти...», «Я не можу цього зробити, мені бракує часу...», «От якби керівник дозволив...», «Мені доведеться це виконувати...» тощо. Таким чином реактивне мовлення характеризується небажанням брати на себе відповідальність, нездатністю управляти власними емоціями, залежністю від зовнішніх чинників та рішень інших людей.

Порівняємо фрази реактивного типу мовлення і проактивного: «нічого не можу вдіяти» – «поглянемо, які є варіанти»; «мені доведеться» – «я прийму відповідне рішення»; «я змушений» – «віддаю перевагу»; «не можу» – «я обираю»; «от якби» – «я зроблю»; «вони не погодяться» – «я можу обґрунтувати/дібрати переконливі аргументи, підготувати ефективну доповідь» тощо.

Різниця між цими двома типами полягає в тому, що люди з реактивним типом мислення повністю залежать від їхнього навколишнього середовища (від людей, подій, погодних явищ тощо), реагують на зовнішні обставини, часто невпевнені в собі, шукають проблеми і списують все на життєві обставини. Люди з проактивним ставленням вибудовують життя за своїм бажанням, впевнені, шукають можливості і активно впливають на події і обставини.

Реактивний тип мовлення загрожує посиленням переконань мовця у власній неспроможності виконати певні завдання, підсилюють невпевненість у власних здібностях, посилюють відчуття втрати контролю над власним життям. Проактивний тип мовлення передбачає пошук можливостей. Оволодіння майбутніми фахівцями ЄДСЦЗ проактивним типом мовлення у процесі формування умінь і навичок професійної комунікації сприятиме підвищенню ефективності майбутньої професійної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Covey, S. R. The seven habits of highly effective people. Restoring the character ethic. New York : Free Press. 2004.

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анастасія ШАПОВАЛ

НК – Олеся МІНЕНКО, канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У сучасному суспільстві майбутній фахівець повинен вміти швидко сприймати адресоване до нього мовлення, вловлювати необхідну інформацію, компонувати й виголошувати монологи, адекватно реагувати на репліки інших комунікантів, беручи участь у діалогах і полілогах. Відтак

важливим складником професійної взаємодії фахівців є професійна мовленнєва комунікація, яка відбувається за офіційних або неофіційних обставин у межах відповідної сфери та має усну або писемну форму[1].

Проблеми професійної мовної комунікації є актуальними, оскільки будь-яка професійна діяльність потребує певних мовно-комунікативних знань і вмінь.

Уже на етапі працевлаштування необхідно вміти укласти такі документи, як резюме, автобіографія, заява про прийняття на роботу, вміти заповнювати контракт або договір, спілкуватися за допомогою телефону, писати й надсилати листи електронною поштою, брати участь у співбесіді, заповнювати бланки. Ситуації, що виникають у професійному середовищі, характеризують за такими параметрами: місце і час виникнення ситуації; обставини, за яких виникла ситуація; соціальні й професійні ролі учасників; операції, виконувані учасниками; канал зв'язку: телефон, електронна пошта, публічний виступ, спілкування віч-на-віч [1].

З огляду на ці параметри, ситуації поділяють на загальні та специфічні. Обидва види ситуацій передбачають певні професійні мовно-комунікативні вміння – загальні та вузькоспеціальні. Загальними професійними ситуаціями є збори, наради, засідання, ділові зустрічі, переговори, налагодження контактів. Вони потребують умінь вести діалог, виголошувати доповідь, вести протокол засідання, укласти звіт. Специфічні професійні ситуації залежать від галузі, в якій працює фахівець: дебати, судові засідання, укладання акта ревізії каси тощо [1].

Формування професійної мовнокомунікативної компетенції передбачає: глибокі професійні знання і оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів; досконале володіння сучасною українською літературною мовою; вміле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів); знання етикетних мовних формул і вмінь ними користуватися у професійному спілкуванні; умінь працювати з різними типами текстів; орієнтування у потоці різноманітної та різнотипної інформації українською мовою на різних каналах її передавання; вмінь знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування; володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень; володіння основами риторичних знань і вмінь; умінь оцінювати комунікативну ситуацію швидко і на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії [2].

Отже, професійна мовно-комунікативна компетенція особистості є показником сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Професійна мовно-комунікативна компетенція // Студопедія (studopedia.com.ua)
2. Професійна мовнокомунікативна компетенція// (studfile.net)

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ

Олексій ЯКОВЕЦЬ

НК – Оксана ІВАЩЕНКО, канд. пед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Діяльність фахівців ДСНС України проходить як у звичайних умовах, так і в екстремальних. Серед структурних елементів діяльності фахівця у звичайних умовах виділяють виховну роботу, що полягає в навчанні та вихованні підлеглих, згуртуванні колективу підрозділу й зміцненні дисципліни, організації та проведенні індивідуально-виховної роботи. Суттєвим напрямком роботи є організація різноманітних навчань, тренувань, занять у підпорядкованому підрозділі. Важливими завданнями фахівців є проведення масово-роз'яснювальної роботи серед населення щодо запобігання пожежам, сприяння діяльності добровільної та місцевої пожежної охорони, інших протипожежних формувань.

Ми бачимо, що у процесі діяльності фахівець ДСНС України постійно комунікує з колегами, людьми, що йому підпорядковуються і яким він підпорядковується, а також із постраждалими, їх родичами, свідками надзвичайних ситуацій. Спілкування – це процес взаємодії між людьми, у якому відбуваються обмін інформацією, досвідом, вмінням і навиками, а також результатами діяльності.

Культура спілкування поміж людьми ґрунтується на дотриманні загальних правил поведінки, відомих під словом «етикет». Але процес спілкування не завжди відбувається в бажаному напрямі – адже у взаємодію вступають люди з різними цілями, мотивами, потребами, очікуваннями, життєвим досвідом, способами інтерпретації подій, рівнем емоційності, зацікавленості у взаємодії тощо. Це можуть бути часткові суперечності, а може, й антагонізм позицій, що породжується наявністю у партнерів по спілкуванню цінностей і цілей, що виключають одна одну.

Коли стосунки ускладнюються до такої міри, то кажуть, що виникає міжособистісний конфлікт. Соціальна, професійна та індивідуальна значущість цього конфлікту можуть істотно різнитися. В одному випадку конфлікт є результатом відмінностей у базових цінностях окремих людей, їх світосприйнятті. В іншому – особистісне неприйняття іншої людини може ґрунтуватися на «дрібніших» причинах (наприклад, суперництво за увагу впливової людини, боротьба за лідерство) або на неправильному трактуванні дій іншої сторони, відсутності об'єктивної інформації про її реальні спонуки і вчинки.

Види професійної діяльності, що пов'язані зі спілкуванням, вважаються найнапруженішими. Адже тут часто виникають ситуації, які призводять до конфліктів. А будь-який конфлікт – це насамперед велике емоційне навантаження.

Розрізняють конфлікти конструктивні і деструктивні. Конструктивні конфлікти є «революційним» засобом розв'язання суперечностей, тобто якщо в стосунках людей виникають якісь проблеми, то часто необхідно їх виявити й усунути (навіть якщо це буде болісно), щоб уникнути подальших непорозумінь. Тому конструктивні конфлікти сприяють подальшому розвитку стосунків.

Деструктивні конфлікти заводять у глухий кут, призводять до посилення вихідної суперечності або породження нових, глибших. Значну роль у переході конфлікту з конструктивного в деструктивний відіграє поведінка сторін, що спілкуються, в ситуації конфлікту. Неадекватна поведінка (розбіжності між словами та мімікою, некоректне вживання деяких слів, невдале інтонування), навіть якщо людина цього не хоче, може поглиблювати непорозуміння.

Для того щоб конфлікт виник, потрібний певний збіг обставин, вплив чинників, які мають назву конфліктогенів. Під конфліктогенами розуміють умови спілкування, які призводять до виникнення непорозумінь, провокують захисні реакції учасників. Це можуть бути невдалі слова, дії учасників (або відмова в очікуваних діях), мімічні або пантомімічні вияви, вчинки, які навколишні неправильно зрозуміли, збіг певних обставин тощо. Наявність конфліктогенів необов'язково призводить до конфлікту, для цього потрібна ще одна умова – загострене реагування на них іншої сторони. Так, невдале висловлювання одного з учасників спілкування партнер може просто проігнорувати або, навпаки, відреагувати на нього.

Існує низка поведінкових проявів людини, які є хронічними конфліктогенами. Психологи вважають, що більшість конфліктогенів належать до одного з трьох типів: прояви агресивності, прояви егоїзму, прагнення до зверхності (переваги). Людина з підвищеною агресивністю потенційно конфліктна, вона розв'язує свої внутрішні проблеми за рахунок інших. Для неї сам момент виникнення конфлікту особистісно привабливий, бо дає змогу «санкціоновано» виплеснути емоції. Поряд із явною (силовою) нерідко спостерігаються й прояви прихованої агресії (в міміці, образливих словах, іронії, саркастичній посмішці тощо). Конфліктогенний характер виявів егоїзму проявляється, коли людина має звичку розв'язувати свої проблеми за рахунок інших.

Прояви прагнення до зверхності дуже різноманітні й не завжди явно корелюють з конфліктною ситуацією. Часом людина може навіть не розуміти, чому дії партнера її ображають, а лише відчувати загальний дискомфорт. Той, хто прагне зверхності, не задоволений своєю поведінкою, він вимагає свого визнання з боку партнера і, якщо той не забезпечує йому необхідного психологічного комфорту, намагається звинуватити в порушенні стосунків саме його.

Найчастіше причиною конфліктів є або предметно-ділові розбіжності, або розходження особистісно-прагматичних інтересів. У разі доброзичливої ділової атмосфери в колективі, зацікавленості людей у кінцевих результатах предметно-ділові розбіжності долаються без міжособистісних ускладнень, не супроводжуються нагнітанням емоційної напруги, ворожості. Більш конфліктогенними є суперечності у сфері особистісно-прагматичних інтересів, саме вони легко переходять у неприязнь і ворожість. Атмосфера конкуренції в колективі особливо ускладнюється, якщо два або більше його членів претендують на позиції лідера, прагнучи отримати статусну перевагу.

Тривалі предметно-ділові розбіжності, якщо вони довго не розв'язуються керівництвом, зрештою також призводять до ускладнень у міжособистісних стосунках, до погіршення процесу спілкування в цілому. Відмінності в особистісно-прагматичних інтересах подекуди маскуються інтересами справи. Людина стверджує, що діє винятково заради діла, тоді як чинники її дій приховані саме в особистісній сфері.

Особливим джерелом конфлікту можуть стати смислові бар'єри – незбіг смислу, який вкладається у вимогу, прохання, наказ однією стороною, і смислу, який декодується (виводиться з тексту повідомлення) іншою. Виникає перешкода для взаєморозуміння і взаємодії. Одне й те саме слово, дія, звертання можуть мати для двох людей зовсім різні смисли, які до того ж доповнюються інтонацією, мімікою, пантомімікою, включенням у контексти минулого досвіду і прогнозування майбутнього.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошина О. В. Міжособистісний конфлікт та шляхи його подолання. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К. : 2002, т. 4, ч. 3. С. 38-40.
2. Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2003. 315 с.

TRANSLATION OF ENGLISH-LANGUAGE MEDICAL PUBLICATIONS INTO UKRAINIAN

Ольга КРІЧКЕР, канд. іст. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Thanks to globalization processes and open access to knowledge, clinicians of today have the possibility to consolidate their forces to fight diseases around the world, helping each other to arrive at a diagnosis or to choose suitable treatment. To our mind, translators of medical literature may contribute to the amelioration of the health care system in general by deepening native clinicians' domain-specific knowledge about the experience of their foreign colleagues and getting Ukrainian society acquainted with foreign medical nonfiction and popular science publications.

Nowadays, there exists a set of trustworthy English-language medical journals which, if translated, could be used by healthcare specialists, scientists or medical students and internship doctors. It is possible to find the article "List of the Best Medical Journals", including the links for the ones which are free and the links to the official sites of all the journals in the online encyclopedia Wikipedia.

Unfortunately, the enormous quantity of electronic resources does not lead to Ukrainian doctors' better acquaintance with the world's newest technologies, last medical research and developments in the sphere. The stumbling block is the language of all these resources. Although the English language is considered to be the international one, it is rarely known by Ukrainian clinicians sufficiently enough to understand professional literature.

Medical translation is the translation of technical, regulatory, clinical, or marketing documentation, software, or training curriculum for the pharmaceutical, medical device, or healthcare fields. Three peculiarities of translation of scientific texts – lexical, grammatical, and stylistic – which are to be taken into consideration – cannot be observed fully by a linguist who knows everything about the style of scientific literature and grammatical transformations but lacks knowledge of medical terminology and its synonymy. Consequently, a linguist by occupation may not lay claim to creating one hundred percent adequate and professional translation of a highly specialized medical text in the native language. But the

problem is that there are no departments in Ukrainian medical higher educational institutions that train translators of medical literature. So, theoretically, all we need is a trained specialist with medical education and knowledge of foreign and native languages including medical terminology, abbreviations, etc., used in different countries. But in reality, these are linguists who translate translation medical literature under the supervision of and final editing by a clinician. They can also work on their own translating scientific articles of general medical knowledge and general-audience, or popular scientific, medical literature.

To maximize, a translator of medical literature should follow some general rules of translation. Here one may refer to the golden standards of translation of medical texts proclaimed by the famous publishing house Praktika: a lapse in translation is a medical error, e. g. word for word translation or over-complication of the text to make it sound scientese are impermissible; translated text should be simple and easily comprehensible and based on the use of standard terminology [1]. If to paraphrase them, to translate a medical article one needs to understand the subject of its study to the full, namely, to be perfectly knowledgeable of the chosen field, and to scrutinize the medical terminology of the translated medical problem. Speaking about the difficulties one should also mention the Latin language that adds to the problems of the translation process.

As to medical literature in popular scientific substyle, it poses mainly stylistic and grammatical difficulties as its main goal is to familiarize nonprofessional readers with scientific information in a comprehensible manner. In other words, popular scientific substyle helps to communicate scholarly knowledge intelligibly. The use of terminology, if any, is compensated by the abundance of descriptions, metaphors, and examples to clarify terms. The idea of translation of nonfiction medical literature is to reach the same effect in the native language. Among the most frequent transformations that occur in nonscientific medical texts, there are changes in grammatical form, transposition, sentence fragmentation, and integration. To sum it up, the task of a translator is to provide a reader of the translated medical publication or nonfiction with an accurate and professional translation and render stylistic peculiarities of the original text.

Thus, translation is a significant supplement that secures the accomplishment of communicative function. For this reason, the translation of medical literature is a high-profile assignment. Therefore, to our mind, Ukrainian medical universities and institutes should train physicians with a supplementary vocational education of medical translators because although the translation of medical texts requires an understanding of general rules of rendering stylistic peculiarities and providing necessary grammatical transformation, the devil lies in finding ideal equivalents of highly specialized medical terms and abbreviations and conveying meaning in a clear and succinct way.

REFERENCES

1. Ob izdatel'stve. Retrieved February, 02, from <http://www.practica.ru/about/>

DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMMUNICATION SKILLS THROUGH ENGLISH FOR CAREERS (TOURISM)

*CHEMERYYS I. M., PhD in Pedagogics,
Assoc. Professor of Foreign Languages Chair
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy*

Around 1.5 billion people use nowadays English as a tool of communication (depending on the criterion chosen, it can be said to have as many as 2 billion speakers [1]. English has only about 370 million native speakers and the number of people who study English as a foreign/second language exceeds it critically [2]. The second worldwide used language Mandarin Chinese has much less number of those who try to study it (1.118 billion – total number, only 198.7 million people study and use it as a second language) [2].

English is used for navigation - to take off and land planes, for collaboration - to communicate with international clients or partners, to find out more information, carry out a scientific research and cooperate with colleagues abroad. In general, communicative skills are vital for almost all types of businesses (especially a white or pink-collar jobs) as they include such items as listening, speaking, reading, writing, editing, computer graphics, internet research etc.

The word communication is derived from a Latin word meaning “to share.” **Communication** can be defined as “purposefully and actively exchanging information between two or more people to convey or receive the intended meanings through a shared system of signs and (symbols)” (“Communication,” 2015, para. 1). On the other hand, communication can be not only human, provided between people (interpersonal) or by one person (intrapersonal). It can be implemented between plants and animals (interspecies communication), non-living things (technical or computer-mediated communication), synchronically or asynchronously [3].

Professional communication as a type of communication encompasses written, oral, visual and digital communication within a workplace context [4, 5]. Only a high-level proficiency of professional communication can crucially contribute to the development of the company and the employee him/herself.

According to Tena B. Crews and Cara Norton professional communication “incorporates written, verbal, visual, and digital communication to provide factual information that is usable in the workplace. Professional communication focuses on using technology to create and distribute information” [5, 6]. Verbal communication can be written or oral; non-verbal one can include body language, eye contact, touch, behavior, attitude, personal space etc. [5, 13-17] **The purpose of professional communication** will usually fall into one of these categories: inform, persuade, instruct, make a request, respond a request [5, 7].

To sum it all we should underline that good professional communication skills are not developed overnight. It is essential to realize that it requires hard effort, patience, and motivation to make oneself a professional communicator.

Tourism and hospitality service is an industry with huge prospects for career. To be competitive in this field a candidate should possess a bunch of both hard and soft skills. Hard skills are concentrated on special technical skills and knowledge that professionals carry on to complete efficiently their tasks. Depending on whether an employee works at front office and administration, food and beverages or housekeeping and maintenance, **soft skills** are compulsory at every level of tourism and hospitality sector. They can include

communication and language skills, cross cultural knowledge, rational organizing skills, time management, empathy, business etiquette, decision-making skills, leadership skills, problem solving, critical thinking, teamwork etc. [6, 190-192].

However, the formation of the professional communicative competence, especially English language competence is of the exceptional importance in this field. Specialists in tourism and hospitality sector crucially need practical training along with classroom sessions. The future professionals should be taught how to cope with situations in **three main areas of tourism**: creation, promotion and selling of typical tourism products (flights and package holidays); handling face-to-face communication with tourists; discussion of tourism issues at managerial level [7].

Overall observations of **the challenges** most teachers of English for Specific Purposes face clarify the general concerns: students who come to study in Ukrainian higher educational establishments have different levels English proficiency. Thanks to almost three-year long online form of studying, they have better compute and internet-search skills but worse face-to-face communication skills. Life in the constant state of stress and war conditions made a great influence on students' psychological, physical and emotional health and their abilities. This also has caused to a low level of study motivation.

Taking into consideration the challenges, pedagogical conditions and the requirements to the competence of professionals in tourism and hospitality sector, we need to choose all the methods and activities to develop English language professional communication carefully and accurately. In this case, we need to follow some **definite approaches**.

First, **communication activities** should represent the *real every day routine* of the tourism and hospitality employees. The students should realize that these tasks could be very *helpful and useful later* on in their real life while providing professional communication. For example, the teacher could offer a great amount of "customer care" situations when the students should meet and welcome guests at the airport or other place taking into account the age, gender and culture of people. The important thing is that the teacher should provide the *cultural awareness* of the students giving information about cultural differences (in greetings in this case). Students might also need to know common expressions that are said on certain occasions, e.g. to guests at the dinner table or before/after a trip, the common "always/never" rules of a positive attitude to the customers, the main rules of dress code and customs in different countries etc. [8].

Secondly, the communication activities should be *tailored to the abilities and level* of English proficiency of the students. Thirdly, they should be connected to the real local places and conditions, include *personalized* information, photos, names. That is why it would be much more effective if the students were able to *practice* cooking themselves, meet foreign guests and take care of them, present gifts or do shopping with them in reality. The *topics of discussion* during training sessions should be *interesting and to some extent even provocative* (for instance, we can offer the students to provide arguments for or against hotels/restaurants for adults only). Finally yet importantly – every activity should be arranged in a safe place and *positive atmosphere*.

The activities can be organized in different **forms**:

- individually – presenting the facilities of a hotel/restaurant, guiding a group of tourists etc.;
- in pairs – shopping, asking/explaining directions, paying for meals, solving problems between a guide and a tourist, a subordinate and a manager etc.;

– in small groups of three-four students – animators presenting and explaining the rules of the games, meeting guests from the plane/train, providing business negotiations etc.;

– within the whole group – debates, games like “dish of the day”, “conference”, “give me the information about...” etc.

Conclusions

1. English is one of the most used/studied language in the world.

2. Communicative skills in English are vital for almost all types of businesses (especially a white or pink-collar jobs) as they include such items as listening, speaking, reading, writing, editing, computer graphics, internet research etc.

3. Under professional communication, we understand a type of communication that encompasses written, oral, visual and digital (technology-based) communication within a workplace context.

4. The formation of professional communicative competence, especially English language competence, is of the exceptional importance in the field of tourism and hospitality sector and it crucially needs practical training along with classroom sessions.

5. Taking into consideration the challenges, pedagogical conditions and the requirements to the competence of professionals in tourism and hospitality sector, we need to choose all the methods and activities to develop English language professional communication carefully and accurately.

REFERENCES

1. Statista Research Department (Nov 29, 2022). The most spoken languages worldwide 2022. Retrieved February 14, 2023, from <https://www.statista.com/statistics/266808/the-most-spoken-languages-worldwide/>

2. List of languages by total number of speakers. Retrieved February 14, 2023, from https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_languages_by_total_number_of_speakers

3. Communication. Retrieved February 14, 2023, from <https://en.wikipedia.org/wiki/Communication>

4. Professional communication. Retrieved February 14, 2023, from https://en.wikipedia.org/wiki/Professional_communication

5. Tena B. Crews and Cara Norton (copyright 2024) Professional Communication, 2nd Edition Retrieved February 14, 2023, from <https://www.g-w.com/professional-communication-2024#li>

6. Ms.V.Rajni Prasad (January 2020) Role of Soft Skills in Enhancing the Employability in Tourism and Hospitality Sector in India. International Journal of Scientific & Engineering Research. 11 (1) Retrieved February 14, 2023, from <https://www.ijser.org/researchpaper/Role-of-Soft-Skills-in-Enhancing-the-Employability-in-Tourism-and-Hospitality-Sector-in-India.pdf>

7. Robin Walker and Keith Harding (2007) Oxford English for Careers. Tourism 2. Teacher’s Resource Book. Oxford: Oxford University Press. Retrieved February 14, 2023, from <https://pdfcookie.com/documents/oxford-english-for-careers-tourism-2-teacher-resource-book-ov14k6y6exv1>

8. Robin Walker and Keith Harding (2007) Oxford English for Careers. Tourism 2. Student’s Resource Book. Oxford: Oxford University Press. Retrieved February 14, 2023, from <https://drive.google.com/file/d/0B-pineTVMF-PUTA3djhDdm5RTjg/edit?resourcekey=0-ljomFAhH6YG1CRxXZaJIRw>

EDUCATIONAL THESAURUS AS AN INTERCULTURAL RESOURCE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION

*Serhiy DANYLYUK, Doctor in Pedagogy, Professor
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy*

Intercultural communication is usually understood as interaction between representatives of different cultural societies. One should understand, among other things, the interaction of carriers of professional cultures. Developing the ability to engage in dialogue with representatives of this or that professional sphere is one of the main tasks of intercultural integration, which is actively developing in the modern world.

The implementation of this task at the University is unthinkable without solving the issues of teaching a foreign language, both everyday and professionally oriented communication, as well as issues of practical language self-education. In its turn, the development of creative thinking, the ability to self-education, the activation of students' independent work contributes to the project technology. It is the work on the project that brings students closer to their future professional activities and ensures the formation of key professional foreign language competencies (linguistic, discursive and professional operational).

Project technology assumes the unity of research, search, and problematic methods. The project, as one knows, is characterized by the fact that it is aimed at creating a unique product and is consistently implemented by a group of interested partners within a clear time frame [2].

Let us consider one of the types of professionally directed project work in teaching foreign languages, i.e. the development of a thesaurus-type educational dictionary and specify the stages necessary for its development.

Recall that the method of thesaurus modeling of terminology has established itself in lexicography as one of the effective means of cognition and systematization of the special language of a particular language of this or that subject area [1, p. 133-136]. It must be emphasized that our project work is not based on the use of ready-made thesauruses. It consists in the stage-by-stage independent "construction" by students of educational microthesauruses in any section or subsection of the topic under study. This gives a greater developmental effect than using a ready-made thesaurus.

The upbringing of the culture of compiling a dictionary involves the formation of students' intellectual skills of search-and-information work, skills in processing and storing information.

To systematize the terminological apparatus of a particular field of knowledge, students need to solve the main tasks in the following logical sequence:

- set the boundaries of the subject area and select a sub-area in accordance with the curriculum;
- select and analyze sources for building a thesaurus, which can be both terminological (dictionaries of terms) and non-terminological publications (articles, textbooks, encyclopedias), including websites, multimedia publications, etc.;
- choose terms within the studied subject area and for each term to select one of the existing scientific definitions;
- establish logical and semantic relationships between terms, both hierarchical and non-hierarchical, basing on scientific definitions.

In lexicographic practice, thesauruses are known with enough an extensive system of relationships. Sometimes up to 15-20 types of connections between the heading term of the dictionary entry and the terms associated with it are distinguished. However, it is advisable to build a thesaurus based on a logical approach to the system of relations between terminological concepts for the implementation of educational tasks. In this case, it is sufficient to single out six main types of hierarchical relations, united within the framework of three spheres: the sphere of the abstract-concrete (“genus – type”, “original – derivative”), sphere of ownership (“whole – part”, “object – property of an object”), sphere of procedurality (“cause – effect”, “processes in their sequence”). Among non-hierarchical, four types of relationships are distinguished: synonymy with two subtypes (equivalence relation, tolerance relation), antonymy with three subtypes (counterpartial concepts, contradictory concepts, incomparable concepts), association by similarity, subordination relation. Depending on the subject area being modeled, the number of associative relations can be reduced.

The work on constructing a thesaurus may be accompanied by a comparison of definitions (or interpretations) of foreign language terms with definitions (interpretations) of the terms of the native language general subject area. Matching definitions relies on logic dictionary entry of the subject areas under study. This logic lies in the fact that the dictionary entry is divided into eight zones, four of which characterize the term of a foreign language, and the other four – the Ukrainian equivalent:

- the first zone is a foreign term, possible phrases of a foreign term and phrase in which it is involved;
- the second zone is the definition or interpretation of a foreign term, accompanied by a translation into Ukrainian;
- the third zone is synonyms, possible phrases of a synonym of a foreign term and phrases in which a synonym is involved;
- the fourth zone is a link to the source of the scientific definition or interpretation of the foreign term;
- the fifth zone is a Ukrainian equivalent, possible phrases of a Ukrainian term and phrase in which the term is used;
- the sixth zone is the definition or interpretation of the Ukrainian term;
- the seventh zone is synonyms, possible phrases of the Ukrainian synonym and phrases in which the synonym is used;
- the eighth zone is a link to the source of the scientific definition or interpretation of the Ukrainian term.

The uniqueness of the expected products and at the same time the complexity of the implementation of the above mentioned task is due to a number of factors: novelty of development; students’ workload with major subjects and as a result, a limited number of hours allotted for classroom and independent work in a foreign language; insufficient technical equipment for classes; learning a foreign language as a rule, from zero level; students’ lack of a holistic representation of the lexico-semantic system of the subject area under study in the Ukrainian language; lack of such qualities in some students as cognitive autonomy.

Despite the complexity of the task, it should not be forgotten that performance results are directly related to motivation, the level of which increases, in particular, with an increase in the complexity of the task, and accordingly falls with a decrease in complexity. Working on a project in organization of terminological material at early stages is a powerful motivation both in mastering a professional and commonly used language. After all, speech is not just speaking

aloud, but personal participation, both in everyday constantly changing life and in the professional sphere.

Work on the creative project described above is a necessary and important element in the system of training competitive specialists who independently and successfully function and develop in the professional field of activities, who are able to conduct a professional dialogue with foreign partners.

REFERENCES

1. Симоненко Л. О. Термін як предмет лексикографії. Мовознавство. 2017. № 1. С. 35-48.
2. A Guide to the Project management Body Knowledge. Project Management Institute Standards Committee. 2000 Edition. 2000. 224 p.

COMMUNICATING WITH WAR VICTIMS AND SURVIVORS

Daria SVINTSITSKA

Scientific adviser: Olena PIETUKHOVA

Cherkasy Medical Academy

Since the training of physiotherapists began at Cherkasy Medical Academy, many young people have opted for this medical profession. Its versatility involves working with different age categories of patients – from pediatric to geriatric. Future specialists in this field can choose such areas as cardio-respiratory physiotherapy, sport physiotherapy, women's health physiotherapy, neuro physiotherapy, back pain physiotherapy, etc.

The current situation in Ukraine and in the world has influenced the content of this peaceful profession. Today physiotherapists extend their support to the war victims and survivors. Working with former war victims can be one of the most challenging aspects of our future work as physiotherapists. Helping people who were victims of violence and injustice and hearing about their sufferings is often an important step in returning to normal life. We need to learn how to properly support them and behave accordingly, how to correctly communicate with people who start talking about their psychological traumas received during the war. Therefore, we turn to foreign experience, thus applying knowledge of English as a source of professional information.

Organizational team Tutors4Ukraine suggests some tips by a professional psychologist. The most vulnerable category of patients are children and adolescents. If a person opens up to you and talks about his traumatic experience, then there are several options for answers: the first is to say that you hear him and offer to talk about it with a psychologist for professional help; the second is empathy. Empathy is probably the best way you can apply. Sometimes this is almost the only thing we can do for such a person. It must be remembered that empathy is not about feeling sorry for someone, because in this case a person will feel like a victim, and this position is inactive; it's not about patience, you shouldn't say "endure till it passes" to such a child, because if you bear with it, it won't get better in any way; the tension may pass, but what is destroyed in the soul will not be restored in any way. Empathy is about being on the same wavelength with a person, being with them in their experiences.

If you choose to be an empath, you will be able to ease the person's condition, because if he/she told you exactly this, it means the trust and desire of

the person to be around. Of course, you may not know what he/she was feeling in such terrible moments, but in the person's experiences you can be there for him/her, allowing him/her to speak, and you in turn are in the position of an attentive listener, sometimes without even saying anything, in sincere presence near.

It is not necessary to ask to talk about a traumatic experience. Especially children and teenagers with stress disorder can find it difficult to speak about it. During the conversation, try to create a safe and calm environment. Speak slowly and be sure to pause so that your partner has time to understand and you have time to control your feelings.

Remember (if your student is still a child): a child does not know how to control his/her emotions. In case the child even begins to cry, do not be afraid if you also have tears. You don't need to maintain an "adult position". Not crying is not the position of a strong person, it is a rather false stereotype. If you are about to cry, give yourself a chance to do so. For the child, it will be a kind of grieving moment, which must be carried out. You should not skip this stage, it is quite useful and will happen sooner or later. Grieving is about loss. If the child in your presence felt a fairly safe environment where he had the opportunity to cry, this means the highest degree of trust, because people do not show their tears to everyone.

Everything sums up to the fact that we are present at what is happening to a person. Our presence gives an opportunity to express him/herself, his/her feelings and experiences, inner world, to talk, to cry. Such a manifestation of trust builds a kind of "security platform" for people in the future, because their security was lost, taken away, destroyed, and now they will build such a non-threatening environment again. And you will be present at this, take part in it ^[1].

Ada Hasanagić, a human rights professional currently working as a researcher at the Delegation of the International Committee of the Red Cross in Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, offers five crucial tips that you have to keep in mind if you consider working with former war victims.

1. Be Careful About the Promises You Give. As someone who works closely with war victims, you have to be very careful about the promises you give. The first thing that the victim will evaluate when they meet you is the value of your words. If you promise something and you do not complete it, the victim will, in the worst case, consider you a liar. Even if you do not explicitly promise something, you need to keep in mind that your words are not interpreted as a promise. The words you say during the procedure with the victim are very important, because in many cases the victim will give you their full trust.

2. Be Professional. Professional standards require that you, as someone who moderates and conducts conversation, carefully choose your words in a conversation with victims. The person you are helping is not your colleague or your friend. Once you begin a PT procedure you enter in a professional relationship with them. It is best to avoid jokes and sarcastic remarks. Experience has shown that every additional comment is superfluous. For example, many times it happened that the victims were cursing and saying ugly words about the perpetrators. This is quite understandable and should not be surprising given that many victims still carry anger and fear in themselves for all the injustices they encountered. Many of them suffer from the effects of PTSD and simply cannot control their words. However, as someone who is in charge of conversation you need to be able to listen, but not to comment.

3. Helping Out the Victims – Yes or No? Many of the victims you encounter will be in a difficult economic state or will live in bad conditions. It's a very difficult question whether you need to offer your direct help. Very often you can be in a situation to help the victim, but, unfortunately, providing such assistance to victims can affect the integrity and credibility. The moment the victim accepts your help he or she loses their credibility. For example, if you offer money to the victim or some other kind of material assistance, this can be considered as a bribe. The best you can do in these situations is to send the victim to appropriate organizations that can help them. If the organization in which you work is the one that offers help, then it would be most suitable if that is done by another person, not you. If your organization does not offer direct help to victims, then it should collect data and make a list of organizations dealing with this type of work and the rights of victims. This type of assistance to victims is acceptable, but direct material help from you is not.

4. Create a Safe Space. You may need a little skill to persuade the victim to hear your explanation of why it is important for them to work with you and you should be able to explain the importance of this cooperation. Start by presenting yourself and your organization. Most victims will usually have additional questions which you should answer honestly and completely. A safe space will also enable you and the victim to talk without distractions.

5. Treat Each Victim Equally. This tip is very straightforward – you must treat each victim equally and with the same respect. Many times you can find yourself in a situation where you think that one victim suffered more than others or that one victim went through the worse abuse than other victim. Of course, the cases are not the same because these are individuals who have a very different experience. However, your opinion on who suffered more or less is not important. What is important is to treat each victim equally^[2].

Injured combatants in Ukraine need orthopedic rehabilitation for injuries and amputations of limbs, neurorehabilitation for head injuries, physical rehabilitation for restoring the motor function and physical capacity of patients, psychological rehabilitation for the treatment of combat mental trauma to restore health and work capacity.

Anyone who has a traumatic or intensely stressful event can feel fearful and have trouble adjusting after the event. Most people improve from the experience with time and proper treatment. If the symptoms persist for months or years after the event, however, that could indicate PTSD. The Help for Heroes® program was created to address the unique needs of military personnel, veterans, first responders and other high-risk frontline professionals. Through our specialized treatment tracks, individuals can overcome challenges brought on by repeated exposure to stress and trauma in the line of duty.

Treatment from a licensed provider is an important step in healing from PTSD recovery. Support from friends and family, however, is also essential for helping veterans with PTSD. Appropriate social support can help prevent someone with PTSD from using unhealthy coping mechanisms, such as drugs or alcohol. There are many ways you can give them support, even if you do not fully understand their experience. Here are just a few ways to help someone with PTSD from the Help for Heroes facility:

- maintain a non-judgmental attitude as you listen, and be sure to give them your full attention;
- if you want to ask questions, keep them unintrusive. Avoid giving advice or opinions unless he asks for them;

– you should not be their only source of social support. Encourage them to maintain other relationships and confide in at least one other safe individual;

– respect the veteran’s privacy and understand that everyone has their own timing for recovery.

When caring and supporting someone with PTSD, you should not neglect your own physical and mental health needs. If you get overwhelmed and experience «burnout», this could cause health issues for you, and limit your ability to help someone with PTSD. A few ways to maintain self-care and help you stay healthy while supporting someone with PTSD include:

– get enough sleep every night;

– look for a caregiver support group, either locally or online, to reduce feelings of isolation and receive helpful advice from people in similar circumstances;

– get plenty of physical exercise, appropriate to your fitness level;

– practice mindful meditation, such as deep-breathing exercises, to help cope with stress;

– be sure to take time for yourself and have some fun once in a while

[3].

Victims of war may not appreciate peace and justice with a bad state of physical and mental health. We will work to help the survivors and victims of war to regain their health rights status and be able to participate in all pillars of development as other healthy people do. We are looking forward to achieving the world free from wars and violence, with respect for human rights.

REFERENCES

1. <https://www.tutors4ukraine.org/blog-en/how-to-communicate-with-people-who-suffered-psychological-injuries-during-the-war>
2. <https://www.humanrightscareers.com/magazine/5-crucial-tips-aboutworking-with-former-war-victims/>
3. <https://helpforheroes.com/blog/ptsd/ptsd-from-war/>

Секція 7. Організаційні та інженерно-технічні заходи ЦЗ

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

Олег БАС, канд. техн. наук

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Забезпечення безпеки та захисту населення в Україні, об'єктів економіки і національного надбаня держави від негативних наслідків надзвичайних ситуацій повинно розглядатися як невід'ємна частина державної політики національної безпеки і державного будівництва, як одна з найважливіших функцій центральних органів виконавчої влади [1].

Одним із кроків у цьому напрямі є схвалення Концепції захисту населення і територій як системи поглядів, що визначають стратегічні напрями та засоби вирішення проблеми, які полягають в підготовці і реалізації превентивних заходів, які направлені на попередження надзвичайних ситуацій або зменшення їх масштабів. А також конвенції про захист цивільного населення під час війни, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни [2].

Досвід сьогодення показує, що витрати на проекти щодо попередження надзвичайних ситуацій значно нижче можливих збитків від них.

Захисту населення від небезпечних наслідків воєнного характеру здійснюється шляхом проведення системи завчасно розроблених та спланованих заходів у рамках загального переведення системи цивільного захисту (органів управління, сил та засобів цивільного захисту) з мирного на воєнний час у відповідності із планами цивільного захисту.

Дані завчасно розроблені та сплановані заходи захисту населення проводиться за наступними напрямками, кожна з яких має свою специфіку:

Перший з яких полягає в забезпеченні готовності захисту населення основні заходи якого передбачають оцінку стану наявних захисних споруд, накопичення запасів засобів індивідуального захисту, підготовку до роботи систем інформування та оповіщення, підготовку до проведення евакозаходів, закладку запасів матеріально-технічних, продовольчих, медичних, підготовку до роботи в умовах воєнного часу об'єктів економіки та інфраструктури.

Наступні заходи включають загальні особливості організації захисту населення у воєнний час та передбачають виконання заходів до виконання яких залучаються усі органи виконавчої влади, керівники підприємств та організацій, органи управління і сили цивільного захисту; забезпечення захисту населення не тільки від прямої дії уражаючих факторів сучасних видів зброї, але і від можливих повторних факторів ураження, викликаних

руйнуванням потенційно небезпечних об'єктів, а також від негативних факторів, викликаних порушенням середовища проживання людини; поєднання заходів захисту населення із заходами щодо його життєзабезпечення.

Специфіка організації захисту населення в умовах воєнних конфліктів із залученням звичайної високоточної зброї визначає наступні характерні особливості: першочергова увага приділяється захисту персоналу особливо важливих та потенційно небезпечних об'єктів; укриття в захисних спорудах; проведення евакуації населення (при необхідності) із зон бойових дій та з небезпечних районів, які можуть зазнати нападу; організація постійного інформування населення; комплексне маскування особливо важливих об'єктів; у випадку порушення умов життєдіяльності населення, проводяться термінові заходи щодо забезпечення його необхідними засобами для виживання за нормами воєнного часу [3].

В умовах сьогодення коли існують реальні загрози застосування засобів ураження у терміновому порядку приймається комплекс додаткових заходів, які направлені на збереження функціонування життєзабезпечуючих систем (енерго-водопостачання та ін.), зменшення можливих втрат серед населення та надання необхідної допомоги потерпілим. До даних заходів відносять, ряд заходів який передбачає: проведення загальної евакуації населення з міст; організація моніторингу та спостереження за радіаційною, хімічною та біологічною обстановкою на території всієї держави; приведення у готовність діючих та створення додаткових рятувальних формувань. А тому виконання даних умов щодо забезпечення безпеки та захисту населення в Україні є вкрай важливими.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ від 26.03.1999 № 284/99 «Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій»
2. Конвенція від 12.08.1949 «Конвенція про захист цивільного населення під час війни»
3. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т 3. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) та містобудування. / За загальною редакцією В. В. Могильниченка.- К.: КІМ, 2008.- 152 с.

НЕДОЛІКИ МЕТОДИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОН ЗАРАЖЕННЯ ПРИ ХІМІЧНИХ АВАРІЯХ

Ірина БАШУК

НК – Анатолій АЛЕКСЄЄВ, канд. хім. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У сфері рятування людей, при хімічних аваріях та при ліквідації наслідків аварій, важливе значення має - швидкість реагування формувань при їх виникненні. У свою чергу швидкість та ефективність реагування, залежать від надійного прогнозування розвитку надзвичайної ситуації в реальних умовах. Розробка планів реагування на такі види аварій здійснювалася при проектуванні або корегуванні інфраструктури. Але ситуація змінюється, і тому, не всі види аварій можна врахувати й

передбачити. Зміни параметрів аварії можуть суттєво змінити порядок оперативних дій. Тому, для прийняття ефективних рішень реагування на надзвичайні ситуації з викидом НХР та ліквідації наслідків таких аварій, є важливим: оперативно отримати прогноз розповсюдження зараженого повітря в реальних умовах за кількістю НХР, місцем аварії, метеоумовами та іншими параметрами.

В Україні у сучасних реаліях, катастрофічно збільшилися ймовірності хімічних аварій, пов'язаних із руйнування резервуарів з небезпечними хімічними речовинами (НХР). Якщо у мирний час такі аварії та надзвичайні ситуації, були пов'язані з викидом НХР. Тому, внаслідок постійного контролю та спостережень на хімічно-небезпечних об'єктах, аварії та надзвичайні ситуації виникали рідко, то зараз ці ж хімічно-небезпечні об'єкти можуть стати об'єктом атаки або випадкового потрапляння боєприпасу. У цих умовах стає можливим і руйнування всіх або більшої частини резервуарів хімічно-небезпечного об'єкту одночасно, у той час, як раніше прогнозували наслідки руйнування єдиного, хоча й найбільшого з резервуарів.

В Україні у 1990-х роках, для прогнозування наслідків таких аварій була чинна радянська методика: РД 52.04.253-90. У якій розрахункові формули засновані на емпіричних співвідношеннях. Радянська методика істотно підвищувала прогнозовані наслідки аварій. У 2019 році в ДСНС України, методика була суттєво перероблена [1], тепер вона ґрунтується на сучасній моделі розповсюдження «важкого газу». Але у ній не були враховані сучасні реалії: так розрахунки передбачено виконувати за допомогою наведених таблиць, вибираючи результати з них та використовуючи корегуючі коефіцієнти з інших таблиць. Це дає переваги у простоті розрахунків, але має суттєві недоліки: на відміну від розрахунків за формулами при такому підході неможливо врахування всіх можливих сценаріїв розвитку аварій, а розрахунок при врахуванні коефіцієнтів коригування також потребує часу. З іншого боку, сучасний розвиток комп'ютерної техніки, надав би можливість робити розрахунки миттєво, навіть із використанням мобільних телефонів.

Для визначення передових методів прогнозування наслідків хімічних аварій, які не були враховані у чинній методиці, були проаналізовані аналогічні закордонні методи, моделі й способи прогнозування. Саме це дослідження показало для цілей прогнозування, а в деяких країнах й для страхових виплат постраждалим використовують методи, побудовані на моделі «важкого газу», виключно з використанням мікропроцесорів (персональних комп'ютерів чи смартфонів). Це дозволяє суттєво збільшити кількість ймовірних сценаріїв аварій, що враховується. Розрахунки виконуються миттєво, після завершення введення вихідних даних, причому частину цих даних отримувати автоматично, із місцевого метеоцентру та швидко відобразити мапу з нанесеними зонами забруднення.

Слід зазначити, що в окремих країнах публічно затверджена тільки сама методика, у той час, як програмний комплекс на її основі розроблений комерційним підрозділом. У США, як чинний засіб затверджений програмний комплекс - без наведення розрахункових формул, оскільки останні достатньо складні для того, щоб виконувати їх за допомогою калькулятора. У Польщі, замість розробки своєї методики або програмного комплексу затвердили використання комп'ютерної програми Сполучених Штатів [2]. З одного боку, не вимагає часу та коштів на розробку власного комплексу, але вимагає від майбутніх користувачів комплексу знання англійської мови та уміння

налаштувати комплекс. Для нанесення зон зараження на карту території власної держави, а не на карту території США, які закладені у програмний комплекс.

Для усунення деяких недоліків чинної вітчизняної методики, нами були розроблені технічні рішення автоматизації методів оцінки зараження повітря, із використанням: геоінформаційних технологій та мов програмування. Запропоновані шляхи покращення методики прогнозування зон хімічного зараження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика прогнозування наслідків виливу (викиду) небезпечних хімічних речовин під час аварій на хімічно небезпечних об'єктах і транспорті. Наказ МВС України № 1000 від 29.11.2019.

2. The CAMEO Software Suite ALOHA Example Scenarios // [Електронний ресурс] Режим доступу: https://response.restoration.noaa.gov/sites/default/files/ALOHA_Examples.pdf

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Віктор ГВОЗДЬ, канд. техн. наук, професор
Вячеслав ПЕРЕВІЗНИК, канд. наук з держ. упр., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Цивільний захист в Україні організовується на всіх підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності і підпорядкування.

Цивільний захист в закладі вищої освіти (ЗВО) організовується згідно норм, які регламентують організацію ЦЗ на суб'єктах господарювання з урахуванням специфіки навчального закладу. Зокрема, відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI, Постанови Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 року № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту», наказу Міністерства внутрішніх справ від 20 квітня 2017 року № 325 «Про затвердження Типового положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання», наказу Міністерства освіти і науки від 21 листопада 2011 року №1400 «Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту».

Метою цивільного захисту в закладі вищої освіти є завчасна підготовка закладу до попередження і реагування на НС, проведення евакуаційних заходів у разі загрози або виникнення НС у мирний час та в особливий період, створення умов для підвищення стійкості роботи закладу, оперативного проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Відповідальність за організацію та стан цивільного захисту, постійну готовність його сил і засобів до проведення зазначених робіт покладається на начальника цивільного захисту – керівника ЗВО.

Створення ефективної системи ЦЗ в ЗВО передбачає вирішення комплексу завдань:

- усвідомлення керівником закладу завдань організації ЦЗ в ЗВО;
- аналіз фактичного стану цивільного захисту в ЗВО та оцінка рівня ймовірного ризику виникнення НС в закладі;
- прийняття управлінського рішення щодо організації ЦЗ в ЗВО, зокрема, створення системи ЦЗ: постійно-діючих і координаційних органів управління з питань ЦЗ, формувань ЦЗ, системи зв'язку та оповіщення;
- постановка та розподіл завдань підлеглим щодо реалізації прийнятого рішення по організації системи ЦЗ в ЗВО;
- розробка, розгляд та затвердження організаційних, плануючих, навчальних, методичних, інформаційних документів з питань ЦЗ;
- організація підготовки органів управління, навчання персоналу та здобувачів ЗВО діям у НС у мирний час та в особливий період;
- систематичний контроль, аналіз стану системи цивільного захисту та вжиття заходів щодо її удосконалення.

Згідно з чинним законодавством у сфері ЦЗ на керівника ЗВО покладаються завдання з управління і організації ЦЗ, які вирішуються безпосередньо через планову, організаційну, повсякденну та оперативну діяльність. Керівник ЗВО здійснює загальне керівництво ЦЗ закладу, органами управління з питань ЦЗ, силами і засобами.

Згідно положень статті 20 Кодексу цивільного захисту України у навчальних закладах з денною формою навчання з чисельністю 500 і більше осіб, які навчаються, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту [1].

Керівник ЗВО призначає відповідальну особу з питань цивільного захисту, визначає її основні завдання та права – функціональні обов'язки – відповідно до вимог наказу МВС України від 20.04.2017 р. № 325 «Про затвердження Типового Положення про підрозділ цивільного захисту суб'єктів господарювання» [2].

Основними завданнями відповідальної особи з питань цивільного захисту є:

- організація виконання заходів у сфері цивільного захисту в ЗВО, спрямованих на захист його постійного та перемінного складу, майна і територій від НС, зменшення ризику їх виникнення та забезпечення сталого функціонування суб'єкта господарювання в умовах НС в мирний час і в особливий період;
- забезпечення виконання завдань органами управління з питань ЦЗ і силами ЦЗ та підтримання їх готовності до дій за призначенням;
- забезпечення виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами ЦЗ, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення НС на об'єктовому рівні утворюється чергова (диспетчерська) служба.

Основними завданнями об'єктових органів управління з питань ЦЗ є [3]:

- організація виконання заходів у сфері ЦЗ ЗВО, спрямованих на захист працівників, майна і територій від НС, зменшення ризику їх виникнення та забезпечення сталого функціонування в умовах НС у мирний час і в особливий період;
- організація ЦЗ персоналу ЗВО;

- підтримання в постійній готовності органів управління та сил ЦЗ до дій за призначенням;
- оповіщення персоналу про загрозу і виникнення НС, своєчасне та достовірне його інформування;
- розробка об'єктових нормативних документів з питань ЦЗ;
- проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань ЦЗ;
- забезпечення виконання вимог законодавства у сфері ЦЗ.

Координаційним органом управління з питань ЦЗ закладу є Комісія з питань надзвичайних ситуацій, яка створюється для координації діяльності структурних підрозділів ЗВО, пов'язаної із забезпеченням техногенно-екологічної безпеки, захисту постійного і перемінного складу ЗВО та його території від НС у мирний час та в особливий період, запобігання їх виникненню і реагування на них.

Для забезпечення організованого проведення евакуаційних заходів у разі загрози або виникнення НС на території ЗВО наказом керівника ЗВО створюється комісія з питань евакуації, яка є тимчасовим робочим органом і здійснює планування, підготовку і проведення комплексу заходів щодо організованого виведення працівників, здобувачів вищої освіти із зон можливого або фактичного впливу наслідків НС техногенного чи природного характеру на території району міста в мирний час або в умовах особливого періоду.

Таким чином, система цивільного захисту ЗВО – це цілісна впорядкована система організаційних, інженерно-технічних, протиепідеміологічних та інших заходів, що здійснюються органами управління з питань ЦЗ ЗВО з метою запобігання та ліквідації НС у мирний час та в особливий період. Створення ефективної системи цивільного захисту в ЗВО і належне виконання посадовими особами своїх обов'язків в рамках вимог чинного законодавства у сфері ЦЗ дасть можливість забезпечити безпеку учасників освітнього процесу та персоналу ЗВО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
2. Про затвердження Типового Положення про підрозділ цивільного захисту суб'єктів господарювання: наказ МВС України від 20.04.2017 р. № 325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0626-17#Text>
3. Про організацію та ведення цивільного захисту в інституті: наказ ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України від 23.08.2022 № 210.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ З НАСЕЛЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИЯВЛЕННЯМ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Андрій ДМИТРИЄНКО

НК – Дмитро КРИШТАЛЬ, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Останнім часом спостерігається стала тенденція щодо зростання кількості різноманітних вибухонебезпечних предметів, які щорічно знешкоджуються та знищуються піротехнічними підрозділами Оперативно-рятувальної служби Державної служби України з надзвичайних ситуацій). Об'єми цих завдань з року в рік не зменшуються, а тільки наростають, в тому числі з огляду на виникнення в нашій державі останнім часом нових загроз військового характеру.

Піротехнічними підрозділами ДСНС у 2021 році забезпечено оперативне реагування на всі випадки виявлення населенням вибухонебезпечних предметів та виконання планових робіт з гуманітарного розмінування території України. Всього здійснено 12 тис. 909 виїздів, виявлено, вилучено та знешкоджено 89 тис. 614 вибухонебезпечних предметів (далі – ВВП), із них 1 тис. 345 авіаційних бомб, обстежено та розміновано територію загальною площею 4 тис. 552 га та 173,6 га акваторії водних об'єктів, у тому числі під час гуманітарного розмінування територій Донецької та Луганської областей виявлено та знешкоджено 37 тис. 796 ВВП, обстежено та розміновано 1 тис. 833 га території та 14,24 га акваторії водних об'єктів. Також під час виконання заходів щодо утилізації надлишкових та непридатних до використання боєприпасів у рамках виконання Імплементативної угоди між Кабінетом Міністрів України та НАТО піротехнічними підрозділами ДСНС знищено 20 тис. 552 ВВП. Упродовж 2021 року забезпечено реалізацію заходів щодо співробітництва у сфері протимінної діяльності з міжнародними організаціями, зокрема: Офісом Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, Міжнародним Комітетом Червоного Хреста в Україні, НАТО, Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй, Женевським міжнародним центром гуманітарного розмінування, Данською радою у справах біженців, Представництвом «ХАЛО ТРАСТ» в Україні та Шведським центром протимінної діяльності (SWEDEC). У рамках реалізації спільного проєкту ДСНС та Данської ради у справах біженців «Підготовка та залучення до виконання робіт з гуманітарного розмінування піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій – Фаза 2» впродовж 2021 року на території Северодонецького району Луганської області очищено 112 тис. 737 кв. м території, виявлено та знешкоджено 716 ВВП. У рамках реалізації спільного проєкту з представництвом «ХАЛО ТРАСТ» в Україні «Гуманітарна протимінна діяльність на сході України» виконувалися роботи з гуманітарного розмінування ділянки місцевості на території Лівобережного району м. Маріуполя Донецької області. За період виконання завдань розміновано 24 тис. 457 кв. м території, виявлено та знешкоджено 375 ВВП [1].

Виникає нагальна необхідність удосконалення нормативно-правової бази, що полягає в розробці стандартних оперативних процедур з питань гуманітарного розмінування відповідно до вимог міжнародних стандартів із протимінної діяльності, для підвищення рівня оперативної готовності,

професійної підготовки особового складу піротехнічних підрозділів ОРС ЦЗ та їх технічного оснащення, який залучається до ведення оперативних дій щодо очищення об'єктів та місцевості України від вибухонебезпечних залишків війн та інших надзвичайних ситуацій, які відбувалися в минулому та відбуваються на теперішній час, а також для якісної підготовки населення, що перебуває на забрудненій залишками війн території. Відповідно до міжнародних стандартів силами навчальних закладів ДСНС України вперше проводиться розробка стандартів:

ДСТУ-П ІМАС 07.30:2016 (ІМАС 07.30:2016, ІДТ) Акредитація організацій та операцій з питань протимінної діяльності;

ДСТУ-П ІМАС 12.10:2016 (ІМАС 12.10:2013, ІДТ)

Навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних залишків війни. Початок роботи даних стандартів забезпечуватиме ідентичну діяльність служб сил цивільного захисту України та світу в галузі гуманітарного розмінування та захисту населення від небезпек пов'язаних з вибухонебезпечними предметами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2021 році.

АНАЛІЗ ПРОГРАМНИХ КОМПЛЕКСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ КІНЦЕВИХ ЕЛЕМЕНТІВ (FEM) ДЛЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОВЕДІНКИ СТІЙКОСТІ МАТЕРІАЛІВ

Ганна ЗАВАЛЕВСЬКА

НК – Дмитро КОПИТІН

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Метод кінцевих елементів (МКЕ), (FEM) – числова техніка знаходження розв'язків інтегральних та диференціальних рівнянь у частинних похідних (ДРЧП). Процес розв'язання побудований або на повному усуненні диференціального рівняння для стаціонарних задач, або на розкладі ДРЧП в апроксимуючу систему звичайних диференціальних рівнянь, які потім розв'язуються використанням якої-небудь стандартної техніки, такої як метод Ейлера, Рунге-Кутти тощо.

При розв'язанні часткових диференціальних рівнянь головною метою є створення рівності, що апроксимує досліджувану рівність, і є числово стабільною, тобто помилки у вхідних даних і проміжних обчисленнях не акумулюються і не спричиняють беззмислових результатів. Для реалізації цього є багато способів, кожен зі своїми плюсами і мінусами. Метод скінчених елементів є добрим вибором при розв'язуванні ДРЧП, які описують складні середовища (такі як машини, чи нафтогони); при змінності цих середовищ; коли бажана точність змінюється у різних ділянках середовища; чи коли розв'язку не вистачає гладкості. Наприклад, при моделювання фронтального розбиття машини є можливість збільшити точність моделювання у важливіших зонах, таких, як передня частина машини, і зменшити її при обрахунку того, що відбудеться із задньою частиною машини (тим самим зменшивши ресурсоемність моделювання). Інакшим прикладом може

служити моделювання погоди на Землі, при якому важливішою є погода над сушею, ніж над безкраїми морськими просторами.

Метод кінцевих елементів (МКЕ) виник з потребою розв'язування складних задач еластичності та структурного аналізу в цивільній, морській та авіаінженерії. Його розвиток можна відслідкувати ще в роботах Олександра Хренікова (1941) та Річарда Куранта (1942). При тому, що бачення двох науковців були неймовірно різними, вони усе ж таки сходились на найважливішому: розподілення великої неперервної області на менші домени, які як правило називаються елементами.

Розвиток методу кінцевих елементів почався в середині 1950-х років для потреб аеротруби та структурного аналізу і дістав свого найбільшого розвитку в Штутгартському університеті в роботі Джона Аргеріса та в університеті Берклі, а точніше в роботі Рея В. Клафа в 1960-х для використання у цивільній інженерії. До кінця 1950-х ключові концепції матриці жорсткості та збір елементів вже існували практично в таких само формах, в яких вони застосовуються і зараз. В 1965 році на замовлення НАСА була написана програма НАСТРАН, як програмне забезпечення побудоване для реалізації МКЕ. Сам метод був строго доведений в 1973 році в публікації Стренга та Фікса – «Аналіз методу кінцевих елементів», і з того часу був узагальнений в окрему галузь прикладної математики та математичного моделювання фізичних систем в великій кількості інженерних дисциплін, таких як електромагнетизм чи рідинна динаміка.

Метод кінцевих елементів, зазвичай на стадії дизайну та розробки продуктів, використовує багато дисциплін здебільшого з сім'ї механічної інженерії (таких як аеро, морська, біометрична та автомобільна індустрії). Декілька сучасних МСЕ-пакетів включають спеціальні елементи, такі як термальні, електромагнітні, рідинні та структурні робочі середовища. В структурному моделюванні МСЕ дуже допомагає у генерації жорсткісних і силових візуалізацій у місцях зсувів та згинів, та відображення розповсюдження сил та зміщень.

МКЕ (FEM) – програми забезпечують широкий спектр моделювальних можливостей контролю складності і модельовальної і аналітичної систем. За потреби в більшості інженерних програм можна змінювати бажаний рівень точності, час, потрібний для необхідних та асоційованих обчислень.

Є такі програми які більш доступні та зрозуміліші для користувача але з вузько-направленими властивостями вимірювання, в той час як є і більш просунуті програми але ж ціна велика і дуже складна для освоєння новачками.

Наприклад є програми WaveFEM, ADAMS та LS-DYNA.

WaveFEM – це програмне забезпечення FEM, яке використовує Autodesk Nastran Solver для виконання складних обчислень, але є дуже простою у використанні та і поріг входження малий для молодих науковців. Ви можете використовувати цей інструмент для вирішення найрізноманітніших завдань, включаючи аналіз композитів, дослідження зі зниження ризику, порівняння конструкцій, аналіз впливу, розрахунок результатів впливу, пошук локалізованого коефіцієнта пошкодження, термічної напруги та розширення, аналіз формування металу, наприклад прокатки та волочіння та більше.

В той час як ADAMS та LS-DYNA є більш масштабними та наповнені багатьма складними функціями. ADAMS є цінним інструментом для моделювання фізики реального світу та вирішення масштабних завдань. Цей

інструмент може допомогти вам ефективно проектувати ваші продукти, щоб оптимізувати продуктивність, безпеку та комфорт. Ви можете легко та швидко змодельовати різні ситуації та побачити, як навантаження та сили змінюються у часі залежно від типу руху та умов експлуатації. LS-DYNA - це загальне програмне забезпечення FEM, яке допоможе вам вирішити складні проблеми в автомобільній, аерокосмічній, будівельній, військовій, обробній промисловості та біоінженерії. Інструмент має різні програми і навіть використовувався для імітації приземлення Mars Pathfinder NASA JPL, щоб побачити, як поведуться подушки безпеки космічного зонда. LS-DYNA – це одна з найбільш гнучких програм для аналізу методом кінцевих елементів, яка в основному може обробляти все, що ви кидаєте на нього.

Висновок: Аналіз програм методу кінцевих елементів (МКЕ), (FEM) показав що це найважливіший та самий точний інструмент для визначення та прорахування поведінки, як зовнішніх, так і внутрішніх факторів взаємодії на різні матеріали.

Переваги методу кінцевих елементів: властивості матеріалів суміжних елементів можуть бути різними; кінцевими елементами є прості області (прямі лінії, трикутники, прямокутники, піраміди, призми); розміри елементів можуть бути змінними; за допомогою МКЕ легко розглянути граничні умови з розривним поверхневим навантаженням, а також змішані граничні умови; алгоритм методу кінцевих елементів дозволяє створити загальні програми для розв'язку завдань різного класу; завдання зводиться до розв'язку системи рівнянь алгебри великої розмірності.

Головний недолік цього методу полягає у потребах великого обсягу пам'яті комп'ютерів і високої швидкості розрахунку, а також велика коштовність програмного забезпечення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Геммерлінг Г. А. Система автоматизованого проектування сталевих будівельних конструкцій. - М.: Стройиздат, 1987 р.
2. Довідник з опору матеріалів/ Писаренко Г. С., Яковлев А. П., Матвеев В. В. - 2-ге вид., перероб. та дод. - Київ: Наук. думка, 1998. - 736 с.

НЕБЕЗПЕЧНІ ФАКТОРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ПОЖЕЖ У КАБЕЛЬНИХ ТУНЕЛЯХ

*Тамара ЛИШЕВСЬКА, Сергій ПОЛИЩУК
НК – Олександр НУЯНЗІН, канд. техн. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Дослідження питань щодо порушення нормального режиму роботи кабельних тунелів, особливо спричинених аваріями, є питанням актуальним. У таких випадках можуть створюватись умови не лише для розвитку масштабних пожеж, але для руйнації огорожувальних будівельних конструкцій. Необхідно гарантувати відповідність меж вогнестійкості випробовуваних конструкцій чинним нормативам, так як може істотно знизиться безпека людей і матеріальних цінностей під час пожеж у кабельних тунелях.

Кабельний тунель – закрита споруда (коридор) із розташованими опорними конструкціями для розміщення на них кабельних муфт і кабелів, із вільним проходом по всій довжині, що дає змогу виробляти прокладку кабелів, ремонти та огляди кабельних ліній [1].

Для того щоб не проводити дорогі випробування по вивченню даного питання, існує можливість здійснити такі дослідження на основі результатів обчислювальних експериментів. Моделювання, як метод наукового дослідження дає можливість, не виконуючи матеріально затратних та трудомістких натурних експериментів на моделях проводити всі необхідні досліді щодо визначення температурних режимів пожежі у кабельних тунелях, а також обґрунтувати температурні режими пожежі у кабельних тунелях.

На рис. 1 представлено типове розміщення кабелів у тунелях прямокутного перетину [1].

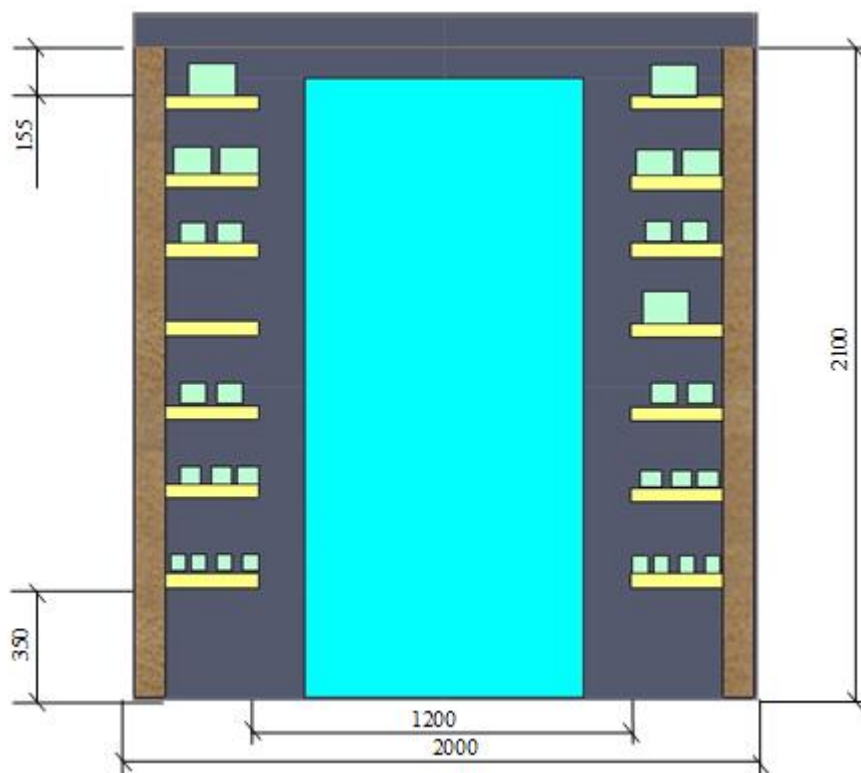

Рис. 1. – Типове розміщення кабелів у тунелях прямокутного перетину

Досвід експлуатації кабельних тунелів переконує в тому, що в них нерідко відбуваються різні аварії. Зокрема, аварії в експлуатованих тунелях, пов'язані з раптовим загальним або з частковим ушкодженням конструкцій, устаткування, пожежами й вибухами, загазованістю повітря, затопленням водою, часто призводять до тривалого припинення функціонування тунелю, породжують економічні збитки, а в деяких випадках – травматизм і загибель людей [2–3].

Серед основних причин аварій у тунелях варто назвати помилки, зумовлені недостатньою кваліфікацією або недбалістю в роботі дослідників, проектувальників, будівельників, експлуатаційників; порушення режимів, норм і параметрів, регламентованих правилами безпеки, інструкціями, керівництвом, іншими нормативними документами; несвоєчасне проведення оглядів, ремонтів; конструктивні недоліки устаткування,

недостатня його надійність, невідповідність устаткування й матеріалів вимогам стандартів.

Розвиток пожеж у кабельних приміщеннях зумовлений великим горючим навантаженням у вигляді електроізоляційних матеріалів. Пожежі в кабельних напівповерхах, тунелях, прохідних коробах і кабельних каналах виникають унаслідок короткого замикання або перегріву кабелю в місцях з'єднань. Горіння супроводжуване високою температурою, розльотом розтопленого металу, великою швидкістю поширення вогню й диму. У тунелях із мастило-наповненими кабелями, крім ізоляції, може горіти трансформаторне мастило, що наявне в трубах за температури 35–40 0 С та з підвищеним тиском. Під час пожеж у кабельних напівповерхах і тунелях на території електростанції, зазвичай, з'являється небезпека поширення вогню й диму на блочні та центральні щити керування, а також у будинки й споруди, де розташовані розподільчі пристрої енергопідприємства [4].

На рис. 2 зображено небезпечні чинники під час аварій у тунелях [2–4].

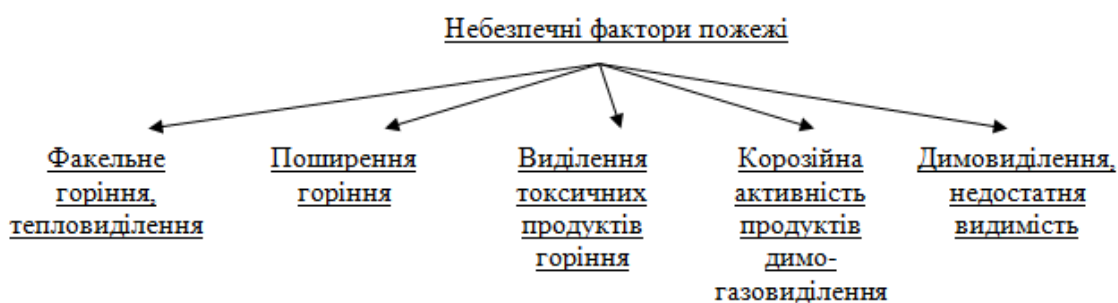

Рис. 2. – Небезпечні фактори пожежі в кабельному тунелі

Дим призводить до втрати видимості. Люди перестають бачити евакуаційні виходи, втрачають орієнтири, до яких треба йти. Організований рух людей порушується і стає хаотичним. Кожна людина починає рухатися в довільно вибраному напрямі. У таких умовах евакуація порушується, люди не здатні покинути споруду, що може призвести до катастрофи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ГБН В. 2.2-34620942-002:2015. Лінійно-кабельні споруди телекомунікацій. Проектування.
2. Modic J. Fire simulation in road tunnels. Tunnelling and underground space technology. 2003. Т. 18. №. 5. С. 525–530.
3. Brahim K. et al. Control of Smoke Flow in a Tunnel. Journal of Applied Fluid Mechanics. 2013. Т. 6. № 1.
4. Ковалишин В.В., Ковальчик В.М., Гончаренко С.І. Обґрунтування та розрахунок параметрів гасіння пожеж інертними газами з наступною їх рециркуляцією в кабельних тунелях. Пожежна безпека: теорія і практика: зб. наук. праць. Черкаси: АПБ, 2014. № 17. С. 39–44.

РОЗРОБКА РЕГЕНЕРАТИВНИХ ПАТРОНІВ ДЛЯ ІЗОЛЮЮЧИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ОРГАНІВ ДИХАННЯ

Марія МАРЧЕНКО, Андрій СУДНІКОВ

НК – Георгій ЄЛАГІН, канд. хім. наук, с. н. с.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Дихальні апарати поділяються на фільтруючі та ізолюючі [1-3].

Фільтруючі протигази забирають повітря безпосередньо із навколишнього середовища і, перед тим, як подати його до органів дихання людини, очищають в коробках з адсорбентом. Але універсального адсорбенту створити неможливо. Практично на кожен отруйну речовину потрібен свій адсорбент. До того ж, ворог завжди може застосувати отруйний газ, щойно розроблений в його лабораторіях.

Ізолюючі протигази діляться на такі, що просто забирають свіже повітря із зони, яка розташована за межами даної території; такі, що споряджені балонами зі стисненим повітрям або киснем; і такі, що регенерують повітря, яке видихає людина, у спеціальних регенеративних патронах.

Ізолюючі протигази першого типу використовуються у підводних роботах і, іноді, в шахтах. Організувати їх застосування під час газової атаки неможливо.

Протигази зі стисненим повітрям (киснем) дуже важкі і мають малий запас повітря.

Найбільш вдалим рішенням проблеми в теперішній час визнаються протигази з регенеративними патронами.

Такі патрони містять хімічну речовину, що реагує з вологою і вуглекислим газом, які видихає людина, поглинає їх і навзаєм виділяє кисень. Азот при цьому не поглинається і повертається у суміш, яку людина вдихає.

Властивостями сучасних регенеративних продуктів для ізолюючих дихальних апаратів, які бажано поліпшити є кількість кисню, що виділяється на одиницю маси продукту і пов'язаний з цим термін дії. А також, термін зберігання, пожежонебезпечність і динаміка виділення кисню при комфортній для людини температурі.

В Черкаському інституті пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля були проведені дослідження з розробки регенеративних продуктів на основі гідропериту та на основі калію надпероксиду, які в якості структуруючого агенту містять високопористий спучений вермікуліт з розвиненою внутрішньою поверхнею.

Суміш, що поглинає вуглекислоту та воду і виділяє кисень, тонким шаром розподіляється на внутрішній поверхні капілярів. Такий підхід створює велику поверхню речовин, які одночасно поглинають продукти дихання і виділяють кисень, що забезпечуватиме підвищену динаміку процесу. Знаходження реагентної суміші у вузьких порах гальмує процеси взаємодії цієї суміші з повітрям при зберіганні і збільшує термін зберігання навіть при пошкодженні упаковки. Вермікуліт – мінерал, не здатний горіти, а кисневмісна суміш зафіксована всередині його пор. Отже, навіть при

висипанні на щось горюче (тирсу деревини і т.п.) контакт окисника з відновником практично неможливий і можливість спалахування зведена до мінімуму.

Нарешті, спучений вермікуліт – абсолютно нешкідлива речовина, він широко застосовується як теплоізолятор в побутових приміщеннях і як структуруючий агент ґрунтів. Застосування досить великих (з ефективним діаметром 2 - 4 мм) частинок механічно міцної і позбавленої канцерогенних властивостей речовини – запорука відсутності негативного впливу регенеративного продукту на людину. Результати цих досліджень захищені виданими ЧПБ двома патентами України на корисну модель [4,5].

На жаль, після 2014 р. виникли труднощі із сировинною базою. Якщо спучений вермікуліт виробляється Київським ВТО «Укрвермікуліт», то з гідроперитом і калію надпероксидом ситуація гірша. Гідроперит – продукт хімічної промисловості, який широко використовується у побуті, зокрема у перукарнях для освітлення волосся клієнтів. Але, на відміну від Росії, в Україні його виробництво на даний час відсутнє. Калію надпероксид використовується у системах життєзабезпечення космічних кораблів та підводних човнів, але в Україні його виробництво теж не налагоджене.

Тому, наразі наші дослідження спрямовані на розроблення технології отримання цих речовин з доступної вітчизняної сировини. Для гідропериту такою сировиною є розчин гідроген пероксиду (перекису водню) і карбамід (сечовина), для калію надпероксиду – розчин гідроген пероксиду і калію гідропероксид (КОН).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. СОУ МНС 75.2-00013528-002:2010 «Фільтрувальні засоби індивідуального захисту органів дихання населення у надзвичайних ситуаціях. Класифікація й загальні технічні вимоги»

2. Н. Ивонин. Противогазы фильтрующие и изолирующие. – Ленинградский отдел издательства НКО СССР. – Москва, Ленинград: Ленгорлит, 1935. – 146 с. – 15 000 экз. PDF

3. Лесов И. (капитан). Средства индивидуальной защиты органов дыхания фильтрующего типа: [рус.] // Зарубежное военное обозрение. – 2011. – № 5. – С. 53-55. – ISSN 0134-921X.

4. Г. І. Єлагін, М. А. Кришталь, Р. А. Андрощук, М. Ю. Щербина. Регенеративний продукт для ізолюючих дихальних апаратів Деклараційний патент на корисну модель № 75577. Опубл. 10.12.2012 р. Бюл. № 23/2012.

5. Г. І. Єлагін, М. А. Кришталь, О. І. Гикавчук, М. Ю. Щербина. Регенеративний продукт для ізолюючих дихальних апаратів Деклараційний патент на корисну модель № 75578. Опубл. 10.12.2012 р. Бюл. № 23/2012.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ВІДБУДОВИ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

РАДОВА І. С.

НК – Аліна ПЕРЕГІН

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Захист населення та території України від надзвичайних ситуацій, мінімізація їх наслідків належить до одних із основних завдань єдиної державної системи цивільного захисту.

Заходи щодо захисту населення та територій в надзвичайних ситуаціях, як військового характеру так і природного, включають:

- зведення спеціальних споруд та укриттів, які можуть захистити людей від небезпечних чинників воєнного, природного чи техногенного характеру;
- підвищення вимог до стійкості будівель та споруд від руйнівного впливу в особливий період;
- проведення евакуаційних заходів за короткий проміжок часу;
- створення умов для забезпечення безперебійного функціонування будь-якого з об'єктів в особливий період. [1]

В умовах сьогодення підвищення вимог до інженерно-технічних запобіжних заходів є актуальною задачею, зокрема, в ході повномасштабної військової агресії Російської Федерації, яка привернула увагу населення України до захисних споруд цивільного захисту, як наслідок однією із надважливих складових інженерно-технічних заходів цивільного захисту є будівництво укриттів, яке повинно здійснюватися коли цивільні будівлі чи споруди не здатні захистити населення від загрози ракетного удару чи природних небезпек. Захисні споруди необхідно будувати в місцях, де є велике скупчення людей, може бути легкодоступним для кожної людини та вміщувати велику кількість населення.

Для того, щоб проводити евакуаційні заходи за короткий проміжок часу, при будівництві будівель чи споруд необхідно застосовувати будівельні конструкції з гарантованою межею вогнестійкості. Тому, що при тривалій дії теплового впливу на будівельні конструкції шляхи евакуації можуть бути швидко зруйновані, завалені евакуаційні виходи. Безпека людей має бути гарантована у всіх випадках на відміну від забезпечення збереження будівельних конструкцій.

Ще одним із важливих заходів захисту населення є підвищення стійкості будівель та споруд, яке досягається шляхом вдосконалення розроблених проектних рішень та використанням будівельних матеріалів, які пройшли відповідну перевірку та відповідають вимагаємій межі вогнестійкості.

Було б добре, якби будівництво таких захисних споруд виконувалося за вимогами зведення бомбосховищ, використовувалося за призначенням та враховувалися новітні вимоги. Наприклад, в Фінляндії, захисні споруди можуть захистити населення не лише від авіаційних й ракетних ударів, а і від хімічних, радіаційних уражень території країни.

Нині дуже складно переобладнати та втілити цю ідею в містах України із щільною забудовою. Досить багато зведених об'єктів без укриттів, які не можливо доповнити навіть простими укриттями без їх перебудови або

тотальної реконструкції. Але умови сьогодення свідчать, що бомбосховища повинні бути хоча б на околицях міст.

Отже, зведення спеціальних споруд та укриттів, які можуть захистити людей від небезпечних чинників воєнного, природного чи техногенного характеру є одним із найбільш ефективних, доцільних заходів захисту населення в наш час.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Павло ТКАЧОВ

НК – Олег БАС, канд. техн. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Складова проектної документації, що визначає комплекс інженерно-технічних рішень, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайної ситуації, забезпечення захисту населення і територій та зниження можливих матеріальних збитків від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, від небезпек, що можуть виникнути при веденні військових дій або внаслідок цих дій, а також створення містобудівних умов для забезпечення стійкого функціонування об'єктів [1]. Особливо важливим дане питання стало після відкритого воєнного нападу на Україну 24 лютого 2022 року [2]. Адже постала реальна загроза дії засобів масового ураження, їх супутніх вражаючих факторів, а також можливих аварій та катастроф техногенного характеру.

А тому гостро постала необхідність в заходах цивільного захисту, які направлені на підвищення стійкості функціонування об'єктів критичної інфраструктури та захисту населення і територій.

Відповідно до керівних документів здійснення основних заходів інженерного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій передбачає виконання наступних пунктів:

– розробку генеральних планів забудови населених пунктів, проектів детального планування, проектів забудови території мікрорайонів, кварталів містобудівних комплексів або груп громадських будівель та споруд, проектів планування промислових зон (районів) міст, містобудівного обґрунтування розташування об'єкта, проектно-кошторисної документації на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення підприємств, будівель та споруд і раціональне розміщення об'єктів підвищеної небезпеки;

– спорудження будинків, будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій із заданими рівнями безпеки та надійності визначається законами України [3].

Виконання даних заходів дозволяє знизити ураженість об'єктів критичної інфраструктури, дати можливість ефективно проводити аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи в осередку ураження дозволяє, перш за все, здійснювати правильне планування і забудову міст, з урахуванням

вимог [1] норм проектування інженерно-технічних заходів цивільного захисту. Проте існують і проблеми, так як у теперішній час у містах та інших населених пунктах ведеться масове будівництво житлових будинків, об'єктів виробничої соціальної сфери, що в свою чергу веде до поліпшення умов проживання, а з іншої сторони відбувається ігнорування норм деяких інженерно-технічних заходів цивільного захисту. Також забезпечення дотримання вимог норм та правил інженерно-технічних заходів цивільного захисту збільшує кошторис на будівництво об'єктів.

Проте витрати, пов'язані із впровадженням інженерно-технічних заходів цивільного захисту для проектування нових, тих, що реконструюються, міських і сільських поселень, підприємств, будівель та споруд, а також технічно переоснащених підприємств та споруд, слід включати, крім витрат на заходи, які виконуються після надзвичайної ситуації або в особливий період, у кошторисі окремих будівель та споруд і в загальну суму витрат до відповідних розділів зведеного кошторису необхідно передбачати та виконувати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ Б А.2.2-7:2010. Проектування. Розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у складі проектної документації об'єктів. Основні положення.

2. Російське вторгнення в Україну (з 2022) [Електронний ресурс] / 2 // uk.wikipedia.org. - 2022. - Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83_\(%D0%B7_2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83_(%D0%B7_2022)).

3. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т 3. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) та містобудування. / За загальною редакцією В. В. Могильниченка.- К.: КІМ, 2008.- 152 с.

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Анатолій АЛЕКСЄЄВ.....	340	Ольга ДУЛГЕРОВА ...	14,69,72,104,203, 221,262
Олег БАС.....	116,339,354	В. А. ДЯЧЕНКО.....	55
Ірина БАШУК.....	281,340	Георгій ЄЛАГІН.....	351
О. С. БИКОВ.....	118	Наталія ЄРЕМЕЄВА.....	286,292
Аліна БІЛЕКА 5,9,12,20,22,24,28,32,46, 47,50,54,59,67,71,74,78,79,81,96,102, 112,120		О. С. ЄРЬОМА.....	297
М. І. БОЙКО.....	283	Валерія ЖЕРЕБКО.....	57
Артем БОЙЦУН.....	12,14,17,285	Катерина ЖИЛА.....	59,221,256,299
Олександр БОЛБАС.....	39,114	Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ	138,186,213, 244,264,274
Дар'я БОНДАРЕНКО.....	20	Ганна ЗАВАЛЕВСЬКА.....	346
Дар'я БОРИСЕНКО.....	124	Сергій ЗАСУНЬКО.....	141
Назар БОРОВИК.....	286	Юлія ЗІНЧЕНКО.....	61
Валерія БРУС.....	22,200,247,288	Ольга ЗІНЬОВА.....	62
Богдана БУТЕНКО.....	24	Оксана ІВАЩЕНКО.....	326
Катерина БУТЕНКО.....	290	Валентин ІЛЛЯШ.....	222
Артем ВАДІМОВ.....	25	Л. Р. ІЛЛЯШЕНКО.....	224
Анна ВАЛАХ.....	28,30	С. В. ІЛЬІН.....	169
Олександр ВАСИЛЕНКО.....	126	М. О. КАРПЕНКО.....	144
Дарія ВАЩЕНКО.....	32,34,248	Євген КАЧКАР.....	193
Ігор ВЕЛИКИЙ.....	292	Роман КІРІН.....	64
Христина ВЕНЦИК.....	36	Руслан КЛИМАСЬ.....	90,93
В. В. ВІТ.....	129	Анастасія КЛИМЕНКО	67,69,144,203, 301,302
Віктор ВІТОВЕЦЬКИЙ.....	132	С. В. КЛЮКА.....	129
Тетяна ВЛАСОВСЬКА.....	39	Єлена КОБИЛКА.....	71,72,257,262,303
Неля ВОВК.....	41,97,133	Марія КОВАЛЬЧУК.....	146
Людмила ВОРОНОВСЬКА	233,251,259, 278	Ніна КОВАЛЬЧУК.....	149
Сергій ГАЄВСЬКИЙ.....	44	Альона КОВЕРДА.....	240
Катерина ГАФІНОВА.....	46,293	Наталія КОЛОДОЧКА.....	152
Віктор ГВОЗДЬ.....	342	Лілія КОЛОМІЄЦЬ.....	74,153
Сергій ГОЛОВЧЕНКО.....	207	О. С. КОЛОСЮК.....	155
Марія ГОНЧАРУК.....	295	Євгенія КОНДРАТЮК.....	304
Руслана ГОРБАТЮК.....	47	Юлія КОНЦЕМАЛ.....	259
Юрій ГОРБАЧЕНКО ...	144,155,159,164, 166,182	Дмитро КОПИТІН.....	346
Леся ГОРЕНКО.....	224	Віталій КОСТЕНКО.....	109,126,264
Олександр ГРИЦЕВСЬКИЙ.....	136	Ірина КОСТЕНКО.....	138,186
К. А. ГУРКОВСЬКА.....	254	Катерина КОСТОВСЬКА.....	227
Н. А. ДАНИЛЬЧЕНКО.....	216	Світлана КОСЯК.....	260,269
Вікторія ДАЦЕНКО.....	50	Діана КОТЛЯР....	30,34,85,105,144,156, 171,247,257
Андрій ДЕКАТ.....	138	Ірина КОЧУБЕЙ.....	44
Катерина ДЕЛІКАТНА.....	217	Д. І. КРАВЧУНОВСЬКИЙ.....	159
Дар'я ДЕНИСЮК.....	51	Марія КРАСІЙ.....	76
Валерія ДЖУЛАЙ.....	219	Аліна КРИШТАЛЬ.....	212,237,295,304, 312,323
Марія ДМИТРЕНКО.....	87	Дмитро КРИШТАЛЬ.....	281,345
Андрій ДМИТРІЄНКО.....	345	Микола КРИШТАЛЬ.....	219
Аліна ДОНЕЦЬ.....	54	Тетяна КРИШТАЛЬ.....	5,124,136,200

Ольга КРІЧКЕР....	285,288,293,299,301, 302,303,306,316,322,328	Я. А. СКОРОХОД.....	182
Людмила КУЗНЕЦОВА.....	308	Валентин СНІГУР	183
Дмитро КУЗУБ	78	Анастасія СОБЧЕНКО.....	102,104,105, 322
Олег КУЛІЦА.....	235	Аліна СОКОЛ	184
Софія КУЛЬТЕНКО.....	310	Іван СОКОЛОВ.....	235
М. В. ЛАГОДЗІНСЬКИЙ.....	160	Євгеній СОЛОВЕЙ.....	186
В. П. ЛАРИНА.....	164	Андрій СУДНІКОВ	351
Павло ЛЕВЧЕНКО.....	225	Лідія СУКМАНОВСЬКА.....	267
Ульяна ЛЕОНІДОВА.....	312	Анастасія ТАРАН.....	210
Тамара ЛИШЕВСЬКА	348	Сергій ТАРАСОВ.....	152,153,183
В. М. ЛЮБИЧ.....	166	Дмитро ТАЧИНСЬКИЙ	107
О. І. ЛЯШЕВСЬКА.....	167	Артем ТИТАРЕНКО ..	109,212,237,323
А. Б. МАЗНИЧКО.....	169	Олексій ТІМРОВ.....	178
О. С. МАЙСТРЕНКО.....	205	Павло ТКАЧОВ	354
Інна МАРУШ	240	О. В. ТОДОСЮК	238
Марія МАРЧЕНКО.....	351	Марина ТОМЕНКО	217
Євген МЕДИНСЬКИЙ	314	Дмитро УСОВ.....	146,149,188
Ольга МЕЛЬНИК.....	51,107	Яніна ФЕДОРЕНКО	184
Анастасія МИКОЛЕНКО	79,171	Марія ФЕДОРЧУК	269
Юлія МИТНИК.....	81,85,262,316	Катерина ФИСУН	240
Олеся МІНЕНКО.....	55,238,314,324	Микола ФОМИЧ.....	242
Ростислав МІРОШНІЧЕНКО.....	87	Юлія ФРАНЧУК	270
Микола МІЩЕНКО	172	Лариса ХАТКОВА	276
Оксана МОРОЗ.....	36,227	Є. Л. ХОЛОД	169
Інна НАЙДА.....	88	Владислав ХОЛОША.....	274
Юлія НЕНЬКО	290,310	М. І. ХОМЕНКО.....	276
Олександр НУЯНЗІН.....	348	Богдан ЦИМБАЛ.....	191
Алла ОДИНЕЦЬ.....	90	Олександр ЧЕРНЕНКО	222,225
Олександр ОЛІЙНИК	93	Аліна ЧОРНОБАЙ	112
Юлія ПАНИМАШ ...	172,174,180,194,210	Іван ЧОРНОМАЗ.....	283
Кирило ПАСИНЧУК	9,41,44,61,116, 120,129,133,141,174,339	Вікторія ЧУБАНЬ	17,248,256
О. В. ПАСИНЧУК	175	Тетяна ЧУБІНА	160,216,297,317
Максим ПЕНДЮРА.....	25,270	Тетяна ЧУПИЛКО.....	213
Вячеслав ПЕРЕВІЗНИК.....	342	Карина ШАМІНА.....	193
Аліна ПЕРЕГІН	353	Анастасія ШАПОВАЛ.....	324
Сергій ПОЛІЩУК	348	Олександра ШАПОВАЛ.....	194
Анна ПОНОМАРЕНКО	207	Тетяна ШВЕЦЬ	244
Діана ПРОКОПЕНКО	96	Інна ШЕВЧЕНКО.....	114
І. С. РАДОВА.....	353	Вікторія ШЕВЧУК.....	57,230
Валерія РЕВА	230	Злата ШЕПЕЛЬ.....	278
Ярослав РОГОЗЯНСЬКИЙ.....	264	А. В. ШИНКАРЕНКО	118,175
Андрій САВИЧ	178	Василь ШОЙКО.....	196
Р. О. САМАНЬ	317	Олексій ЯКОВЕЦЬ.....	326
Яна САНДИГА	97,180	І. М. СЕМЕРЫС.....	330
Д. В. СЕРЕДА	93	А. S. CHUBINA	197
С.-А. А. СИНИЦЯ	254	Serhiy DANYLYUK	333
Інна СИРОТЕНКО.....	233	Olena PIETUKHOVA	335
		Daria SVINTSITSKA.....	335

ЗМІСТ

Секція 1. Нормативно-правове регулювання ЄДСЦЗ: стан та проблеми

<i>Аліна БІЛЕКА, Тетяна КРИШТАЛЬ</i> СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ	5
<i>Аліна БІЛЕКА, Кирило ПАСИНЧУК</i> ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ, ДИВЕРСИЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	9
<i>Артем БОЙЦУН, Аліна БІЛЕКА</i> СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРОКУРАТУРИ НА 2021-2023 РОКИ.....	12
<i>Артем БОЙЦУН, Ольга ДУЛГЕРОВА</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	14
<i>Артем БОЙЦУН, Вікторія ЧУБАНЬ</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄДСЦЗ ЙОГО СТАН ТА ПРОБЛЕМИ.....	17
<i>Дар'я БОНДАРЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	20
<i>Валерія БРУС, Аліна БІЛЕКА</i> ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	22
<i>Богдана БУТЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> РІВНІСТЬ ВСІХ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ ЯК ПРИНЦИП ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ.....	24
<i>Артем ВАДІМОВ, Максим ПЕНДЮРА</i> ЯКІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	25
<i>Анна ВАЛАХ, Аліна БІЛЕКА</i> ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	28
<i>Анна ВАЛАХ, Діана КОТЛЯР</i> ВЗАЄМОДІЯ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ СТРУКТУРНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	30
<i>Дарія ВАЩЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ ЯК ФОРМА ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	32

<i>Дарія ВАЩЕНКО, Діана КОТЛЯР</i>	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ	34
<i>Христина ВЕНЦИК, Оксана МОРОЗ</i>	
ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	36
<i>Тетяна ВЛАСОВСЬКА, Олександр БОЛБАС</i>	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ СТРАХОВОГО ФОНДУ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	39
<i>Неля ВОВК, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	41
<i>Сергій ГАЄВСЬКИЙ, Ірина КОЧУБЕЙ, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	44
<i>Катерина ГАФІНОВА, Аліна БІЛЕКА</i>	
ПРО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ	46
<i>Руслана ГОРБАТЮК, Аліна БІЛЕКА</i>	
ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНИЙ ОРГАН В ПИТАННЯХ СУДДІВСЬКОЇ КАР'ЄРИ	47
<i>Вікторія ДАЦЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	50
<i>Дар'я ДЕНИСЮК, Ольга МЕЛЬНИК</i>	
ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ МВС УКРАЇНИ ТА ДСНС УКРАЇНИ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	51
<i>Аліна ДОНЕЦЬ, Аліна БІЛЕКА</i>	
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ	54
<i>ДЯЧЕНКО В. А., Олеся МІНЕНКО</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄДСЦЗ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ	55
<i>Валерія ЖЕРЕБКО, Вікторія ШЕВЧУК</i>	
ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ	57
<i>Катерина ЖИЛА, Аліна БІЛЕКА</i>	
ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ	59
<i>Юлія ЗІНЧЕНКО, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ	61
<i>Ольга ЗІНЬОВА</i>	
БЕЗПЕЧНІСТЬ ПРЕДМЕТА ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕЖИЛОГО ПРИМІЩЕННЯ	62
<i>Роман КІРІН</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІДКРИТОСТІ МІСТА	64
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	67

<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	69
<i>Єлена КОБИЛКА, Аліна БІЛЕКА</i>	
ПРАВО ВІЛЬНО ВОЛОДІТИ, КОРИСТУВАТИСЯ І РОЗПОРЯДЖАТИСЯ СВОЄЮ ВЛАСНІСТЮ ТА СПОСОБИ ВІДЧУЖЕННЯ АБО ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	71
<i>Єлена КОБИЛКА, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	72
<i>Лілія КОЛОМІЄЦЬ, Аліна БІЛЕКА</i>	
НАПРЯМИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	74
<i>Марія КРАСІЙ</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	76
<i>Дмитро КУЗУБ, Аліна БІЛЕКА</i>	
ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРАТУРИ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ТА ОБ'ЄДНАННЯМИ ГРОМАДЯН	78
<i>Анастасія МИКОЛЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ОСІБ	79
<i>Юлія МИТНИК, Аліна БІЛЕКА</i>	
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ НА МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ ТА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	81
<i>Юлія МИТНИК, Діана КОТЛЯР</i>	
ПРО ВНЕСЕННЯ ДЕЯКИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	85
<i>Ростислав МІРОШНІЧЕНКО, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄДСЦЗ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ	87
<i>Інна НАЙДА</i>	
ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	88
<i>Алла ОДИНЕЦЬ, Руслан КЛИМАСЬ</i>	
РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ СТАНУ З ПОЖЕЖАМИ В УКРАЇНІ У 2022 РОЦІ.....	90
<i>Олександр ОЛІЙНИК, Руслан КЛИМАСЬ, СЕРЕДА Д. В.</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ Й ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ	93
<i>Діана ПРОКОПЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
НОТАРІАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....	96
<i>Яна САНДИГА, Неля ВОВК</i>	
ЗМІНИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	97
<i>Анастасія СОБЧЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
РЕКВІЗИЦІЯ МАЙНА, ЩО ПЕРЕБУВАЄ У ПРИВАТНІЙ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	102

<i>Анастасія СОБЧЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	104
<i>Анастасія СОБЧЕНКО, Діана КОТЛЯР</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАТРИМАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	105
<i>Дмитро ТАЧИНСЬКИЙ, Ольга МЕЛЬНИК</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАХУВАННЯ У СФЕРАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ.....	107
<i>Артем ТИТАРЕНКО, Віталій КОСТЕНКО</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	109
<i>Аліна ЧОРНОБАЙ, Аліна БІЛЕКА</i>	
ПРО СТРАТЕГІЮ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ	112
<i>Інна ШЕВЧЕНКО, Олександр БОЛБАС</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ І ДОСТУПНОГО МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ «БЕЗПЕКА» ДЛЯ ВІДПОВІДНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНОЇ, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	114

Секція 2. Організаційно-управлінське забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

<i>Олег БАС, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ПЛАНУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	116
<i>БИКОВ О. С., ШИНКАРЕНКО А. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДОРΟΣЛОГО ПРАЦЮЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ ДО ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	118
<i>Аліна БІЛЕКА, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЦЗ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	120
<i>Дар'я БОРИСЕНКО, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПУНКТІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	124
<i>Олександр ВАСИЛЕНКО, Віталій КОСТЕНКО</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА МІСЦЕВОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ – ОДНЕ ІЗ ГОЛОВНИХ ЗАВДАНЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ.....	126

<i>ВІТ В. В., КЛЮКА С. В., Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	129
<i>Віктор ВІТОВЕЦЬКИЙ</i>	
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	132
<i>Неля ВОВК, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	133
<i>Олександр ГРИЦЕВСЬКИЙ, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД.....	136
<i>Андрій ДЕКЕТ, Ірина КОСТЕНКО, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	138
<i>Сергій ЗАСУНЬКО, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ, ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА УПРАВЛІНСЬКОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	141
<i>КАРПЕНКО М. О., Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ.....	144
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Діана КОТЛЯР</i>	
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	144
<i>Марія КОВАЛЬЧУК, Дмитро УСОВ</i>	
ДО ВИТОКІВ ІДЕЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ.....	146
<i>Ніна КОВАЛЬЧУК, Дмитро УСОВ</i>	
МОРАЛЬ ТА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	149
<i>Наталія КОЛОДОЧКА, Сергій ТАРАСОВ</i>	
МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ.....	152
<i>Лілія КОЛОМІЄЦЬ, Сергій ТАРАСОВ</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ПОРЯДКУ УТВОРЕННЯ ЛАНОК ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	153
<i>КОЛОСЮК О. С., Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОДЕСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ НС	155
<i>Діана КОТЛЯР</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	156

<i>КРАВЧУНОВСЬКИЙ Д. І., Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЧЕРКАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ В РЕЖИМІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ У РАЗІ АВАРІЇ НА ХЛОРАТОРНІЙ СТАНЦІЇ ОЧИЩЕННЯ	159
<i>ЛАГОДЗІНСЬКИЙ М. В., Тетяна ЧУБІНА</i>	
ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	160
<i>ЛАРИНА В. П., Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	164
<i>ЛЮБИЧ В. М., Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПИТАННЯХ БЕЗПЕКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ.....	166
<i>ЛЯШЕВСЬКА О. І.</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	167
<i>МАЗНИЧКО А. Б., ХОЛОД Є. Л., ІЛЬІН С. В.</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ У ЧАСТИНІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ОБОРОНИ ТА ЕКОНОМІКИ.....	169
<i>Анастасія МИКОЛЕНКО, Діана КОТЛЯР</i>	
УЧАСТЬ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ДОГОВІРНІЙ РОБОТІ	171
<i>Микола МІЩЕНКО, Юлія ПАНІМАШ</i>	
ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ КЕРІВНИКА ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	172
<i>Юлія ПАНІМАШ, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ 112 В УКРАЇНІ.....	174
<i>ПАСИНЧУК О. В., ШИНКАРЕНО А. В.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	175
<i>Андрій САВИЧ, Олексій ТІМРОВ</i>	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ СТРАХОВОГО ФОНДУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	178
<i>Яна САНДИГА, Юлія ПАНІМАШ</i>	
ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ В СИСТЕМІ ДСНС	180
<i>СКОРОХОД Я. А., Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В РЕГУЛЮВАННІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ	182
<i>Валентин СНИГУР, Сергій ТАРАСОВ</i>	
МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА МІНІМІЗАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ	183
<i>Аліна СОКОЛ, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	184

<i>Євгеній СОЛОВЕЙ, Ірина КОСТЕНКО, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
АНАЛІЗ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТІЙКІСТЬ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВИСОКОГО РІВНЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА	186
<i>Дмитро УСОВ</i>	
ФІЛОСОФІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА НОВІТНІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ	188
<i>Богдан ЦИМБАЛ</i>	
БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	191
<i>Карина ШАМІНА, Євген КАЧКАР</i>	
ЛОКАЛІЗАЦІЯ РАДІОАКТИВНОГО ВИПРОМІНЕННЯ МІСЦЕВОСТІ, СПРИЧИНЕНОГО НАСЛІДКАМИ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	193
<i>Олександра ШАПОВАЛ, Юлія ПАНІМАШ</i>	
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ОХОРОНИ ПРАЦІ	194
<i>ШОЙКО Василь</i>	
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	196
<i>CHUBINA A. S.</i>	
LOCAL GOVERNMENT IN THE WAR CONDITIONS	197

Секція 3. Соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

<i>Валерія БРУС, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ДО ПИТАННЯ ЗМІН У ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБАМ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДСНС УКРАЇНИ.....	200
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ	203
<i>МАЙСТРЕНКО О. С.</i>	
МОНЕТАРНА СТАБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ.....	205
<i>Анна ПОНОМАРЕНКО, Сергій ГОЛОВЧЕНКО</i>	
РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ	207
<i>Анастасія ТАРАН, Юлія ПАНІМАШ</i>	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ	210
<i>Артем ТИТАРЕНКО, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ЄДСЦЗ	212
<i>Тетяна ЧУПИЛКО, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ШВЕЦІЇ У ПРОТИДІЇ КОРОНАВІРУСНІЙ КРИЗІ.....	213

**Секція 4. Проблеми соціальної реабілітації та медичного
забезпечення в сучасних умовах**

<i>ДАНИЛЬЧЕНКО Н. А., Тетяна ЧУБІНА</i> СУТЬ ТА СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН	216
<i>Катерина ДЕЛІКАТНА, Марина ТОМЕНКО</i> ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТРАЖДАЛИХ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	217
<i>Валерія ДЖУЛАЙ, Микола КРИШТАЛЬ</i> ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВІЙНИ	219
<i>Катерина ЖИЛА, Ольга ДУЛГЕРОВА</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МАТЕРИНСТВА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	221
<i>Валентин ІЛЛЯШ, Олександр ЧЕРНЕНКО</i> МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ	222
<i>ІЛЛЯШЕНКО Л. Р., Леся ГОРЕНКО</i> ДО ПИТАННЯ КЛЮЧОВИХ МОМЕНТІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХІЧНИЙ СТАН СУСПІЛЬСТВА В ЦІЛОМУ (ПСИХОСОМАТИЧНА МЕДИЦИНА)	224
<i>Павло ЛЕВЧЕНКО, Олександр ЧЕРНЕНКО</i> РЕАБІЛІТАЦІЙНА РОБОТА УЧАСНИКАМ АТО.....	225
<i>Оксана МОРОЗ, Катерина КОСТОВСЬКА</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....	227
<i>Валерія РЕВА, Вікторія ШЕВЧУК</i> ДО ПИТАННЯ ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	230
<i>Інна СИРОТЕНКО, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	233
<i>Іван СОКОЛОВ, Олег КУЛИЦА</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	235
<i>Артем ТИТАРЕНКО, Аліна КРИШТАЛЬ</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ УРАЗЛИВИХ ГРУП ДІТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ЄДСЦЗ	237
<i>ТОДОСЮК О. В., Олеся МІНЕНКО</i> ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	238
<i>Катерина ФИСУН, Альона КОВЕРДА, Інна МАРУШ</i> ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТРАЖДАЛИХ МИРНИХ ЖИТЕЛІВ ЯК ОСНОВА ДОБРОБУТУ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ	240
<i>Микола ФОМИЧ</i> СВІТЛОКОЛЬОРОВА ПСИХОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК МЕТОД ПСИХІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЛУ ДСНС УКРАЇНИ.....	242

<i>Тетяна ШВЕЦЬ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i> ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ І ПРОЦЕСІВ ПРОТИДІЇ COVID-ПАНДЕМІЇ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ	244
--	------------

Секція 5. Організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави

<i>Валерія БРУС, Діана КОТЛЯР</i> ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	247
<i>Дарія ВАЩЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i> БОРОТЬБА З ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ ТА ФІНАНСУВАННЯМ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ.....	248
<i>Людмила ВОРОНОВСЬКА</i> ПРОБЛЕМИ Й ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СПІЛЬНОТАМИ В СУБ'ЄКТНІЙ ТА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНІЙ МОДЕЛЯХ.....	251
<i>ГУРКОВСЬКА К. А., СИНИЦЯ С.-А. А.</i> ДОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	254
<i>Катерина ЖИЛА, Вікторія ЧУБАНЬ</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	256
<i>Єлена КОБИЛКА, Діана КОТЛЯР</i> ВИДАЧА ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИН	257
<i>Юлія КОНЦЕМАЛ, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i> УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	259
<i>Світлана КОСЯК</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	260
<i>Юлія МИТНИК, Єлена КОБИЛКА, Ольга ДУЛГЕРОВА</i> ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	262
<i>Ярослав РОГОЗЯНСЬКИЙ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, Віталій КОСТЕНКО</i> АНАЛІЗ ДОСВІДУ БОРОТЬБИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ЗАГРОЗАМИ КІБЕРТЕРОРИЗМУ	264
<i>Лідія СУКМАНОВСЬКА</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ ЯК СУБ'ЄКТИВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ	267
<i>Марія ФЕДОРЧУК, Світлана КОСЯК</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ...	269
<i>Юлія ФРАНЧУК, Максим ПЕНДЮРА</i> АНТИТЕРОРИСТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА МЕТА. ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ	270

<i>Владислав ХОЛОША, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ПІДСИЛЕННЯ ГОСТРОТИ ГУМАНІТАРНИХ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ, ВИКЛИКАНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	274
<i>ХОМЕНКО М. І., Лариса ХАТКОВА</i>	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ... 276	276
<i>Злата ШЕПЕЛЬ, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i>	
ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	278

Секція 6. Проблеми професійної мовної комунікації

<i>Ірина БАШУК, Дмитро КРИШТАЛЬ</i>	
КОД У СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ	281
<i>БОЙКО М. І., Іван ЧОРНОМАЗ</i>	
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНОГО ПИТАННЯ В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	283
<i>Артем БОЙЦУН, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ	285
<i>Назар БОРОВИК, Наталія ЄРЕМЕЄВА</i>	
ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДИНИ.....	286
<i>Валерія БРУС, Ольга КРІЧКЕР</i>	
МОВА ЮРИДИЧНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	288
<i>Катерина БУТЕНКО, Юлія НЕНЬКО</i>	
СКЛАДОВІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	290
<i>Ігор ВЕЛИКИЙ, Наталія ЄРЕМЕЄВА</i>	
ПРОФЕСІЙНА МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	292
<i>Катерина ГАФІНОВА, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ДО ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЮРИСТІВ	293
<i>Марія ГОНЧАРУК, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄДСЦЗ.....	295
<i>ЄРЬОМА О. С., Тетяна ЧУБІНА</i>	
ПРОПАГАНДА: ВИЗНАЧЕННЯ, ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ВИДИ.....	297
<i>Катерина ЖИЛА, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	299
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Ольга КРІЧКЕР</i>	
МОВА ТА ПРАВО	301

<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ.....	302
<i>Єлена КОБИЛКА, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	303
<i>Євгенія КОНДРАТЮК, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ В ЄДСЦЗ.....	304
<i>Ольга КРІЧКЕР</i>	
ОСНОВНІ СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СКЛАДНИХ ГРАМАТИЧНИХ ЯВИЩ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	306
<i>Людмила КУЗНЕЦОВА</i>	
МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО».....	308
<i>Софія КУЛЬТЕНКО, Юлія НЕНЬКО</i>	
КЛЮЧОВІ ПРАВИЛА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	310
<i>Ульяна ЛЕОНІДОВА, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ОПТИКО-КІНЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЗНАКІВ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄДСЦЗ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ	312
<i>Євген МЕДИНСЬКИЙ, Олеся МІНЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	314
<i>Юлія МИТНИК, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ЮРИДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	316
<i>САМАНЬ Р. О., Тетяна ЧУБІНА</i>	
ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, ВИМОГИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	317
<i>Анастасія СОБЧЕНКО, Ольга КРІЧКЕР</i>	
СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	322
<i>Артем ТИТАРЕНКО, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
РЕАКТИВНИЙ І ПРОАКТИВНИЙ ТИПИ МОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄДСЦЗ	323
<i>Анастасія ШАПОВАЛ, Олеся МІНЕНКО</i>	
ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	324
<i>Олексій ЯКОВЕЦЬ, Оксана ІВАЩЕНКО</i>	
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ	326
<i>Ольга КРІЧКЕР</i>	
TRANSLATION OF ENGLISH-LANGUAGE MEDICAL PUBLICATIONS INTO UKRAINIAN	328
<i>CHEMERYS I. M.</i>	
DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMMUNICATION SKILLS THROUGH ENGLISH FOR CAREERS (TOURISM)	330
<i>Serhiy DANYLYUK</i>	
EDUCATIONAL THESAURUS AS AN INTERCULTURAL RESOURCE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION.....	333

Секція 7. Організаційні та інженерно-технічні заходи ЦЗ

Олег БАС, Кирило ПАСИНЧУК

**СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ..... 339**

Ірина БАШУК, Анатолій АЛЕКСЄЄВ

**НЕДОЛІКИ МЕТОДИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОН ЗАРАЖЕННЯ
ПРИ ХІМІЧНИХ АВАРІЯХ 340**

Віктор ГВОЗДЬ, Вячеслав ПЕРЕВІЗНИК

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 342**

Андрій ДМИТРИЄНКО, Дмитро КРИШТАЛЬ

**ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ З НАСЕЛЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З
ВИЯВЛЕННЯМ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ 345**

Ганна ЗАВАЛЕВСЬКА, Дмитро КОПИТІН

**АНАЛІЗ ПРОГРАМНИХ КОМПЛЕКСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ
КІНЦЕВИХ ЕЛЕМЕНТІВ (FEM) ДЛЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОГО
ВИЗНАЧЕННЯ ПОВЕДІНКИ СТІЙКОСТІ МАТЕРІАЛІВ..... 346**

Тамара ЛИШЕВСЬКА, Сергій ПОЛІЩУК, Олександр НУЯНЗІН

**НЕБЕЗПЕЧНІ ФАКТОРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ПОЖЕЖ
У КАБЕЛЬНИХ ТУНЕЛЯХ 348**

Марія МАРЧЕНКО, Андрій СУДНІКОВ, Георгій ЄЛАГІН

**РОЗРОБКА РЕГЕНЕРАТИВНИХ ПАТРОНІВ ДЛЯ ІЗОЛЮЮЧИХ ЗАСОБІВ
ЗАХИСТУ ОРГАНІВ ДИХАННЯ..... 351**

РАДОВА І. С., Аліна ПЕРЕГІН

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ВІДБУДОВИ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ..... 353**

Павло ТКАЧОВ, Олег БАС

**ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 354**

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК 356

Наукове видання

**Організаційно-управлінське
та економіко-правове забезпечення діяльності
Єдиної державної системи цивільного захисту
(ЄДСЦЗ)**

МАТЕРІАЛИ

**VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції
16 березня 2023 року**

Редактор – ЯУЖЕВА Олена Олександрівна
Дизайн обкладинки – РЯБОКОНЬ Вікторія Вікторівна

*Редколегія може не поділяти поглядів авторів.
За зміст вміщених у збірнику матеріалів
персональну відповідальність несуть автори.*

Підп. до друку 02.03.2023. Формат 60 × 84 1/8.
Гарнітура Cambria. Обл.-вид. арк. 26,54. Ум. друк. арк. 43,01.
Вид. № 01-23. Наклад 50 прим. Замовлення № 2.

Видавець Вовчок О. Ю.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції Серія ДК № 650 від 30.10.2001 р.
Україна, 18006, м. Черкаси, вул. Гоголя, 509, к. 21.
Тел.: 067-470-13-14. E-mail: book_brama@ukr.net

Друк

Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8